

โครงการวิจัย

เรื่อง

ธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรี: การวิจัยเชิงสำรวจ

โดย

นางสาวเหมือนพิมพ์ สุวรรณภาค

นายชัญญ์ เมฆหมอก

สนับสนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัย คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประจำปีงบประมาณ 2562

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัย เรื่อง “ธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรี: การวิจัยเชิงสำรวจ” เกิดขึ้นภายใต้ความสนใจธรรมาสน์ไม้เมืองเพชรที่ทางพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ได้ผาติกรรมมาจากวัดท่าศาลาราม อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560

งานวิจัยฯ ดังกล่าว ต้องการสำรวจธรรมาสน์ไม้แกะสลักที่อยู่ในเมืองเพชรบุรีว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด และธรรมาสน์แต่ละหลังเป็นช่างกลุ่มใดมาสร้าง ภายใต้วัตถุประสงค์ใด รวมถึงลักษณะเฉพาะของงานธรรมาสน์แต่ละสำนักมีเอกลักษณ์อะไรเป็นพิเศษ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับช่างอย่างไร ซึ่งการวิจัยเชิงสำรวจในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยสำรวจธรรมาสน์แต่ละวัดในเขตเมืองเพชรบุรีและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อหาประวัติการก่อสร้าง ลวดลายเชิงช่างที่ปรากฏ พร้อมทั้งดำเนินการบันทึกขนาดธรรมาสน์และสอบถามข้อมูลความเป็นมาของธรรมาสน์จากผู้รู้ในเขตวัดและชุมชน

งานวิจัย เรื่อง “ธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรี: การวิจัยเชิงสำรวจ” ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี เพราะเชื่อว่า ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยเชิงสำรวจชิ้นนี้ นอกจากจะช่วยให้เข้าใจงานธรรมาสน์ไม้แกะสลักสกุลเมืองเพชรแต่ละสำนักแล้ว ยังเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการต่อยอดศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับธรรมาสน์และงานไม้ต่างๆ ในเมืองเพชรบุรีต่อไป อีกทั้งข้อมูลบางส่วนของธรรมาสน์แต่ละหลังยังจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ทางวัดและชุมชนจะดำเนินการอนุรักษ์และเรียนรู้ธรรมาสน์ต่อไปอีกทางหนึ่ง

ทางคณะผู้วิจัยขอขอบขอบคุณกองทุนวิจัย คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ให้ทุนสนับสนุนงานวิจัย กราบนมัสการขอพระคุณเจ้าอาวาสวัดต่างๆ ในเขตจังหวัดเพชรบุรี ที่อนุญาตให้คณะผู้วิจัยเข้าไปสำรวจธรรมาสน์ไม้ ผู้ให้ข้อมูลสำหรับงานวิจัยทุกท่าน ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. เสมอชัย พูลสุวรรณ ที่ให้คำแนะนำเป็นอย่างดีตลอดการทำงานวิจัย ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ขอขอบคุณครูพิว ประภัสร์ เขยชม ที่ช่วยดูแลเรื่องตัวบรรณกรรมที่สะท้อนในตัวธรรมาสน์ ขอขอบคุณตึก วิทยา ชื่นฤทัย ที่ช่วยดูแลและนำเข้าศึกษาธรรมาสน์ในวัดต่างๆ หากงานวิจัยชิ้นนี้มีประโยชน์และก่อให้เกิดผลที่ดีในการศึกษาและอนุรักษ์งานศิลปกรรมในเมืองเพชรบุรี คณะผู้วิจัยขอมอบให้ชาวเมืองเพชรผู้สืบทอดศิลปกรรมงานช่างทุกคน

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญรูปภาพ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1: บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	3
1.3 ขอบเขตของโครงการ	3
1.4 ทฤษฎี สมมุติฐาน และกรอบแนวคิดของโครงการ	3
1.5 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	4
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย	5
1.7 ระยะเวลาการวิจัยทั้งโครงการ	5
1.8 ประโยชน์ที่ว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2: ธรรมเนียมไม้แกะสลักจากวัดท่าศาลารามในพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ	7
2.1 ข้อมูลพื้นฐานของธรรมเนียมวัดท่าศาลาราม	8
2.2 ประวัติศาสตร์การสร้างธรรมเนียมวัดท่าศาลาราม	9
2.3 การอนุรักษ์ธรรมเนียมวัดท่าศาลาราม โดยพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ	23
2.4 ขั้นตอนการดำเนินงานอนุรักษ์ธรรมเนียมวัดท่าศาลาราม	23
บทที่ 3: ประวัติและความเป็นมาธรรมเนียมในประเทศไทยและเพชรบุรี	32
3.1 ประวัติและความเป็นมาของธรรมเนียม	32
3.2 ธรรมเนียมของไทยและรูปแบบในแต่ละยุคสมัย	32
3.3 ลักษณะและส่วนประกอบของธรรมเนียม	36
3.4 การใช้งานและอันสืบสร้างธรรมเนียมในสังคมไทย	39
3.5 ภูมิหลังเพชรบุรี	40
3.6 ความเป็นมา “สกุลช่างเมืองเพชร” และกระแสนสร้าง “ธรรมเนียม” ในเพชรบุรี	45
บทที่ 4: พัฒนาการของธรรมเนียมเมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25	50
4.1 ธรรมเนียมเมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ยุคต้น (พ.ศ. 2460-2473)	50
4.2 ธรรมเนียมเมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ยุคกลาง (พ.ศ. 2478-2490)	64
4.3 ธรรมเนียมเมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ยุคปลาย (พ.ศ. 2491-2509)	70

บทที่ 5: ธรรมาสน์ในแต่ละกลุ่มช่าง	77
5.1 ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดพระทรง	81
5.2 ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย	86
5.3 ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดเกาะ	89
5.4 ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดยาง	102
5.5 ธรรมาสน์ท้องถิ่นฝีมืออื่นๆ	112
บทที่ 6: บทสรุป	130
บรรณานุกรม	136
ภาคผนวก	139
ก. ข้อมูลกายภาพธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรี	140
ข. ตารางแสดงข้อมูลธรรมาสน์	213
ค. องค์ประกอบธรรมาสน์	218
ง. ช่างเอกเมืองเพชร	224

สารบัญรูปร่าง

	หน้า
รูปที่ 2.1 ธรรมาสน์ไม้แกะสลักจากวัดท่าศาลาราม ในพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งได้ดำเนินการบูรณะเรียบร้อยแล้ว	7
รูปที่ 2.2 สภาพธรรมาสน์วัดท่าศาลารามก่อนผาติกรรม	8
รูปที่ 2.3 คุณย่าปุย ต้นตระกูลเพชรมณี	11
รูปที่ 2.4 งานบำเพ็ญกุศลศพ ยายสอน เพชรมณี ปี 2527	12
รูปที่ 2.5 หอระฆังทรงโคลเนียล วัดพระรูป	13
รูปที่ 2.6 หอระฆังทรงคโโลเนียล วัดโพธิ์กรู อ.บ้านลาด	14
รูปที่ 2.7 หอระฆังทรงคโโลเนียล วัดท่าคอย อ.ท่ายาง	14
รูปที่ 2.8 ยอดธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม (ก่อนบูรณะ)	15
รูปที่ 2.9 เทพที่คอยพิทักษ์แบบตะวันตก	15
รูปที่ 2.10 สำหรับ เสาศันทวย กระจิ่งปฏิญาณ และตัวเรือนธรรมาสน์	16
รูปที่ 2.11 ตัวเซอร์ปเป่าทรมเปิด	16
รูปที่ 2.12 ล่องถุนธรรมาสน์	17
รูปที่ 2.13 ล่องถุนธรรมาสน์ส่วนฐาน	17
รูปที่ 2.14 ลายแกะสลักประดับศาลาการเปรียญวัดปลับปลาชัย	18
รูปที่ 2.15 ลายประดับบานประตูศาลาการเปรียญวัดทองนพคุณ	19
รูปที่ 2.16 ลายแกะสลักประดับซุ้มประตูทางขึ้นกุฏิวัดยาง	19
รูปที่ 2.17 หอระฆังวัดชีวีประเสริฐ ธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม และซุ้มทางเข้าบ้านวาดเวียงไชย	20
รูปที่ 2.18 ยอดธรรมาสน์สิ่งกะสีของธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม และยอดมณฑปพระพุทบาท วัดท่าศาลาราม ปี 2547	20
รูปที่ 2.19 บันไดแบบฝรั่งของธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม	21
รูปที่ 2.20 หอระฆังวัดปลับปลาชัย และส่วนกลางธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม	21
รูปที่ 2.21 เมรุถาวรวัดปลับปลาชัย	22
รูปที่ 2.22 ผาติกรรมธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม วันที่ 23 พฤษภาคม 2560	22
รูปที่ 2.23 อาสาสมัครพิพิธภัณฑท์ฯ ร่วมกันทำเลขทะเบียนขึ้นส่วนธรรมาสน์	23
รูปที่ 2.24 การร่างโครงสร้างธรรมาสน์ หนึ่งในขั้นตอนอนุรักษ์ธรรมาสน์	24
รูปที่ 2.25 ภาพสแกนสามมิติ โครงสร้างธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม	24
รูปที่ 2.26 อาสาสมัครพิพิธภัณฑท์ฯ กำลังดำเนินการจัดกลุ่มขึ้นส่วนธรรมาสน์	25
รูปที่ 2.27 คณะทำงานร่วมกันหาข้อสรุปขึ้นส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์	25

รูปที่ 2.28 ตัวอย่างชิ้นส่วนที่นำไปเป็นแบบเพื่อแกะสลักเพิ่มจำนวนชิ้นส่วนธรรมาสัน	26
รูปที่ 2.29 ช่างได้นำชิ้นส่วนต้นแบบมาแกะสลักชิ้นส่วนธรรมาสันที่ขาดไป	27
รูปที่ 2.30 อาสาสมัครพิพิธภัณฑฯ ทำความสะอาดชิ้นส่วนและโครงสร้างธรรมาสัน	28
รูปที่ 2.31 บันทึกการทำทำความสะอาดและข้อมูลกายภาพชิ้นส่วนธรรมาสันแต่ละชิ้น	28
รูปที่ 2.32 ประมวลผลการทำชิ้นส่วนธรรมาสัน	29
รูปที่ 2.33 ช่างได้ดำเนินการติดต่อชิ้นส่วนเข้ากับโครงธรรมาสันและประกอบให้สมบูรณ์	30
รูปที่ 3.1 ธรรมาสันวัดใหญ่สุวรรณาราม จ.เพชรบุรี ธรรมาสันสมัยอยุธยาตอนปลาย	34
รูปที่ 3.2 ธรรมาสันสิงห์เทินบุษบก วัดศรีนวลแสงสว่างอารมณ์ อ.เชิงเนิน จ.อุบลราชธานี	35
รูปที่ 3.3 ธรรมาสันเสาเดียว วัดพิจิตรสังฆาราม บ้านโนนยาง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร	36
รูปที่ 3.4 ภาพตัวอย่างรูปทรงธรรมาสัน	38
รูปที่ 3.5 สังเค็ดวัดเชิงท่า จ.พระนครศรีอยุธยา	39
รูปที่ 3.6 ธรรมาสันถูกใช้ให้เป็นที่ตั้งโกฐศพ ก่อนนำมาใช้เป็นที่ตั้งธรรม	40
รูปที่ 3.7 แผนที่จังหวัดเพชรบุรี	40
รูปที่ 3.8 ลักษณะภูมิประเทศจังหวัดเพชรบุรี	41
รูปที่ 3.9 จิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา ภายในโบสถ์วัดเกาะ	43
รูปที่ 3.10 ภายในศาลาการเปรียญสมัยอยุธยา วัดใหญ่สุวรรณาราม	43
รูปที่ 3.11 ภาพเก่าเมืองเพชรบุรี	44
รูปที่ 3.12 ภาพตัวอย่างธรรมาสันฝีมือช่างเมืองเพชร	45
รูปที่ 3.13 พื้นที่ที่คณะวิจัยเข้าสำรวจธรรมาสัน ในจังหวัดเพชรบุรี ทั้งหมด 70 หลัง	49
รูปที่ 4.1 ธรรมาสันวัดยาง	52
รูปที่ 4.2 ธรรมาสันวัดใหญ่สุวรรณาราม	53
รูปที่ 4.3 ธรรมาสันวัดพระทรง	54
รูปที่ 4.4 ตู้แกะสลักผลงานพระอาจารย์เป้า แห่งวัดพระทรง ที่วัดชมพูนุท	54
รูปที่ 4.5 ธรรมาสันวัดแรก	55
รูปที่ 4.6 กระจังปฏุมุฏญาณ วัดพระทรง	55
รูปที่ 4.7 ธรรมาสันวัดคงคาราม	56
รูปที่ 4.8 ธรรมาสันวัดบางทะเล	56
รูปที่ 4.9 ธรรมาสันและบันไดนาควัดศาลาเขื่อน	57
รูปที่ 4.10 ธรรมาสันวัดเกาะ	58

รูปที่ 4.11	กระจิ่งปฏิญาณธรรมาสน์วัดเกาะ	59
รูปที่ 4.12	ตัวแบกรูปครุฑและกระจิ่งมูม วัดนาพรม	59
รูปที่ 4.13	ธรรมาสน์และกระจิ่งปฏิญาณวัดปลับปลาชัย	60
รูปที่ 4.14	แข่งสิงห์ธรรมาสน์วัดปลับปลาชัย และวัดคงคาราม	60
รูปที่ 4.15	ธรรมาสน์วัดน้อย (ไชยสุรินทร์) และวัดหัวสะพาน	61
รูปที่ 4.16	ลวดลายประดับและล่องถุนธรรมาสน์วัดลาด	61
รูปที่ 4.17	ลวดลายประดับและล่องถุนธรรมาสน์วัดนาค	62
รูปที่ 4.18	ธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์	62
รูปที่ 4.19	ธรรมาสน์และล่องถุนวัดขุนตรา	63
รูปที่ 4.20	ธรรมาสน์และกระจิ่งปฏิญาณวัดชีวีประเสริฐ	64
รูปที่ 4.21	ธรรมาสน์วัดสำมะโรง	65
รูปที่ 4.22	ฐานสิงห์ธรรมาสน์วัดสำมะโรง	66
รูปที่ 4.23	ฐานสิงห์ธรรมาสน์วัดหนองควง	66
รูปที่ 4.24	ฐานสิงห์ธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว	67
รูปที่ 4.25	ล่องถุนธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว	68
รูปที่ 4.26	ธรรมาสน์วัดราชภู่ศรีธา	68
รูปที่ 4.27	ธรรมาสน์วัดสนามพราหมณ์	69
รูปที่ 4.28	ธรรมาสน์วัดเพรียง	70
รูปที่ 4.29	ธรรมาสน์วัดหนองจอก อ.ท่ายาง	70
รูปที่ 4.30	กระจิ่งปฏิญาณธรรมาสน์วัดขลุบ อ.บ้านลาด	71
รูปที่ 4.31	ธรรมาสน์วัดใหญ่เจริญธรรมและธรรมาสน์วัดขลุบ	72
รูปที่ 4.32	ฐานสิงห์และกระจิ่งมูมธรรมาสน์วัดใหญ่เจริญธรรมและวัดขลุบ	72
รูปที่ 4.33	ธรรมาสน์วัดหนองไม้เหลือง	73
รูปที่ 4.34	ธรรมาสน์และกระจิ่งปฏิญาณวัดป้อมและวัดกุฎีดาว	74
รูปที่ 5.1	ธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลาย วัดใหญ่สุวรรณารามและวัดในกลาง	78
รูปที่ 5.2	ล่องถุนธรรมาสน์วัดชมพูพน	79
รูปที่ 5.3	สาหร่ายและคันทวยธรรมาสน์วัดชีวีประเสริฐ	79
รูปที่ 5.4	กาบพรหมศรธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว	80
รูปที่ 5.5	ชุดฐานของธรรมาสน์เพชรบุรี วัดลาดโพธิ์	80
รูปที่ 5.6	ธรรมาสน์วัดพระทรง และลักษณะยอดทรงแหของธรรมาสน์วัดพระทรง	82

รูปที่ 5.7	ล่องถนนธรรมาสน์วัดพระทรง	82
รูปที่ 5.8	ล่องถนนธรรมาสน์วัดคังคาราม	82
รูปที่ 5.9	ล่องถนนธรรมาสน์วัดแรก อธิพิลลิลปะตะวันตก	83
รูปที่ 5.10	ล่องถนนธรรมาสน์วัดลาด	83
รูปที่ 5.11	ล่องถนนธรรมาสน์วัดขุนตรา	84
รูปที่ 5.12	กระจิงปฏิญาณวัดพระทรง	84
รูปที่ 5.13	กระจิงปฏิญาณธรรมาสน์วัดพระทรง วัดคังคาราม วัดแรก วัดลาด วัดขุนตรา วัดจันทราวาส	85
รูปที่ 5.14	ล่องถนนธรรมาสน์วัดปลับปลาชัย และวัดหนองจอก	87
รูปที่ 5.15	ล่องถนนธรรมาสน์วัดทองนพคุณ	87
รูปที่ 5.16	ดาวเพดานวัดปลับปลาชัย วัดสนามพรามหมณและวัดหนองจอก	88
รูปที่ 5.17	กระจิงปฏิญาณวัดปลับปลาชัย วัดหนองจอก และวัดกุฎีดาว	88
รูปที่ 5.18	ธรรมาสน์วัดหนองจอก อ.ท่ายาง วัดน้อยไชยสุรินทร์ และวัดทองนพคุณ	89
รูปที่ 5.19	บันไดนาควัดปลับปลาชัย วัดหนองจอก และวัดกุฎีดาว	89
รูปที่ 5.20	กระจิงปฏิญาณของธรรมาสน์วัดเกาะ วัดลาดโพธิ์ วัดชีว์ประเสริฐ วัดถ้ำแก้วและวัดป้อม	90
รูปที่ 5.21	หนุมาณวัดลาดโพธิ์ ครุฑวัดเกาะ และนกรวิกวัดชีว์ประเสริฐ	91
รูปที่ 5.22	ดาวเพดานธรรมาสน์วัดเกาะ วัดชีว์ประเสริฐ และวัดลาดโพธิ์	91
รูปที่ 5.23	ธรรมาสน์วัดเกาะ	92
รูปที่ 5.24	ธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์	93
รูปที่ 5.25	ธรรมาสน์วัดชีว์ประเสริฐ	97
รูปที่ 5.26	จารึกบนล่องถนนธรรมาสน์วัดชีว์ประเสริฐ	101
รูปที่ 5.27	ธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว	101
รูปที่ 5.28	ธรรมาสน์วัดยาง	102
รูปที่ 5.29	ล่องถนนแบกระเทเซของธรรมาสน์วัดยาง วัดขลุบ วัดมหาธาตุ และวัดราชฎร์ศรัทธา	104
รูปที่ 5.30	ทางนาควัดสำมะโรง วัดหนองควง วัดราชฎร์ศรัทธา วัดใหม่เจริญธรรม วัดขลุบ วัดโรงเข้ วัดศาลาเขื่อน วัดตพธิ์พระนอก และวัดยาง	105
รูปที่ 5.31	กระจิงปฏิญาณธรรมาสน์วัดยาง วัดศาลาเขื่อน วัดสำมะโรง วัดใหม่เจริญธรรม วัดขลุบ และวัดมหาธาตุ	106
รูปที่ 5.32	แข่งสิงห์วัดยาง วัดขลุบ วัดโพธิ์พระนอกและวัดสำมะโรง	107
รูปที่ 5.33	บันไดนาครูปห้วง ธรรมาสน์วัดศาลาเขื่อนและวัดยาง	108
รูปที่ 5.34	บันไดนาควัดโพธิ์พระนอก และวัดขลุบ	108
รูปที่ 5.35	ธรรมาสน์วัดสำมะโรง	109

รูปที่ 5.36	ธรรมาสถ์วัดราชภัฏศรีศรัทธา	109
รูปที่ 5.37	ธรรมาสถ์วัดใหม่เจริญธรรม	110
รูปที่ 5.38	ธรรมาสถ์วัดขลุบ และวัดมหาธาตุ	111
รูปที่ 5.39	ดาวเพดานธรรมาสถ์วัดราชภัฏศรีศรัทธา วัดศาลาเขื่อน วัดมหาธาตุ และวัดขลุบ	111
รูปที่ 5.40	ธรรมาสถ์ 2 หลัง ของวัดโพธิ์เรียง อ.บ้านลาด	112
รูปที่ 5.41	ธรรมาสถ์บนศาลาคามวาสี ริมคลองกระแซง	113
รูปที่ 5.42	ยอดทรงจอมแหงแบบไม่มีบรรพแกลงวัดน้อย วัดปากน้ำ วัดบางทะเล วัดนาคและวัดหนองจอก	114
รูปที่ 5.43	ธรรมาสถ์วัดห้วยโรง อ.เขาย้อย	115
รูปที่ 5.44	กระจ้งปฏิญาณวัดใหญ่สุวรรณาราม วัดจันทาราม วัดชมพูน วัดศาลาหมูสี วัดเกาะแก้ว อ.บ้านแหลม วัดห้วยโรง และวัดบางทะเล	116
รูปที่ 5.45	กระจ้งปฏิญาณวัดบันไดทอง วัดหนองกาทอง วัดไทรทอง วัดแก่นเหล็กและวัดป่าแป้น	117
รูปที่ 5.46	ลายประดับแสดงฝีมือที่ล่องถนนธรรมาสถ์วัดแก่นเหล็ก วัดวังบัว วัดนาพรม วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดบันไดทอง วัดพระรูป วัดจันทราวาส และวัดท่าศาลาราม	118
รูปที่ 5.47	บันไดนาควัดแก่นเหล็ก วัดชมพูน วัดป่าแป้น วัดหนองกาทอง และวัดปากน้ำ	119
รูปที่ 5.48	ฐานรับบันไดนาครูปหนูวัดวังบัว และวัดพระรูป	120
รูปที่ 5.49	ลายประดับผนังธรรมาสถ์วัดซีวประเสริฐ และวัดปากน้ำ	120
รูปที่ 5.50	ตัวละครบริเวณผนังธรรมาสถ์วัดหนองกาทอง และวัดท่าศาลาราม	121

สารบัญตาราง

	หน้า
รายละเอียดการดำเนินการติดตั้งชิ้นส่วนและโครงรถจักรยานยนต์	31
ตารางแสดงข้อมูลรถจักรยานยนต์ ช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ในแต่ละอำเภอ	75
ตารางแสดงข้อมูลรถจักรยานยนต์ ช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ในแต่ละสำนัก	122

บทที่ 1: บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

เนื่องด้วยพิพิธภัณฑสถานธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑสถานทางมานุษยวิทยาภายใต้การดูแลของ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ได้รับมอบธรรมาสน์ไม้จำหลักทรงบุษบกจากวัดท่าศาลาราม อ.บ้านลาด จ. เพชรบุรี เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2560 ซึ่งอยู่ในสภาพทรุดโทรมรอวันเสื่อมสภาพ ไม่ได้ใช้งานมาเป็นระยะเวลานาน เนื่องจากมีผู้ศรัทธาได้ถวายธรรมาสน์ใหม่ให้กับทางวัด ทางพิพิธภัณฑสถานฯ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมชิ้นนี้ ในฐานะที่เป็นงานศิลปกรรมแกะสลักไม้ฝีมือช่างเมืองเพชร และถือได้ว่าเป็นตัวอย่างงานธรรมาสน์แกะสลักไม้ที่สร้างขึ้นในกระแสนิยมการสร้างธรรมาสน์ ในจังหวัดเพชรบุรี ช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งอยู่ในช่วง “งานกระฎุมพีอุปลักษณ์” หรือ “ยุคฟื้นฟูช่างเมืองเพชร”

ธรรมาสน์คือที่สำหรับพระภิกษุสามเณรนั่งแสดงธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ เช่น เทศน์มหาชาติ ธรรมาสน์นิยมสร้างให้สูงกว่าที่นั่งของผู้ฟังธรรม ความเป็นมาของธรรมาสน์เริ่มตั้งแต่ครั้งสุโขทัย โดยเข้าใจว่า พระสงฆ์คั่งนั่งเทศน์บนแท่นหรือเตียง ซึ่งมีลักษณะเป็นแท่นสี่เหลี่ยมไม่มีพนัก ต่อมาในสมัยอยุธยานิยมทำเป็นธรรมาสน์ตั้ง มีลักษณะคล้ายเก้าอี้เตี้ย สูงไม่มาก มีพนักพิงและพนักเท้าแขน 2 ด้าน ขนาดกว้างพอที่พระจะนั่งขัดสมาธิหรือพับเพียบได้ มักทำเป็นตั้งเท้าสิงห์ ธรรมาสน์แบบนี้นิยมสร้างด้วยไม้ ต่อมาช่วงอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลายนิยมสร้างธรรมาสน์เป็นชั้น มีหลังคาปราสาท และบันได ซึ่งอิทธิพลรูปแบบการสร้างธรรมาสน์ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงอยุธยาตอนปลายได้ตกทอดมายังสมัยรัตนโกสินทร์ และมีให้ประจักษ์อยู่ในปัจจุบัน

ธรรมาสน์ถูกสร้างขึ้นเพื่อยกย่องเกียรติ อำนาจ และเสริมสร้างบารมี เดิมคงเป็นของหลวงพระราชทานแก่ วัดสำคัญ หรือวัดที่มีพระราชกณะ ต่อมาขุนนางข้าราชการตลอดจนผู้มีฐานะเห็นว่าเป็นของวิเศษ จึงสร้างถวายวัดของตนบ้างด้วยความศรัทธา ธรรมาสน์จึงเป็นที่นิยมแพร่หลาย ธรรมาสน์ถือเป็นงานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา บรรดาช่างผู้ทำจ่างผู้ว่าจ้างจึงผลิตงานอย่างสุดฝีมือ (ฉวีงาม, 2520)

การที่พิพิธภัณฑสถานฯ ได้รับมอบธรรมาสน์ไม้แกะสลักจากเพชรบุรีเป็นส่วนหนึ่งของคลังวัตถุพิพิธภัณฑสถานฯ และขณะเดียวกัน คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้ให้ความสนใจในประเด็นเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมโดยตั้งเป็นอีกความเชี่ยวชาญหนึ่งของคณะ ด้วยเหตุดังกล่าว การรวบรวมข้อมูลและศึกษาเกี่ยวกับธรรมาสน์ไม้แกะสลักของจังหวัดเพชรบุรีจึงมีความจำเป็น ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวเนื่องกับวัตถุชิ้นสำคัญของพิพิธภัณฑสถานฯ แล้ว ยังเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิเคราะห์มรดกวัฒนธรรมของเมืองเพชรในระดับลึก สำหรับนักศึกษา อาจารย์และผู้สนใจต่อไปอีกด้วย

จังหวัดเพชรบุรีได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งช่าง ด้วยพบหลักฐานงานศิลปกรรมโบราณในพื้นที่หลงเหลือจำนวนมาก ส่วนใหญ่กำหนดอายุได้ตั้งแต่ราวสมัยอยุธยาตอนปลายลงมา มีงานช่างอยู่ด้วยกันในหลายแขนง เป็นต้นว่างานเขียนภาพจิตรกรรม งานแกะสลักไม้ และงานปูนปั้น และปรากฏผลงานศิลปกรรม อันเป็นเอกลักษณ์จนได้ชื่อ

ว่าเป็น “สกุลช่างเมืองเพชร” ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของงานช่างเมืองเพชรในยุคหลังก็คือ พัฒนาการของ “สำนักช่าง” ในวัดสำคัญของเมือง ที่สามารถสร้างลักษณะเฉพาะทางศิลปะ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญของเมืองเพชรในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25

งานวิจัยชิ้นนี้ สนใจสำรวจและเก็บข้อมูลพื้นฐานของธรรมาสน์แกะสลักไม้ของเมืองเพชรบุรีซึ่งมีพัฒนาการอย่างสำคัญในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพบว่างานช่างที่เกิดขึ้นจำนวนมากนั้น ส่วนใหญ่เป็นผลงานของสำนักช่าง ซึ่งประกอบไปด้วยกันอย่างน้อย 5 สำนักหลัก คือ สำนักช่างวัดพลับพลาชัย สำนักช่างวัดเกาะ สำนักช่างวัดใหญ่สุวรรณาราม สำนักช่างวัดพระทรง และสำนักช่างวัดยาง โดยในแต่ละสำนักต่างมีครูช่างเป็นของตัวเอง และทำงานในลักษณะขององค์กรธุรกิจรูปแบบหนึ่ง

ในบรรดางานช่างทั้งหมดที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาในช่วงดังกล่าว เรียกได้ว่าเป็น “ยุคฟื้นฟูงานช่างเมืองเพชร” หรือ “งานช่างยุคกระแถมพ็อบถัมภ์” ในราวปี พ.ศ. 2400-2500 ซึ่งรูปแบบและงานศิลปกรรมของธรรมาสน์แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวและแสดงถึงฝีมือของช่างท้องถิ่นที่ต่างไปจากงานของช่างหลวงอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างจากธรรมาสน์แกะสลักไม้จากวัดท่าศาลาราม อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี ซึ่งจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ

การสำรวจเบื้องต้นในเขตอำเภอเมืองเพชรบุรี พบว่าธรรมาสน์ในยุคนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก และสามารถสืบทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับธรรมาสน์แต่ละหลังได้ ทั้งในประเด็นของช่างผู้สร้าง ผู้จ้าง ราคา และระบอบอายุตามที่บันทึกไว้บนธรรมาสน์ ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2460-2509 โดยธรรมาสน์แต่ละหลังสะท้อนถึงรูปแบบและลักษณะเฉพาะตัวของกลุ่มช่างผู้สร้าง อีกทั้งพบว่าธรรมาสน์ที่หลงเหลือในพื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างสมบูรณ์ บางแห่งยังคงใช้เพื่อเทศนาธรรม แต่ยังมีธรรมาสน์อีกจำนวนหลายหลังที่เลิกใช้ในพิธีกรรมแล้วและตั้งวางไว้ในฐานะวัตถุเหลือใช้ของทางวัด คณะผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบัน ยังไม่มีการเก็บบันทึกข้อมูลของธรรมาสน์ในกลุ่มดังกล่าวนี้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งเมื่อเวลาผ่านไป ธรรมาสน์เหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสภาพไป เนื่องด้วยไม่ได้รับการดูแลรักษาหรืออนุรักษ์อย่างถูกวิธี ยิ่งไปกว่านั้น อาจถูกลักลอบนำออกไปจากวัด

งานวิจัยชิ้นนี้จะต่างจากการศึกษาวิจัยธรรมาสน์ที่เคยศึกษามา ที่เน้นไปในเรื่องของธรรมาสน์กับหน้าที่และมิติทางสังคมวัฒนธรรม หากแต่ยังไม่มีการศึกษาหรืองานวิจัยชิ้นใดที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรี ทั้งในด้านประวัติศาสตร์การสร้าง รูปแบบ กลุ่มสกุลช่างมาก่อน

ทางคณะผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะสำรวจและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาสน์ไม้แกะสลักของเมืองเพชรบุรี ทั้งในแง่ของลักษณะทางกายภาพ รูปแบบทางศิลปกรรม ประวัติความเป็นมาของการสร้างและการว่าจ้างให้สร้างของธรรมาสน์แต่ละหลัง รวมถึงการบันทึกภาพ ชิ้นส่วนต่างๆ การจัดแยกกลุ่มของธรรมาสน์โดยเปรียบเทียบผ่านฝีมือเชิงช่าง ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวเป็นทั้งหลักฐานและข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยต่างๆ เกี่ยวกับธรรมาสน์หรืองานช่างแกะสลักไม้เมืองเพชรในระดับลึก ทั้งยังเป็นข้อมูลสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ต่อไปในอนาคต ขณะเดียวกันงานวิจัยดังกล่าวนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งของการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ราบภาคกลางของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อทำการสำรวจธรรมาสันไม้แกะสลักเมืองเพชร ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรีและพื้นที่เกี่ยวเนื่องกับสำนักช่างเมืองเพชร
2. เพื่อศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม และความเป็นมาเชิงประวัติของธรรมาสันไม้แกะสลักเมืองเพชร อย่างเป็นระบบ

1.3 ขอบเขตของโครงการ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้จัดแบ่งขอบเขตของโครงการไว้ 2 ลักษณะ คือ

ขอบเขตด้านพื้นที่

ธรรมาสันไม้แกะสลักที่พบในวัดเขตอำเภอเมืองเพชรบุรีและพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ปรากฏผลงานที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสำนักช่างเมืองเพชร โดยเฉพาะเขตพื้นที่ อ.บ้านแหลม อ.ท่ายาง อ.บ้านลาดและอ.เมืองเพชรบุรี

ขอบเขตเนื้อหา

ประวัติ รูปแบบทางศิลปะ ผู้สร้างและผู้อุปถัมภ์ รวมถึงหน้าที่การใช้งานของธรรมาสันไม้แกะสลักในพื้นที่อำเภอเมืองเพชรบุรีและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ที่สร้างขึ้นในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25

1.4 ทฤษฎี สมมุติฐาน และกรอบแนวคิดของโครงการ

ในงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาสันไม้แกะสลักเมืองเพชรให้เป็นระบบรอบด้าน สำหรับใช้ประโยชน์ในการศึกษาแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมาสันไม้แกะสลักต่อไปในอนาคต ซึ่งพบว่าธรรมาสันไม้แกะสลักเมืองเพชรมีรูปแบบทางศิลปกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีรสนิยมทางศิลปะแบบสมัยอยุธยา โดยสามารถแบ่งลักษณะและรูปแบบของธรรมาสันที่พบออกเป็น 5 กลุ่ม คือ ธรรมาสันกลุ่มวัดพระทรง ธรรมาสันกลุ่มวัดเกาะ ธรรมาสันกลุ่มวัดยาง และธรรมาสันกลุ่มวัดพลับพลาชัย และธรรมาสันในกลุ่มอื่นๆ ที่เป็นผลงานนอกเหนือจากสำนักช่างเมืองเพชร ข้อมูลดังกล่าวจะทำการแบ่งธรรมาสันไม้แกะสลักออกตามลักษณะและรูปแบบของผู้สร้าง เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม รวมถึงการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของธรรมาสันแต่ละหลัง

ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมองธรรมาสันว่าเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีฐานะเป็นหลักฐานหรือข้อมูลขั้นต้นในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม ดังที่ Jules David Prown นักประวัติศาสตร์ชาวอเมริกันเสนอว่า ในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมผ่านวัตถุสามารถทำได้ 2 แนวทางคือ แนวทางแรก มองว่าวัตถุตามธรรมชาติ (natural objects) ที่ถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของสิ่งต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์ วัสดุตาม

ธรรมชาติดังกล่าวถูกนำมาตัดแปลงโดยมนุษย์ด้วยเงื่อนไขบางอย่างทางวัฒนธรรม แนวทางที่สอง มองว่างานศิลปะคือรูปแบบพิเศษของสิ่งประดิษฐ์ เนื่องจากได้รวมเอาเรื่องของธรรมเนียมหรือมิติทางจิตวิญญาณเข้าไว้ด้วยเพื่อสื่อถึงเจตนาของผู้สร้างและความเชื่อในแต่วัฒนธรรมออกไปสู่สังคมภายนอก (Prown, 1982: 2)

การรวบรวมธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรีขึ้นนี้ จะช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการงานช่างเทคนิค เครื่องช่าง คุณค่าและมูลค่าของธรรมาสน์ได้ในบริบทเฉพาะของท้องถิ่นเมืองเพชรบุรี

การเก็บรวบรวมข้อมูลธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรี จะพิจารณาธรรมาสน์ว่าเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่สามารถนำผู้วิจัยกลับไปทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม ในบริบทที่ธรรมาสน์ถูกสร้างขึ้นมาในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ข้อมูลของธรรมาสน์ไม้แกะสลักเมืองเพชรที่จัดทำขึ้นจะทำให้เห็นประวัติ รูปแบบทางศิลปะ และหน้าที่การใช้งานของธรรมาสน์แต่ละหลังที่จะแสดงให้เห็นความโดดเด่นเฉพาะตัวของความนิยมในศิลปกรรมงานช่างของสกุลช่างเพชรบุรีในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 อันแสดงให้เห็นความไม่ต่อเนื่องของงานช่างในบริบทท้องถิ่นเพชรบุรีในยุคก่อนหน้าคือสมัยอยุธยาตอนปลาย และในยุคหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ลงมา

1.5 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยพบว่า งานศึกษาเรื่องธรรมาสน์เมืองเพชรยังไม่มี การศึกษารวบรวมอย่างเป็นระบบรอบด้าน โดยส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ตามหนังสือที่ระลึกของวัดที่แสดงถึงถาวรวัตถุต่างๆ ในวัด หรือหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพของพระภิกษุที่ในช่วงที่ดำรงเพศสมณะ ได้ทำงานเกี่ยวกับงานช่างมาก่อน จึงมีการจัดทำหนังสือไว้เป็นที่ระลึกถึง เช่น หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวงศาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดยาง และ หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูวิบูลยชิรสาร อดีตเจ้าอาวาสวัดลักษณาราม เป็นต้น

เอกสารและข้อเขียนในลักษณะต่อมา คือเอกสารของหน่วยงานราชการเมืองเพชร ที่จะนำเอานักวิชาการท้องถิ่นมาร่วมกันเขียนเกี่ยวกับเกร็ดความรู้ ประวัติศาสตร์ และสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับวัดต่างๆ ในเมืองเพชร ซึ่งมีจำนวนมากเช่นเดียวกัน นักวิชาการกลุ่มนี้นำโดยอาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว อาจารย์บุญมี พิบูลย์สมบัติ อาจารย์บัวไทย แจ่มจันทร์ และอาจารย์เสยย์ เกิดเจริญ เป็นต้น นักวิชาการกลุ่มนี้พยายามรวบรวมความรู้ในช่วงที่ทำงานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เพชรบุรี จึงมีข้อเขียนเกี่ยวกับงานช่างในเมืองเพชรไว้จำนวนมาก มีข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาสน์ปรากฏบ้างในงานเหล่านี้

จากเอกสารและข้อเขียนต่างๆ สามารถจัดหมวดหมู่ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยขึ้นนี้ได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

ประวัติธรรมาสน์เมืองเพชร พบว่างานเขียนเกี่ยวกับธรรมาสน์โดยส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือรวบรวมข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ เพื่อศึกษาพัฒนาการเชิงลวดลายและรายละเอียดของส่วนประดับต่างๆ เพื่อจำแนกแยกแยะยุคทางศิลปะของธรรมาสน์ เช่น งานของฉวีงาม มาเจริญ (2520) งานของ น. ณ ปากน้ำ (2544) ที่จะ

นำเสนอยุคสมัยของธรรมเนียมของไทยในแต่ละยุคและในแต่ละภูมิภาค หรืองานศึกษาลายเส้นธรรมเนียมอยุธยาของ ขวัญภูมิ วิไลวัลย์ (2557)

สกุลช่างและสำนักช่างเพชรบุรี ในการศึกษารูปแบบของธรรมเนียมเมืองเพชร มีความจำเป็นต้องศึกษา ลักษณะผลงานของสำนักช่างเมืองเพชรด้วย เพื่อทำการเปรียบเทียบลักษณะฝีมือที่ปรากฏในผลงานแต่ละแขนง งานวิชาการในกลุ่มนี้มองว่า สกุลช่างเพชรบุรี คือ กลุ่มช่างที่สร้างผลงานทางศิลปกรรมที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวในแบบเดียวกัน ในแต่ละยุคสมัย และมีการสืบทอดรูปแบบทางศิลปกรรมกันไปในแต่ละยุคสมัย เช่น สน สีมাত্রัง (2522: 30) กล่าวว่า สกุลช่างเพชรบุรี หมายถึง งานศิลปะที่สร้างขึ้นในเขตเพชรบุรี และมีฉบับศิลปะของตนเอง ไม่เหมือนศิลปะที่สร้างขึ้นในท้องถิ่นอื่น แม้แต่ว่าจะเป็นระยะเวลาพร้อมสมัยกัน หรืออย่างที่ สัญชัยได้เสนอว่า สกุลช่างเพชรบุรี มีความหมายถึงงานศิลปกรรม และงานศิลปะแขนงอื่นๆ ที่มีแบบฉบับเฉพาะ มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่เหมือนกับศิลปะที่สร้างขึ้นในท้องถิ่นอื่น (สัญชัย ลุงรุ่ง, อ้างแล้ว: 100) นั่นก็คือ สกุลช่างเพชรบุรีมีลักษณะของการเป็นกลุ่มความคิดทางศิลปกรรมที่ได้รับความนิยมในท้องถิ่นเพชรบุรี ซึ่งแตกต่างจากที่อื่นๆ นอกจากนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับสำนักช่างเมืองเพชรที่ปรากฏตามวัดใหญ่รอบเมืองเพชร ในฐานะที่เป็น ผู้กระทำการ (agency) ทางศิลปะที่มีประวัติและสร้างผลงานจำนวนมากในช่วงหลังของพุทธศตวรรษที่ 25 (ดู ชนัญญ์, 2561) อันแสดงถึงความไม่ต่อเนื่องกับงานช่างในยุคก่อนหน้า

การทบทวนเอกสารข้างต้นทำให้เห็นว่า การศึกษารวบรวมข้อมูลของธรรมเนียมเมืองเพชรในยุคกระแสมหาสมุทรยังไม่มี การเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบรอบด้าน อันจะแสดงให้เห็นความรุ่งเรืองของงานช่างเมืองเพชรในยุคที่กล่าวได้ว่ารุ่งเรืองมากที่สุดยุคหนึ่ง อีกทั้งผลงานของสำนักช่างเมืองเพชรก็ยังไม่มีการเปรียบเทียบแยกแยะอย่างเป็นระบบ ทำให้คุณค่าของงานช่างและสำนักช่างเมืองเพชรในอดีตไม่ได้รับการยกย่องเท่าที่ควร งานวิจัยชิ้นนี้จะเพิ่มเติมข้อมูลในเชิงประวัติและรูปแบบทางศิลปกรรมที่เกี่ยวกับธรรมเนียมไม้แกะสลักเมืองเพชรให้มีความสมบูรณ์ และเป็นระบบเพิ่มมากขึ้นสำหรับการศึกษาวิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภาคกลางต่อไปในอนาคต

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการไว้เป็น 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง เป็นการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ส่วนที่สองลงพื้นที่สำรวจ เก็บข้อมูลธรรมเนียมและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง และส่วนที่สามเป็นการเรียบเรียงข้อมูลเพื่อให้ออกมาเป็นรูปเล่มงานวิจัย

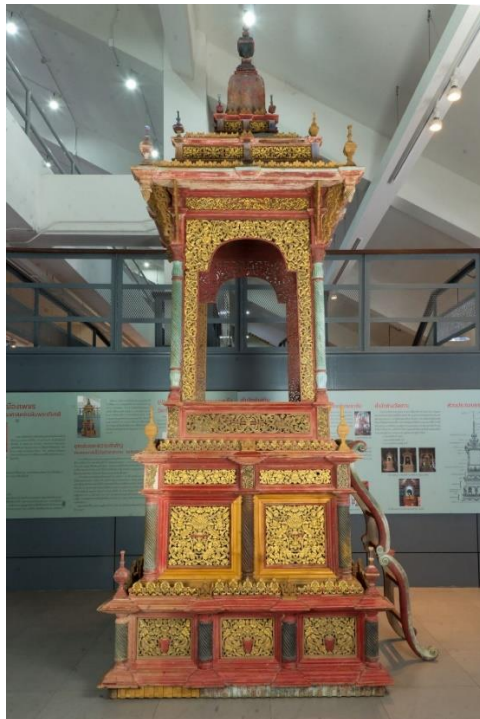
1.7 ระยะเวลาการวิจัยทั้งโครงการ

ระยะเวลาโครงการ..... 1 ปี - เดือน..... -

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลประวัติ งานช่าง และรูปแบบทางศิลปกรรมของธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเมืองเพชร และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำหรับการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และมรดกทางวัฒนธรรม
2. การเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Database) เพื่อระบุรูปแบบและอัตลักษณ์ของธรรมาสน์แต่ละหลัง เพื่อประโยชน์ในการดูแลและอนุรักษ์ในอนาคต
3. ฐานข้อมูลดังกล่าวจะเป็นส่วนหนึ่งของคลังข้อมูลพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติเพื่อใช้ในการศึกษาและการวิจัยของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และผู้สนใจทั่วไป นอกจากนี้ข้อมูลชุดดังกล่าวจะมอบให้กับชุมชน (วัด) เพื่อเรียนรู้และอนุรักษ์ต่อไปในอนาคต
4. ได้เผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบบทความวิชาการ และนิทรรศการออนไลน์ของพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

บทที่ 2: ธรรมาสน์ไม้แกะสลักจากวัดท่าศาลารามในพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

รูปที่ 2.1 ธรรมาสน์ไม้แกะสลักจากวัดท่าศาลาราม

ในพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งได้ดำเนินการการบูรณะเรียบร้อยแล้ว

ธรรมาสน์ไม้หลังนี้ ทางพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ได้รับมอบจากวัดท่าศาลาราม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรีเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2560 เพื่อการดำเนินการบูรณะและอนุรักษ์ให้คงสภาพสมบูรณ์ ก่อนนำออกจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์ฯ เป็นการถาวรเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา วิจัย และเป็นการจัดแสดงตัวอย่างของงานศิลปกรรมงานช่างไม้เมืองเพชรบุรีให้เป็นที่รู้จักต่อสาธารณชนในวงกว้าง

ในช่วงที่ผู้วิจัย (ชนัญญ์ เมฆหมอก) ทำการเก็บข้อมูลหลักฐานศิลปกรรมในพื้นที่ พบธรรมาสน์หลังหนึ่งที่ตั้งอยู่ที่อุทยานกุฏิวัดท่าศาลาราม ถูกถอดชิ้นส่วนและโครงสร้างตั้งไว้หลายสิบปี ไม่ได้รับการบูรณะแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงไปสอบถามหลวงพ่อก็คือ พระอธิการประหยัด อภิสมภาจาโร ท่านก็บอกว่า เมื่อก่อนเคยถูกตั้งไว้ใต้ถุนศาลาการเปรียญในช่วงของการสร้างศาลาการเปรียญใหม่ จากนั้นได้ยกมาวางไว้ใต้หอรบขังข้างกุฏิ ผู้วิจัยจึงได้แจ้งเจตจำนงขอผาติกรรมธรรมาสน์หลังนี้ไปไว้ที่พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติเพื่อดำเนินบูรณะแบบอนุรักษ์และจัดแสดงต่อสาธารณชนเป็นการถาวร

ธรรมาสน์หลังนี้เป็นของทรงคุณค่าของสกุลช่างเพชรบุรี เนื่องจากเป็นธรรมาสน์หลังเดียวที่พบว่านำเอาศิลปกรรมแบบตะวันตกมาปรับสร้างทั้งหลัง มีตัวอักษรแบบฝรั่ง ต้นลายประดับตัวเซอร์ป และมีลูกเล่นลวดลายหาฝีมือนับเปรียบเทียบได้ยาก เป็นผลงานที่แหวกแนวและฉีกขนบชิ้นหนึ่ง ธรรมาสน์หลังนี้เป็นฝีมือของสำนักช่างวัด

พลับพลาชัย โดยสันนิษฐานว่าเป็นฝีมือของครูเลิศ พ่วงพระเดช ซึ่งนิยมสกุลศิลปะแบบตะวันตก ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2460 โดยมีลายมณฑปของวัดท่าศาลารามในปี พ.ศ. 2457 หอระฆังทรงโคโลเนียลที่วัดพลับพลาชัย และลายประดับบานประตูศาลาการเปรียญวัดพลับพลาชัย ในปี พ.ศ. 2466 เป็นตัวเปรียบเทียบลาย (ชนัญญ์, 2560)

ในบทนี้คณะผู้วิจัยต้องการสำรวจตรวจสอบสมมติฐานข้างต้นเกี่ยวกับอายุและกลุ่มช่างผู้สร้างธรรมมาสน์ หลังนี้ภายใต้กรอบและกระบวนการคิดที่สัมพันธ์ไปกับบริบทแวดล้อมของการสร้างธรรมมาสน์เทศน์ทรงบุษบกในเมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 เพื่อแสดงให้เห็นว่า ธรรมมาสน์หลังนี้เกิดขึ้นในบริบทเดียวกันกับ ธรรมมาสน์หลังอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ในท้ายที่สุดเพื่อจะตอบคำถามได้ว่าประวัติความเป็นมาและรูปแบบทางศิลปกรรมนั้นสอดคล้องไปกับผลงานของช่างกลุ่มไหน เพื่อทำการจัดจำแนกและหาความสัมพันธ์ของกลุ่มช่าง วัด และผู้สร้างต่อไป

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของธรรมมาสน์วัดท่าศาลาราม

ธรรมมาสน์หลังนี้ถูกค้นพบโดยผู้วิจัย (ชนัญญ์ เมฆหมอก) เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2560 ในช่วงที่ผู้วิจัยกำลังสำรวจงานช่างไม้ในเมืองเพชรบุรี โดยพบที่บริเวณใต้หอระฆังของวัด ลักษณะที่พบคือ ธรรมมาสน์ถูกถอดออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนยอด ส่วนกลาง และส่วนฐาน ชั้นส่วนประดับถูกถอดรื้อออกมาวางกองรวมกันกับบันไดนาคที่มีลักษณะแบบตะวันตก ทั้งล่องถุน 8 ช่อง และลายประดับล่องถุนบริเวณฐานธรรมมาสน์อีก 12 ช่อง แต่เมื่อนับรวมแล้วขาดหายไป 1 ช่อง รวมถึงหัวเม็ด กระจัง และคันทวยอีกจำนวนมาก ประเมินสภาพคร่าวๆ แล้วคาดว่ามีส่วนผู้พังและสูญหายไปจำนวนมาก และตัวธรรมมาสน์ก็ได้รับความเสียหายจากการใช้งานและผู้พังไปตามกาลเวลาอีกค่อนข้างมาก

รูปที่ 2.2 สภาพธรรมมาสน์วัดท่าศาลารามก่อนผาติกรรม

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ปัจจุบันพระครูพัชรกิจสุนทร (อธิการประหยัด อภิสมัจจาโร) เป็นเจ้าอาวาส ท่านเล่าว่า ธรรมาสน์หลังนี้น่าจะมีมาแต่เดิมในสมัยหลวงพ่อบุญ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสที่มีชื่อเสียงของวัด ต่อมา ธรรมาสน์ได้ทรุดโทรมลง ทางวัดได้ขอให้ญาติโยมจัดหาปัจจัยเพื่อซ่อมแซมธรรมาสน์ แต่เนื่องจากการบูรณปฏิสังขรณ์ต้องใช้ทุนทรัพย์เป็นจำนวนมาก ผู้มีจิตศรัทธาจึงได้จัดซื้อธรรมาสน์ใหม่จากกรุงเทพฯ ฯ ในราคา 35,000 บาท ถวายให้กับทางวัดเพื่อทดแทนธรรมาสน์หลังเดิม

ในปี พ.ศ. 2526 ทางวัดได้เคลื่อนย้ายธรรมาสน์หลังนี้ไปที่ใต้ถุนศาลาการเปรียญหลังใหม่ ต่อมาในช่วงของการปรับปรุงศาลาการเปรียญใหม่ ราวปี พ.ศ. 2559 จึงได้ย้ายธรรมาสน์มาไว้ใต้หอรบขังข้างกุฏิเจ้าอาวาส ด้านหลังกำแพงวัด ต่อมาทางพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ภายใต้การดูแลของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ขอนำธรรมาสน์หลังนี้มาดำเนินการอนุรักษ์ให้คงสภาพดีตามหลักวิชาการและได้จัดแสดงเป็นการถาวรที่พิพิธภัณฑ์ฯ เพื่อเป็นตัวอย่างสำคัญของมรดกวัฒนธรรมงานช่างไม้เมืองเพชรบุรี

ประวัติของวัดท่าศาลารามวัดท่าศาลาราม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2345 รับวิสุงคามสีมา ปี 2470 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ตำบลท่าเสน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี มีเจ้าอาวาส เท่าที่สืบค้นได้ คือ

รูปที่ 1 พระอธิการเอก

รูปที่ 2 พระอธิการบุญเรือง

รูปที่ 3 พระอธิการกลัด

รูปที่ 4 พระอธิการนาค

รูปที่ 5 พระครูบุญ ฐานวโร พ.ศ. 2474 -2509

รูปที่ 6 พระอธิการเย็น สีตาโก (พ.ศ. 2509-2518)

รูปที่ 7 พระครูสมุห์เดชา ธรรมธีโป (พ.ศ. 2519-2525)

รูปที่ 8 พระครูสถิตวชิรธรรม (ฉลอง) (พ.ศ. 2526-1538)

รูปที่ 9 พระอธิการประหยัด อภิสมัจจาโร (พ.ศ. 2538- ปัจจุบัน)

2.2 ประวัติศาสตร์การสร้างธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม

ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่หมู่บ้านต่างๆ ในเขตตำบลท่าศาลาราม จนครอบคลุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ก็ยังไม่ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการสร้างธรรมาสน์หลังนี้ขึ้นมา หากใช้กรอบการศึกษาจากการค้นพบธรรมาสน์หลังอื่นๆ มาช่วยทำความเข้าใจบริบทของการสร้าง ก็พบว่า โดยทั่วไป ธรรมาสน์จะได้รับการอุปถัมภ์การสร้างโดยคหบดีและชาวบ้านละแวกวัด เพื่อใช้สำหรับคนในชุมชนมากกว่าจะสร้างโดยคนนอกชุมชน เช่น ตระกูลवादเวียงไชย สร้างธรรมาสน์ถวายวัดเกาะ เพราะอยู่ใกล้บ้าน คนใคร่บวชก็ทำบุญอยู่ที่วัดนี้ ซึ่งวัดเกาะก็อยู่ไม่ไกลจากบ้าน ในกรณีของธรรมาสน์วัดใหม่เจริญธรรม ที่สร้างโดยตระกูลอินทนิม ซึ่งในขณะที่สร้างธรรมาสน์ถวายวัดนั้น บ้านของผู้

อุปถัมภ์อยู่ติดวัด ก่อนจะย้ายออกไป จนความสัมพันธ์กับวัดเริ่มลดน้อยถอยลงไป กรณีธรรมาสน์วัดท่าศาลารามก็มีโอกาสจะเป็นในแบบเดียวกัน คือสร้างโดยคนที่เคยอาศัยในพื้นที่ก่อนจะย้ายออกไป หรืออีกกรณีหนึ่งคือ เป็นคนในพื้นที่เอง แต่คนในตระกูลไม่ได้ให้ความสนใจในแง่ประวัติศาสตร์ ทำให้ข้อมูลสูญหายไปตามกาลเวลาด้วย ดังจะนำเสนอต่อไป

ผู้ทันเหตุการณ์ท่านหนึ่ง (คุณยายสิน เพชรmani, ปัจจุบันถึงแก่กรรมไปแล้ว ตอนเล่าอายุ 87 ปี) เล่าว่าตอนที่ท่านอายุ 14-15 ปีนั้น ยังทันได้เห็นพระขึ้นเทศน์บนธรรมาสน์หลังนี้ คุณลุงท่านหนึ่งอุปสมบทที่วัดท่าศาลารามในปี 2500 ก็เห็นว่าธรรมาสน์ได้ถูกเลิกใช้และเก็บรักษาไว้ที่ใต้ถุนศาลาการเปรียญ คุณตาไหล ทองเกลา บ้านไร่โพธิ์ อายุ 94 ปี (อายุมากที่สุดในกลุ่ม 1 ของบ้านไร่โพธิ์) ก็เล่าว่าท่านไม่ทราบประวัติของธรรมาสน์เลย เกิดมาก็เห็นมีธรรมาสน์อยู่แล้ว

ครูจรัส เพชรmani อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนหนองชุมแสง ในอดีตเคยเรียนที่โรงเรียนวัดท่าศาลาราม ได้เล่าให้ฟังว่า ธรรมาสน์หลังนี้สร้างขึ้นก่อนจะมีโรงเรียนวัดท่าศาลาราม ซึ่งสร้างขึ้นในช่วงคาบเกี่ยวกันของยุคหลวงพ่อนาค-หลวงพ่อบุญ เรียกโรงเรียนบุญนาคาลัย ซึ่งหมายถึงการไว้อาลัยให้แก่หลวงพ่อนาคซึ่งลาสิกขาบทยออกไปในปี 2474¹ หลวงพ่อนาคลาสิกขาบทยไปในช่วงปี 2474-2480 แล้วมาแต่งงานมีครอบครัว ลูกชายของท่านในปัจจุบันมีอายุเกินกว่า 80 ปีแล้ว ดังนั้น ธรรมาสน์หลังนี้ต้องมีมาก่อนปี 2474 หากนับย้อนกลับไปในช่วงที่ธรรมาสน์นิยมสร้าง คือราว 2460 เป็นต้นมา ธรรมาสน์หลังนี้คงสร้างในช่วง 2460-2474 โดยในละแวกใกล้เคียงมีธรรมาสน์วัดศาลาเขื่อน สมัยหลวงพ่อบั้ง ปี 2463 ซึ่งท่านกับหลวงพ่อนาคมีความสนิทสนมกันมาก อยู่ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน อาจสร้างธรรมาสน์ไว้ใช้เทศน์ช่วงเดียวกันนี้ด้วย

“ในสมัยที่สร้างธรรมาสน์ มีศาลาเก่าของวัดตั้งอยู่ที่โรงเรียน ผู้ฟังมากจนพระอาจารย์ไหล พระภิกษุจากวัดพระทรงต้องมาสร้างศาลาใหม่สำหรับเทศน์ เพราะท่านเป็นนักเทศน์ และก็ตั้งธรรมาสน์หลังนี้ ก่อนที่จะสร้างโรงเรียนต้องย้ายศาลาการเปรียญมาอยู่ในที่ปัจจุบัน แล้วเอาธรรมาสน์ไปตั้งไว้ใต้ถุนศาลาเพราะฟังมากแล้ว ” (สัมภาษณ์ ผอ.จรัส เพชรmani อายุ 78 ปี, วันที่ 21 ธันวาคม 2562)

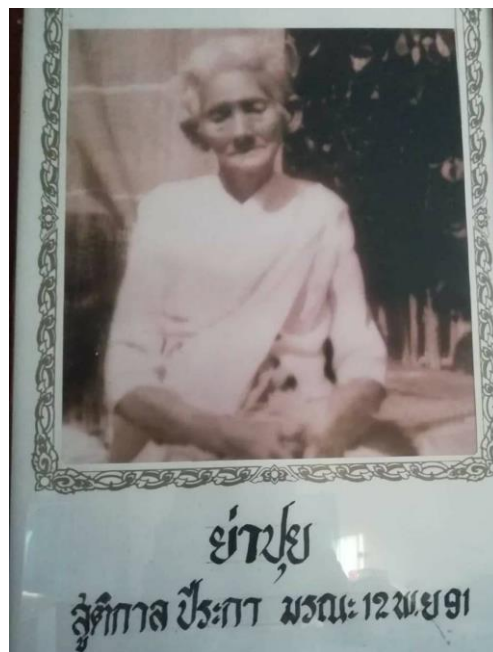
จากการศึกษาของผู้วิจัยก่อนหน้านี้พบว่า การสร้างธรรมาสน์แต่ละครั้ง จะต้องใช้กำลังทรัพย์ที่ค่อนข้างสูงกว่างานช่างแขนงอื่นๆ จำเป็นต้องเรียกร้องผู้อุปถัมภ์ที่มีทุนทรัพย์ในการถวายปัจจัยร่วมสร้างธรรมาสน์กับวัด จึงพบว่า นอกจากจะมีการร่วมถวายปัจจัยของชาวบ้านในลักษณะคล้ายการทอดผ้าป่าสามัคคีแล้ว การเป็นเจ้าของภาพใหญ่การถวายก็มีให้เห็นจำนวนมาก โดยมักจะเป็นคหบดีหรือผู้มีฐานะที่สูงในพื้นที่ และพบด้วยว่าผู้อุปถัมภ์เหล่านั้นมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชอบเข้าวัดทำบุญ รักษาศีลอยู่เสมอ ดังนั้นธรรมาสน์วัดท่าศาลารามจึงน่าจะสร้างขึ้นโดยผู้มีฐานะมากที่สุดในพื้นที่ด้วย ครูจรัส เพชรmani ได้เล่าให้ฟังว่าตระกูลเพชรmaniเป็นตระกูลที่ใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านท่าศาลา มีปู่หนุ ย่าบุย เป็นต้นตระกูล มีที่นาจำนวนมาก ประกอบอาชีพทำนาค้าข้าว

¹ หลวงพ่อนาคอายุ 40 กว่าปี ท่านจึงน่าจะเกิดปี 2430 กว่า ในสมัยรัชกาลที่ 5 และบวชราว 2450 กว่า ก่อนจะเป็นเจ้าอาวาสราวปี 2460 กว่า.

มีฐานะมากที่สุดในพื้นที่ จึงอาจจะเป็นผู้สร้างธรรมาสน์ถวายวัดท่าศาลารามไว้ เพราะถาวรวัตถุต่างๆ ในวัด เช่น โรงเย็บ 2 โลง สิ่งก่อสร้าง ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปในโบสถ์ ล้วนแล้วแต่ได้รับการอุปถัมภ์โดยคนในตระกูลแต่ละรุ่นจนถึงปัจจุบัน

“ผมว่าปู่หนูน่าจะเป็นคนสร้างธรรมาสน์ เพราะท่านเป็นเศรษฐีของท่าศาลาฯ เป็นคนที่มีฐานะมากที่สุด ถูกโจรปล้นถึง 2 ครั้ง 2 ครา และท่านเป็นคนฝึกไฟในพระพุทธศาสนา ชอบเข้าวัด อยู่ที่วัดมานาน จนเกิดเหตุพลัดตกจากหอรระฆัง แขนหักจนต้องตัดแขน เพราะสมัยนั้นการแพทย์ยังไม่เจริญแบบตอนนี้ เมื่อท่านตายก็เผาที่วัด ส่วนย่าปุย ก็ตั้งเมรุฌณทพมีแทงหยวกตั้งเมรุไว้ที่วัดท่าศาลาฯ” และท่านได้เล่าต่อไปว่า

“มีงานศพใครสักคน ผมตามไปกับพ่อ ตอนเป็นเด็ก เพราะพ่อเป็นเสมียนของวัด ไปบนศาลาได้เห็นธรรมาสน์บนศาลาเก่า หลังจากนั้นธรรมาสน์ก็ไม่อยู่แล้ว น่าจะเป็นสมัยหลวงพ่อหลง (หลวงพ่อฉลอง) มีของเก่าสูญหายไปช่วงนั้น” (สัมภาษณ์ ผอ.จำรัส เพชรมณี อายุ 78 ปี, วันที่ 21 พฤษภาคม 2563)

รูปที่ 2.3 คุณย่าปุย ต้นตระกูลเพชรมณี

สิ่งที่น่าสนใจต่อไปก็คือ หน้าที่อย่างหนึ่งของธรรมาสน์นอกเหนือจากเป็นที่สำหรับให้พระภิกษุขึ้นเทศนาธรรมแล้ว ก่อนถวายธรรมาสน์ หรือแม้กระทั่งหลังถวายธรรมาสน์ไปแล้วก็สามารถนำธรรมาสน์มาใช้สำหรับตั้งลูกโกศบรรจุอัฐิของผู้ตายเพื่อใช้ในการบำเพ็ญกุศล (ดู ชนัญญ์, 2561) ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติในท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน โดยพบว่า ตระกูลเพชรมณีได้ทำการจัดเตรียมมาปนกิจศพของยายสอน เพชรมณี ในปี 2527 (ดูรูปที่ 2.4) น้องสาวของยายสอนคือยายสินได้ทำการติดต่อกับเจ้าอาวาสวัดว่าต้องการถวายธรรมาสน์ทรงบุษบกสำหรับตั้งบนศาลาการเปรียญ โดยจะนำธรรมาสน์มาตั้งอัฐิของยายสอนก่อน แล้วจึงจะนำถวายวัด ปรากฏว่า เจ้าอาวาส

ในขณะนั้น คือ หลวงพ่อฉลองได้ท้วงกับยายสินว่า มีธรรมาสน์เก่าของที่วัดอยู่ สภาพทรุดโทรมสามารถนำไปใช้ตั้ง
อัฐิได้ แต่ต้องหาช่างมาซ่อมก่อน ซึ่งในขณะนั้นช่างที่มีความสามารถในการซ่อมธรรมาสน์ได้นั้นไม่มีอีกแล้ว ยายสิน
จึงไปซื้อธรรมาสน์จากกรุงเทพฯ มาใช้แทนราคา 35,000 บาท (สัมภาษณ์ ธนชัย นุชจ้อย อายุ 21 ปี, วันที่ 23
เมษายน 2561)

จากธรรมเนียมการตั้งอัฐิบนธรรมาสน์ในกรณีตัวอย่างข้างต้น สามารถตีความต่อไปจากธรรมเนียมที่
เกิดขึ้นโดยทั่วไปในเมืองเพชรได้ว่า การจะนำธรรมาสน์หลังเก่ามาใช้ตั้งอัฐินั้น ผู้ตายจะต้องมีความสัมพันธ์ทางเครือ
ญาติกับผู้สร้างธรรมาสน์ถวายวัดไว้ตั้งแต่แรก ทำนองเป็นเจ้าของธรรมาสน์ เนื่องจากเป็นผู้ถวายปัจจัยมากที่สุดใน
การสร้าง ดังพบตัวอย่างสำคัญจากบันทึกของพระอาจารย์อาบ ปณฺญาวุฑฺฒิ แห่งวัดโพธิ์พระไณที่กล่าวถึง
ธรรมาสน์วัดโพธิ์พระไณ ปี 2500 ว่า ในปี 2534 นายหลง แสงสว่าง ผู้ถวายธรรมาสน์ มีความต้องการจะนำอัฐิของ
พี่สาวท่านมาตั้งบนธรรมาสน์ของวัด ก่อนทำการฌาปนกิจ ด้วยเหตุที่นายหลงออกทรัพย์ไว้มาก จึงสามารถนำอัฐิ
พี่สาวของนายหลงมาตั้งบนธรรมาสน์ได้ ในกรณีของยายสอน เพชรมณีก็มีความเป็นไปได้ว่าธรรมาสน์วัดท่าศาลา
ราม จะเป็นการถวายโดยตระกูลเพชรมณี โดยปู่หนู ย่าปุย ต้นตระกูลเพชรมณี

รูปที่ 2.4 งานบำเพ็ญกุศลศพ ยายสอน เพชรมณี ปี 2527

หากนำเอาธรรมาสน์วัดท่าศาลารามมาวางลงในบริบทของกระแสความนิยมในการสร้างธรรมาสน์และ
สายสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มช่างและผู้อุปถัมภ์งานช่างดังที่จะกล่าวถึงในบทที่ 5 ก็จะทำให้เห็นว่าการสร้างธรรมาสน์หลังนี้

ขึ้นมาต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทของงานช่างในเมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 อย่างแน่นอน โดยศึกษาจากรูปแบบทางศิลปกรรม หน้าที่การใช้งานและประวัติที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าการสืบหาประวัติการสร้างจะเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากมากก็ตาม

คณะผู้วิจัยเห็นว่าการลงนามหาข้อมูลยังหาข้อมูลที่ชัดเจนไม่ได้ในขณะนี้ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการเปรียบเทียบจากผลงานศิลปกรรมในพื้นที่เป็นตัวช่วยในการวิเคราะห์ ในแง่ของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม จากการศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมของธรรมาสน์วัดท่าศาลารามหลังนี้แล้ว ผู้วิจัยพบว่าลักษณะโดยทั่วไปของธรรมาสน์มีลักษณะเหมือนสถาปัตยกรรมเรือนยอดแบบตะวันตก ซึ่งกำลังได้รับความนิยมในเมืองเพชรบุรีอยู่ในขณะนั้น คือ ราวปี 2450 เป็นต้นมา ดังปรากฏหอรระฆังทรงตะวันตก หรือที่เรียกว่าทรงโคโลเนียลจำนวนมากในพื้นที่ เช่น หอรระฆังวัดใหญ่สุวรรณาราม วัดพระรูป วัดกุฎี ท่าแร่ อ.บ้านแหลม วัดลาดโพธิ์ วัดพลับพลาชัย วัดยาง วัดลาด วัดโคก วัดท่าคอย อ.ท่ายาง วัดโพธิ์กรู อ.บ้านลาด วัดคงคาราม วัดหัวสะพาน วัดชีวะประเสริฐ และวัดใหม่เจริญธรรม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ศิลปะตะวันตกกำลังได้รับความนิยมในเมืองเพชรบุรี

รูปที่ 2.5 หอรระฆังทรงโคโลเนียล วัดพระรูป

รูปที่ 2.6 หอระฆังทรงโคโลเนียล วัดโพธิ์กรู อ.บ้านลาด

รูปที่ 2.7 หอระฆังทรงโคโลเนียล วัดท่าคอย อ.ท่ายาง

ในแง่ของการออกแบบธรรมาสน์ พบว่าธรรมาสน์หลังนี้มีความร่วมสมัยกับศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ราว สมัยรัชกาลที่ 5 ลงไป โดยมีลักษณะการออกแบบผสมผสานกันไปกับวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่หลายอยู่ในเมือง เพชรบุรีช่วงเวลานั้น จะเห็นได้ว่าช่างผู้สร้างนั้นมีความรู้และเข้าใจในศิลปะเป็นอย่างดี จึงสามารถดัดแปลงและ ปรับปรุงรายละเอียดต่างๆ ของธรรมาสน์ในศิลปะไทยให้มีรายละเอียดแบบศิลปะตะวันตก ดังจะเห็นว่าโครงสร้าง ของธรรมาสน์ มีลักษณะร่วมกันกับธรรมาสน์หลังอื่นๆ ในเมืองเพชรช่วงเวลาเดียวกัน คือ ลักษณะยอดทรงจอมแห

ใช้ตัวกระจังซึ่งเป็นลายดอกไม้ของตะวันตกแทนบรรพแกลงและหางหงส์ ซึ่งยอดทรงนี้เป็นที่นิยมมากในเมืองเพชรบุรี มีสาหร่ายและคันทวยเป็นลวดลายแบบตะวันตกแทนที่สาหร่ายรูปเทพพนมและคันทวยรูปพญานาค

รูปที่ 2.8 ยอดธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม

ส่วนกลางของธรรมาสน์ไต่ลงมาจากคันทวยมาสู่พนัก ช่างผู้สร้างได้เปลี่ยนจากเสาย่อมุมประดับดอกประจำยามอกมาและกาบพรหมศรมาเป็นเสาเกลียวทรงตะวันตก (ดูรูปที่ 2.10) มีตัวอย่างสำคัญที่ซุ้มทางเข้าบ้านวาดเวียงไชย (ดูรูปที่ 2.17) และซุ้มด้านหน้าของโรงเรียนปริยัติธรรมวัดเกาะ บริเวณพนักที่โดยปกติจะทำเป็นปล้องอ้อยก็ใช้ลายประดับแบบตะวันตกแทน และตรงทางขึ้นสู่ที่นั่งบนธรรมาสน์ก็ประดับรูปคล้ายๆ เทพที่ค้อยพิทักษ์แบบตะวันตกแทนลวดลายประดับแบบไทย (ดูรูปที่ 2.9)

รูปที่ 2.9 เทพที่ค้อยพิทักษ์แบบตะวันตก

รูปที่ 2.10 (ซ้าย) สาหร่าย เสา และคันทวย (กลาง) กระจังปฏิญาณ และ (ขวา) ตัวเรือนธรรมาสน์

ส่วนด้านล่างของธรรมาสน์นั้น ช่างผู้สร้างก็ยังคงรักษาขนบที่สำคัญของธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีไว้ กล่าวคือ ยังให้ความสำคัญกับบริเวณล่องธรรมาสน์ ซึ่งเป็นพื้นที่แสดงฝีมือของช่างที่จะมีการแกะสลักลวดลายอย่างวิจิตร โดยธรรมาสน์หลังนี้มีล่องธรรมาสน์แกะสลักเป็นลวดลายแบบตะวันตกมีตัวเซอร์ปเปาทรัมเป็ต (ดูรูปที่ 2.11) มีลายช่อดอกไม้และนกประดับ มีการปิดทองและทาสี รวมทั้งสิ้น 8 ช่อง หรือ มีล่องธรรมาสน์ถึง 8 แผ่น แกะสลักลวดลายเดียวกันทั้งหมด และยังคงรักษาโครงสร้างของบัวคว่ำ บัวหงายไว้อย่างครบถ้วน ส่วนบริเวณฐานธรรมาสน์มีกระจังอีก 1 ชุด พร้อมกับมีการประดับล่องธรรมาสน์เพิ่มเติมอีก 12 แผ่น เป็นรูปลึงกำลังทำร้ายนก (ดูรูปที่ 2.13) ดูแล้วแสดงถึงความขบขันอันเป็นลักษณะของการใช้ฝีมือและความคิด ส่วนบันไดนาคทำแบบบันไดตะวันตก

รูปที่ 2.11 ตัวเซอร์ปเปาทรัมเป็ต

รูปที่ 2.12 ล่องฤดูรรมมาสน์

รูปที่ 2.13 ล่องฤดูรรมมาสน์ส่วนฐาน

จะเห็นได้ว่า ธรรมมาสน์หลังนี้มีลักษณะทางศิลปกรรมร่วมสมัยกับงานศิลปะยุคกระฎุมพีอุปลักษณ์เมืองเพชรบุรีอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งการออกแบบผลงานที่แหวกขนบโดยทั่วไปก็แสดงให้เห็นรสนิยมทางศิลปะที่มีความหลากหลายเป็นอย่างมาก แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ผลงานของครูช่าง การประกวดประชันฝีมืออันเป็นลักษณะเด่นของงานช่างในยุคนี้

“ช่างไล่” เกษม ราชฎร์เจริญ ช่างแกะสลักตู้ลายไม้มุกปัจจุบันได้แสดงความเห็นในแง่ของการออกแบบลวดลายและการแกะสลักจำหลักลาย เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสร้างชิ้นงาน โดยเฉพาะการแกะสลักล่องฤดูรรมมาสน์กับตัวอย่างเปรียบเทียบที่พบในพื้นที่ ซึ่งพบว่าลวดลายแกะสลักที่บ่งบอกถึงลายมือของช่างผู้สร้างนั้น มีความคล้ายคลึงและใกล้เคียงไปกับผลงานของกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัยที่ศาลาการเปรียญวัดพลับพลาชัย และศาลาการเปรียญวัดทองนพคุณว่า

“ผมดูว่าลายมันถูกออกแบบมาคนละแนว มันดูคล้ายแต่การแกะผมว่าน่าจะเป็นคนละคนกัน ก็เป็นไปได้ว่า แกะคนละคนในทีเดียวกัน เหมือนทำงานด้วยกัน ค่อยกันไป ดูกันไป ประมาณว่าร่วมกัน งานอาจจะออกมาคล้ายๆ กัน” (สัมภาษณ์ เกษม ราชฤทธิ์เจริญ อายุ 49 ปี, วันที่ 18 ธันวาคม 2563)

จากการศึกษาเปรียบเทียบทางศิลปกรรมแล้ว คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ธรรมเนียมหลังนี้น่าจะเป็นผลงานของกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัยมากที่สุด เนื่องจากลักษณะทางศิลปกรรม เป็นต้นว่า สีที่ใช้ คือ แดง ทอง น้ำเงิน ลวดลาย แม่ลาย ระดับความตื้น ลึก หนา บางของการแกะสลัก และรสนิยมทางศิลปะที่นิยมทำแบบตะวันตก อันเป็นลักษณะสำคัญในกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย ดังพบว่าล่องฉนวนธรรมาสน์ที่เป็นรูปสัตว์และลวดลายแบบตะวันตก มีความคล้ายกับลายแกะสลักประดับศาลาการเปรียญวัดพลับพลาชัย ปี 2465-66 (ดูรูปที่ 2.14) และงานแกะสลักศาลาการเปรียญวัดทองนพคุณ (ดูรูปที่ 2.15) ซึ่งเป็นผลงานของช่างสำนักวัดพลับพลาชัย และยังพบลายล่องฉนวนธรรมาสน์วัดท่าศาลารามไปปรากฏบนลายประดับซุ้มทางขึ้นกุฏิของวัดยาง ปี 2500 (ดูรูปที่ 2.16) อันแสดงให้เห็นว่าลายประดับรูปแบบนี้เป็นสิ่งที่มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันในพื้นที่ ซึ่งช่วยเพิ่มน้ำหนักให้กับข้อเสนอของคณะผู้วิจัยที่ว่าธรรมเนียมหลังนี้เป็นผลงานของช่างเมืองเพชรบุรี

รูปที่ 2.14 ลายแกะสลักประดับศาลาการเปรียญวัดพลับพลาชัย

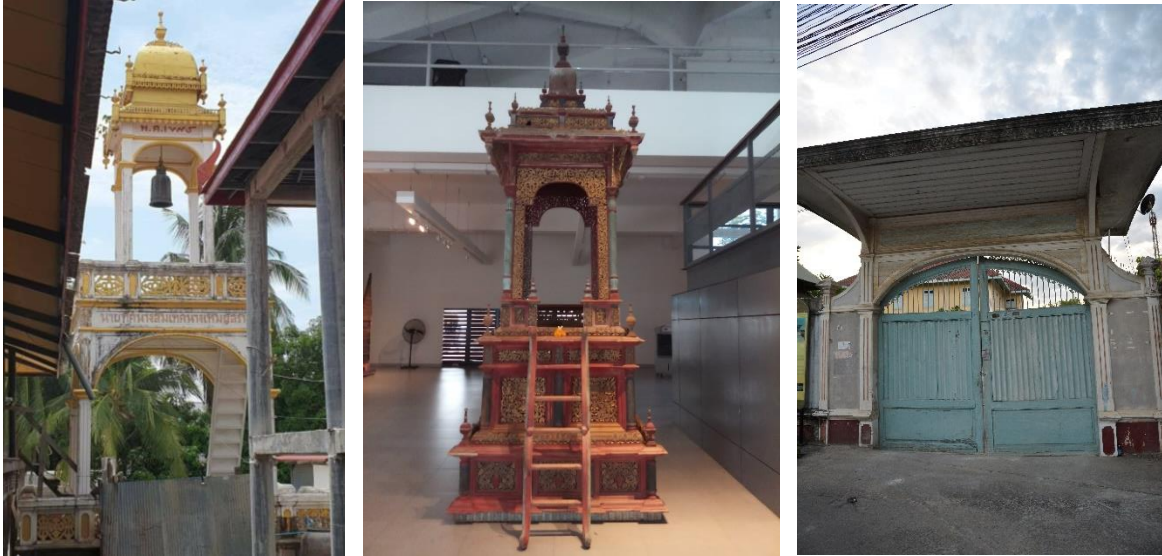
รูปที่ 2.15 ลายประดับบานประตูศาลาการเปรียญวัดทองนพคุณ

รูปที่ 2.16 ลายแกะสลักประดับซุ้มประตูทางขึ้นกุฏิวัดยาง

หลักฐานชิ้นต่อมาคือ หอระฆังวัดพลับพลาชัย และหอระฆังวัดชีวีประเสริฐ (ดูรูปที่ 2.17) ที่มีรูปร่างและรูปแบบที่คล้ายคลึงกับธรรมาสน์หลังนี้เป็นอย่างมาก โดยหอระฆังวัดชีวีประเสริฐในปี 2479 นั้น มีโครงสร้างและรูปแบบศิลปกรรมที่คล้ายกับธรรมาสน์วัดท่าศาลารามมากที่สุด ทั้งยอด ฐาน ลายประดับ และหัวเม็ดประดับยอด² หากสังเกตให้ดีจะพบว่าลักษณะของเรือนยอดของธรรมาสน์วัดท่าศาลารามจะมีความเหมือนกับยอดทรงนภศูลของกลุ่มช่างวัดพลับฯ ทั้งธรรมาสน์วัดพลับพลาชัย และวัดหนองจอก

² เป็นลักษณะที่พบได้มากในงานแกะสลักเตี้ยงปาฏิโมกข์และเก้าอี้ทรงตะวันตกที่นิยมมากในสมัยนั้น.

รูปที่ 2.17 หอระฆังวัดชีวประเสริฐ ธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม และซุ้มทางเข้าบ้านวัดเวียงไชย ตามลำดับ

รูปที่ 2.18 ยอดธรรมาสน์สังกะสีของธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม และยอดมณฑปวิหารพระพุทธรบาท วัดท่าศาลาราม ปี 2457

รูปที่ 2.19 บันไดแบบฝรั่งของธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม

รูปที่ 2.20 หอระฆังวัดปลับปลาชัย และส่วนกลางธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม

หลักฐานต่อมาคือ ในอดีตวัดปลับปลาชัยมีเมรุรูปนถาวรแห่งแรกของเมืองเพชรปี 2470 ออกแบบและสร้างโดยช่างวัดปลับปลาชัย มีช่างหุ่น สุทธสิทธิ์ เป็นผู้ออกแบบ และปั้นร่วมกับช่างจ้อย เทศศิริ ลักษณะทางศิลปกรรมเป็นแบบตะวันตก (ดูรูป 2.21) มีรูปประติมากรรมปูนปั้นเป็นตัวเทวดาจำพวก คิวปิด และเซอรัป จึงอาจเป็นไปได้ว่าช่างวัดปลับปลาชัยอาจเป็นผู้สร้างหอระฆังวัดชีวีประเสริฐและซุ้มทางเข้าบ้านนายครอง ซึ่งลูกชายของนายครองเล่าว่า ตอนที่พ่อท่านถึงแก่กรรมนั้น นำศพท่านไปเผาบนเมรุถาวรของวัดปลับปลาชัย เนื่องจากหลวงพ่

วัดพลับพลาชัยสมัยนั้น (หลวงพ่อเชื้อม) ร้องขอเอาไว้ว่าเมื่อนายครองตายแล้วให้นำศพมาเผาที่เมรุของวัดพลับพลาชัย เพราะนายครองเป็นผู้ถวายปัจจัยร่วมสร้างเมรุถาวรไว้³ (สัมภาษณ์ นายศฤงคาร วาดเวียงไชย อายุ 82 ปี, วันที่ 17 พฤศจิกายน 2562)

รูปที่ 2.21 เมรุถาวรวัดพลับพลาชัย

ภาพจาก Facebook มิวเซียมเพชรบุรี วันที่ 13 พฤษภาคม 2017

รูปที่ 2.22 ฆาติกรรมธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2560

จากที่กล่าวมาข้างต้น การเปรียบเทียบทางศิลปกรรมของธรรมาสน์วัดท่าศาลารามกับหลักฐานที่พบในเมืองเพชรบุรี รวมถึงฝีมือเชิงช่าง ทำให้พอสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ธรรมาสน์หลังนี้จึงน่าจะมีอายุอยู่ในราวปี พ.ศ. 2457-2470 ซึ่งเป็นช่วงที่กระแสมานิยมในการสร้างธรรมาสน์กำลังเฟื่องฟู และน่าจะเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของช่างในกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย

³ ปัจจุบันเมรุถาวรหลังนี้ได้รื้อไปแล้ว.

2.3 การอนุรักษ์ธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม โดยพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

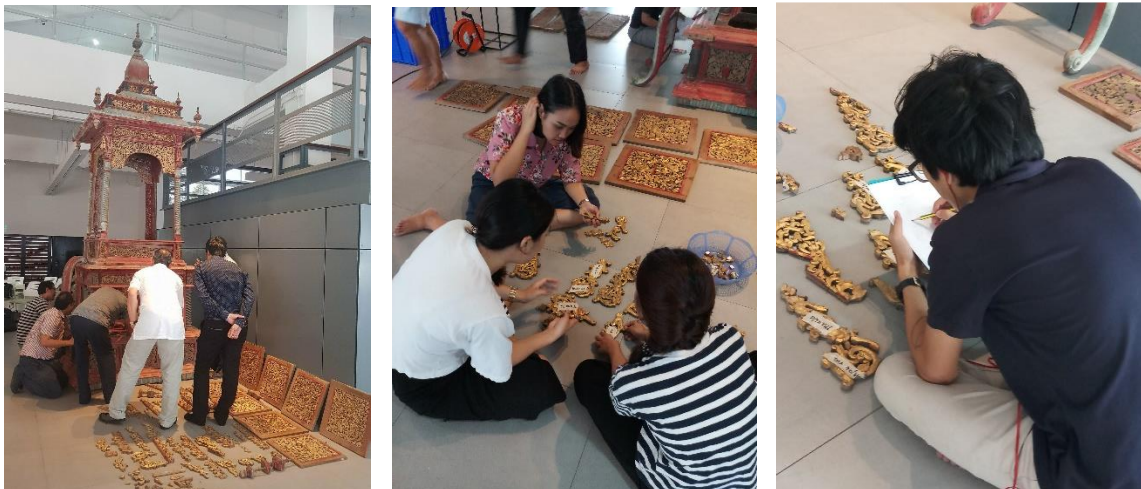
จากที่หนึ่งในผู้วิจัย (นายชนัญญ์ เมฆหมอก) ได้พบธรรมาสน์ถูกรื้อไว้ที่วัดท่าศาลาราม เมื่อต้นปี 2560 กระทั่งกลางปี 2560 ทางพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติได้ขอมาตีกรรมมาไว้ที่พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ โดยทางพิพิธภัณฑ์ฯ ได้ดำเนินการอนุรักษ์ให้คงสภาพตามหลักวิชานั้น ทางพิพิธภัณฑ์ได้ดำเนินการอนุรักษ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว และได้จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ เพื่อสาธารณะประโยชน์ ทั้งการเรียน การสอน และการศึกษาวิจัย ประกอบการเป็นการเผยแพร่งานฝีมือของช่างเมืองเพชรอีกประการหนึ่ง

ในการอนุรักษ์ธรรมาสน์จากวัดท่าศาลาราม ทางพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ได้รับความอนุเคราะห์จาก ศาสตราจารย์ ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พจนก กาญจนจันทร์ จากคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ.ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ และคณะจากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์บุญชัย ทองเจริญบัวงาม ผู้เชี่ยวชาญงานอนุรักษ์ไม้ นายรุ่งฟ้า ตาละลักษณ์ ช่างไม้เมืองเพชร เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งการดำเนินการอนุรักษ์สำเร็จด้วยดีจากความร่วมมือของบุคคลดังกล่าวข้างต้น

2.4 ขั้นตอนการดำเนินงานอนุรักษ์ธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม

1. จัดวางธรรมาสน์และทำทะเบียนขึ้นชิ้นต่างๆ

เมื่อได้รับธรรมาสน์จากวัดท่าศาลาราม อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติได้นำธรรมาสน์มาประกอบตั้งให้ใกล้เคียงความเป็นจริงของรูปทรงมากที่สุด จากนั้นจึงนำชิ้นส่วนธรรมาสน์ที่หลุดออกมา จำนวน 92 ชิ้น มาทำเลขทะเบียนกำกับเป็นเบื้องต้น

รูปที่ 2.23 อาสาสมัครพิพิธภัณฑ์ฯ ร่วมกันทำเลขทะเบียนขึ้นชิ้นส่วนธรรมาสน์

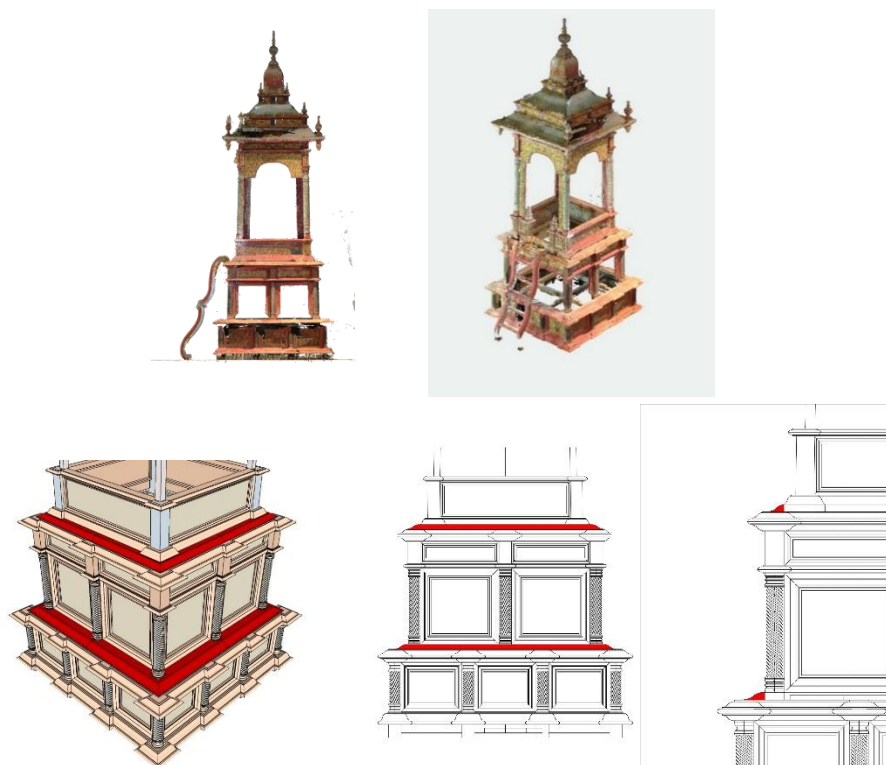
2. สํารวจโครงสร้ํงและซ้ํนส่วนที่ต้องนํไปกะไม้เพื่อประกอบโครงสร้ํงธรรมาสน้

ในการสํารวจซ้ํนส่วนที่ขาดหาย ทางทีมอนุรักษ์ธรรมาสน้แบ่งการทํางานเป็น 3 ทีม คือ

ทีมที่ 1 จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นํโดย อ.ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ ได้พานักศึกษา มาทํการรํางโครงสร้ํงธรรมาสน้และรํางส่วนฐานที่หายไปของธรรมาสน้ โดยนํเอาระบบสแกนภาพสามมิติ (3D Scan) เข้ํมาช่วยในการหาซ้ํนส่วนที่หลุดหายไปด้วย

รูปที่ 2.24 การรํางโครงสร้ํงธรรมาสน้ หนึ่งน้ในซ้ํนตอนการอนุรักษ์ธรรมาสน้

รูปที่ 2.25 ภาพสแกนสามมิติ โครงสร้ํงธรรมาสน้วัดท่าศาลาราม

ทีมที่ 2 อาสาสมัครพิพิธภัณฑศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ได้ดำเนินการนำชิ้นส่วนที่หลุดออกมา ทั้ง 92 ชิ้น ที่ทำทะเบียนเรียบร้อยแล้ว มาจัดเรียงเข้ากลุ่ม

รูปที่ 2.26 อาสาสมัครพิพิธภัณฑฯ กำลังดำเนินการจัดกลุ่มชิ้นส่วนธรรมาสน์

ทีมที่ 3 ช่างเมืองเพชร และอาจารย์ ทีมนี้ได้นำเอาชิ้นส่วนของธรรมาสน์มาทาบกับโครง และวิเคราะห์ดูว่าเป็นชิ้นส่วนใด อยู่บริเวณส่วนไหนของธรรมาสน์ พร้อมทั้งคำนวณชิ้นส่วนธรรมาสน์ที่ต้องทำเพิ่มเติม

รูปที่ 2.27 คณะทำงานร่วมกันหาข้อสรุปชิ้นส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์

จากการทำงานของทั้ง 3 ทีม ทำให้วิเคราะห์ในส่วนของ “กระจิ่ง” และ “หัวเม็ด” ได้ว่า “กระจิ่ง” ไม่ได้มีเฉพาะส่วนกลางหรือตัวเรือนเท่านั้น แต่ยังมีด้านล่างส่วนฐานอีกด้วย

- ชั้นล่างจะมีกระจิ่ง ดังนี้ ชั้นยาว 12 ชั้น ชั้นเล็ก(อยู่กลาง) 8 ชั้น และชั้นเล็ก (อยู่มุม) 8 ชั้น

- ชั้นบนจะมีกระຈັง ดังนี้ ชั้นยาว 8 ชั้น ชั้นเล็ก (อยู่กลาง 4 ชั้น) และชั้นเล็ก (อยู่มุม) 8 ชั้น “หัวเม็ด” มีทุกชั้นเช่นกัน แต่มีขนาดต่างกันในแต่ละชั้น

นอกจากจะแบ่งทีมทำงานจนได้ข้อสรุปร่วมกันในเรื่องของชิ้นส่วนธรรมมาสน์แล้ว ทางช่างเมืองเพชรและศาสตราจารย์ ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ จึงได้ข้อสรุปชิ้นส่วนที่ต้องแกะไม้เพิ่ม ดังนี้

- 1) หัวเม็ด (ยอดบนสุด)
- 2) ยอดเม็ด (ยอดชั้น2)
- 3) ล่องถุน
- 4) สาทRAYที่กั้น
- 5) ทวยธรรมมาสน์ หัวแหลม 4 อัน หัวทมน 8 อัน
- 6) หัวเม็ด (ฐานล่างสุด)
- 7) หัวเม็ด (ฐานบนสุด)
- 8) กระຈັงยอดบนสุด
- 9) กระຈັงยอดชั้นกลาง
- 10) กระຈັงยอดชั้นล่าง
- 11) กระຈັงฐานชั้นบน
- 12) กระຈັงฐานชั้นล่าง
- 13) TMA 68/61 (สลักมุม)

รูปที่ 2.28 ตัวอย่างชิ้นส่วนที่นำไปเป็นแบบเพื่อแกะสลักเพิ่มจำนวนชิ้นส่วนธรรมมาสน์

3. ดำเนินการแกะสลักไม้

ชิ้นส่วนที่แกะไม้เพิ่มเติม คือ

- หัวเม็ดยอดบน (ยอดบนสุด ฐานบนสุดและฐานล่างสุด)
- ยอดเม็ด (ยอดชั้นที่ 2)
- ล่องถุน
- ทวยธรรมาสน์ (หัวแหลม หัวมน)
- สاهر่ายที่กั้น
- กระจัง (ยอดบนสุด ยอดชั้นกลาง ยอดชั้นล่าง ฐานชั้นบน ฐานชั้นล่าง)
- บัว (ฐานชั้นบน ฐานชั้นที่2)

รูปที่ 2.29 ช่างได้นำชิ้นส่วนต้นแบบมาแกะสลักชิ้นส่วนธรรมาสน์ที่ขาดไป

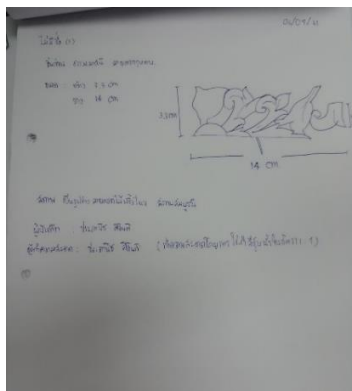
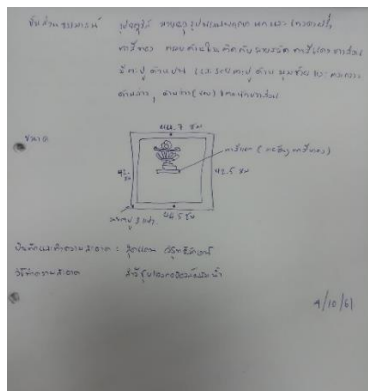
4. ทำความสะอาดโครงสร้างและชิ้นส่วนธรรมาสน์

ในขณะที่ช่างนำชิ้นส่วนไปเป็นแบบในการแกะสลักเพิ่มเติมเพื่อนำมาประกอบกับโครงธรรมาสน์ ทางด้านอาสาสมัครพิพิธภัณฑ์ ได้ดำเนินการทำความสะอาดชิ้นส่วนและโครงสร้างธรรมาสน์ โดย อ.บุญชัย ทองเจริญบัวงาม ได้แนะนำการทำความสะอาดเครื่องไม้เบื้องต้น คือ นำเมทิลแอลกอฮอล์ 100% 1 ส่วน และน้ำบริสุทธิ์ 1 ส่วน (ปริมาณที่เท่ากัน) ผสมให้เข้ากัน แล้วนำไม้พ่นส่ำสมาชุบ จากนั้นนำไปเช็ดทำความสะอาดวัตถุ โดยเช็ดไปในทางเดียวกัน เพราะหากเช็ดแบบถูไปมาวัตถุจะไม่สะอาดและเป็นคราบได้ สำหรับวัตถุที่มีขนาดเล็ก สำลึก็ควรเล็กตามด้วยเพื่อที่จะทำความสะอาดได้ทุกซอกทุกมุม

ในการทำทำความสะอาด อาสาสมัครได้ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามา โดยนอกจากจะทำความสะอาดชิ้นส่วนและโครงสร้างแล้ว ยังได้ให้อาสาสมัครวัดขนาดและบันทึกข้อมูลกายภาพแต่ละชิ้นเป็นฐานข้อมูลไว้ด้วย

รูปที่ 2.30 อาสาสมัครพิพิธภัณฑ์ฯ ทำความสะอาดชิ้นส่วนและโครงสร้างธรรมาสน์

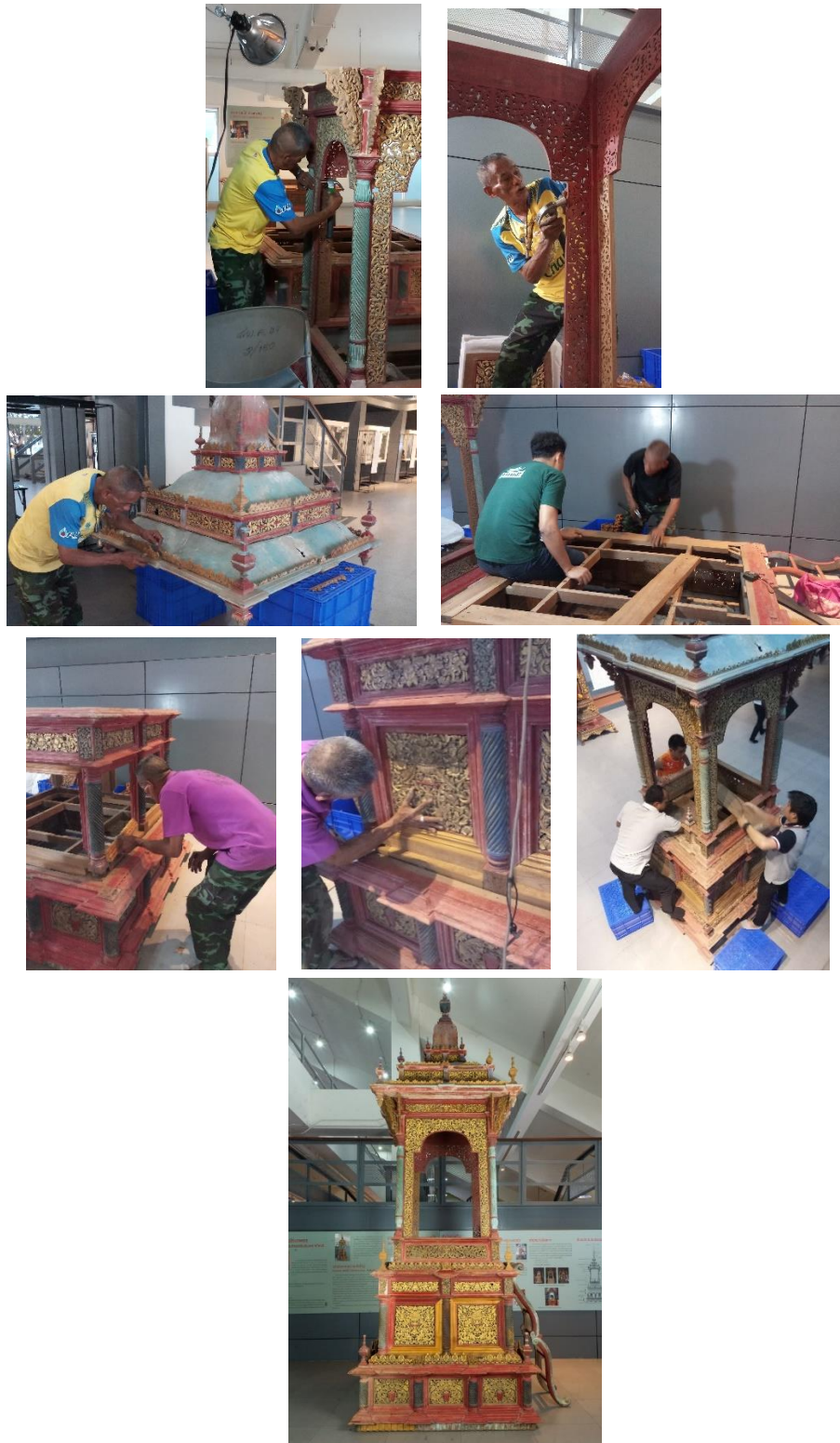
รูปที่ 2.31 บันทึกการทำทำความสะอาดและข้อมูลกายภาพชิ้นส่วนธรรมาสน์แต่ละชิ้น

5. เสริมความแข็งแรงโครงสร้าง ติดตั้งและประกอบชิ้นส่วนที่หลุดจากธรรมาสณีให้คงสภาพ
- การทำชิ้นส่วนที่หลุดหายเพื่อนำไปประกอบธรรมาสณีให้คงสภาพและมีความแข็งแรง

รูปที่ 2.32 ประมวลการทำชิ้นส่วนธรรมาสณี

- ติดตั้งและประกอบชิ้นส่วนที่หลุดจากธรรมาสน์ให้คงสภาพ

รูปที่ 2.33 ช่างได้ดำเนินการติดต่อชิ้นส่วนเข้ากับโครงธรรมาสน์และประกอบให้สมบูรณ์

**รายละเอียดการดำเนินการติดตั้งชิ้นส่วนและโครงสร้าง
ระหว่างวันที่ 21-30 พฤศจิกายน และ 3-4 ธันวาคม 2561**

วัน/เดือน/ปี	รายละเอียดการดำเนินการติดตั้ง
21- 23 พฤศจิกายน 2561	ช่างเข้ามาประกอบชิ้นส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์ (ติดกระเบื้องฐานชั้นบน (หลังคาและหัวเม็ด) และประกอบชิ้นส่วนธรรมาสน์เข้ากับตัวเรือน)
26-27 พฤศจิกายน 2561	ช่างและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑฯ ช่วยกันยกฐานชั้นกลางมาที่ฐานชั้นล่าง เพื่อตรวจเช็คความเรียบร้อย และดำเนินการติดกระเบื้องฐานชั้นล่าง และหัวเม็ด
28 พฤศจิกายน 2561	ช่างและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑฯ ช่วยกันติดตั้งถ่วงทั้ง 4 ด้าน (8 ชั้น)
29 พฤศจิกายน 2561	ช่างประกอบก้ามปูรอบเรือนธรรมาสน์ และตรวจพบว่าไม่มีคานรับแผ่นนั่ง จึงดำเนินการหาซื้อ
30 พฤศจิกายน 2561	ช่างดำเนินการติดตั้งคานจนแล้วเสร็จ
3 ธันวาคม 2561	ดำเนินการยกหลังคามารวมกับตัวเรือน และยกตัวเรือนใส่ฐานเป็นที่เรียบร้อย และนำแผ่นไม้มาปูในตัวเรือนธรรมาสน์
4 ธันวาคม 2561	เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑฯ ดำเนินการติดตั้งกระเบื้องและหัวเม็ดบริเวณฐานชั้นกลางอีกครั้ง (เหตุที่ติดภายหลัง เนื่องจากการยกประกอบทำให้ชิ้นส่วนกระเบื้องหักได้)

จากการพบธรรมาสน์ไม้แกะสลักที่วัดท่าศาลาราม กระทบใต้ผาติกรรมนำมาไว้ที่พิพิธภัณฑธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ อีกทั้งยังได้ดำเนินการอนุรักษ์พร้อมสืบประวัติความเป็นมาของธรรมาสน์ไม้ทั้งเรื่องยุคสมัยและรูปแบบศิลปกรรม (อายุการสร้างอยู่ราว พ.ศ.2457-2470) ด้วยความวิจิตรงดงามของธรรมาสน์หลังนี้ ประกอบกับเรื่องราวประวัติความเป็นมาของช่างกลุ่มต่างๆ ในเมืองเพชรบุรี จึงเป็นเหตุให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะทำความรู้จักกับธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรีผ่านการสำรวจ และศึกษาพัฒนาการของธรรมาสน์เมืองเพชร ตลอดจนลักษณะธรรมาสน์ของแต่ละกลุ่มช่างในเมืองเพชรบุรีเป็นประการสำคัญ

บทที่ 3: ประวัติและความเป็นมาของธรรมาสน์ในประเทศไทยและเพชรบุรี

3.1 ประวัติและความเป็นมาของธรรมาสน์

คำว่า "ธรรมาสน์" มาจากคำว่า "ธรรม" ผสมกับ "อาสน์" ธรรม หมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริง

รวมเป็น "ธรรมาสน์" (อ่านออกเสียงว่า ทำ-มาด) เป็นคำนาม หมายถึง ที่สำหรับพระภิกษุสามเณรนั่งแสดงธรรม (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554) มักยกระดับขึ้นสูงกว่าระดับสายตาของผู้นั่งฟัง ด้วยพระธรรมเป็นที่เคารพสูงสุดของพุทธศาสนิกชน แม้พระพุทธรูปองค์ที่ทรง เคารพพระธรรม ดังนั้น ผู้แสดงธรรมจึงต้องได้รับการเชิดชูเป็นพิเศษ ให้นั่งในที่สูงกว่าผู้ฟัง แม้ในที่ประชุมนั้นจะมีพระมหาเถระหรือพระราชอาคันตุกะ ผู้แสดงธรรมก็ได้รับสิทธิพิเศษให้นั่งบนที่สูงกว่า

3.2 ธรรมาสน์ของไทยและรูปแบบในแต่ละยุคสมัย

ประเทศไทยมีศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามาอย่างยาวนาน ซึ่งงานศิลปกรรมได้ถูกช่างหรือผู้รู้สร้างขึ้นอย่างปราณีตงดงาม มีการออกแบบรูปปลักขณะให้มีความหมายที่สอดคล้องกับความสำคัญทางพุทธศาสนา อีกทั้งได้หยิบยกเอาสัญลักษณ์บางอย่างของศาสนามาประยุกต์เป็นรูปแบบเฉพาะ จึงทำให้ศิลปกรรมในพุทธศาสนาของไทยมีลักษณะพิเศษ และ “ธรรมาสน์” คือหนึ่งในงานศิลปกรรมในพุทธศาสนาที่ถูกรังสรรค์ด้วยเช่นกัน

ธรรมาสน์ เป็นงานศิลปสถาปัตยกรรมที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เน้นประโยชน์ใช้สอย และความงามเป็นสำคัญ มีการพัฒนารูปแบบตามสภาพของบริบทและพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคมและความเชื่อ สามารถแบ่งรูปแบบและโครงสร้างธรรมาสน์ได้ 3 แบบ คือ

1) แบบแท่นหรือเตียง เป็นธรรมาสน์แบบเก่ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีขนาดไม่ใหญ่ นิยมเป็นแท่นสี่เหลี่ยม ไม่มีพนัก สูงจากพื้นประมาณ 1 ศอก ขาจะเป็นขาตรงธรรมดาหรืออาจเป็นขาสิงห์หรือขาหนู สร้างด้วยไม้หรือหิน เมื่อพระขึ้นนั่งอาจปูพรม เสื่อ หรือผ้า หรือไม้ปุ้ออะไรก็ได้ สันนิษฐานว่าธรรมาสน์แบบแท่นหรือเตียงใช้กันมากในสมัยสุโขทัย เพราะเป็นยุคที่เคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยมาก พระภิกษุนิยมความเรียบง่ายและสันโดษ

2) แบบธรรมาสน์ตั้ง มีลักษณะคล้ายเก้าอี้เตี้ย สูงไม่มาก มีพนักพิงและพนักเท้าแขนทั้ง 2 ด้านขนาดกว้างยาวพอเหมาะสำหรับพระสงฆ์จะนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบได้อย่างสบาย ธรรมาสน์แบบนี้มักทำเป็นทำสิ่งทอ ส่วนที่ได้รับการประดับตกแต่งอย่างงดงามคือพนักทั้ง 3 ด้านและฐานโดยรอบ สร้างด้วยไม้ ลวดลายส่วนมากเป็นการแกะสลักปิดทองล่องชาด บางหลังลงรักประดับมุข วัดบางแห่งตั้งธรรมาสน์กับพื้น บางแห่งตั้งบนเตียงขาสิงห์ อีกทีหนึ่ง ทำให้สูงกว่าพื้นธรรมามาก พระสงฆ์ต้องก้าวหลายทอดจึงจะถึงธรรมาสน์ การตั้งธรรมาสน์ให้สูงขึ้นภายหลังเพราะต้องการให้พระสงฆ์เด่นกว่าคนทั่วไป และมีธรรมเนียมนิยมนั่งเก้าอี้ฟังเทศน์กันมากขึ้น

3) แบบหอธรรมหรือธรรมาสน์บุษบก คำว่า “บุษบก” เป็นศัพท์มาจากอินเดีย หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยดอกไม้ มีรากศัพท์มาจากคำว่า “บุษบก” หรือ “บุษบา” ที่แปลว่า ดอกไม้ ส่วนบุษบกของไทย หมายถึงเรือนยอด

ขนาดเล็ก บางแห่งเรียกว่าซุ้มยอด บุชบกสามารถเคลื่อนที่ได้ มีขนาดใหญ่ตั้งแต่คนสามารถเข้าไปนั่งได้คนเดียว จนถึงขนาดเล็กที่ไม่สามารถเข้าไปได้เลย และทำหลังคาซ้อนกันตั้งแต่ 3 ชั้น ถึง 5 ชั้น บุชบกส่วนมากเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือ สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้ 12 มีส่วนน้อยที่ทำเป็นทรงกลม หรือทรงแปดเหลี่ยม (นิยม วงศ์พงษ์คำ, 2552: 125-127)

ธรรมาสน์ที่เก่าแก่ที่สุดที่ยังเหลืออยู่จนปัจจุบัน เป็นธรรมาสน์สมัยอุทงและสมัยอยุธยาตอนต้น แต่มีข้อสันนิษฐานว่าธรรมาสน์อาจมีมาตั้งแต่สมัยทวารวดีก็เป็นได้ อาจจะเป็นการสร้างด้วยไม้แบบหยาบๆ และใช้ใบตองจีบเป็นกรวยแหลมติดลงกระทงบายศรี ตามขอบด้านนอกของฐาน ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการแกะสลักไม้แทน ในส่วนของรูปทรงของธรรมาสน์ที่สร้างขึ้นแต่ละสมัยจะเป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นความนิยมของช่างต่างกัน

ธรรมาสน์สมัยอุทง ลักษณะธรรมาสน์ส่วนฐานจะจำลองมาจากพระแท่น มีขาสิงห์ บัวและกระจิง ส่วนบนของธรรมาสน์จะทำเป็นยอดปราสาท มีการประดับตกแต่งเช่นเดียวกับปราสาท คือ มีช่อฟ้า ใบระกา บราลีหางหงส์ ซุ้มรังไก่ ยอดหมปราสาท ลักษณะธรรมาสน์สมัยอุทงได้สืบทอดมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้นด้วย กล่าวคือ ทั้งรูปทรงและลวดลายจะเป็นลายเครือเถารูปไม้ ใบไม้ มีแผงกระทงอยู่เหนือลวดบัวสลักเป็นรูปกลีบบัวรวน ธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนต้น ยังคงมีให้เห็นตามวัดในอยุธยา เช่น วัดครุฑ วัดเชิงท่าและ วัดศาลาปูน

ครั้นสมัยอยุธยาตอนกลาง รูปแบบของธรรมาสน์ก็ได้เปลี่ยนไปมากนัก นอกจากลวดลายที่ประดับตกแต่ง เช่น ลายประดับเพดาน ลายประดับฐานและบันได ลวดลายของธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนกลาง มักมีลักษณะแข็งแรง กระหนก ไม่อ่อนพริ้ว ที่ฐานมักสลักเป็นรูปครุฑและนรสิงห์ ปัจจุบันยังพบเห็นธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนกลาง ได้จาก วัดวรจรรยาวาสน์ วัดไทร วัดบางขุนเทียน กรุงเทพฯ และวัดเสาชิงช้า ลพบุรี

รูปแบบธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลาย มีการเปลี่ยนแปลงและตกแต่งให้มีความวิจิตรมากขึ้นกว่าอยุธยาตอนต้นและตอนกลาง กล่าวคือ จากเดิมในส่วนฐานได้ทำเป็นเชิงซ้อนกันหลายชั้น ปรับมาเป็นฐานสิงห์ซ้อนกันสองชั้น เปลี่ยนฐานใต้กระจิงลงมาเป็นหน้ากระดาน บัว ลูกแก้วเป็นกระจิงห้อยลงและไต่ลงไปทำโปรงเป็นไม้ทะแยงไขว้กัน เช่น วัดใหญ่สุวรรณาราม เพชรบุรี

ธรรมาสน์อยุธยาตอนปลายมักทำบันไดเป็นตัวนาคที่อ่อนช้อย ส่วนหลังคานิยมทำเป็นระฆังเหลี่ยมแบบยอดปราสาทย่อมุมสิบสอง มีนาคปัก ซุ้มรังไก่ ชายคาทำเป็นหลายชั้นอย่างวิจิตร (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527: 147-159)

รูปที่ 3.1 ธรรมาสน์วัดใหญ่สุวรรณาราม จ.เพชรบุรี ธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลาย

จากที่กล่าวแล้วว่า ธรรมาสน์นิยมสร้างสูงกว่าที่นั่งของผู้ฟังธรรม และรูปร่างหน้าตา หรือศิลปะก็แตกต่างกันไปตามยุคสมัย ความนิยมของท้องถิ่นและประโยชน์ใช้สอย จึงทำให้ธรรมาสน์มีรูปร่างทั้งสี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า หกเหลี่ยมและทรงกลม ซึ่งทั่วไปที่พบจะมีลักษณะคล้ายเก้าอี้สี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ มีพนักไม้กั้น 3 ด้าน เปิดช่องด้านหน้าเป็นทางขึ้นลง ตัวธรรมาสน์มักแกะสลักลวดลาย ลงรักปิดทอง ประดับกระจก ตกแต่งสวยงาม ส่วนธรรมาสน์ที่มียอดอย่างบุษบกและทำด้วยไม้พมามากในวัดต่างๆ ของภาคกลางและภาคใต้

ธรรมาสน์แบบล้านนาในภาคเหนือของไทย มีรูปร่างต่างไปจากธรรมาสน์ทั่วไปในภาคกลาง ตัวธรรมาสน์เป็นแท่นสี่เหลี่ยมค่อนข้างสูง หลังคาเป็นแผ่นไม้เรียบๆ มีซุ้มประดับบันไดทอดลงมา มีราวเป็นแผ่นไม้ที่บสลักลวดลาย ธรรมาสน์เช่นนี้นิยมปิดทองล่องชาด ปัจจุบันยังสามารถพบธรรมาสน์แบบล้านนาที่เก่าแก่ได้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง ลำปาง

ธรรมาสน์อีสาน โครงสร้างของธรรมาสน์จะมีการตกแต่งด้วยประติมากรรมแกะสลักไม้ หรือฉลุไม้ โดยมีเนื้อหาที่เป็นประเด็นหลักในการประดับตกแต่ง จะสะท้อนถึงความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก ส่วนเนื้อหารองจะเป็นรูปวิถีชีวิต นิทานพื้นบ้าน และภาพสลักรูปบุคคล เช่น รูปเทวดา ยักษ์ ลิง รูปสัตว์ต่างๆ เช่น นาค เต่า สิงห์ และลวดลายที่สะท้อนเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ที่เชื่อมโยงกับพิธีกรรมในฮีต12 คลอง14 ของชาวอีสาน ตามความนิยมในแต่ละท้องถิ่น

ธรรมาสน์อีสานที่มีเอกลักษณ์พิเศษ เช่น ธรรมาสน์ไม้ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต อ.พนา จ.อำนาจเจริญ ที่มีลักษณะคล้ายตั้งเตี้ยๆ พนักด้านหลังทำเป็นรูปซุ้มสลักลายพรรณพฤกษา มีการเขียนลายรดน้ำภาพนักรบและกษัตริย์

ร้ายรำ หรือ ธรรมาสน์สิงห์เทินบุษบก ที่วัดศรีนวลแสงสว่างอารมณ์ อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี ที่มีลักษณะต่างไปจากขนบธรรมาสน์โดยทั่วไป กล่าวคือ ลักษณะเป็นรูปสิงห์ ยืนเทินปราสาท (ตัวธรรมาสน์) สร้างด้วยอิฐถือปูน ยอดปราสาทเป็นเครื่องไม้ทำเป็นชั้นซ้อนลดหลั่น ประดับตกแต่งลายปูนปั้น และลายเขียนสีแบบศิลปะชานวณทั้งหลัง ตัวธรรมาสน์ ตั้งอยู่ในหอแจก (ศาลาการเปรียญ) ทรงไทยที่มีจิตรกรรมฝาเพดาน ศิลปะสกุลช่างเดียวกัน ธรรมาสน์หลังนี้ สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในปี 2468-2470 โดยช่างฝีมือไทยชิวทวนกับช่างชานวณ ตามคติความเชื่อเรื่อง สิงหามุข บัลลังก์ ลักษณะตัวสิงห์ ปราสาท หลังคาทรงมณฑป เป็นฝีมือผสมผสานของช่างชานวณที่รับอิทธิพลฝรั่งเศส และที่เพดานหอแจก (ศาลาการเปรียญ) เหนือธรรมาสน์ มีรูปแตรม (ภาพเขียนสี) ที่งดงามฝีมือช่างชานวณ ถือเป็นประติมากรรมที่มีคุณค่ายิ่งทางด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

รูปที่ 3.2 ธรรมาสน์สิงห์เทินบุษบก วัดศรีนวลแสงสว่างอารมณ์ อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี

ภาพจาก <https://www.dailynews.co.th/article/568938>

นอกจากนี้ยังมีธรรมาสน์เสาเดียว จากวัดพิจิตรสังฆาราม บ้านโนนยาง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากธรรมาสน์โดยทั่วไปในท้องถิ่นคือ มีลักษณะการก่อสร้างเป็น “ธรรมาสน์เสาเดียว” ฝังไว้กับพื้นดินภายในหอแจกของวัด (โดยทั่วไปโครงสร้างของธรรมาสน์จะมีเสา 4-8 ต้นตามความเหมาะสมของตัวธรรมาสน์) ซึ่งจากข้อเขียนของ อ.สมชาย นิลอาธิ ในหนังสือเมืองมุกแม่น้ำโขง กล่าวถึงประวัติความเป็นมาว่าได้มีการก่อสร้างในปี 2484-2485 มีจารคุสึสุก น้อยทรง ช่างพื้นบ้านเป็นผู้ก่อสร้าง โดยนำไม้เนื้อแข็งทั้งต้นทำเป็นเสามีการแกะสลักแบบประติมากรรมนูนต่ำ ลายกนกกลิ้งอย่างสวยงามบริเวณเสาธรรมาสน์ แขนนาง ผนังภายในและหลังคาแก่ง ทั้งนี้มีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นฐานจากไม้เนื้อแข็ง โดยมีคันทวยแกะสลักเป็นรูปพญานาค 4 ตัว ติดไว้ทั้ง 4 ทิศ ทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการรับน้ำหนักของตัวธรรมาสน์ ส่วนที่สองเป็นชั้นธรรมาสน์ จะมีลักษณะเป็นห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัส ประกอบด้วยประตู 1 บาน หน้าต่าง 3 บาน และส่วนที่สาม เป็น

ส่วนของหลังคาธรรมาสน์ สร้างเป็นลักษณะเก๋ง 5 ชั้น มีขนาดลดหลั่นกันขึ้นไปจนถึงยอดสูงสุด ปัจจุบัน “หอแจก” หรือ “โรงธรรม” ซึ่งเป็นประดิษฐานของ “ธรรมาสน์เสาเดียว” ที่วัดพิจิตรสังฆาราม บ้านโนนยาง ยังคงมีการปฏิบัติธรรมของชาวบ้านทั้งในวันธรรมดาและในวันธรรมสวนะตามกิจวัตรของชาวพุทธโดยทั่วไป (สมชาย นิลอาธิ: 2538)

รูปที่ 3.3 ธรรมาสน์เสาเดียว วัดพิจิตรสังฆาราม บ้านโนนยาง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร
ภาพจาก <https://www.isangate.com/new/firstpage/9-word/555-tham-mas.html>

ธรรมาสน์แต่ละท้องถิ่น แต่ละพื้นที่มีพัฒนาการมาหลายยุคสมัยเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถในฝีมือช่าง และความคิดในการสร้างสิ่งประณีตที่เกิดจากความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน

3.3 ลักษณะและส่วนประกอบของธรรมาสน์

ลักษณะของธรรมาสน์จะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นทรงเรือนยอดปราสาทหรือบุษบกมากกว่าทรงอื่น กล่าวคือ มีความนิยมสร้างธรรมาสน์เป็นทรงเรือนยอดปราสาทหรือบุษบก ซึ่งเป็นการทำด้วยไม้แกะสลัก ถือเป็นรูปแบบสิ่งก่อสร้างที่มีฐานานุศักดิ์และเป็นของอวดฝีมือช่าง ซึ่งถูกจำกัดแต่เฉพาะในราชสำนักหรือในทางศาสนาเท่านั้น ทั้งนี้ธรรมาสน์เรือนยอดปราสาทหรือบุษบก ได้อยู่ในความนิยมมาตั้งแต่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย และนิยมสร้างสืบมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยจะตั้งอยู่ในศาลาการเปรียญของวัด ธรรมาสน์รูปแบบดังกล่าวจัดเป็นสิ่งเซิดหน้าชูตา มีราคาและประกวดประชันในเชิงฝีมือช่าง รวมถึงยังมีความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ ในแง่ของการเชิดชูพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอีกด้วย การสร้างธรรมาสน์ทรงดังกล่าวถวายวัดจึงเป็นสิ่งที่แสดงฐานะและบุญบารมีของทั้งผู้ให้ คือ ทายกทายิกาผู้อุปถัมภ์การสร้าง และของผู้รับ คือ วัดที่เป็นเจ้าของธรรมาสน์ไปพร้อมๆ กัน

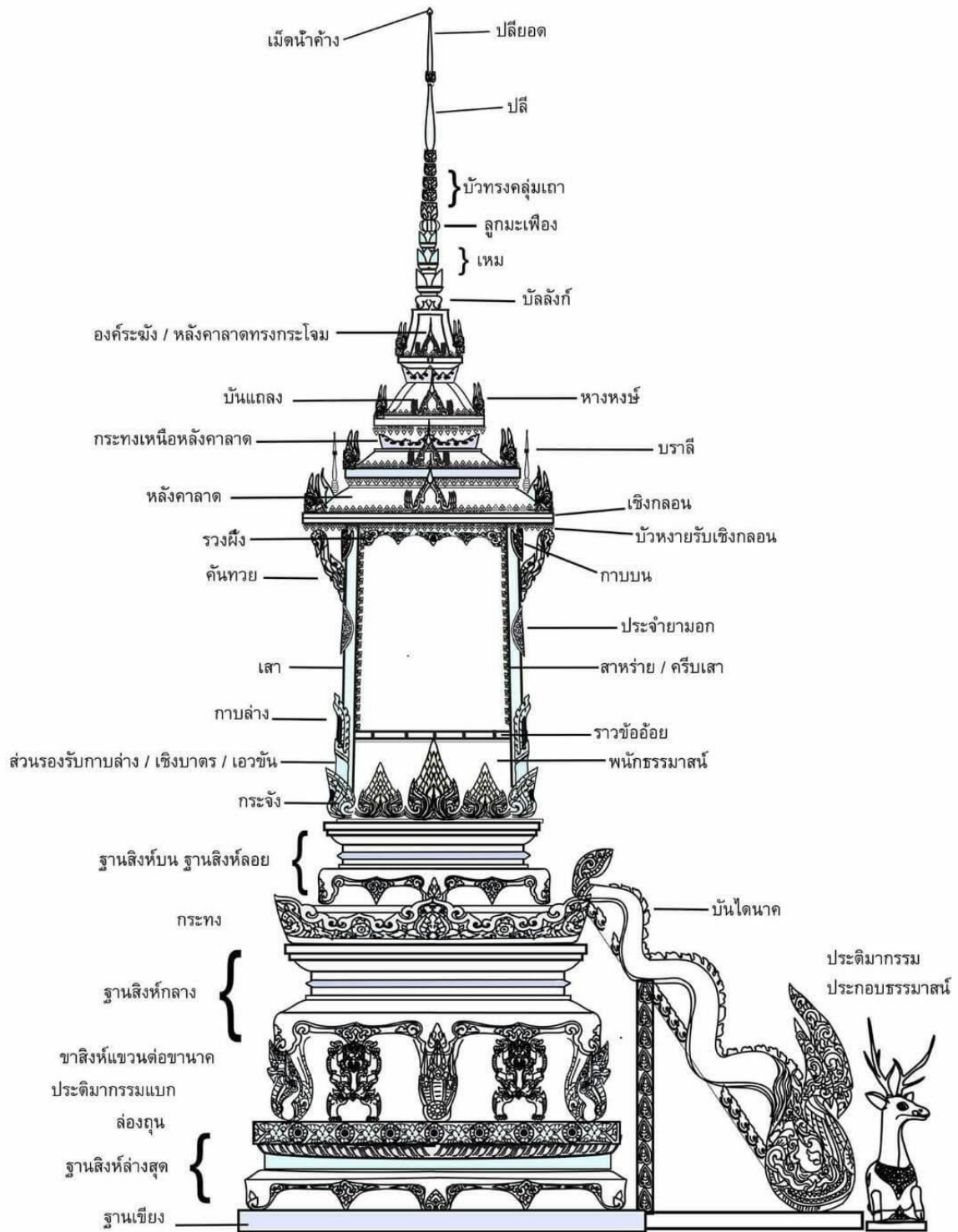
วัสดุที่ใช้ทำส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้ ประดับประดาด้วยลวดลาย และเทคนิคการประดับต่างกันไปตามคติและจินตนาการของศิลปินและช่างผู้สร้าง ธรรมาสน์จะตั้งอยู่ในกลางอาคารของพระวิหารบ้าง อยู่ทางด้านขวาของพระประธานบ้าง อยู่ทางด้านซ้ายของอาสนสงฆ์บ้าง ซึ่งไม่ได้มีหลักตายตัวแต่อย่างใด ขึ้นอยู่กับสถานที่นั้น ๆ

ธรรมาสน์เรือนยอดปราสาทหรือบุษบก เป็นธรรมาสน์ที่คณะผู้วิจัยให้ความสนใจและดำเนินการศึกษาสำรวจ ซึ่งลักษณะของธรรมาสน์รูปแบบดังกล่าว แบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ คือ ส่วนฐาน ส่วนกลางหรือตัวเรือน และส่วนยอด โดยแต่ละส่วนล้วนมีคติธรรมและความเชื่อทั้งทางพุทธศาสนาและท้องถิ่นผสมรวมกัน

ส่วนฐาน โดยมากฐานของธรรมาสน์ (แบบทรงสูง) จะยกสูงจากพื้น 90 เซนติเมตร - 1.20 เมตร ส่วนทรงเตี้ยก็จะยกสูงจากพื้น 30-50 เซนติเมตร ลักษณะเป็นแท่งสี่เหลี่ยมเป็นส่วนใหญ่

ส่วนกลางหรือตัวเรือน คือบริเวณห้องสี่เหลี่ยมซึ่งใช้เป็นที่นั่งเทศน์ของพระสงฆ์ มีขนาดพอเหมาะสำหรับให้พระภิกษุรูปหนึ่งนั่งแสดงธรรมได้สะดวก ห้องเทศน์นี้มีขนาดประมาณ ความกว้าง 1 เมตร ความลึก 90 เซนติเมตร โดยเปิดเฉพาะด้านหน้า ใช้เป็นที่ขึ้นลงจากธรรมาสน์ของพระภิกษุองค์แสดงธรรม

ส่วนยอด สำหรับแบบทรงที่มีหลังคานั้น มีหลายรูปแบบ มีทั้งแบบง่าย ๆ คือ หลังคาราบ และหลังคาที่มีการลดชั้นในทรงปราสาท ซึ่งการลดหลั่นของชั้นหลังคานั้น จะมีตั้งแต่หลังคาซ้อนชั้นเดียวไปจนถึงหลายชั้น

รูปที่ 3.4 ภาพตัวอย่างรูปทรงธรรมาสน์บุษบก⁴

⁴ องค์ประกอบธรรมาสน์และคำอธิบาย ดูในภาคผนวก ข.

3.4 การใช้งานและอานิสงส์การสร้างธรรมาสน์ในสังคมไทย

การสร้างธรรมาสน์ถวายนอกจากมีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้เป็นที่ยอมรับของพระสงฆ์แล้ว ในคติของชาวล้านนาที่ดี ของชาวอีสานและภาคกลางก็ดี หรือแม้ในคติทางฝั่งลาว ยังเชื่อว่าการสร้างธรรมาสน์ถวายเป็นการทำบุญให้ตนเองในภพหน้า และเป็นการถวายทานให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วอีกด้วย รวมถึงเป็นการค้ำชูพระพุทธศาสนา และเป็นบุญแก่ตนเองและครอบครัว โดยเชื่อว่าการสร้างธรรมาสน์จะทำให้ได้กุศลมากมาย มหาศาล (นิยม วงศ์พงศ์คำ, 2552: 127)

การสร้างธรรมาสน์ นอกจากจะใช้เป็นที่ขึ้นเทศนาธรรมของพระภิกษุสงฆ์ดังที่เราทราบความนัยแต่แรกแล้ว ยังมีอีกสองความนัยที่สำคัญของการสร้างธรรมาสน์ นัยที่หนึ่งธรรมาสน์ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องประดับยศของผู้ถวายชนม์ และนัยที่สองธรรมาสน์ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ตั้งโกศศพ

โดยนัยที่หนึ่งธรรมาสน์ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องประดับยศของผู้ถวายชนม์ หรือ ที่เรียกว่า “เครื่องสังเค็ด” อันประกอบด้วย โต๊ะ เติง ตู ตั่ง ฯลฯ ในขณะที่ความหมายของสังเค็ดยังคงหมายถึงธรรมาสน์สำหรับพระสงฆ์ขึ้นไปนั่งสวดในพิธีสวดศพอีกด้วย โดยต้องใช้พระหลายรูป แต่ไม่เกิน 3-5 รูป (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2552: 313) ในสังคมไทยมีทั้งรูปแบบสังเค็ดสวดศพ พระ 4 รูป เช่น สังเค็ดที่ใช้สวดศพพระสังฆราช (วาสนมหาเถร) วัดราชบพิธ หรือ สังเค็ดที่ใช้เทศน์ที่เรียกว่า ปุจฉา-วิสัชนา เช่น ที่วัดศาลาปูน ออยุธยา ปัจจุบันไม่นิยมใช้สังเค็ดในการเทศน์แบบปุจฉา-วิสัชนา แต่นิยมใช้ธรรมาสน์บุษบก โดยขึ้นไปนั่งบนธรรมาสน์คนละหลังแทน

นัยที่สองของการสร้างธรรมาสน์คือนำโกศศพมาตั้งสวดอภิธรรมก่อนจะนำมาให้พระนั่งเทศน์ ซึ่งผู้ถวายชนม์อาจจะเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมาสน์หลังดังกล่าวด้วย ซึ่งการนำธรรมาสน์มาตั้งโกศก่อน เป็นไปเพื่อให้ผู้ล่วงลับได้รับบุญกุศลอีกทางหนึ่งด้วย

รูปที่ 3.5 สังเค็ดวัดเชิงท่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพจาก ศิลปวัฒนธรรม ฉบับ มกราคม 2549

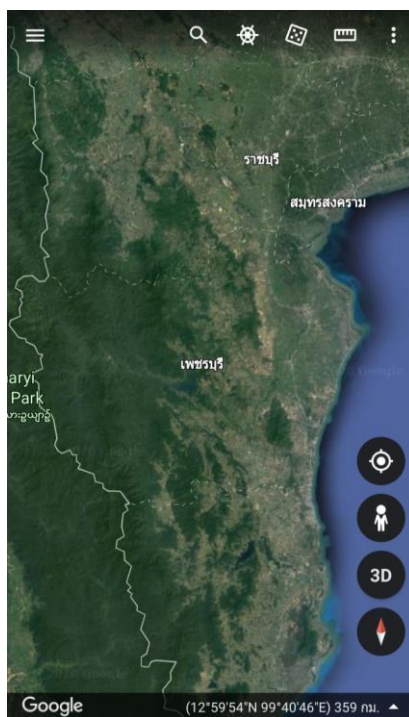
รูปที่ 3.6 ธรรมาสน์ถูกสร้างให้เป็นที่ตั้งโกฐศพ ก่อนนำมาใช้เป็นที่แสดงธรรม

3.5 ภูมิหลังเพชรบุรี

รูปที่ 3.7 แผนที่จังหวัดเพชรบุรี
ภาพจาก <https://th.wikipedia.org>

เพชรบุรีเป็นจังหวัดรอยต่อที่เชื่อมแดนระหว่างภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย และเมืองบนชายฝั่งทะเลอ่าวไทยกับเมืองต่างๆ ในเขตประเทศพม่า จึงมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่ตั้ง ด้วยอยู่ในเส้นทางสัญจรไปมาของผู้คนตั้งแต่โบราณ ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางการค้าหรือเส้นทางเดินทัพ เพชรบุรีมีพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขาสูงทางตอนเหนือและตะวันตก จากนั้นจึงค่อยๆ ลาดต่ำลงสู่ทางฝั่งตะวันออก โดยมีพื้นที่ตอนกลางเป็นที่ราบลุ่มใหญ่ขนานสองฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี อันมีต้นกำเนิดจากทิวเขาสูงด้านตะวันตก ที่ราบลุ่มแม่น้ำดังกล่าวจะต่อเนื่องกับที่ราบน้ำท่วมถึง ที่เกิดจากการสะสมของตะกอยในทะเล มีความลาดชันไม่มากนัก ไปจนถึงบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทย และด้วยความหลากหลายของสภาพภูมิประเทศดังกล่าว จึงเอื้อต่อการดำรงชีวิตและการตั้งถิ่นฐาน (สุศรา สุจฉายา, 2547: 15)

รูปที่ 3.8 ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดเพชรบุรี

ภาพจาก <https://www.google.com/intl/th/earth/>

ด้วยเป็นแดนต่อเชื่อมระหว่างภาคกลางกับภาคใต้ และฝั่งทะเลตะวันตกสู่ตะวันออก จึงทำให้เพชรบุรีในอดีตเป็นเมืองสำคัญในการควบคุมเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทร และเส้นทางเดินทัพของไทยกับพม่า ความมั่งคั่งและรุ่งเรืองของศิลปวิทยาการแขนงต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาจึงยังทิ้งร่องรอยปรากฏให้เห็นอยู่ตามวัดวาอารามต่างๆ กล่าวคือ

ในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ นักโบราณคดีได้เคยสำรวจพบเครื่องมือหินที่เขื่อนเพชร และถ้ำเขาย้อย ซึ่งบ่งบอกว่าเพชรบุรีมีคนอาศัยอยู่แล้วตั้งแต่ยุคหินกลาง ก่อนยุคประวัติศาสตร์ และยังพบเครื่องปั้นดินเผาหลายยุคหลายสมัย ที่แสดงให้เห็นว่ามีชุมชนอยู่อาศัยต่อเนื่องกันโดยตลอด และพัฒนากลายเป็นบ้านเมืองจนเป็นนครรัฐ ในสมัยทวารวดี เพชรบุรีน่าจะเป็นรัฐชายขอบเพราะพบโบราณสถานทางพุทธศาสนาที่ทุ่งเศรษฐี เขต อ.ชะอำ และจากทำเลที่ตั้งเพชรบุรีมีลักษณะเป็นเมืองท่าและเมืองผ่านของเส้นทางการค้าระหว่างทะเลฝั่งอ่าวไทยและอันดามัน กล่าวคือเป็นที่พักสินค้าจากเมืองจีนก่อนจะนำไปขายที่เมืองหลวงและนำขึ้นบกมุ่งไปยังฝั่งอันดามันสู่อินเดีย ขณะเดียวกันสินค้าจากอินเดียขึ้นบกทางฝั่งอันดามันก่อนนำมาพักเพื่อลงเรือต่อไปยังเมืองหลวง หรือเมืองจีน ทำเลเมืองเช่นนี้ทำให้เพชรบุรีเป็นเมืองที่มั่งคั่ง และได้ซบซบเอาอารยธรรมรวมถึงศาสนาเข้าไว้อย่างเต็มที่

ในยุคทวารวดี เพชรบุรีกลายเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนา ดังเห็นได้จากการที่ชาวเมืองนำพานกว่า 7,000 ใบ มาร่วมหล่อสร้างพระพุทธรูปหล่อขนาดใหญ่ที่สุด คือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก 9 ศอก 21 นิ้ว หรือที่รู้จักกันในปัจจุบันคือ พระพุทธสุวรรณเขต หรือ หลวงพ่อโต วัดบวรนิเวศวิหาร เดิมประดิษฐานอยู่ที่วัดสัตตะพาน และได้ย้ายมาประดิษฐานที่วัดบวรนิเวศวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยช่างวังหน้าได้แกะเม็ดพระศกใหม่ให้ดูงดงามตามสมัย นอกจากหลวงพ่อโต ยังพบวงล้อธรรมจักรหินและใบเสมาขนาดใหญ่ รวมถึงพระพุทธรูปปูนปั้นที่มีพุทธลักษณะเก่า (ล้อม เฟื่องแก้ว, 2559: 46-49)

การที่เมืองเพชรบุรีสมัยทวารวดีสามารถสร้างพระพุทธรูปโลหะที่มีขนาดใหญ่และงดงาม ย่อมบ่งบอกถึงอำนาจและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ตลอดจนความเจริญทางด้านงานช่างและเทคโนโลยี กล่าวคือเป็นศูนย์กลาง ทั้งทางพุทธศาสนาและเศรษฐกิจของภูมิภาค

การเป็นนครรัฐอิสระและเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาได้สืบจนถึงพุทธศตวรรษที่ 17 ว่าสำนักเงินเคยรับราชทูตจากเมืองเพชรบุรี และยังมีสิ่งก่อสร้างที่เป็นโบราณสถานทางศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นศูนย์กลางและมีความสัมพันธ์กับรัฐใกล้เคียง เช่น ปราสาทวัดกำแพงแลง ที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบขอมและพุทธศาสนา มหายาน หรือจะเป็น พระปรางค์วัดมหาธาตุวรวิหาร

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมืองเพชรบุรีได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่เกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์พระมหากษัตริย์หลายพระองค์นิยมเสด็จประพาสเมืองเพชรบุรี บ้างก็กลายเป็นที่ซ่อนสมกำลั๊งก่อการกบฏ ดังที่เคยปรากฏในพระราชพงศาวดาร และสิ่งสำคัญที่แสดงว่าเพชรบุรีเป็นเมืองสำคัญ คือการนำน้ำจากแม่น้ำเพชรบุรีไปใช้สำหรับพระราชพิธีที่สำคัญ เช่น พิธีบรมราชาภิเษก ตักน้ำบริเวณท่าวัดไชยศิริไปประกอบพระราชพิธี (ป้ายในวัดไชยศิริ กล่าวว่าปัจจุบันยังคงนำน้ำไปประกอบพระราชพิธีเช่นเคย)

ในส่วนของโบราณสถานที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยายังปรากฏให้เห็นอยู่มาก เช่น พระอุโบสถและศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม โบสถ์วัดเกาะและวัดโรงเข้ ซึ่งที่วัดใหญ่สุวรรณารามและวัดเกาะยังพบภาพจิตรกรรมที่เก่าแก่ถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย ซึ่งภาพจิตรกรรมฝาผนัง นอกจากสะท้อนความเชื่อทางพุทธศาสนาแล้ว ยังเห็นถึงร่องรอยอิทธิพลของชาวต่างชาติ ทั้งฝรั่ง แวก ที่เกี่ยวข้องกับผู้คนและสังคมในเมืองเพชรบุรี

รูปที่ 3.9 จิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา ภายในโบสถ์วัดเกาะ

ส่วนงานด้านอาคาร ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณารามนับเป็นอาคารไม้ครั้งกรุงศรีอยุธยาเพียงหลังเดียวที่ยังคงสภาพสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ถึงปัจจุบัน ส่วนอาคารตึกที่วัดเขาน้ำเต้า พระเจ้าเสือโปรดสร้างถวาย พระอาจารย์แสง ยังคงปรากฏให้เห็นและใช้งานกระทั่งปัจจุบันเช่นกัน

รูปที่ 3.10 ภายในศาลาการเปรียญสมัยอยุธยา วัดใหญ่สุวรรณาราม

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพชรบุรีนอกจากจะเป็นเมืองเศรษฐกิจและการศึกษาแล้ว ยังเป็นเมืองที่พระราชวงศ์และขุนนางเดินทางมาถึงทั้งในฐานะเมืองจุดหมายปลายทางและเมืองทางผ่าน ดังมีกวีหลายท่าน ได้สร้างวรรณกรรมประเภทนิราศ จนเป็นเมืองที่มีวรรณกรรมนิราศเกี่ยวข้องอยู่มากมาย เช่น สุนทรภู่ เจ้ากรมอาลักษณ์ในสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มาราชการที่เมืองเพชรบุรี ทางเรือ ได้แตงนิราศเมืองเพชร อาทิ

“ถึงคั้งเคี้ยวเลียวลดช็อคค้ออ้ย
ค้อยคล่องแคล่วแจวริบถึงพริบพรี
ด้วยวัดนี้สำหรับประทับร้อน
ขอเดชะอานุภาพช่วยปราบภัย
คูเรือแพแข่งซ้องทั้งสองฟาก
นอนค้ำคินตื่นเช้าเห็นชาวเมือง

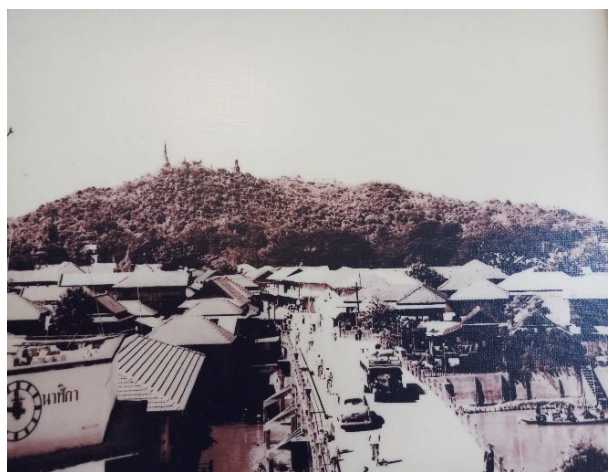
ตะวันคล้อยคล้าฟ้าในราศี
ประทับที่หน้าท่าพลับพลาชัย
นริทรท้าวพระยามาอาศัย
ให้มีชัยเหนือนามอารามเมือง
บ้ำงชายหมากชายพลูหนววกูเหือง
ดูนองเนืองนาวาบ้ำงมาไป” (อนุสรณ์พระราชทาน

เพลงศัพพะครูอาทรวชิรธรรม, 2537: 51)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเสด็จประพาสเพชรบุรีบ่อยครั้ง และโปรดฯ ให้ใช้
ภาชนะน้ำตาลค้ำสร้างพระราชวังบนยอดเขากลางเมือง ซึ่งก็คือ พระนครคีรี หรือเขาวัง ซึ่งนอกจากใช้เป็นที่แปร
พระราชฐานแล้ว ยังใช้รับเสด็จเจ้านายต่างประเทศที่เสด็จประพาสเมืองไทยอีกด้วย

ครั้นสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้จัดสร้างพระราชวังตามแบบ
สถาปัตยกรรมยุโรปเพื่อเป็นที่ประทับในบั้นปลายพระชนม์ชีพ แต่สร้างไม่แล้วเสร็จได้เสด็จสวรรคตเสียก่อน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงโปรดฯ ให้สร้างต่อจนแล้วเสร็จและเสด็จประทับครั้งแรก เมื่อปี
2461 ทรงพระราชทานนามว่า พระราชวังพระรามราชนิเวศน์ หรือที่รู้จักกันว่า พระราชวังบ้านปืน

สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดบรรยากาศชายทะเลเมืองเพชรบุรี จึงทรงเลือก
ชายหาดบางทะเล เพื่อตั้งค่ายหลวง พระราชทานนามว่า หาดเจ้าสำราญ แต่พบปัญหาเรื่องน้ำจืดแลแมลงวันชุกชุม
จึงย้ายสถานที่ไปยังแห่งใหม่ ณ บริเวณหาด ตำบลห้วยทรายเหนือ พระราชทานนามว่า พระราชนิเวศมฤคทายวัน
และเสด็จประทับบ่อยครั้ง (ล้อม เพ็งแก้ว, 2559)

รูปที่ 3.11 ภาพเก่าเมืองเพชรบุรี

ถ่ายจากภาพเก่า ที่จัดแสดงในศาลาคามาวลี อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ข้างต้นคือภูมิหลังเพชรบุรีทั้งทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคมและเศรษฐกิจของเมืองเพชรบุรีที่มีความสัมพันธ์ทั้งกับพื้นที่บ้านเมืองโดยรอบทั้งใกล้ไกล และความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับราชสำนักตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาถึงรัตนโกสินทร์ กระทั่งมีหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์พยานทั้งเอกสาร งานโบราณคดี ศิลปกรรม และพุทธศิลป์ทั้งหลายในเมืองเพชรบุรี

ในส่วนของหลักฐานที่ทางคณะผู้วิจัยสนใจศึกษาในเมืองเพชรบุรีที่ดูจะทรงคุณค่าทั้งทางพุทธศาสนา และความวิจิตร ตลอดจนเป็นสิ่งสะท้อนสภาพสังคมของเมืองเพชรบุรีรวมถึงงานช่างเมืองเพชรได้อย่างดีทางหนึ่ง นั่นก็คือ “ธรรมาสน์”

3.6 ความเป็นมา “กลุ่มช่างเมืองเพชร” และกระแสนสร้าง “ธรรมาสน์” ในเพชรบุรี

รูปที่ 3.12 ภาพตัวอย่างธรรมาสน์ฝีมือช่างเมืองเพชร (เรียงจากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)

วัดเกาะ วัดพลับพลาชัย วัดยาง และวัดพระทรง

เมืองเพชรบุรีได้ชื่อว่าเป็นแหล่งวัฒนธรรม มีทั้งแหล่งโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สกุลช่างเมืองเพชร ประเพณีวิถีชีวิต การละเล่นพื้นบ้าน ภาษา ภูมิปัญญา และอาหาร ซึ่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นอีกด้านหนึ่งของจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ศิลปกรรมและงานช่าง โดยมีการสืบสานงานฝีมือมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน กระทั่งได้ชื่อว่า “สกุลช่างเมืองเพชร” ซึ่งได้ผนวกรวมงานช่างที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ดังนี้

- 1) งานช่างลายรดน้ำ รวมอยู่ในหมู่ช่างรักอันเป็นช่างหนึ่งในงานช่างสิบหมู่ ตกแต่งเครื่องใช้ เครื่องประดับ โดยการเขียนลวดลายและรูปภาพด้วยวิธีการปิดทองรดน้ำงานที่นิยมใช้ลายรดน้ำ ได้แก่ ตู้พระไตรปิฎก ตู้พระธรรม บานประตูหน้าต่าง
- 2) งานช่างลงรักปิดทองประดับกระจก พบเห็นได้ทั่วไปทั้งที่ถ้ำเขาสูง เพชรบุรี และฐานพระประธานในอุโบสถบางวัด เช่น พระวิหารหลวงวัดมหาธาตุวรวิหาร ฐานพระประธานในอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร รวมทั้งตามหน้าบันอุโบสถ ซ่อฟ้า ไบระกา ธรรมาสน์ คันทวย และฐานชุกชีพระพุทธรูปวัดต่างๆ
- 3) งานช่างปูนปั้น ตามรูปแบบของช่างเพชรบุรี นิยมทำร่วมกับการลงรักปิดทองและประดับกระจก ดูแล้วมีความแข็งแรง ทนทาน ไม่หัดตัวมีลายเด่นช่วยเสริมให้งานประกอบปูนปั้นเด่นยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา ทำให้เกิดช่างปูนปั้นขึ้นตามวัดต่างๆ
- 4) งานช่างจิตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นจิตรกรรมฝาผนังที่ต่อเนื่องมาจากสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏอยู่ตามอุโบสถเกือบทุกวัด เช่น วัดมหาสมณารามราชวรวิหาร ฝีมือชรัวอินโข่ง เป็นต้น
- 5) งานช่างทอง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มช่างทองรูปพรรณ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งสร้อยคอ สร้อยข้อมือ แหวนตุ้มหู
- 6) งานช่างแทงหยวก เป็นศิลปะการแทงหยวกชั้นแนวหน้าของประเทศ เพราะคนเพชรบุรีนิยมสร้างเมรุลอยสำหรับใช้เผาศพ ซึ่งมีธรรมเนียมแตกต่างไปจากที่อื่น โดยเฉพาะการตั้งเมรุที่คล้ายพิธีหลวง
- 7) งานช่างตอกกระดาศ เป็นลวดลายมีทั้งลายไทย รูปสัตว์ในวรรณคดี สิบสองนักษัตร หรือลายประดิษฐ์อย่างอื่นตามต้องการ ใช้สำหรับประดับหรือตกแต่งสถานที่หรือเครื่องมือเครื่องใช้ งานตอกกระดาศสามารถพบเห็นได้เฉพาะงานศพหรืองานบุญเท่านั้น
- 8) งานช่างจำหลักหนังใหญ่ เป็นการฉลุลายบนหนังวัวหรือหนังควายที่ชุบขนหรือฟอกหนังตากแห้งดีแล้วให้เป็นรูปตัวละครในวรรณคดี หนังใหญ่เมืองเพชรมีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ปัจจุบันตัวหนังใหญ่เหลือเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑน์หนังใหญ่วัดพลับพลาชัยเพียงไม่กี่ตัว
- 9) งานช่างแกะสลักไม้ มักสลักลวดลายประดับอาคาร เช่น ลวดลายหน้าบัน คันทวย ซ่อฟ้า ไบระกา บานประตู ธรรมาสน์ งานแกะสลักไม้ที่ขึ้นชื่อที่สุดคืองานแกะสลักไม้ประตูลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร ฝีมือช่างสมัยกรุงศรีอยุธยา
- 10) งานช่างปั้นหัวโขน หัวละคร ส่วนใหญ่จะเป็นหัวละครที่เป็นตัวเอกในวรรณคดีต่างๆ

11) งานช่างปั้นหัวสัตว์ นำเอาส่วนที่เป็นเขาของวัว ควาย เก้ง หรือกวางที่เสียชีวิตแล้วมาติดเข้ากับหัวที่ปั้นขึ้นประดับฝาผนังวัด บ้านเรือน หรือทำขึ้นเพื่อระลึกถึง หรือแสดงความผูกพันที่มีต่อสัตว์เลี้ยง พบเห็นได้ทั่วไปเกือบทุกวัดในเพชรบุรี ปัจจุบันมีการประยุกต์งานปั้นหัวสัตว์เป็นปั้นสัตว์ทั้งตัวเสมือนจริง

นอกจากช่างในข้างต้นแล้ว จังหวัดเพชรบุรียังมีช่างศิลปสาขาต่างๆ อีกมากที่ยังคงขึ้นชื่อว่า “สกุลช่างเมืองเพชร” ไม่ว่าจะเป็น ช่างเมรุ ช่างต่อเรือ ช่างทำเกวียน ช่างเรือน ช่างทำพลู ดอกไม้ไฟ ช่างทอผ้า ช่างทำหม้อ ช่างขนม ของหวาน ช่างจักสาน (กระจาด เข่ง กระดัง ตะแกรง ชะลอม) ช่างทำอุปกรณ์ทำนา (ไถ แอก คราด สี่ฝัด ระหัด เครื่องสีข้าวซ้อมมือ) ช่างทำอุปกรณ์หาลา (แห อวน ช้อง สุ่ม ไช ลอบ)

ในข้อเท็จจริงแล้ว “สกุลช่างเมืองเพชร” เป็นงานฝีมือที่เกิดจากช่างพื้นบ้านและได้พัฒนาทั้งระดับฝีมือรูปแบบ และเนื้อหา จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะ และพร้อมกันนั้นได้มีการถ่ายโอน คั้นคว้า ศึกษาวิธีการจากกลุ่มช่างจากวัดต่างๆ อันได้แก่ช่างจากวัดใหญ่ วัดพระทรง วัดเกาะ และวัดยาง “งานสกุลช่างเมืองเพชร” ปรากฏให้เห็นอยู่ตามวัง วัด และบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และในส่วนของภาพถ่ายทอดความรู้ของช่าง มักเป็นไปตามรูปแบบ 2 ทาง คือ 1) เป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัวเดียวกัน จากพ่อ แม่ ปู่ ตา ยาย สู้รุ่นลูกรุ่นหลาน และพัฒนาฝีมือกันมา และ 2) สืบทอดของวัดจากพระผู้ใหญ่สู่พระลูกวัดและฆราวาสผู้ศรัทธา เพราะศูนย์กลางการศึกษาในอดีตอยู่ที่วัด และวัดจำเป็นต้องมีช่างเพื่อสร้างและปฏิสังขรณ์สิ่งก่อสร้างในวัด ซึ่งการสืบทอดของวัดถือเป็นจุดเกิดงานสกุลช่างเมืองเพชร ในแต่ละสำนักช่างจากวัดต่างๆ อีกด้วย (บุญรัตน์ เจริญชัย, 2541: 36)

“งานสกุลช่างเมืองเพชร” ได้เริ่มปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมและมีความโดดเด่นมากในสมัยอยุธยาตอนปลายที่มีงานช่างเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ด้วยความที่เพชรบุรีเกี่ยวข้องกับราชสำนักอยุธยา ทั้งในแง่ของการเป็นเมืองหน้าด่านของกรุงศรีอยุธยา และการเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญมากของหัวเมืองฝั่งตะวันตก ทำให้ได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากราชสำนักอยุธยามาด้วย (สุตารา สุขฉายา, 2547: 34)

จากข้อมูลในข้างต้น ลักษณะ “งานสกุลช่างเมืองเพชร” เป็นการส่งต่อและสืบทอดงานฝีมือที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองเพชร ศิลปกรรมงานช่างที่สำคัญที่โดดเด่นและเห็นเป็นประจักษ์ คือ “งานช่างปูนปั้น” และ “งานช่างไม้”

ในส่วนของงานช่างไม้ สามารถสืบย้อนกลับไปได้ถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยหลักฐานสำคัญ คือ ธรรมาสันเก่าบนศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม

ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 งานช่างไม้เพชรบุรีก็ได้เริ่มหายไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง วัดต่างๆ ยังคงมีการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์งานของวัดอยู่ โดยวัดในเมืองเพชรจะมีกำลังในการก่อสร้างทั้งในด้านของแรงงาน และฝีมือมากกว่าวัดบริเวณรอบนอกออกไป เป็นไปได้ว่า ภายหลังเสียกรุงไปแล้ว เมืองเพชรไม่ได้เป็นเมืองเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองเหมือนในสมัยอยุธยา จวบจนสมัยรัตนโกสินทร์ อย่างน้อยสมัยรัชกาลที่ 3 ลงมา (นวลสวาท อัคร

วินานนท์, 2535) เมืองเพชรได้กลับมามีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจอีกครั้ง⁵ ที่พบว่าวัดในเมืองเพชรต่างผลิตผลงาน และสร้างลูกศิษย์ที่เป็นทั้ง “พระช่าง” และ “ช่าง” ที่เป็นฆราวาส ออกมาได้ขาด กระทั่งสามารถก่อตัวเป็นสำนักช่างที่มีลักษณะโดดเด่นของตัวเองได้ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พบว่าสำนักช่างในเมืองเพชร ได้กลับมาถือฟื้นศิลปกรรมในสกุลช่างเพชรบุรีกันอีกครั้งหนึ่ง รวมไปถึงกระแสนิยมการสร้างธรรมาสน์ในเมืองเพชร ช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ด้วย

การสร้างธรรมาสน์เมืองเพชร ธรรมาสน์ถูกสร้างขึ้นเพื่อยกย่องเกียรติ อำนาจ และเสริมสร้างบารมี เดิมคงเป็นของหลวงพระราชทานแก่วัดสำคัญ หรือวัดที่มีพระราชอาคันตุกะ ต่อมาขุนนางข้าราชการตลอดจนผู้มีฐานะเห็นว่าเป็นของวิเศษ จึงสร้างถวายวัดของตนบ้างด้วยความศรัทธา ธรรมาสน์จึงเป็นที่นิยมแพร่หลาย ธรรมาสน์ถือเป็นงานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา บรรดาช่างผู้ทำจ้างผู้ว่าจ้างจึงผลิตงานอย่างสุดฝีมือ (ฉวีงาม มาเจริญ, 2520)

ในเพชรบุรีจะพบธรรมาสน์หลายฝีมือ ตั้งแต่ฝีมือของช่างหลวงไปจนถึงฝีมือของชาวบ้าน ธรรมาสน์เก่าแก่ที่สุดที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เป็นธรรมาสน์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายฝีมือช่างหลวง คือ ธรรมาสน์วัดในกลาง⁶ และธรรมาสน์ที่ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม ส่วนฝีมือของชาวบ้านก็จะมีปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งศาลาประจำหมู่บ้าน เช่น ศาลาคามวาสี ศาลาป่าช้าวัดดอนไก่อเตี้ย และธรรมาสน์ของครูพูลในสมัยรัชกาลที่ 5⁷

ชนัญญู เมฆหมอก (2560) ได้ข้อค้นพบสำคัญ เกี่ยวกับธรรมาสน์เมืองเพชรที่ถือได้ว่าเป็นหมุดหมายสำคัญในช่วงกระแสความนิยมสร้างงานช่างในเมืองเพชร ในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างธรรมาสน์เมืองเพชร ซึ่งได้เสนอว่า ธรรมาสน์ที่ศาลาการเปรียญ วัดยาง ในปี พ.ศ. 2423 ถือเป็นงานชิ้นแรกๆ ในช่วงกระแสความนิยมงานช่างลักษณะสำคัญที่ต่อมากลายมาเป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของธรรมาสน์เมืองเพชรนั่นก็คือ เป็นการสร้างธรรมาสน์เลียนแบบงานในสมัยอยุธยา โดยใช้รูปทรง ระบบฐาน และลวดลาย เป็นแบบรัตนโกสินทร์ ซึ่งแฝงความเป็นท้องถิ่นลงไปด้วย ทำให้ธรรมาสน์เมืองเพชรมีความแตกต่างไปจากธรรมาสน์สกุลช่างอื่นๆ รวมถึงงานอยุธยาที่เป็นต้นแบบด้วย นอกจากนี้ธรรมาสน์เพชรบุรีถือเป็นส่วนหนึ่งของกระแสการฟื้นฟูงานช่างร่วมกับงานช่างแขนงอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน และงานช่างไม้ถือเป็นงานสำคัญที่สุดที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของงานช่างและความเป็นเพชรบุรีผ่านงานศิลปกรรม

⁵ ดู ประเด็นเทียบเคียงได้กับศิลปกรรมสมัยอยุธยาใน “หัวเมืองปากใต้” ที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญทางเศรษฐกิจของอยุธยาจนทำให้เกิดชุมชนบริเวณโดยรอบแม่น้ำที่ได้รับการจัดให้เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจของราชอาณาจักรอยุธยา ใน ประภัศร์ ชูวิเชียร (2561)

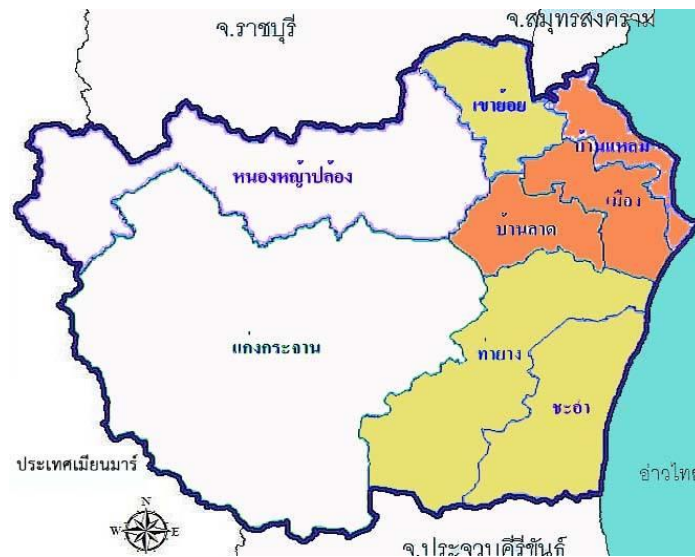
⁶ ปัจจุบันมีการบูรณะจนใหม่มาก แต่รูปทรงและลวดลายยังบ่งชี้ว่าอยู่ในยุคอยุธยาตอนกลางถึงปลาย

⁷ อนุญมี พิบูลย์สมบัติ. เล่าว่า แต่ก่อนมีเรื่องเล่าอยู่ว่า ธรรมาสน์หลังนี้นั้นเป็นของครูพูล ซึ่งฝรั่งจ้างไปสอนหนังสือมิชชันนารี ท่านมักจะนุ่งโจงกระเบนไปสอน แต่ไม่ยอมเข้าคริสต์ โดยบอกฝรั่งไปว่า ท่านก็มีพระเจ้าของท่าน ฉันก็มีพระเจ้าของฉัน ฉันยังไม่คิดเปลี่ยน ครูพูลสร้างด้วยเงิน ”20 ชั่ง หรือ 1,600 บาท ฝีมือน่าจะเป็นช่างเพชรบุรี มีพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 5 ทรงดำเหนี่ยวว่าฝีมือแย่มาก ของเก่างามกว่า สัมภาษณ์ อนุญมี พิบูลย์สมบัติ วันที่)11 กรกฎาคม 2560(

กระแสความนิยมในการสร้างธรรมาสันใหม่แทนของเก่าที่ผู้พุทฺทโรดม หรือบางวัดยังไม่เคยมีธรรมาสันมาก่อน ก็ได้ทำให้ธรรมาสันกลายเป็นแฟชั่นที่สำคัญในยุคฟื้นฟูตามกระแสไปด้วย มีการประกวดประชันผลงานและฝีมือกันอย่างมากในช่วงเวลาดังกล่าว กล่าวกันว่าถ้าวัดไหนสร้างธรรมาสันได้สวยงามแล้ว จะมีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขาน ทำให้วัดอื่นๆ เอาเป็นแบบอย่าง สร้างให้สวยงามไม่แพ้

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งของธรรมาสันเพชรบุรีในกระแสการฟื้นฟูงานช่างยุคพระกรุ๊ปที่อุปกัณฑ์ ซึ่งมีลักษณะต่างจากงานช่างแขนงอื่นๆ ในแง่ของการกำหนดรสนิยมทางศิลปกรรมของช่างและเจ้าภาพร่วมกัน โดยธรรมาสันนั้นได้นำเอาศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลายมาเป็นแบบอย่างในการสร้างผลงาน แต่ในเชิงเนื้อหาที่มีลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ต่างจากต้นแบบ

ในครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 หรือช่วงปี พ.ศ. 2460-2509 ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่จะพบงานช่างสร้างธรรมาสันเป็นจำนวนมาก (ประมาณ 70 หลัง) ทั่วเมืองเพชร สร้างขึ้นโดยกลุ่มช่างสำคัญในเมือง โดยในแต่ละสำนักจะมีทีมงานช่างไม้เป็นของตัวเอง พบว่า ธรรมาสันในยุคนี้มีอยู่ด้วยกันหลายฝีมือ หลายวัด แต่ที่เป็นกลุ่มช่างที่ชัดเจนนั้น ประกอบไปด้วย กลุ่มช่างวัดพระทรง กลุ่มช่างวัดเกาะ กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย และกลุ่มช่างวัดยาง

รูปที่ 3.13 พื้นที่ที่คณะผู้วิจัยเข้าสำรวจธรรมาสัน ในจังหวัดเพชรบุรี ทั้งหมด 70 หลัง
พื้นที่สีส้ม: อ.เมือง อ.บ้านลาดและอ.บ้านแหลม ได้สำรวจและพบธรรมาสัน รวม 66 หลัง
พื้นที่สีเหลือง: อ.เขาย้อย อ.ท่ายาง และอ.ชะอำ ได้สำรวจและพบธรรมาสัน รวม 4 หลัง

บทที่ 4: พัฒนาการของธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25

จากการสำรวจธรรมาสน์ไม้ทรงบุษบกในเมืองเพชรบุรีพบว่าธรรมาสน์อยู่ด้วยกัน 70 หลัง รวมถึงวัดในพื้นที่รอบนอกเมืองเพชรบุรีที่มีความสัมพันธ์กับวัดใหญ่ในเมืองเพชรบุรี เนื่องจากวัดใหญ่ในตัวเมืองเพชรบุรีเป็นแหล่งการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในทุกด้านที่ชาวบ้านจากทั่วสารทิศจะต้องเข้ามาติดต่อสัมพันธ์กันไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการส่งบุตรหลานมาอยู่ที่วัดเพื่อศึกษาหาความรู้ในขั้นที่สูงขึ้นไป การบวชเรียน รวมถึงการมาในงานเนื่องในพระพุทธศาสนา ทำให้ความสัมพันธ์กันของวัดใหญ่ในเมืองเพชรบุรีที่พัฒนาตัวเองกลายเป็นสำนักช่างได้ส่งอิทธิพลทางศิลปกรรมไปสู่วัดพื้นที่รอบนอกตัวเมืองเพชรบุรีธรรมาสน์ก็เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าว

ธรรมาสน์เทศน์ทรงบุษบกที่คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลมาทั้งหมดนั้น พบว่าเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน คือ อยู่ในช่วงปี 2460-2509 ซึ่งสอดคล้องไปกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมแขนงอื่นๆ ในเมืองเพชรบุรี เป็นต้นว่า งานปูนปั้น งานเขียนภาพ และงานตั้งเมรุ โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงพัฒนาการของรูปแบบ และเกณฑ์ด้านรูปแบบของธรรมาสน์ที่พบ โดยสามารถจัดจำแนกธรรมาสน์ เป็น 3 ยุค คือ ยุคต้น ยุคกลาง และยุคปลาย ซึ่งทั้ง 3 ยุค มีความสัมพันธ์ไปกับตลาดของงานช่างในเมืองเพชร โดยพบว่าในยุคต้นนั้น เป็นช่วงเวลาที่สำนักช่างเมืองเพชรพัฒนาขึ้นมาและเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด ก่อนจะถึงช่วงที่สำนักช่างเมืองเพชรได้เริ่มที่จะยุติบทบาทลงจนไม่เหลืออีกต่อไป ธรรมาสน์และงานช่างอื่นๆ ก็เริ่มมีความสวยงามที่ลดน้อยถอยลงไปและหมดความนิยมในการสร้างตามกันไปด้วย

การแบ่งเป็น 3 ยุคดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นพลวัตของพัฒนาการในการสร้างสรรค์ธรรมาสน์ ซึ่งจะแสดงให้เห็นความหลากหลายในแง่ของฝีมือและรสนิยมในการออกแบบ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของธรรมาสน์ในยุคนี้ เนื่องจากเป็นยุคที่พ่อค้า คหบดี และชาวบ้านในละแวกวัดมีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์สร้างสรรค์ผลงานของกลุ่มช่างผู้สร้าง อันแสดงให้เห็นมุมมองว่าด้วยความสวยงามงานศิลปะของท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวได้ด้วยเช่นกันว่าฝีมือและการสร้างสรรค์ผลงานของช่างได้ลดระดับฝีมือลงไปตามยุคสมัย

4.1 ธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ยุคต้น (พ.ศ.2460-2473)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของงานช่างในเมืองเพชรบุรี พบว่า ในช่วงปี 2420-2500 เป็นช่วงเวลาที่สำนักช่างเมืองเพชรและช่างกลุ่มอื่นๆ ในช่วงเวลานั้น มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์งานช่างรองรับตลาดงานช่างที่กำลังเฟื่องฟู และได้รับความนิยมสูงมากในการสร้างงานศิลปะถวายแด่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ วัดเป็นสนามของงานช่างที่มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่าง วัด-ผู้ถวายปัจจัย-และช่างผู้สร้างผลงาน ทำให้วัดเป็นพื้นที่สำหรับการแสดงฝีมือของช่าง และสถานะหน้าตาของผู้สร้างไปด้วย โดยพบว่า พ่อค้า คหบดี และชาวบ้านในละแวกวัดต่างๆ จะเป็นผู้ถวายปัจจัยในการก่อสร้างงานศิลปะเนื่องในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา

ธรรมาสน์ก็เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชาวพุทธในเมืองเพชรบุรีที่จะต้องสร้างขึ้นเพื่อให้มีที่สำหรับเทศนาธรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันพระ การเทศน์มหาชาติ รวมถึงงานเนื่องในพระพุทธศาสนาอื่นๆ ด้วย แต่การสร้างบุษบกธรรมาสน์จำนวนมากเป็นการแสดงให้เห็นมิติที่มากไปกว่าการอุทิศทางศาสนา เนื่องจากในช่วง

ปี 2460 เป็นต้นมา ได้มีการสร้างธรรมาสน์ขึ้นจำนวนมากในเมืองเพชรบุรี ในลักษณะตามๆ กัน และประชันฝีมือกันอยู่ในที่ ซึ่งแสดงให้เห็นกระแสความนิยมสร้างธรรมาสน์ขึ้นมาในหลากหลายฝีมือ

กล่าวถึงธรรมาสน์ยุคต้นนี้ มีอยู่ด้วยกันร่วม 30 หลัง กำหนดอายุได้ในช่วง 2460-2478 ซึ่งเป็นช่วงที่สำนักช่างวัดในเมืองเพชรพัฒนาเป็นสำนักช่าง ที่มีครูช่าง มีลูกศิษย์ และผลิตผลงานในระดับช่างชั้นครูออกมาจำนวนมากร่วมสมัยกับงานช่างแขนงอื่น เช่น เมรุ ชุ่มประตูดัด และงานเขียนภาพ เนื่องจากการสร้างธรรมาสน์แต่ละครั้ง มีความจำเป็นต้องมีครูช่างที่สามารถออกแบบและเขียนโครงสร้างของงานออกมาได้ เพื่อนำเอาไปเป็นแบบสำหรับการแกะสลักและทำงานโครงสร้างต่อไป ผลงานในยุคนี้จึงถือได้ว่ามีรูปแบบที่เคร่งครัดในเชิงช่างมากที่สุด ธรรมาสน์จึงมีความสวยงามมากที่สุดในช่วงเวลานี้ ธรรมาสน์ที่ได้รับการยกย่องเช่น ธรรมาสน์วัดพระทรง ธรรมาสน์วัดเกาะ และธรรมาสน์วัดชีวีประเสริฐ

ในการสร้างธรรมาสน์แต่ละครั้ง จำเป็นต้องมีเหตุในการสร้าง โดยส่วนใหญ่จะเป็นการถวายธรรมาสน์เพื่อใช้สำหรับเทศนาธรรมในวาระสำคัญ เช่น เทศน์มหาชาติ หรือเทศน์ในวันพระ ซึ่งในช่วงที่มีการสร้างธรรมาสน์จำนวนมาก จะพบว่าอยู่ในช่วงเดียวกับการสร้างศาลาการเปรียญของวัดนั้นๆ แล้วจะมีการระดมทุนหรือหาเจ้าภาพมาสร้างธรรมาสน์ต่อไป เนื่องจากว่าธรรมาสน์หลังหนึ่งมีราคาที่ค่อนข้างสูงมาก เมื่อเทียบกับงานช่างแขนงอื่นๆ อีกทั้งฝีมือในการออกแบบสร้างก็แตกต่างกันไปตามความคิดและฝีมือของช่างแต่ละกลุ่ม คณะผู้วิจัยพบว่าในช่วงเวลานี้ ราคาธรรมาสน์จะอยู่ในช่วง 5-30 ชั่ง หรือราว 400-2,400 บาท ธรรมาสน์ที่มีราคาต่ำสุด คือ 400 บาท ที่วัดบางทะเล ปี 2463 ซึ่งเป็นผลงานการสร้างของช่างในวัดเอง และธรรมาสน์ที่มีราคาสูงสุด คือ ธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดเกาะ คือ 2,400 บาท

ธรรมาสน์เทศน์ทรงบุษบกหลังแรก ๆ ในยุคต้นคือ ธรรมาสน์บนศาลาการเปรียญวัดยาง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในราว พ.ศ.2423 (นิยม, 2530: 68) ในคราวสร้างศาลาการเปรียญของวัด สร้างโดยพระช่างในวัดยาง ธรรมาสน์หลังนี้แสดงให้เห็นรูปแบบทางศิลปกรรมที่ยึดโยงกับธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลายอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากถอดแบบหรือสไตล์อยุธยา มาปรับเข้ากับศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ได้อย่างลงตัว แม้จะเคยมีการบันทึกว่าธรรมาสน์สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (ฉวีงาม, 2520: 19) แต่ที่ควรจะต้องคือในสมัยพุทธศตวรรษที่ 25 หรือในช่วงเวลาที่ธรรมาสน์ได้รับความนิยมมากในเมืองเพชรบุรี และอีกหลังที่ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณารามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รูปที่ 4.1 ธรรมาสน์วัดยาง

ธรรมาสน์ที่ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณารามเป็นธรรมาสน์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับวันที่ 15 กันยายน 2452 เมื่อครั้งที่ทรงมาเยี่ยมชมศิลปกรรมในวัดใหญ่สุวรรณาราม ความว่า "มีธรรมาสน์เทศน์และสังเคตพระสวดของเก่างามเหลือที่จะพรรณนา แต่คนไม่มีใครมีใครชอบ เขาเห็นบุษบกที่รูปเหมือนพุ่มเข้าพรรษางามกว่าจึงได้สร้างขึ้นใหม่ ฟังจะแล้ว ราคาจะหลายสิบซ่งที่เพ้อพรรณนาถึงเรื่องวัดใหญ่ลงไว้นี้ เพราะเหตุที่เห็นไม่มีผู้ใดสามารถที่จะคิดปฏิสังขรณ์ จึงได้ว่าไว้เสีย" (รวมเรื่องเมืองเพชร, 2502: 6) ธรรมาสน์หลังนี้อาจเป็นฝีมือของขุนศรีวิงยศก็เป็นได้ เพราะมีรูปแบบและลักษณะคล้ายกับงานช่างในราชสำนักกรุงเทพฯ เป็นอย่างมาก⁸

⁸ ธรรมาสน์หลังนี้ถูกนำไปใช้ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ระหว่างวันที่ 25-29 ตุลาคม 2560.

รูปที่ 4.2 ธรรมาสน์วัดใหญ่สุวรรณาราม

คณะผู้วิจัยพบว่า ธรรมาสน์ในยุคต้นนี้สร้างอยู่ทั่วไปในเมืองเพชรบุรีและพื้นที่โดยรอบที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงสหธรรมิกระหว่างวัดในตัวเมืองเพชรกับวัดรอบนอกเมืองเพชรบุรี ทำให้พบหลักฐานการสร้างธรรมาสน์ที่สัมพันธ์กันในเชิงช่างระหว่างวัดรอบนอกเมืองเพชรกับวัดในเมืองเพชร ดังจะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า ธรรมาสน์ 2 หลังที่วัดพระทรง ผลงานของขุนศรีวังยศในฐานะผู้ออกแบบ มีพระอาจารย์เป่าปญโญ เป็นผู้แกะสลักร่วมกับช่างของวัดพระทรง ตั้งคู่กันในศาลาการเปรียญ มีรูปแบบทางศิลปกรรมที่สวยงามมาก มีลักษณะสำคัญของธรรมาสน์เมืองเพชรในแง่การถอดแบบธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลาย ดังที่ น ฦ ปากน้ำ กล่าวไว้ว่า พยายามสร้างเลียนแบบธรรมาสน์เดิมของวัดซึ่งเป็นธรรมาสน์สมัยอยุธยา น ฦ . ปากน้ำ กล่าวชมไว้ว่า เป็นการเลียนแบบที่สวยงามที่สุดเท่าที่เคยเห็นมา (น ฦ ปากน้ำ, 2543: 100-106) ธรรมาสน์วัดพระทรงสร้างขึ้นในปี 2460 ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นแบบสำคัญให้กับธรรมาสน์หลังต่อๆ มาในเมืองเพชรบุรี สิ่งที่น่าสนใจก็คือว่า ธรรมาสน์ที่วัดพระทรงสร้างขึ้นตั้งคู่กันในลักษณะคล้ายกับการเทศน์แบบปุจฉา-วิสัชนา ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นทั่วไปในสมัยนั้น ข้อสังเกตประการต่อไปคือ ธรรมาสน์ของวัดพระทรงมีรูปแบบที่พบได้โดยทั่วไปในช่วงเวลาเดียวกันราวกับเป็นแบบนิยมในเมืองเพชรบุรี บริเวณล่องถนนธรรมาสน์ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของธรรมาสน์เมืองเพชรบุรี (ดูละเอียดในบทต่อไป) สำหรับใช้ในการแสดงฝีมือของช่างและบันทึกเรื่องราวต่างๆ

รูปที่ 4.3 ธรรมาสน์วัดพระทรง

ธรรมาสน์หลังต่อมาที่วัดคงคาราม ปี 2461 สร้างขึ้นในเวลาเดียวกับที่วัดพระทรง เป็นผลงานของขุนศรีวิงยศ สำหรับใช้ตั้งบนศาลาการเปรียญของวัด เพื่อใช้ในการเทศน์มหาชาติ ธรรมาสน์วัดคงคารามและวัดพระทรงมีความเหมือนกันในแง่ของการออกแบบ ทั้งทรวดทรง และองค์ประกอบ โดยเฉพาะบริเวณล่องถนนที่แกะสลักเป็นเรื่องราวของทศชาติชาดก โดยเฉพาะกัณฑ์พระเวสสันดร⁹ อาจเป็นด้วยเหตุที่ว่า ธรรมาสน์ถูกใช้ในงานเทศน์มหาชาติซึ่งมักจะเทศน์ด้วยกัณฑ์พระเวสสันดรชาดก ลวดลายแกะสลักดังกล่าวมีตัวเทียบเคียงได้ที่ตู้ไม้แกะสลัก ปี 2459 ที่วัดชมพูพน ผลงานแกะสลักของพระอาจารย์เป้า ลายประดับล่องถนนที่เป็นเรื่องราวชาดกนั้น ไม่ปรากฏอีกเลยนับจากธรรมาสน์ของวัดคงคาราม

รูปที่ 4.4 ตู้แกะสลักผลงานของพระอาจารย์เป้า แห่งวัดพระทรง ที่วัดชมพูพน

⁹ ปัจจุบันล่องถนนธรรมาสน์วัดพระทรงได้สูญหายไปแล้ว.

ธรรมาสน์วัดแรก ปี 2461 ผลงานของขุนศรีวิงยศเช่นเดียวกับธรรมาสน์วัดพระทรงและวัดคงคามราม ตั้งอยู่บนศาลาการเปรียญของวัดเพื่อใช้สำหรับเทศนาธรรม ลวดลาย รูปทรง สี สัน ส่วนใหญ่เน้นสีเขียว และ เขิงช่างไม่ต่างจากผลงานอื่นๆ ของขุนศรีวิงยศ

รูปที่ 4.5 ธรรมาสน์วัดแรก

รูปที่ 4.6 กระจังปฏิญาณ วัดพระทรง

หากพิจารณาดูให้ดีจะเห็นว่าธรรมาสน์ของวัดพระทรงแสดงให้เห็นแรงบันดาลใจบางอย่างของช่างผู้สร้างที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากศิลปกรรมสมัยอยุธยาแล้วนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นและรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ได้อย่างลงตัว ทั้งยังเป็นหน้าตาต่างสำหรับการทำความเข้าใจธรรมาสน์หลังต่อๆ มาในเมืองเพชรบุรีอีกด้วย

รูปที่ 4.7 ธรรมาสน์วัดคงคาราม

ธรรมาสน์วัดบางทะเล ปี 2463 ผลงานของพระเดิมและพระพลูย ซึ่งเป็นพระช่าง เป็นคนพื้นที่ละแวกวัด เมื่อท่านลาสิกขาบทก็รับจ้างงานช่างไม้ทั่วไป ธรรมาสน์หลังนี้ดูเหมือนจะได้รับอิทธิพลทางลวดลายประดับจากธรรมาสน์วัดแรกมาไม่น้อย นั่นคือบริเวณล่องถุนใช้ลวดลายประดับแบบตะวันตก แต่รูปทรง สัดส่วน รวมถึงองค์ประกอบต่างๆ มีลักษณะที่เฉพาะตัว

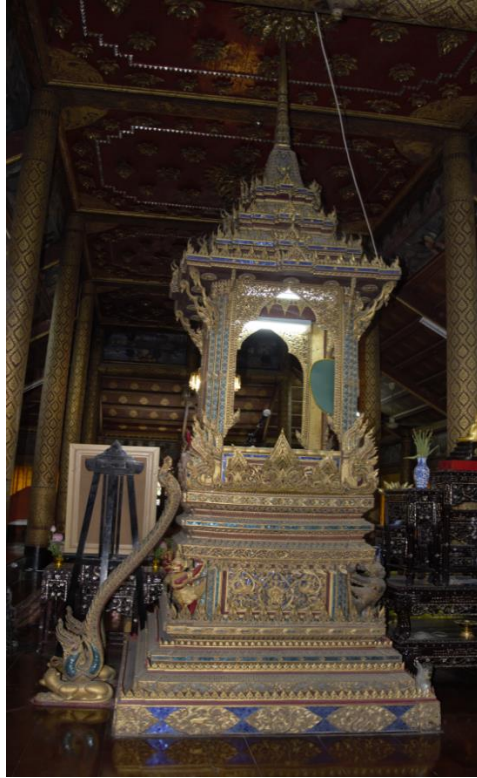
รูปที่ 4.8 ธรรมาสน์วัดบางทะเล

ในปีเดียวกัน ธรรมาสน์วัดศาลาเขื่อน อ.บ้านลาด ปี 2463 ในสมัยพระครูญาณเพชรรัตน์ (หลวงพ่อบปลิ่ง) ประดับล่องนุด้วยการปิดกระจกแล้วจารึกปีที่สร้างไว้ โดยมีลวดลายประดับบริเวณทรงธรรมาสน์เป็นตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ ปัจจุบันธรรมาสน์หลังนี้ถูกถอดชิ้นส่วนองค์ประกอบเก็บไว้ จึงทำให้เห็นภาพโดยรวมได้ยาก มีบันไดนาคแบบหัวงู และหางม้วนตลบด้วยตัวกระหนก 3 ตัว กระจังปฏิญาณแบบอยุธยา และดาวเพดานที่มีลักษณะสอดคล้องไปกับธรรมาสน์ของสำนักช่างวัดยาง ส่วนธรรมาสน์วัดชมพูพนในปีเดียวกัน ก็มีความน่าสนใจในแง่การออกแบบล่องนุด้วยการเอากระดานชนวนมาใส่เพื่อจารึกรายละเอียดของประวัติธรรมาสน์ (ดูในบทต่อไป)

รูปที่ 4.9 ธรรมาสน์และบันไดนาควัดศาลาเขื่อน

ในปี 2465 ธรรมาสน์ที่โดดเด่นมากที่สุดก็คือธรรมาสน์ของวัดเกาะ ที่มีการบันทึกรายละเอียดของธรรมาสน์ไว้ได้ครบถ้วนมากที่สุดหลังแรกๆ ของเมืองเพชรบุรี ทำให้ทราบว่าผู้สร้างถวายเป็นใคร ราคาเท่าไร และใครเป็นช่างผู้สร้าง ทั้งยังได้เห็นลักษณะกระจังปฏิญาณรูปแบบใหม่ที่แสดงให้เห็นชั้นเชิงของช่างผู้สร้างได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีลักษณะพลีวสะบัดและมี 3 มิติ ซึ่งไม่พบในที่อื่นๆ จึงถือเป็นลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของช่างวัดเกาะ ซึ่งประกอบไปด้วยช่าง 3 คนคือ นายกลิ้ง อยู่โปร่ง นายเล็ง เขยสุวรรณ และนายมะลิ ชูไพฑูรย์

รูปที่ 4.10 ธรรมาสน์วัดเกาะ

ธรรมาสน์วัดเกาะ สร้างขึ้นภายหลังที่มีการสร้างศาลาการเปรียญในปี 2431 และได้มีการบูรณะศาลาการเปรียญในปี 2460 ทางวัดเกาะได้ทำการซ่อมแซมและต่อเติมส่วนประดับต่างๆ ทั้งดาวเพดาน เขียนลายเสาศา และภาพจิตรกรรมแล้วเสร็จในปี 2468 มีพระอธิการยิต สมัยเป็นรองเจ้าอาวาสเป็นผู้ออกแบบและควบคุมงาน และได้มีการสร้างธรรมาสน์ขึ้นมา 1 หลัง เพื่อตั้งไว้บนศาลาการเปรียญ มีจารีกระบุนามผู้สร้างและปีที่สร้างไว้อย่างละเอียดบริเวณล่องถนนธรรมาสน์ความว่า “๗ สร้างเมื่อปีจอ พระพุทธศักราชสองพันสี่ร้อยหกสิบห้าพรรษา เจ้าคุณวัดเกาะ (เหลื่อม) ได้สละทรัพย์ แปรร้อยบาท นายครอง แม่หนู ได้สละทรัพย์พันหกร้อยบาท ๗ กับพระภิกษุสงฆ์ และทายกทั้งหลายด้วย” ราคาธรรมาสน์หลังนี้รวมทั้งสิ้น 30 ชั่ง หรือ 2,400 บาท

นอกจากจะมีกระัจงปฏิญาณที่ต่างจากที่อื่นแล้ว ยังมีการเพิ่มสัตว์ชนิดต่างๆ ไว้บริเวณมุมทั้ง 4 ด้านของล่องถนนธรรมาสน์ที่มีกจะเป็น ครุฑ หนุมาน หรือนกกรวิก และฐานรับบันไดนาค ก็จะมีสัตว์ตามปีนักษัตริย์มารองรับได้อีกที่ ซึ่งอาจจะเป็นเสือ หนู ลิง หรือแพะ

รูปที่ 4.11 กระจังปฎิญาณธรรมาสน์วัดเกาะ

ธรรมาสน์ที่วัดนาพรม ปี 2465 ไม่มีประวัติการสร้างที่ละเอียดแบบวัดเกาะ แต่มีลักษณะต่างๆ ที่ใกล้เคียงอย่างมากกับธรรมาสน์วัดเกาะ ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากงานวัดเกาะหรือเป็นฝีมือของช่างวัดเกาะก็เป็นได้ โดยมีจุดสำคัญร่วมกันกับธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดเกาะที่นิยมสร้างตัวแบกไว้ที่บริเวณมุมของล่องนุธรรมาสน์ ซึ่งหลังนี้ใช้ครุฑแบกทั้ง 4 ด้าน

รูปที่ 4.12 ตัวแบกรูปครุฑและกระจังมุม ธรรมาสน์วัดนาพรม

ธรรมาสน์ที่วัดพลับพลาชัย ปี 2465 สร้างขึ้นในคราวสร้างศาลาการเปรียญของวัดในปี 2465-2466 ผลงานของช่างวัดพลับพลาชัย ถวายโดยนายเพชร และนางอ่อน พวงมณี คหบดีที่มีเชื้อสายมาจาก อ.บ้านลาด เป็นอีกแห่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของการแกะสลักลายรามเกียรติ์ไว้ที่ล่องนุธรรมาสน์ ซึ่งต่างจากของ

กลุ่มขุนศรีวิชัยที่นิยมแกะสลาดลายเรื่องมหาเวสสันดรชาดก อาจเป็นด้วยว่าที่วัดพลับพลาชัยตั้งแต่สมัยพระอาจารย์ฤทธิ เป็นเจ้าอาวาส ก็มีความเกี่ยวข้องกับการเล่นโขนและการแสดงหนังใหญ่ ซึ่งใช้เรื่องรามเกียรติ์เช่นกัน

รูปที่ 4.13 ธรรมาสน์และกระຈังปฏิญญานวัดพลับพลาชัย

ข้อสังเกตประการหนึ่งของธรรมาสน์ยุคนี้ก็คือ ฐานสิงห์บริเวณขอบล่องถุนธรรมาสน์จะมีความเด่นชัดมาก ช่างฝีมือพยายามโชว์ฝีมือในบริเวณนี้ร่วมกับลายประดับล่องถุน เป็นไปตามสมัยนิยมของธรรมาสน์สมัยรัตนโกสินทร์

รูปที่ 4.14 แข่งสิงห์ธรรมาสน์วัดพลับพลาชัย และวัดคงคาราม ตามลำดับ

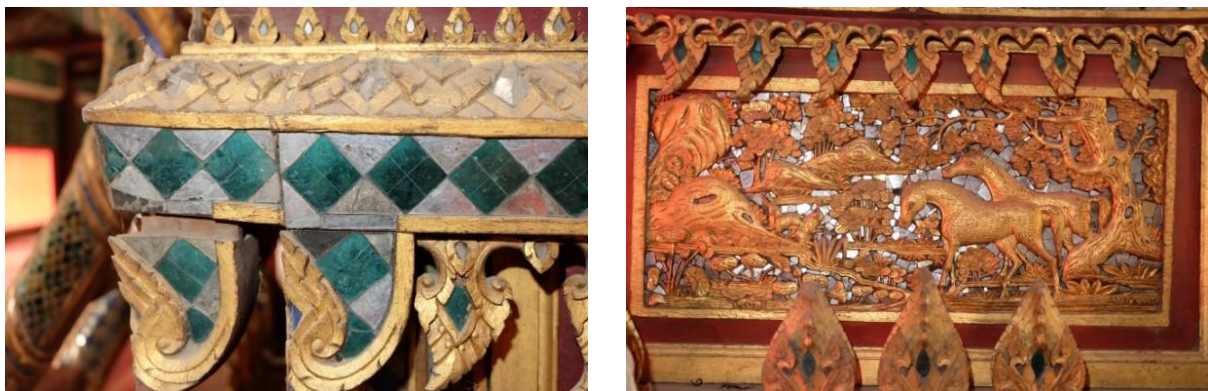
ธรรมาสน์วัดน้อย (ไชยสุรินทร์) ปี 2466 ปัจจุบันได้รับการบูรณะแล้ว มีลักษณะคล้ายกับธรรมาสน์กลุ่มวัดพระทรง แต่ฝีมือจะย่อมกว่าค่อนข้างมาก หากเปรียบเทียบในเรื่องของการโชว์ฝีมือของช่างบริเวณยอดฐานสิงห์ กระຈัง และล่องถุนธรรมาสน์ หลังต่อไปที่น่าสนใจในแง่การออกแบบ คือ ธรรมาสน์วัดหัวสะพาน ปี 2468 มีรูปแบบที่น่าสนใจในแง่ของการพยายามปรับประยุกต์เตียงปาติโมกข์ที่ใช้สำหรับเทศน์ ให้มียอดสูงขึ้นไปตามสมัยนิยมเพื่อทำให้เป็นบุษบกธรรมาสน์ เป็นผลงานของช่างท้องถิ่นที่พยายามทำตามกระแสมนิยม

ในการสร้างธรรมาสน์ในเมืองเพชรบุรี สังเกตได้ว่าเรือนยอดทำในลักษณะที่พบได้ทั่วไปตามศาลากลางบ้าน
อย่างธรรมาสน์บนศาลาคามวาสี ข้างวัดพลับพลาชัย

รูปที่ 4.15 ธรรมาสน์วัดน้อย (ไชยสุรินทร) และวัดหัวสะพาน ตามลำดับ

ในส่วนการออกแบบลวดลายวิวิธวิทัศน์ตามจินตนาการของช่างผู้สร้างนั้น ธรรมาสน์วัดลาด ปี 2469 เป็นตัวอย่างสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของมุมมองแบบตะวันตกที่แพร่หลายในเมืองเพชรบุรี ณ เวลานั้น ได้เป็นอย่างดี ล่องถนนธรรมาสน์ทั้ง 3 ด้าน ประดับลวดลายวิวิธและสัตว์ป่า เช่น เสือและม้า ทั้งยังคงรักษาความโดดเด่นของฐานสิงห์ไว้ด้วย เช่นเดียวกับธรรมาสน์ที่วัดนาค ปี 2471 แสดงให้เห็นฐานสิงห์ที่โดดเด่นและลายประดับล่องถนนแบบตะวันตก โดยธรรมาสน์ทั้งสองหลังนี้ราคาต่างกันถึง 1,040 บาท คงด้วยเหตุที่ล่องถนนธรรมาสน์มีการประดับลวดลายที่ต่างกัน และมีมือของช่างยังถือว่าต่างไปจากธรรมาสน์วัดพระทรงและวัดคงคารามค่อนข้างมาก

รูปที่ 4.16 ลวดลายประดับและล่องถนนธรรมาสน์วัดลาด

รูปที่ 4.17 ลวดลายประดับและล่องถนนธรรมาสน์วัดนาค

ธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์ ปี 2471 ผลงานของนายเล้ง เชยสุวรรณ แห่งกลุ่มช่างวัดเกาะ ถือเป็นธรรมาสน์หลังแรกในเมืองเพชรบุรีที่มีการจำหลักลวดลายประดับเป็นฉากรวมเกียรติ¹⁰ (ดูในบทต่อไปอย่างละเอียด) ที่ เป็นความถนัดเฉพาะตัวของนายเล้ง ธรรมาสน์หลังนี้แม้จะไม่มีชื่อเสียงเทียบเท่าธรรมาสน์วัดเกาะและวัดชีวี ประเสริฐ ซึ่งเป็นผลงานของท่านเช่นเดียวกัน แต่ความสมบูรณ์ในแง่ขององค์ประกอบและความสวยงามไม่เป็นรองหลังใดเลย สิ่งที่น่าสนใจคือว่า บริเวณฐานสิงห์ที่ล่องถนนธรรมาสน์นั้น นายเล้งตั้งใจใช้ตัวกระจังรวมเป็นตัว ควบคุมลายเพื่อใช้ในการค้ำยันตัวมุมที่แกะสลักเป็นรูปสิงห์โดยไม่มีการใช้ตะปูหรือเครื่องยึดอย่างอื่นเลย

รูปที่ 4.18 ธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์

¹⁰ อาจได้รับอิทธิพลจากการซ่อมภาพจิตรกรรมประดับประดะเบียงคด วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อปี 2473 ก็เป็นไปได้.

ธรรมาสน์วัดขุนตรา ปี 2472 ยังคงรักษารูปแบบที่นิยมมาก่อนหน้านี้ สังเกตล่องถุนเป็นแบบวิวิ
ทวิทัศน์ที่มีสัตว์ป่าเช่นเดียวกับธรรมาสน์ของวัดลาด แต่ฝีมือและวัสดุที่ใช้ดูจะย่อมกว่า ไม่มีการประดับกระจก
ตามล่องถุน ฐานสิงห์ที่โดดเด่นและกระจังรวนเริ่มมีขนาดย่อมลงมาด้วย

รูปที่ 4.19 ธรรมาสน์และล่องถุนวัดขุนตรา

ธรรมาสน์หลังต่อไปเป็นธรรมาสน์หลังที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของเมืองเพชรบุรีเลยก็ว่าได้ คือ ธรรมาสน์
วัดชีว์ประเสริฐ มีประวัติการสร้างตั้งจารึกที่ล่องถุนธรรมาสน์ฝั่งหน้าออกทางประตูทางเข้าศาลาการเปรียญ
ความว่า “ปีมะเมีย พ.ศ.๒๔๗๓ เจ้าอธิการดีและพ่อแยมเป็นต้นมีจิตร์ศรัทธาสร้างธรรมาส์หลังนี้ เจ้าอธิ
การดีกับทั้งพักพวกสละ ๔๐๐ บาท แม่เฮียะสละ ๒๐๐ บาท พ่อแยม แม่ลาว ลูกสาวเพียนสละ ๑,๘๐๐ บาท
ขอให้สำเร็จแก่พระนิพพานเทอญ”

รูปที่ 4.20 ธรรมาสน์ และกระจิงปฏิญาณวัดชีว้ประเสริฐ

ธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ช่วงต้น มีอยู่ด้วยกันกว่า 30 หลัง ทั้งที่สามารถสืบหาประวัติการสร้างได้ และอีกหลายหลังที่ไม่สามารถหาข้อมูลได้ แสดงให้เห็นความนิยมการสร้างธรรมาสน์ควบคู่กับศาลาการเปรียญของแต่ละวัด สะท้อนถึงความนิยมในการใช้ธรรมาสน์ทรงบุษบกสำหรับเทศนาธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและการประกวดขันฝีมือของช่างผู้สร้างและผู้ถวายปัจจัยในการสร้าง โดยพบว่า กลุ่มช่างวัดเกาะเป็นพวกแรกๆ ที่มีการจารึกรายละเอียดการสร้างธรรมาสน์ไว้ได้ชัดเจนมากที่สุด คณะผู้วิจัยพบว่าภายหลังจากปี 2473 แล้ว ธรรมาสน์ในเมืองเพชรบุรีก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบบางประการที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ในช่วง 5 ปี หลังจากนั้น ก็ไม่มีธรรมาสน์เกิดขึ้นอีกจวบจนกระทั่งในปี 2478 ที่เริ่มกลับมา มีการสร้างธรรมาสน์ขึ้นโดยทั่วไป อาจเนื่องจากวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก (the great depression) ในปี 2473 ส่งผลให้เกิดความชะงักงันในตลาดการค้าที่กลุ่มผู้ประกอบการศิลปะเมืองเพชรได้ทำอยู่

4.2 ธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ยุคกลาง (พ.ศ.2478-2490)

ธรรมาสน์เทศน์ทรงบุษบกในยุคนี้ แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องในความนิยมสร้างธรรมาสน์เทศน์ทรงบุษบกในระดับที่มากขึ้นกว่ายุคแรก ทั้งยังมีหลากหลายรูปแบบและมีมือของช่างผู้สร้างที่ปรากฏให้เห็นมากยิ่งขึ้น อาจเนื่องมาจากกลุ่มผู้ประกอบการเริ่มสั่งสมทรัพย์สินและบ้านเมืองกลับมาสู่ความปกติสุขมากกว่าเดิม โดยพบว่าธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดยังมีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงเวลาพระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินฺทโชโต) อดีตเจ้าอาวาสวัดยางเป็นผู้นำสำคัญในการก่อสร้างและผลิตลูกศิษย์ออกมาจำนวนมาก อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้คนทั่วไป หรือที่เรียกว่ากระฎุมพีที่มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ดังพบว่าธรรมาสน์บางหลัง เช่น ธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว ปี 2478 ได้มีการนำรูปของผู้ถวายธรรมาสน์ไปประดับบริเวณลาย

ล่องถุนธรรมาสน์แทนลวดลายประดับที่เคร่งครัดมากกว่าในยุคก่อนหน้า ทั้งยังแสดงถึงการสามารถแสดงตัวเองได้มากขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง¹¹

ธรรมาสน์หลังแรกที่สามารถสืบได้ว่าเป็นผลงานของกลุ่มช่างวัดยาง¹² คือ ธรรมาสน์วัดสำมะโรง อำเภอมืองเพชรบุรี สร้างขึ้นในปี 2478 เพื่อใช้พิธีศพของแม่แตง เครือนาค โดยสร้างธรรมาสน์หลังนี้ราคา 20 ชั่ง สำหรับตั้งโกศ ก่อนถวายเป็นเครื่องสังเค็ดแต่วัดต่อไป สืบประวัติทราบว่าเป็นผลงานของพระเทพวงศาจารย์ ซึ่งช่วงเวลานั้นท่านมีบทบาทสำคัญมากในงานช่างและยังรับหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์ จึงมีลูกศิษย์จำนวนมาก

รูปที่ 4.21 ธรรมาสน์วัดสำมะโรง

ธรรมาสน์หลังนี้ได้รับการออกแบบให้มีความใกล้เคียงกับธรรมาสน์ที่ได้รับความนิยมในช่วงเวลานั้นอย่างธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดเกาะและวัดพระทรง สังเกตบริเวณล่องถุนธรรมาสน์แกะสลักเป็นรูปเทพพนม ซึ่งนิยมมากในสมัยรัตนโกสินทร์ อีกทั้งยังแสดงความสำคัญของฐานสิงห์ในท้องไม้บริเวณล่องถุนธรรมาสน์ไว้ด้วย แล้วใช้กระจังรวนเป็นตัวประคองลวดลายไปจนสุดมุมแทนการแกะแข่งสิ่งจริง เช่นเดียวกับวิธีการของช่างวัดเกาะ

¹¹ ดูเพิ่มเติมประเด็นนี้ได้ในบทความเรื่อง ธรรมาสน์สำนักช่างวัดเกาะ ประวัติศาสตร์วัตถุในบริบทวัฒนธรรม กระภูมพีเมืองเพชร (ชนัญญ์, 2563).

¹² แต่จากการศึกษาลักษณะทางศิลปะกรรม คณะผู้วิจัยเชื่อว่า ธรรมาสน์วัดศาลาเขื่อน ปี 2463 และ ธรรมาสน์วัดโรงเข้ เป็นผลงานของพระเทพวงศาจารย์ด้วยเช่นกัน.

รูปที่ 4.22 ฐานสิ่งธรรมาสน์วัดสำมะโรง

ธรรมาสน์วัดหนองควงปี 2478 ผลงานของพระเทพวงศาจารย์ สร้างโดยตระกูลเสมสวัสดิ์ ปัจจุบันได้รับการบูรณะแล้วทั้งหลัง แสดงว่าในอดีตคงมีสภาพที่ผุพังไม่น้อย กระจกใหม่ถูกนำมาแทนที่ของเดิมและเพิ่มสีสมัยใหม่ไปในส่วนสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะบันไดนาค แต่ยังทำให้เห็นลักษณะร่วมกันของธรรมาสน์ ผลผลิตของกลุ่มช่างวัดยางที่ยึดเอารูปแบบธรรมาสน์จากศาลาการเปรียญวัดยางเป็นตัวแบบสำหรับออกแบบงาน และจะเห็นได้ด้วยว่าช่างกลุ่มนี้มีหลากหลายฝีมือตั้งปรากฏความสวยงามที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก

รูปที่ 4.23 ฐานสิ่งธรรมาสน์วัดหนองควง

รูปที่ 4.24 ฐานสิงห์ ธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว

ธรรมาสน์วัดถ้ำแก้วถือเป็นผลงานของช่างชั้นครูของกลุ่มช่างวัดเกาะที่สำคัญมากอีกหลังหนึ่ง เนื่องจากผู้ออกแบบและควบคุมการสร้าง คือ พระครูญาณวิจารย์ (พระอธิการยิต สุวณฺโณ) อดีตเจ้าอาวาสและครูช่างของวัดเกาะ ท่านทำร่วมกับนายเล็ง เขยสุวรรณ ผู้ถวายปัจจัยสร้าง คือ นายบ้าน ทองทวี เศรษฐีบ้านเขาพนมขวด ซึ่งเป็นน้ำชายของพระอธิการยิต และเป็นโยมอุปถัมภ์พระอธิการยิตตั้งแต่สมัยบวชเณรที่วัดวังบัวบวชเป็นพระที่วัดลาดโพธิ์และมาจำพรรษาที่วัดเกาะ เมื่อพระอธิการยิตมรณภาพแล้ว นายบ้านผู้นี้ก็ยังได้สร้างกุฏิสงฆ์ถวายอุทิศแต่ท่านไว้ที่วัดเกาะอีกด้วย

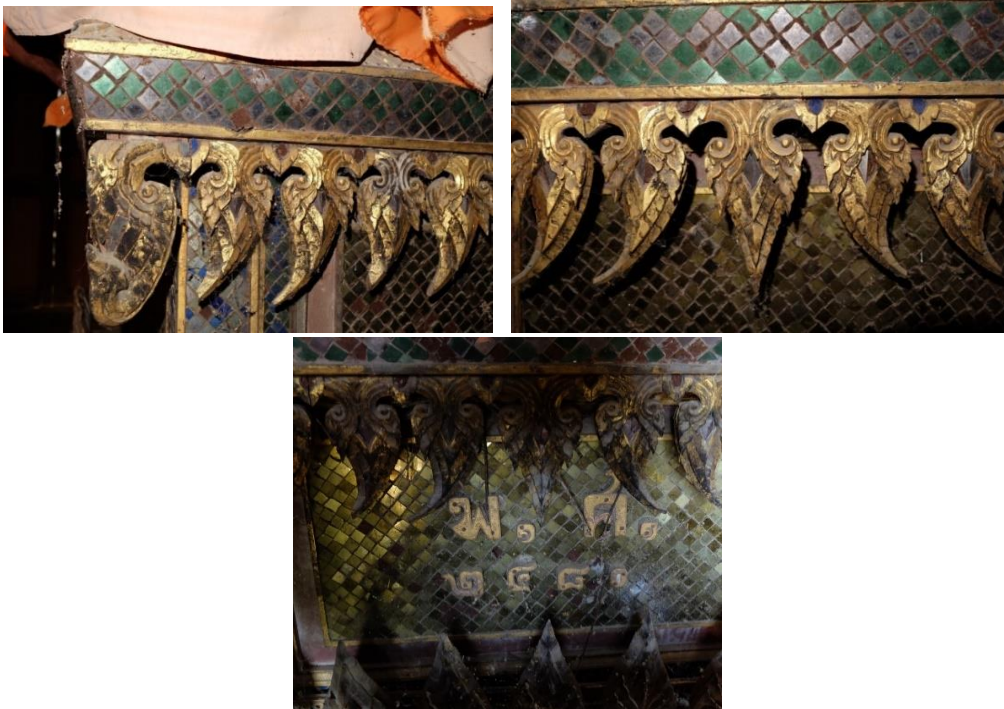
มูลเหตุของการสร้างธรรมาสน์หลังนี้มีความแปลกแตกต่างไปจากธรรมาสน์หลังอื่นๆ อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ในเบื้องต้นผู้สร้างแม้ว่าจะต้องการสร้างธรรมาสน์เพื่อถวายวัดอยู่แล้ว แต่ต้องการนำธรรมาสน์ไปใช้ในหน้าที่อย่างอื่นก่อน โดยธรรมาสน์หลังนี้ถูกนำไปใช้ตั้งลูกโกศบรรจุศพนางทองดี ทองทวี ภรรยาของท่าน (ภรรยาคนแรกมีนามว่านางชื่น) ก่อนจะนำไปถวายสำหรับเป็นพุทธบูชาตั้งไว้บนศาลาการเปรียญหลังเก่าของวัดถ้ำแก้ว เนื่องด้วยนายบ้านและญาติพี่น้องตระกูลทองทวี ต่างมีจิตศรัทธาขึ้นต่อวัดถ้ำแก้วซึ่งอยู่ละแวกบ้านเขาพนมขวด (ชนัญญ์, 2563) พระครูเพชรโรดมคุณ (หลวงพ่อเสียน) อดีตเจ้าอาวาสวัดเกาะได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“พ.ศ.2476 สร้างศาลาบำเพ็ญกุศล 1 หลัง ตั้งอยู่ที่คเหนือของวัด เหตุที่สร้างทำนองเดียวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม เนื่องจากสร้างเพื่อตั้งศพ นางทองดี ภรรยา นายบ้าน บ้านเขาพนมขวดน้ำชายของท่าน (พระอธิการยิต) เอง และสร้างธรรมาสน์ 1 หลัง สำหรับเป็นที่ประดิษฐานศพภายในศาลา และได้ถวายไว้ ณ วัดถ้ำแก้ว” (บุญมี, 2543: 34)

รูปที่ 4.25 ล่องถุนธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว¹³

ธรรมาสน์หลังต่อไปเป็นธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดยางที่มีสายสัมพันธ์ทางครู-ศิษย์ จากบทบาทของ พระเทพวงศาจารย์ในแง่ของครูช่างและพระอุปัชฌาย์ อีกทั้งวัดยางในช่วงเวลานั้นได้พัฒนาไปเป็นโรงเรียน ฝึกหัดช่างไม้แห่งแรกของเมืองเพชรบุรี ทำให้มีชาวบ้านส่งบุตรหลานไปหาความรู้เป็นจำนวนมากจากพื้นที่ ต่างๆ รอบตัวเมืองเพชรบุรี อีกทั้งยังแสดงให้เห็นบทบาทที่ลดน้อยถอยลงไปของกลุ่มช่างวัดเกาะ วัดพลับฯ และวัดพระทรงในแง่ของการถ่ายทอดวิชาช่าง

รูปที่ 4.26 ธรรมาสน์วัดราชฎครัตูธรรมาราม

¹³ รูปถ่ายของนายบ้าน บ้านเขาพนมฆวด ถือได้ว่าเป็นรูปแรกและรูปเดียวที่มีการนำเอารูปผู้สร้างธรรมาสน์มา ประดับไว้บนล่องถุนธรรมาสน์แทนการจารึกข้อความเพียงอย่างเดียว ทั้งยังแสดงให้เห็นการแสดงตัวตนที่สามารถทำได้มาก ยิ่งขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การนำรูปผู้สร้างมาประดับในงานศิลปกรรมพบได้อีกที่หนึ่งคือ เตี้ยงปาติโมกข์ที่ พระอุโบสถวัดน้อย (ไชยสุรินทร์) ดู (ชนัญญ์, 2560).

ธรรมาสน์ฝีมืออื่นๆ ในช่วงเวลานี้เริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น มีทั้งที่สามารถหาข้อมูลการสร้างและช่างผู้สร้างได้และอีกหลายหลังที่ไม่สามารถหาข้อมูลได้ เช่น ธรรมาสน์ 2 หลังของวัดโพธิ์เรียง ธรรมาสน์วัดจันทาราม อ.บ้านลาด ธรรมาสน์วัดเขابันไดอิฐ ธรรมาสน์วัดบางขุนไทร อ.บ้านแหลม ปี 2479 ธรรมาสน์วัดเพ็ญเมืองเพชรบุรี ปี 2480 ธรรมาสน์วัดสนามพราหมณ์ ปี 2481¹⁴ และธรรมาสน์วัดหนองจอก อ.ท่ายาง ปี 2487 ซึ่งสองหลังสุดท้ายนี้ เป็นผลงานการออกแบบของครูเลิศ พ่วงพระเดช แห่งกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงก่อนจะถึงยุคปลายของการสร้างธรรมาสน์ผลงานการออกแบบธรรมาสน์เริ่มมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ขาดความเคร่งครัดในลักษณะเฉพาะตัวแบบสำนักช่างเมืองเพชร อาจด้วยรสนิยมของผู้คนที่เริ่มเปลี่ยนไปและช่างผู้สร้างมีจำนวนน้อยลงก่อนจะหมดไปในยุคสุดท้ายดังจะกล่าวถึงต่อไป

รูปที่ 4.27 ธรรมาสน์วัดสนามพราหมณ์

¹⁴ โดยธรรมาสน์วัดสนามพราหมณ์สร้างขึ้นเพื่อใช้การตั้งโกศบรรจุอัฐิของคุณยายบุญเยี่ยม เพชรเกษตร ก่อนถวายเป็นธรรมาสน์ สังเกตว่าธรรมาสน์หลังนี้ทำเป็นบุษบกแค่ 2 ชั้น คือ ส่วนยอดและกลาง ซึ่งมีล่องถนนธรรมาสน์สำหรับจารึกประวัติของธรรมาสน์ แต่ไม่มีส่วนฐานและบันไดมาแต่เดิม (สัมภาษณ์ ลือศักดิ์ รอดชูแสง, วันที่ 15 มิถุนายน 2563).

รูปที่ 4.28 ธรรมาสน์วัดเพ็รียง

รูปที่ 4.29 ธรรมาสน์วัดหนองจอก อ.ท่ายาง

4.3 ธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ยุคปลาย (พ.ศ.2491-2509)

ในช่วงปลายของการสร้างธรรมาสน์ในเมืองเพชรบุรีเกิดขึ้นควบคู่ไปกับบริบทของการลดบทบาททางของสำนักช่างเมืองเพชรที่หาช่างผู้ออกแบบและสร้างธรรมาสน์ได้น้อยลงเรื่อย ๆ จนกลายเป็นจุดสิ้นสุดของกลุ่มช่างในวัด โดยกลุ่มช่างสุดท้ายที่ยังหลงเหลือช่างศิลปะที่สามารถสืบย้อนกลับไปถึงการเรียนรู้ในวัฒนธรรมสำนักช่าง คือ กลุ่มช่างวัดยาง เนื่องจากพระเทพวงศาจารย์ แห่งวัดยาง ท่านมีอายุยืนจนถึงปี 2524 ส่วนกลุ่มช่างวัดอื่นๆ อย่างวัดเกาะ วัดพระทรง และวัดพลับพลาชัย ไม่มีช่างที่สามารถสร้างสรรค์ธรรมาสน์ได้อีกต่อไป ช่างสมพิศ สังข์ด้วง ลูกศิษย์รุ่นสุดท้ายของกลุ่มช่างวัดยางได้เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า สมัยที่ท่านบวชเรียนและฝึกหัดช่างอยู่กับหลวงพ่อด่างตั้งแต่ปี 2515 รวม 9 ปีนั้น ได้ฝึกหัดงานช่างไม้ในทุกด้าน ทั้งตัด ชัด เลื่อยไม้ แต่งงานแกะสลักไม่สามารถทำได้ เนื่องจากในสมัยนั้นไม่มีช่างแกะในวัดแล้ว มีแต่ช่างเทศ ลอยโพนม ที่บวชอยู่ถึง 35 พรรษา ก็ได้ลาสิกขาบทไปมีครอบครัวและประกอบอาชีพช่างแกะกับภรรยาของท่าน ช่างที่สามารถแกะธรรมาสน์ได้นั้นไม่เหลือแล้วในสมัยนั้น (สัมภาษณ์ นายสมพิศ สังข์ด้วง, วันที่ 29 พฤษภาคม 2563)

ธรรมาสันยุคคลายนี้ การสร้างธรรมาสันทรงบุษบกมีน้อยลงมากอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากช่างผู้มีความสามารถในการออกแบบและแกะสลักได้อย่างแต่ก่อนนั้นเหลือน้อยลงอย่างมาก บทบาทของช่างในวัดก็ลดน้อยถอยลงไป แม้จะมีช่างคนสำคัญในอดีตที่ยังรับเหมาสร้างธรรมาสันอยู่ เช่น นายเล็ง เขยสุวรรณ แห่งกลุ่มช่างวัดเกาะ ที่ยังคงรับเหมาสร้างธรรมาสันอยู่ก่อนจะเลิกไปเนื่องจากอายุที่มากขึ้น นายเล็งได้สร้างธรรมาสันไว้อีก 2 หลัง ร่วมกับนายมะลิ ชูไพฑูริย์ ซึ่งเคยทำงานร่วมกันมาตั้งแต่สร้างธรรมาสันที่วัดเกาะ ผลงานสำคัญของท่านในยุคนี้ คือ ธรรมาสันวัดโพธิ์พระในปี 2500 ราคา 4,035.75 บาท และธรรมาสันวัดป้อม ปี 2509 โดยนายมะลิ เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง

บทบาทของกลุ่มช่างวัดยางถือได้ว่ายังมีผลงานให้เห็นอยู่บ้าง แต่ก็น้อยลงเต็มที่ จนในที่สุดก็ไม่เหลือช่างแกะสลักอีกต่อไป ผลงานของกลุ่มช่างวัดยางภายใต้การกำกับดูแลของพระเทพวงศจารย์นั้น ปรากฏให้เห็นอย่างน้อย 2 หลัง คือ ธรรมาสันวัดใหม่เจริญธรรม ตำบลบางจาน ปี 2493 ถวายโดยตระกูลอินทนิม ซึ่งเป็นชาวบ้านข้างวัด ธรรมาสันวัดขลุบ อำเภอบ้านลาด ในปี 2495 และหลังสุดท้าย ธรรมาสันวัดหนองไม้เหลือง ในปี 2500 ราคา 3,500 บาท¹⁵ ผลงานของลูกศิษย์วัดยาง อย่างครูบัว นาวิวงศ์ และนายเทศ ลอยโพยม

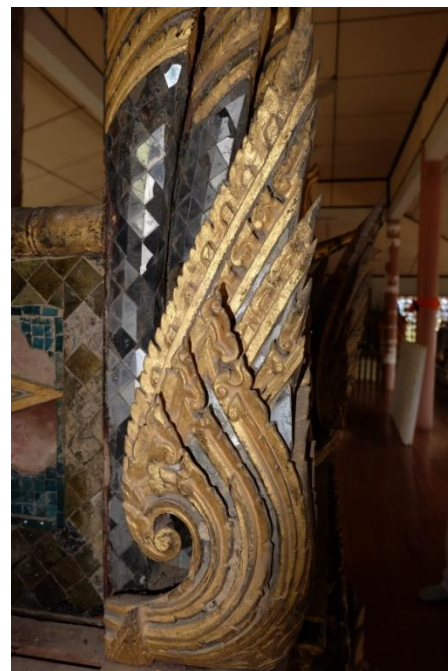
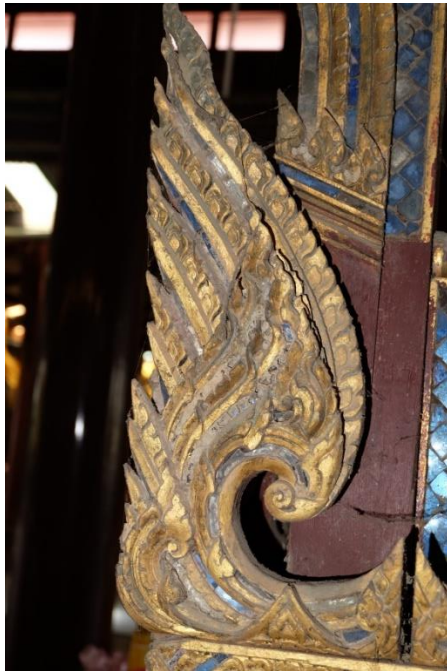

รูปที่ 4.30 กระจังปฏิญาณธรรมาสันวัดขลุบ อ.บ้านลาด

¹⁵ ล่องถนนธรรมาสันเขียนราคา 35,000 บาท แต่เมื่อเทียบจากค่าเงินในยุคนั้น ควรเป็นราคา 3,500 บาทมากกว่า.

รูปที่ 4.31 ธรรมาสถ์วัดใหม่เจริญธรรม และธรรมาสถ์วัดชลุข ตามลำดับ

รูปที่ 4.32 ฐานสิงห์และกระจังมุม ธรรมาสถ์วัดใหม่เจริญธรรม และวัดชลุข ตามลำดับ

รูปที่ 4.33 ธรรมาสถูปาวัดหนองไม้เหล็ก

รูปที่ 4.34 ธรรมาสน์และกระจังปฏิญาณวัดป้อม และวัดกุฎีดาว ตามลำดับ

คณะผู้วิจัยพบว่า ธรรมาสน์ในยุคสุดท้ายนี้ มีธรรมาสน์จำนวนมากที่ไม่สามารถจัดจำแนกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ชัดเจนเหมือนยุคก่อนหน้า รวมถึงการนำธรรมาสน์จากเสาชิงช้าและที่อื่นๆ ที่สร้างธรรมาสน์สำเร็จรูปมาประดิษฐานไว้บนศาลาการเปรียญแทนที่การว่าจ้างช่างในเมืองเพชรบุรี เช่น ธรรมาสน์วัดธงไชย พ่อหริ่ม พ.ศ. ๒๔๙๓ ประเสริฐ อยู่ประเสริฐ สร้าง ปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ธรรมาสน์วัดลาดศรีพร้า ๒๕๐๒ ธรรมาสน์วัดอินทาราม (บ้านขลุ่ย) ปี ๒๕๐๒ นางเมี้ยน สิงห์สุทธิ อุทิศให้ นายหนู สิงห์สุทธิ ธรรมาสน์วัดกุฎีดาว ปี ๒๕๐๔ ขุนสุนทรกิจวิจารณ์ (ยุทธ อุดตมะรูป)-นางบุญล้น อุดตมะรูป^{๑๖} ธรรมาสน์วัดประดิษฐนาราม ปี ๒๕๐๕ แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ช่างที่มีความเชี่ยวชาญในการออกแบบและแกะสลักสร้างธรรมาสน์ไม่เหลืออีกต่อไปแล้วในเมืองเพชรบุรี อีกทั้งความนิยมในการสร้างธรรมาสน์ได้ลดน้อยลงจนไม่มีการสร้างธรรมาสน์อีกในเวลาต่อมา

¹⁶ ผลงานชิ้นสุดท้ายของครูเลิศ พ่วงพระเดช.

ตารางแสดงข้อมูลธรรมาสน์ ช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ในแต่ละอำเภอ

อำเภอ	ชื่อวัด	จำนวน/หลัง	ปีที่สร้าง
เมือง	วัดใหญ่สุวรรณาราม	2	อยุธยาตอนปลายและสมัยรัชกาลที่ 5
	วัดยาง	1	2423
	วัดพระทรง	2	คาดว่าสร้างพร้อมกัน 2460?
	วัดท่าไชยศิริ	1	2460
	วัดคงคาราม	1	2461
	วัดแรก	1	2461
	วัดจันทราวาส	1	2461
	วัดชมพูพน	1	2463
	วัดบางทะเล	1	2463
	วัดท่าศิริ	1	2464?
	วัดเกาะ	1	2465
	วัดนาพรม	1	2465
	วัดพลับปลาชัย	1	2465
	วัดน้อยไชยสุรินทร์	1	2466
	วัดพระรูป	1	2466
	วัดหัวสะพาน (วัดเขมาภิรติการาม)	1	2468
	วัดลาด	1	2469
	วัดบันไดทอง	1	2470
	วัดนาค	1	2471
	วัดลาดโพธิ์	1	2471
	วัดขุนตรา	1	2472
	วัดชีว์ประเสริฐ	1	2473
	วัดสามะโรง	1	2478
	วัดถ้ำแก้ว	1	2478
	วัดหนองควง	1	2478
	วัดบางขุนไทร	1	2479
	วัดราษฎร์ศรัทธา	1	2480
	วัดเพรียง	1	2480
	วัดสนามพราหมณ์	1	2481
	วัดใหม่เจริญธรรม	1	2493
	วัดธงไชย	1	2498
	วัดมหาธาตุวรวิหาร	1	ก่อน 2500

	ศาลาคามาวสี	1	ก่อน 2500
	วัดหนองไม้เหลือง	1	2500
	วัดอินทราราม-บ้านขลุ้	1	2502
	วัดกุฎีดาว	1	2504
	วัดป้อม	1	2509
	วัดโพพระนอก	1	-
	วัดแก่นเหล็ก	1	-
	วัดปากน้ำ	1	-
	วัดทองนพคุณ	1	-
	วัดเขabanไดอิฐ	1	-
	วัดเพชรพลี	2	-
	วัดปากคลอง (วัดสมุทธาราม)	2	-
	วัดลุ่มโพธิทอง	1	2530?
	วัดโรงเข้	1	-
บ้านแหลม	วัดในกลาง	1	อยุธยาตอนปลาย
	วัดเกาะแก้วสุทธาราม	1	-
	วัดปากคลอง	1	-
เขาย้อย	วัดห้วยโรง	1	2460
	วัดโพธิ์งาม (วัดโพธิ์บางเค็ม)	1	-
บ้านลาด	วัดศาลาเขื่อน	1	2463
	วัดขลุบ	1	2495
	วัดลาดศรีพราราม	1	2502
	วัดประดิษฐวนาราม	1	2505
	วัดป่าแป้น	1	ประมาณ ปี พ.ศ. 2509
	วัดไทรทอง	1	-
	วัดไม้รวกสุขาราม	1	-
	วัดวังบัว	1	-
	วัดดอนกอก	1	-
	วัดโพธิ์เรียง	2	-
	วัดจันทาราม	1	-
	วัดหนองกาทอง	1	-
	วัดท่าศาลาราม	1	ราวรัชกาลที่ 6
ท่ายาง	วัดหนองจอก	1	2487
ชะอำ	วัดชะอำ	1	-

บทที่ 5: ธรรมเนียมในแต่ละกลุ่มช่าง

จากการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลของธรรมเนียมแต่ละหลังที่สามารถกำหนดอายุได้อยู่ในช่วงร้อยปี งานช่างในเมืองเพชรบุรี ช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 แสดงให้เห็นความนิยมในการสร้างธรรมเนียมที่สัมพันธ์ไป กับกลุ่มช่างที่สร้าง ในบั้นนี้คณะผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นลักษณะของธรรมเนียมเทศน์ทรงบุษบกในแต่ละหลังว่ามีความสัมพันธ์กับกลุ่มช่างต่าง ๆ ในเมืองเพชรบุรีอย่างไร ผ่านการจำแนกแยกแยะ จัดลำดับ และวิเคราะห์ผลงานที่ปรากฏพร้อมกับประวัติการสร้างของธรรมเนียมเท่าที่จะสืบค้นได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าในช่วงที่มีความนิยมสร้าง ธรรมเนียมในเมืองเพชรบุรีนั้นเกิดขึ้นในบริบทที่สัมพันธ์กับบทบาทของกลุ่มช่างต่าง ๆ ในเมืองเพชรบุรี

จากการจัดจำแนกธรรมเนียมออกเป็นกลุ่ม ตามประวัติการสร้างที่สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกมาได้ รวมถึง การพิจารณาจากการเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรม สามารถจำแนกธรรมเนียมออกได้อย่างน้อย 5 กลุ่ม ซึ่งเป็น กลุ่มช่างที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการของสำนักช่างศิลปะตามวัดใหญ่รอบตัวเมืองเพชรในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา คือ กลุ่มช่างวัดพระทรง กลุ่มช่างวัดเกาะ กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย กลุ่มช่างวัดยาง และกลุ่มช่างอื่นๆ ในช่วงเวลา เดียวกัน การจัดจำแนกเป็นกลุ่มช่างในที่นี่ คณะผู้วิจัยอ้างอิงจากประวัติการสร้างธรรมเนียมแต่ละหลัง ว่าช่างกลุ่ม ไตเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง แม้ว่าในทีมช่างที่ร่วมกันทำจะมาจากกลุ่มช่างอื่นๆ ก็ตาม โดยพบว่าธรรมเนียมของช่างแต่ละ กลุ่ม แสดงลักษณะที่โดดเด่นและแตกต่างกันกับกลุ่มช่างอื่นๆ เหมือนเป็นเครื่องหมายการค้าให้รู้ว่าผลงานชิ้นนี้ เป็นของช่างกลุ่มใด เมื่อทำการจัดหมวดหมู่และแยกความแตกต่างของธรรมเนียมแต่ละหลัง ผนวกกับประวัติของ การสร้าง ทำให้สามารถจัดจำแนกธรรมเนียมออกไปตามกลุ่มช่างผู้สร้างได้ โดยกลุ่มช่างแต่ละกลุ่มต่างมีการ สร้างสรรค์ธรรมเนียมไปในแบบสมัยนิยม คือ การจำลองแบบธรรมเนียมสมัยอยุธยาสร้างสรรค์ตามความนิยมใน ท้องถิ่น ผ่านความต้องการของช่างผู้สร้างและผู้จัดการสร้าง

ความนิยมในการสร้างธรรมเนียมทรงบุษบกนั้นเริ่มมีขึ้นในช่วง 2460 เป็นต้นมา¹⁷ ครอบคลุมระยะเวลา ยาวนานจนถึงช่วงปี 2509 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของการสร้างธรรมเนียมและความนิยมในการฟังเทศน์บนศาลาการ เปรียญ เนื่องจากพบว่าศาลาการเปรียญเริ่มถูกลดบทบาทเดิมไปใช้ในหน้าที่อื่น เช่น เอาไว้เป็นที่เก็บของ แล้วยก ศาลาขึ้นให้มีพื้นที่ใช้สอยด้านล่างแทน นอกจากนี้ แม้ว่าธรรมเนียมในเมืองเพชรบุรีจะมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาซึ่งยังคง ปรากฏหลักฐานอยู่ที่วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดเพชรพลี และวัดในกลาง อำเภอบ้านแหลม แต่ได้ขาดความต่อเนื่อง ในการสร้างธรรมเนียมจนมาถึงช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 จึงได้เห็นความนิยมสร้างธรรมเนียมขึ้นจำนวนมากถึง กว่า 70 หลัง

¹⁷ การกล่าวเช่นนี้ ไม่ได้แสดงว่าธรรมเนียมที่วัดใหญ่สุวรรณาราม ราวปี 2420 และวัดยาง ปี 2423 ไม่ได้อยู่ในกระแสนิยม เดียวกัน แต่ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นนัยยะสำคัญของปีที่สร้างที่เกิดความนิยมสร้างธรรมเนียมจำนวนมากในช่วงเวลานั้น

รูปที่ 5.1 ธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลาย วัดใหญ่สุวรรณาราม และวัดในกลาง ตามลำดับ

ก่อนจะกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงช่างของธรรมาสน์ที่สามารถทำการจัดจำแนกออกเป็นกลุ่มจากข้อมูลที่ศึกษากับรูปแบบทางศิลปกรรม ในที่นี้ควรจะกล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปที่เป็นลักษณะเฉพาะของธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีเพื่อแสดงให้เห็นวิธีการวิเคราะห์รูปแบบทางศิลปกรรมที่สัมพันธ์กับกลุ่มช่างแต่ละกลุ่ม โดยพบว่ากลุ่มช่างวัดเกาะและวัดยางจะคงรักษาแบบแผนการออกแบบและการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองค่อนข้างเคร่งครัดมากที่สุดและไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบมากนัก

ลักษณะของธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีคือภาพแทนของรูปแบบสมัยอยุธยา แต่มีความเฉพาะตัวของช่างเมืองเพชรสูง เป็นลักษณะที่พบโดยทั่วไปในสมัยรัตนโกสินทร์ที่พยายามจำลองแบบอยุธยาแต่สร้างสรรค์ในแบบรัตนโกสินทร์ เป็นต้นว่าลายกระจังปฏิญาณที่เพชรบุรีจะเพิ่มการพัฒนาความซับซ้อนเป็นกาบสามชั้น ตวัดลายเป็น 3 มิติ อีกประการหนึ่งก็คือ ธรรมาสน์เมืองเพชรบุรีนิยมสร้างสรรค์ผลงานและโช่วฝีมือบริเวณล่องถนนธรรมาสน์ โดยพบว่าบริเวณดังกล่าวเป็นที่แสดงองค์ความรู้ของช่าง มีการจารึกเรื่องราวต่างๆ ทั้งผู้สร้าง ปีที่สร้าง ราคา หรือจำหลักลวดลายเป็นเรื่องราวต่างๆ (ดูรูปที่ 5.2) ราวกับให้ผู้ที่เข้ามาฟังเทศน์ในศาลาการเปรียญได้ชมไปด้วย ดังตัวอย่างสำคัญของกลุ่มช่างวัดเกาะที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดการใช้พื้นที่ล่องถนนเพื่อบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมาสน์และโช่วฝีมือเชิงช่างอย่างสมบูรณ์แบบ

รูปที่ 5.2 ล่องถุนธรรมาสน์วัดชมพูพน

ยอดธรรมาสน์นิยมสร้างแบบยอดทรงจอมแห 3-5 ชั้น ขึ้นอยู่กับความสูงของธรรมาสน์ที่สัมพันธ์กับศาลา การเปรียญที่ใช้ตั้งธรรมาสน์ โดยพบว่าช่างเมืองเพชรมักเคร่งครัดกับรูปทรงมากกว่าแบบแผน เครื่องยอดของ หลังคานิยมทำเป็น 2 แบบคือ แบบแรกทำแบบครบเครื่อง กับอีกแบบทำไม่ครบเครื่อง ขาดบราลีและนาคปรัก แล้วใช้ตัวกระจังแทนส่วนที่หายไป หลังคาแต่ละชั้นนิยมย่อเก็จหรือย่อหน้ากระดาน ปลายยอดทำเป็นลูกแก้วหรือ เม็ดน้ำค้างธรรมดา และพบวานิยมทำเศียรนาคแทนหางหงส์ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นลักษณะที่พบได้ทั่วไปในธรรมาสน์ สมัยรัตนโกสินทร์

ถัดลงมา บริเวณเรือนธาตุหรือส่วนกลางของธรรมาสน์มักใช้เสาย่อมุมไม้สิบสองทั้ง 4 ด้าน มีคันทวย รองรับหัวเสากับหลังคา (ดูรูปที่ 5.3) รวม 12 ชั้น มีดอกประจายามอกประดับที่ตอนกลางเสา ที่โคนเสาจะมีกาบ พรหมศร (ดูรูปที่ 5.4) ระหว่างเสาดอนบนสลักกลดลายเป็นสาหร่ายรวงผึ้ง ส่วนล่างของเรือนธาตุมีพนั๊ก 3 ด้าน เว้นอีกด้านสำหรับเป็นทางขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ ขอบบนของพนั๊กมักแกะเป็นปล้องท่อนอ้อย

รูปที่ 5.3 สาหร่ายและคันทวย ธรรมาสน์วัดชีวีประเสริฐ

รูปที่ 5.4 กาบพรหมศร ธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว

ส่วนด้านล่างมีฐานสองชุด คั่นระหว่างกันด้วยท้องไม้ หรือล่องถุน ชุดบนเป็นฐานปัทม์ลูกแก้ว หมายถึงมีแนวลดบัวลูกแก้ว คาคกลางท้องไม้ระหว่างชั้นบัวคว่ำและบัวหงาย ธรรมดาแนวลดบัวลูกแก้วมีสองชนิด คือ ลูกแก้วธรรมดาหน้าตัดเป็นครึ่งวงกลม และลูกแก้วอกไก่ หน้าตัดเป็นรูปสามเหลี่ยม ซึ่งในบางกรณี เช่น ธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดเกาะ โดยเฉพาะผลงานของนายเล้ง เขยสุวรรณ (ดูรูปที่ 5.5) ลูกแก้วไม่ใช่ทั้งลูกแก้วธรรมดา และลูกแก้วอกไก่ โดยมีหน้าตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู อันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของช่างเพชรบุรี หรือของนายเล้ง เป็นการเฉพาะ ฐานชุดล่างเป็นฐานสิงห์ โดยแทรกแนวลดบัวแบบพิเศษนี้ คาคระหว่างชั้นบัวหงายกับตัวฐานสิงห์ลดบัวชั้นบนเป็นบัวหงาย ชั้นล่างเป็นลูกแก้วแบบพิเศษ อันแสดงให้เห็นว่าช่างรู้จักระเบียบฐานเป็นอย่างดี จึงยังคงรักษาชั้นบัวหงายคู่กับฐานสิงห์ แม้ว่าพยายามปรับชั้นบัวหงายให้มีขนาดและสัดส่วนใกล้เคียงกับชั้นลูกแก้ว เพื่อควบคุมรูปทรงและจังหวะชั้นลดของฐานให้เป็นอย่างที่ช่างต้องการ

รูปที่ 5.5 ชุดฐานของธรรมาสน์เพชรบุรี วัดลาดโพธิ์

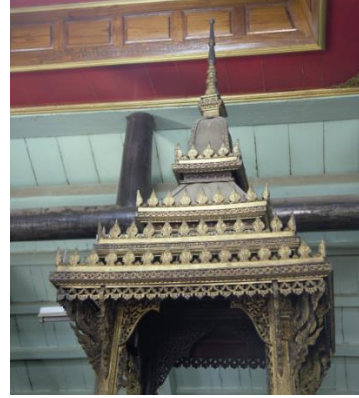
ในส่วนต่อไปคณะผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นการจัดจำแนกความสัมพันธ์ของธรรมาสันกับกลุ่มช่างต่าง ๆ ที่พบในพื้นที่จากการสำรวจข้อมูลและรูปแบบทางศิลปะที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงมิติของการแสดงเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันของช่างแต่ละกลุ่ม ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของงานช่างในยุคระฆังพื้ปูปลั้ม

5.1 ธรรมาสันกลุ่มช่างวัดพระทรง

กลุ่มช่างวัดพระทรงมีชื่อเสียงในด้านของงานวาดเขียน เนื่องจากมีครูช่างที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย กลุ่มช่างใหญ่แห่งแรก ๆ ของเมืองเพชร มีช่างเขียนและครูช่างที่มีชื่อเสียง คือ ครูหวน ตาลวันนา ขุนศรีวังยศ (ขันธ เกิดแสงสี) และพระอาจารย์เป้า ปณฺโญ ผลงานจำนวนมากของช่างกลุ่มนี้ เป็นการควบคุมดูแลโดยขุนศรีวังยศ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของครูบัว แห่งวัดใหญ่สุวรรณาราม เนื่องจากท่านบวชเรียนอยู่ที่วัดใหญ่ฯ และยังเป็นลูกศิษย์ของครูเสือที่วัดพระทรงด้วย มีผลงาน เช่น ระเบียบคดที่วัดใหญ่สุวรรณาราม หอระฆังทรงยุโรปที่วัดโพธิ์พระใน ซุ้มประตูปูนปั้นวัดใหญ่สุวรรณารามและวัดเกาะ ส่วนพระอาจารย์เป้าเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อกุญฑี วัดพลับพลาชัย และครูหวน ตาลวันนา มีความเชี่ยวชาญในการเขียนลาย ออกแบบเมรุ แกะสลัก และทำโต๊ะหรือเตียงปาติโมกข์ พระอาจารย์เป้าเป็นคนทางดอนเมือง กรุงเทพฯ อพยพมาอยู่เพชรบุรี กับแม่และน้องสาว มาอยู่ที่บ้านเขาน้อย อำเภอบ้านลาด ซึ่งท่านก็ได้สร้างผลงานไว้ที่นั่นด้วย คือ ธรรมาสันน้อย หรือเตียงปาติโมกข์ในปี พ.ศ. 2456 และ 2488 (ล้อม เฟิงแก้ว ,2548: 67) ทั้งขุนศรีวังยศและพระอาจารย์เป้าร่วมกันสร้างธรรมาสันวัดพระทรง ที่พยายามสร้างเลียนแบบธรรมาสันเดิมของวัดซึ่งเป็นธรรมาสันสมัยอยุธยา

ธรรมาสันวัดพระทรง ตั้งอยู่ในศาลาการเปรียญวัดพระทรง สร้างขึ้นประมาณ ปี พ.ศ. 2460 เป็นผลงานของกลุ่มช่างวัดพระทรง ควบคุมและออกแบบผลงานโดยขุนศรีวังยศ (ขันธ เกิดแสงสี) ประกอบด้วย พระอาจารย์เป้า พระอาจารย์เวก ช่างเขียน บ้านบางจาน และช่างโชน บุตรชายของขุนศรีวังยศ โดยพระอาจารย์เป้า จะเป็นผู้ออกแบบและแกะสลักลวดลาย ส่วนขุนศรีวังยศจะมีความเชี่ยวชาญในการออกแบบ และงานวางโครงสร้างเป็นสำคัญ ธรรมาสันวัดพระทรงหลังนี้เป็นธรรมาสันยอดทรงจอมแหลดหลั่นชั้นลงมา มีการปิดทองประดับกระจกทั้งหลัง และยังเป็นแม่แบบให้แก่ธรรมาสันอีกหลายแห่งในจังหวัดเพชรบุรี

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของธรรมาสันกลุ่มช่างวัดพระทรงจะทำตามแบบที่ลอกเลียนโครงสร้างของงานแบบสมัยอยุธยา มาสร้างสรรค์ให้เข้ากับยุคสมัยด้วยการประดับลวดลายสมัยรัตนโกสินทร์ มีการจำหลักไม้ด้วยความประณีต มีความละเอียดทุกชิ้นทุกส่วน ยอดเป็นทรงจอมแหและนิยมแกะสลักล่องธนูธรรมาสันเป็นเรื่องทศชาติชาติ (ดูรูปที่ 5.6) หรือลวดลายแบบตะวันตก เช่น วิวทิวทัศน์ และสัตว์ชนิดต่างๆ (ดูรูปที่ 5.7-5.10) ซึ่งเป็นมุมมองทางศิลปะที่ได้รับความนิยมในช่วงเวลานั้นโดยได้รับอิทธิพลจากราชสำนักกรุงเทพฯ ผ่านทางครูช่างของกลุ่มอย่างขุนศรีวังยศ ซึ่งเป็นข้าราชการในบังคับของเจ้าเมืองเพชรบุรีสมัยนั้น มีความเชี่ยวชาญในการดัดแปลงงานศิลปะตะวันตกให้เข้ากับงานศิลปกรรมไทยได้อย่างยอดเยี่ยม

รูปที่ 5.6 ธรรมาสน์วัดพระทรง และ ลักษณะยอดทรงแห ของธรรมาสน์วัดพระทรง

รูปที่ 5.7 ล่องถุนธรรมาสน์วัดพระทรง

รูปที่ 5.8 ล่องถุนธรรมาสน์วัดคางคาราม

รูปที่ 5.9 ล่องฉนวนธรรมาสน์วัดแรก อิทธิพลศิลปะตะวันตก

รูปที่ 5.10 ล่องฉนวนธรรมาสน์วัดลาด

รูปที่ 5.11 ล่องฉนวนธรรมาสน์วัดขุนตรา¹⁸

รูปที่ 5.12 กระจิงปฏิญาณวัดพระทรง

¹⁸ ธรรมาสน์วัดขุนตรา แม้จะยังไม่มืข้อมูลทีชัดเจนเกี่ยวกับผู้สร้าง แต่เมื่อดูจากรูปแบบทางศิลปกรรมทีปรากฏแล้ว คณะผู้วิจัยเชื่อว่ามืโอกาสสูงมากทีจะเป็นผลงานของกลุ่มช่างวัดพระทรง.

รูปที่ 5.13 กระจังปฏิญาณของธรรมมาสน์ (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
 วัดพระทรง วัดคงคาราม วัดแรก วัดลาด วัดขุนตรา วัดนาค และวัดจันทราวาส¹⁹ ตามลำดับ

ธรรมมาสน์ของกลุ่มช่างวัดพระทรง โดยส่วนใหญ่อยู่ในการควบคุมงานของขุนศรีวังยศ ช่างในเจ้าเมืองเพชรบุรี ปรากฏผลงานให้เห็นอยู่ทั่วไป โดยหลังที่มีความสำคัญและเป็นที่ยึดคือ ธรรมมาสน์วัดพระทรง ปี 2460 ทั้งสองหลัง หลังต่อมาที่วัดแรก ปี 2461 หลังต่อมาวัดคงคาราม ปี 2461 และธรรมมาสน์วัดลาด ปี 2469 ว่ากันว่า เป็นผลงานของหลานของขุนศรีวังยศ ซึ่งท่านไม่ค่อยประทับใจสักเท่าไร (สัมภาษณ์ ลุงพิม ชวนชื่น อายุ 83 ปี, วันที่ 8 พฤศจิกายน 2562) ภายหลังผลงานของช่างกลุ่มวัดพระทรงได้หมดไปหลังยุคของขุนศรีวังยศและพระอาจารย์เป้า ในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 กลายมาเป็นการสร้างเมรุและลูกโกศเพื่อการทำธุรกิจของพระอาจารย์ป้อม ญาณคุโน ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระอาจารย์เป้าในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา และจะเห็นได้ว่าฝีมือในการออกแบบและแกะสลักเริ่มที่จะลดความสวยงามลงไปตามยุคสมัย

¹⁹ ธรรมมาสน์วัดนาคและวัดจันทราวาสยังไม่สามารถหาข้อมูลที่ชัดเจนได้ แต่ในที่นี้จากการศึกษาเปรียบเทียบลวดลาย และลักษณะทางศิลปกรรม ทางคณะผู้วิจัยขอเสนอว่าเป็นผลงานของกลุ่มช่างวัดพระทรง.

5.2 ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย

กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย ถือเป็นกลุ่มช่างใหญ่อีกแห่งหนึ่ง มีครูช่างที่ถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของยุคฟื้นฟูงานช่างของเมืองเพชร นั่นคือ หลวงพ่อฤทธิ์ ลูกศิษย์คนสำคัญของขรรค์อินโข่ง แห่งวัดเลียบ ช่างราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 4 ท่านมีความสามารถทางช่างหลายแขนง ทั้งหนังใหญ่ ปี่พาทย์ งานเขียน งานแกะสลัก และงานปั้น ผลงานของท่านมีจำนวนมาก จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นอาจารย์ใหญ่ทางการช่าง (สมุดเพชรบุรี, 2525: 163) งานสำคัญคือ ฤทธิเจ้าอาวาส หอสมุดมนต์ ซุ้มประตูวัดทั้ง 2 ซุ้ม และการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดมหาสมณาราม

ลูกศิษย์คนสำคัญของหลวงพ่อฤทธิ์คือ ครูหวน ตาลวันนา ครูเลิศ พ่วงพระเดช ซึ่งฝึกหัดเขียนลายกับท่านตั้งแต่อายุ 9 ปี นายอยู่ อินทร์มี และมีลูกศิษย์ในงานหนัง ละคร หมอยา อีกจำนวนมาก เมื่อมีคนมาให้หลวงพ่อฤทธิ์ทำงานช่างให้ ท่านจะเป็นผู้ควบคุมงานแล้วให้ลูกศิษย์เป็นคนทำตามคำแนะนำของท่าน เช่น การพาครูเลิศไปช่วยเขียนลายประดับเมรุตั้งแต่อายุ 12 ปี

ครูเลิศมีความรู้ทางช่างแตกฉานหลายด้าน โดยเฉพาะงานเขียนภาพ ท่านสามารถออกแบบศิลปกรรมต่างๆ ได้ ทั้งการออกแบบเตียงปาติโมกษ์ ศาลาการเปรียญ และธรรมาสน์ ผลงานช่างไม้ที่สำคัญของกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย เกิดขึ้นในยุคของครูเลิศ พ่วงพระเดช ผลงานที่โดดเด่นมากที่สุดใน พ.ศ. 2465 เมื่อมีการสร้างศาลาการเปรียญและธรรมาสน์ที่วัดพลับพลาชัย ครูเลิศ พ่วงพระเดช ได้ออกแบบลวดลายประดับทั้งหน้าบัน ประตูหน้าต่างทั้งหมด ธรรมาสน์ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงที่มีครูเลิศ พ่วงพระเดชเป็นครูช่างและเป็นแม่งานใหญ่ มีนายหล้า ตุ่มขุดา เป็นช่างแกะ จากบันทึกและการเก็บข้อมูลสนามทำให้ทราบว่า กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัยมีความเชี่ยวชาญงานเขียนและงานปูนปั้นมากเป็นพิเศษ มีผลงานจำนวนมากในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 เช่น นายอยู่ อินทร์มี กับงานปูนปั้นประดับพระอุโบสถ วัดเขมาภิรติการาม (หัวสะพาน) ในปี 2466 ซึ่งมีนายเลิศ พ่วงพระเดช ปั้นปูนประดับศาลาการเปรียญของวัด ในปี 2470 เป็นต้น

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลพบว่าธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดพลับฯ เริ่มในปี 2465 บนศาลาการเปรียญวัดพลับพลาชัย ซึ่งเป็นผลงานของนายเลิศ พ่วงพระเดช ลักษณะของธรรมาสน์ มีความแตกต่างจากกลุ่มช่างอื่นๆ ไม่มาก และไม่โดดเด่นเหมือนของวัดเกาะ หรือ วัดยาง ความลุ่มลุ่มคล้ายคลึงจะไปเหมือนกับกลุ่มช่างวัดพระทรงมากกว่า อาจเป็นได้ว่า ช่างวัดพลับฯ กับช่างวัดพระทรงต่างเป็นศิษย์ร่วมอาจารย์กัน เนื่องจากมีหลวงพ่อฤทธิ์ วัดพลับฯ เป็นครูช่างใหญ่ ลักษณะที่มีกลิ่นอายของศิลปกรรมตะวันตกจึงปรากฏอยู่ทั่วไปในกลุ่มช่างทั้งสองแห่งนี้

กลุ่มช่างวัดพลับฯ สร้างธรรมาสน์ไว้จำนวนน้อยกว่ากลุ่มช่างอื่น ๆ ประกอบไปด้วย ธรรมาสน์วัดพลับพลาชัย ปี 2465 ธรรมาสน์วัดสามพรามณั ปี 2481 ธรรมาสน์วัดหนองจอก อำเภอยางาย ปี 2487 และธรรมาสน์วัดกุฎีดาว ปี 2504 นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยคิดว่าธรรมาสน์อีกหลายหลังที่ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างอาจเป็นผลงาน

ของกลุ่มช่างวัดพลับด้วย เป็นต้นว่า ธรรมาสน์วัดน้อย ปี 2466 ธรรมาสน์วัดทองนพคุณ²⁰ และธรรมาสน์วัดท่าศาลาราม (คูบทที่ 2) อาจเป็นด้วยเหตุว่าช่างวัดพลับมีความเชี่ยวชาญในด้านการเขียนและงานปูนปั้นมากกว่างานไม้ในสมัยนั้น จึงไม่ค่อยสร้างธรรมาสน์ขึ้นเท่าไร

ลักษณะสำคัญของธรรมาสน์วัดพลับพลาชัยนั้นจะมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มช่างวัดพระทรง ก็คือ ยอดของธรรมาสน์มีลักษณะเป็นยอดทรงจอมแหลมหล่นชั้นลงมา เป็นเหลี่ยมตรงขึ้นไป ลดหล่นระดับชั้นของยอดลงมาเป็นแนวตรงแบน มีสาหร่ายประดับ ล่องถุนธรรมาสน์นิยมแกะเป็นลายเทพพนม หัวสิงห์ หรือรามเกียรติ์ มีรายนามของผู้เป็นเจ้าของภาพออกปัจจัยสร้างธรรมาสน์ เช่น ธรรมาสน์ของวัดพลับพลาชัย ใน พ.ศ. 2465 สร้างถวายโดยนายเพ็ชร์ - นางอ่อน พวงมณี อีกหลังคือ ธรรมาสน์วัดหนองจอก ใน พ.ศ. 2487 ราคา 35 ชั่ง ถวายโดยผู้ใหญ่ปู่ - นางผาด จันแดง เป็นต้น กระจ่างปฏิญาณก็แสดงความนิยมในการแกะสลักแบบ 3 ชั้น ด้วยตัวกระหนกสะบัดปลายแหลม แต่ไม่ตัดมากแบบกลุ่มช่างวัดเกาะ หากดูลักษณะของตัวกระจ่าง จะพบว่ามีควมคล้ายคลึงและใกล้เคียงกับฝีมือกลุ่มช่างวัดพระทรง เนื่องจากทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความสัมพันธ์เชิงครู - ศิษย์ต่อกันมาอย่างยาวนาน

รูปที่ 5.14 ล่องถุนธรรมาสน์วัดพลับพลาชัย และวัดหนองจอก ตามลำดับ

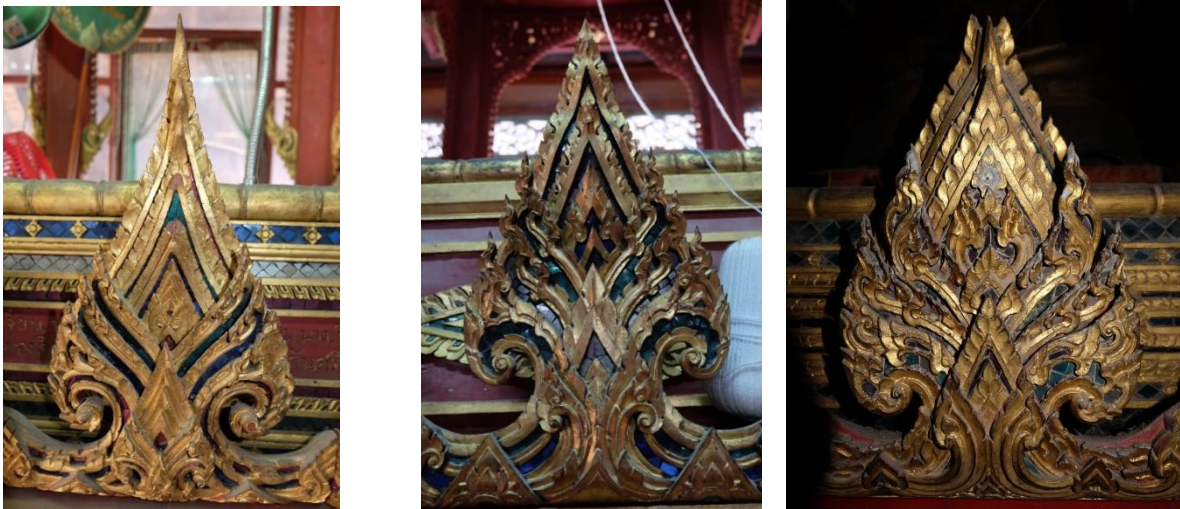

รูปที่ 5.15 ล่องถุนธรรมาสน์วัดทองนพคุณ

²⁰ วัดทองนพคุณมีความสัมพันธ์กับกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัยเป็นอย่างมาก มีช่างที่เป็นลูกศิษย์ของวัดพลับฯ เช่น นายเกื้อม นิลแดง ผลงานของกลุ่มช่างวัดพลับฯ ก็ปรากฏที่วัดทองนพคุณ คือ ศาลาการเปรียญ ซึ่งเท่าที่ศึกษาพบว่า ธรรมาสน์และศาลาการเปรียญ มักสร้างขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน และช่างก็มักจะเป็นกลุ่มเดียวกัน.

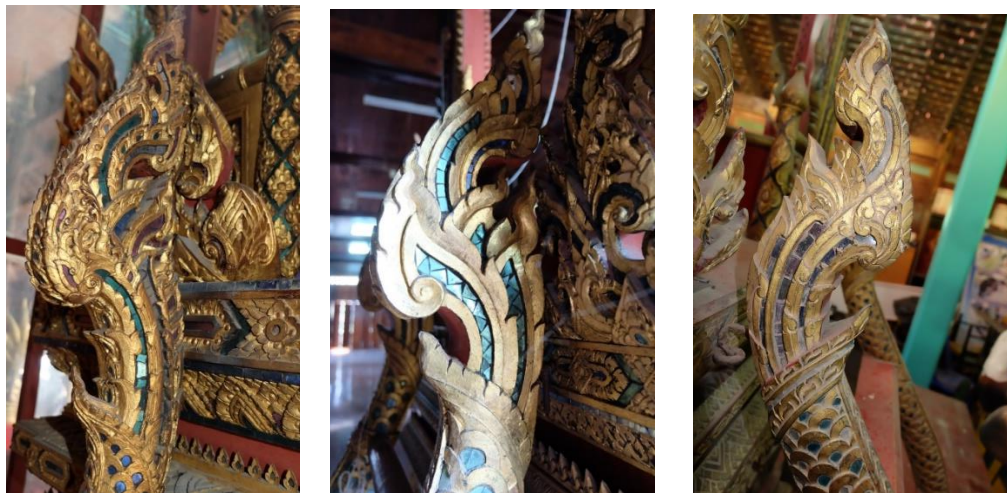
รูปที่ 5.16 ดาวเพดานวัดพลับพลาชัย วัดสนามพราหมณ์ และวัดหนองจอก ตามลำดับ

รูปที่ 5.17 กระจังปฏิญาณวัดพลับพลาชัย วัดหนองจอก และวัดกุฎีดาว ตามลำดับ

รูปที่ 5.18 ธรรมาสน์วัดหนองจอก อ.ท่ายาง วัดน้อยไชยสุรินทร์ และวัดทองนพคุณ ตามลำดับ

รูปที่ 5.19 บันไดนาควัดพลับพลาชัย วัดหนองจอก และวัดกุฎีดาว ตามลำดับ

5.3 ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดเกาะ

กลุ่มช่างวัดเกาะมีชื่อเสียงในเชิงช่างหลายแขนง ทั้งงานโครงสร้างและงานแกะสลัก พบว่าในทศวรรษ 2460 พระครูญาณวิจัย (อธิการยิต สุวณฺโณ) เป็นครูช่างคนสำคัญที่ทำการสอนเขียนและแกะสลักลวดลายต่างๆ และมีพระอาจารย์ผู้กเป็นผู้สอนงานโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม วัดเกาะจึงเป็นแหล่งรวมงานช่างที่สำคัญในทุกแขนง ทั้งงานเมรุ งานปลุกเรื้อน งานแกะสลัก ฯลฯ วัดเกาะขณะนั้นจึงมีลักษณะคล้ายโรงเรียนฝึกหัดช่าง มีชาวบ้านจากที่ต่างๆ รอบเมืองเพชรมาบวชเรียนและฝึกงานช่างเพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพต่อไป

ในยุคเฟื่องฟูของสำนักช่างเมืองเพชร กลุ่มช่างวัดเกาะมีชื่อเสียงอย่างมากในงานรับเหมาสร้างธรรมาสน์ มีบุคคลที่มีชื่อเสียงมากที่สุด 3 ท่าน คือ นายกลิ้ง อยู่โปรง นายเล้ง เขยสุวรรณ และนายมะลิ ชูไพฑูรย์ เป็นผู้รับเหมา ลักษณะที่โดดเด่นของธรรมาสน์วัดเกาะคือ เป็นการเลียนแบบงานศิลปกรรมสมัยอยุธยา ในลักษณะของรัตนโกสินทร์ มีการประดับลวดลายที่วิจิตร ตัวกระจังปฏิญาณและกระจังมุมที่มีลักษณะเป็น 3 มิติ แตกต่างจากสมัยอยุธยา ตรงคูหาที่มีสาหร่ายหัวนาคแกะสลักอย่างสวยงามรายล้อมไปด้วยเทวดาถือพระขรรค์และลายกนก ยอด

นิยมแบบทรงจอมแห ทั้งยอดและคูหาทำแบบแอ่นโค้งเว้าคล้ายงานสมัยอยุธยา บริเวณล่องธรรมาสน์นิยมแกะสลักกลายเป็นเนื้อเรื่องตอนต่างๆ ในวรรณกรรมรามเกียรติ์ และนิยมสร้างตัวแบกจำพวกลิง ครุฑ และนกประดับบริเวณมุมของล่องธรรมาสน์

ลักษณะเฉพาะของงานกลุ่มวัดเกาะเท่าที่คณะผู้วิจัยสรุปจากการสังเกตผลงานทุกชิ้นที่ผ่านมา รวมถึงการทบทวนงานเขียนพบว่า

1. กระจังของกลุ่มวัดเกาะจะมีลักษณะสลับตวัดไปมาซ้อนกัน 3 ตลบ เห็นได้ชัดเจนที่ธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์ วัดลาด วัดเกาะ วัดชีว์ประเสริฐ โดยเฉพาะในยุคของนายเล็ง เขยสุวรรณ และนายกลิ้ง อยู่โปรง

รูปที่ 5.20 กระจังปฏิญาณของธรรมาสน์ (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
วัดเกาะ วัดลาดโพธิ์ วัดชีว์ประเสริฐ วัดถ้ำแก้ว และวัดป้อม ตามลำดับ

2. โดยส่วนใหญ่ผู้มักจะติดตัวแบกไว้ที่มุมของธรรมาสน์ทั้ง 4 ด้าน เช่น แกะเป็นหนุมานแบกที่วัดลาดโพธิ์ ครุฑที่วัดเกาะ และตัวกิงกรวิกที่วัดชีว์ประเสริฐ

รูปที่ 5.21 หนุมานวัดลาดโพธิ์ ครุฑวัดเกาะ และนกรวิกวัดชีว้ประเสริฐ ตามลำดับ

3. บริเวณล่องถนนธรรมาสน์มักจะเป็นพื้นที่สำหรับการรอดฝีมือไม้แพ่ส่วนอื่นๆ กล่าวคือ ที่ล่องถนนมักจะแกะลวดลายเช่นเดียวกับกลุ่มวัดพระทรง แต่ของกลุ่มวัดเกาะเป็นเรื่องราวของรามเกียรติ์ นิยมเขียนรายนามของผู้บริจาคและชื่อของช่างผู้สร้าง ปีที่สร้าง และจำนวนเงินที่สร้าง เช่น วัดลาดโพธิ์ วัดเกาะ วัดลาด ดังที่ บัวไทย แจ่มจันทร์ กล่าวไว้ว่า

“ภาพร่องถนน นับเป็นความสามารถของแกะสลักเมืองเพชรที่ปรับปรุงร่องถนนฐานบุษบกธรรมาสน์ได้น่าดูและงดงามมาก ซึ่งแต่เดิมมักจะทำเป็นลายราชวัติ

ร่องถนนด้านทิศตะวันออก จำหลักเป็นพระลักษมณ์ต้องครมีพวกพลลิงถูกครนอนกตั้งอยู่ด้วย ภาพต้นไม้ กิ่งก้านบิดงออย่างน่าชม

ร่องถนนด้านทิศตะวันตก จำหลักเป็นภาพอินทรีชิตทำพิธีบูชาพรหมมาศ ซึ่งไม่มีให้ดูแล้ว ถูกขโมยไปพร้อมกับแพะดินบันไดธรรมาสน์อีก 2 ตัว

ร่องถนนด้านทิศใต้ จำหลักเป็นภาพอินทิตทรงช้างเอราวัณลอยละลิวมาบนก้อนเมฆ” (บัวไทย แจ่มจันทร์, 2535: 85)

รูปที่ 5.22 ดาวเพดาน ธรรมาสน์วัดเกาะ วัดชีว้ประเสริฐ และวัดลาดโพธิ์ ตามลำดับ

ผลงานของกลุ่มช่างวัดเกาะ จากการศึกษาพบว่ามียุ่ด้วยกันทั้งสิ้น 6 หลัง²¹ คือ ธรรมาสน์วัดเกาะ ปี 2465 ธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์ ปี 2471 ธรรมาสน์วัดชีวประเสริฐ ปี 2473 ธรรมาสน์วัดถ้ำแก้ว ปี 2478 ธรรมาสน์วัดโพธิ์พระใน ปี 2500 และธรรมาสน์วัดป้อม ปี 2509 คณะผู้วิจัยพบว่าธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดเกาะมีการจารึกรายละเอียดการสร้าง ราคา ผู้สร้าง และช่างไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์กว่ากลุ่มอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้ทราบข้อมูลธรรมาสน์แต่ละหลังได้อย่างมาก ซึ่งพบว่าราคาในการสร้างธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดเกาะ มีราคาที่สูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน คือ 30 ชั่ง หรือ 2,400 บาท

ธรรมาสน์วัดเกาะ สร้างขึ้นในบริบทเดียวกันกับธรรมาสน์หลังอื่นๆ ในเมืองเพชรบุรี กล่าวคือ ภายหลังจากที่มีการสร้างศาลาการเปรียญในปี 2431 และได้มีการบูรณะศาลาการเปรียญในปี 2460 ทางวัดเกาะได้ทำการซ่อมแซมและต่อเติมส่วนประดับต่างๆ ทั้งดาวเพดาน เขียนลายเสาศา และภาพจิตรกรรมแล้วเสร็จในปี 2468 มีพระอธิการยิต สมัยเป็นรองเจ้าอาวาสเป็นผู้ออกแบบและควบคุมงาน ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ได้มีการสร้างธรรมาสน์ขึ้นมา 1 หลัง เพื่อตั้งไว้บนศาลาการเปรียญ มีจารึกระบุนามผู้สร้างและปีที่สร้างไว้อย่างละเอียดบริเวณล่องถนน ธรรมาสน์ความว่า “๗ สร้างเมื่อปีจอ พระพุทธศักราชสองพันสี่ร้อยหกสิบห้าพรรษา เจ้าคุณวัดเกาะ (เหลื่อม) ได้สละทรัพย์ แปดร้อยบาท นายครอง แม่หนู ได้สละทรัพย์พันหกร้อยบาท ๗ กับพระภิกษุสงฆ์ และทายกทั้งหลาย ด้วย” ราคาธรรมาสน์หลังนี้รวมทั้งสิ้น 30 ชั่ง หรือ 2,400 บาท

รูปที่ 5.23 ธรรมาสน์วัดเกาะ

²¹ ธรรมาสน์ที่วัดนาพรม ปี 2465 ดูเหมือนจะมีลักษณะทางศิลปกรรมที่ใกล้เคียงกับผลงานอื่นๆ ของกลุ่มช่างวัดเกาะ และคล้ายกับงานของช่างกลุ่มอื่นๆ ทั้งยังไม่มีข้อมูลยืนยันได้แน่ชัด คณะผู้วิจัยจึงมิได้นำบรมธรรมาสน์ของวัดนาพรมไว้ในที่ด้วย.

ธรรมาสน์วัดเกาะยังคงใช้ในการเทศนาธรรมจวบจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดูแลรักษาอย่างดีบนศาลาการเปรียญ สถาปัตยกรรมค่อนข้างสมบูรณ์ แต่มีชิ้นส่วนหลายตัวได้ถูกขโมยไปในช่วงก่อนปี 2512 คือ ครุฑแบกทั้ง 4 ตัว ที่คาดว่าหายไปในปี 2507 และฐานรองรับไตรธรรมาสน์รูปเสือ 2 ตัว นอกจากนี้ทางวัดได้ทำการหล่อเรซินกระฉังปฏิญาณและกระฉังมุมนวายเป็นแบบสำหรับการอนุรักษ์ต่อไปในอนาคตไว้ด้วย

รูปที่ 5.24 ธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์

ธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์สร้างขึ้นภายหลังจากการสร้างศาลาการเปรียญของวัดในปี 2464 มีทีมงานของกลุ่มช่างวัดเกาะเป็นผู้จัดการสร้างทั้งหมด หลวงพ่อรวมเป็นผู้ดำเนินการสร้าง มีช่างวัดเกาะ คือ นายเล้ง เขยสุวรรณ นายกลิ้ง อยู่โปรง และพระอาจารย์บุญมาก น้องชายของหลวงพ่อรวมที่ไปบวชอยู่วัดเกาะก่อนจะย้ายมาอยู่วัดลาดโพธิ์ ร่วมกันสร้าง มีหลวงพ่อรวม, พ่ออี แม่แฉน, พ่อขัน แม่สาย นามสกุลเครือนาค เป็นผู้ถวายปัจจัยร่วมกับทางวัดรวมทั้งสิ้น 2,400 บาท

“หลวงพ่อรวมเคยเล่าให้ฟังว่า ตอนที่วัดสร้างศาลาแล้ว กำลังจะสร้างธรรมาสน์ไว้บนศาลา แทนธรรมาสน์หลังเดิมที่เก่าผุพัง และไม่มีความสะดวก จึงได้ว่าจ้างช่างวัดเกาะมาทำ พระอาจารย์บุญมากท่านไปเรียนที่วัดเกาะ รู้จักช่างกลิ้ง ช่างเล้ง ที่อยู่วัดเกาะ เลยให้มาทำที่วัด อาจารย์บุญมากท่านก็เป็นช่างไม้ แกะลายหน้าบันศาลาไว้ด้วย ทำร่วมกับช่างกลิ้ง ตอนนั้นไม่มีใครฝีมือดีเท่า 2 คนนี้ได้ แกะลายสวยที่สุดแล้ว ก็เลยจ้างให้มาทำ หลวงน้ำก็เป็นศิษย์รุ่นเดียวกันที่วัดเกาะ ก็เลยเอาช่าง 2 คนนี้มาทำ หลวงพ่อรวมเป็นเจ้าของใหญ่ ร่วมกับพ่อขัน แม่ทราย พ่ออี แม่แฉน นามสกุลเครือนาค” (สัมภาษณ์ ครูยิ่ง เอมทิพย์ อายุ 84 ปี วันที่ 28 กรกฎาคม 2560) (ชนัญญู, 2560: 96)

ลักษณะสำคัญของธรรมาสน์หลังนี้ คือ มีตัวลิงแบกอยู่ครบทุกด้าน ลายแกะสลักประดับล่องนุธรรมาสน์ เป็นเรื่องราวเกียรติยศในศึกกุมภกรรณ ระดับลวดลายอย่างวิจิตรบรรจงทุกด้าน ผู้รับเหมาคือนายเล้ง เขยสุวรรณ เนื้อหาวรรณกรรมรามเกียรติ์ที่ล่องนุธรรมาสน์วัดลาดโพธิ์ เป็นเรื่องราวตอนศึกกุมภกรรณ ซึ่งมีเนื้อหาดังนี้

๑ ครั้นถึงน้อมเศียรอภิวาหน
ท่ามกลางสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์

พระเชษฐาธิราชรังสรรค์
คอยฟังบัญชาสุริ ๗

๑ เมื่อนั้น
เห็นน้องรักมากก็ยินดี
คืบนี้ไมยราพสะกดทัพ
จับได้มนุษย์สาธารณ์
ฆ่าไมยราพลิ้นชีวัน
เข้าศึกอีกฮักกำเรบใจ
ตัวเจ้าผู้ทรงศักดิ์ดา
จงยกทหารไปราญรอน

ท้าวราพณาสุรย์กษี
จึงมีพระราชโองการ
หลบลี้หนทางพวกทวยหาญ
ไฉ่ลิ่งหนุมานมันตามไป
แล้วพาเจ้ามันขึ้นมาได้
ไม่มีผู้ใดจะต่อกร
องอาจแกล้วกล้าชาญสมร
พันพอนให้สิ้นไพร ๗

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังพระราชวาที
อันมูลศึกสงคราม
เป็นต้นด้วยนางสีดา
ไซ้จะชิงสมบัติพิสดาน
พระองค์จงส่งนางไป
ก็จะสิ้นเสี้ยนศึกภัยพาล
ทั้งจะได้เป็นมิตรไมตรี

พญากุมภกรรณย์กษี
ชูลีกรสนองพระบัญชา
ซึ่งลูกถามเคี้ยวเข็ญเช่นฆ่า
ที่ไปลักพาเอามาไว้
ศฤงคารบริวารนั้นหาไม่
ให้แก่พระรามผู้สามี
ไม่รำคาญใต้เบื้องบาทศรี
ต้องที่ในทศธรรมา ๗

๑ ครั้นถึงซึ่งที่รณรงค์
 ต้องโมกขศักดิ์ฤทธิรอน
 พระหัตถ์จับหอกประคองจุด
 ปักแน่นตั้งตรึงลงไว้
 ลดองค์ลงแอบแนบน้อง
 รับขวัญพิณจพิศพัศตร์

เห็นองค์อนุชาชาญสมร
 ภูธรก็วิ่งเข้าไป
 จะเขยื้อนเลื่อนหลุดก็หาไม่
 ภูวนายยิ่งเสรำโศกนัก
 ตระกองซ้อนเกศขึ้นใส่ตัก
 พระทรงจักรรำพันโศกี ฯ

๑ บัดนั้น
 ผาดแผลงสำแดงฤทธิ

หนุमानผู้ชาญชัยศรี
 ขุนกระบี่แหวกน้ำลงไป ฯ

๑ จึงเห็นพญากุมภกรรณ
 นอนขวางอยู่กลางชลาลัย
 ฉวยซักตรีเพชรออกจากกาย
 โลดโผนโจนถีบอสุรา

นิมิตกายนั้นโตใหญ่
 ปิดวารไว้ด้วยฤทธา
 ลูกพระพายกวัดแกว่งเงื้อง่า
 ด้วยกำลังกายาวานร ฯ

๑ หนุมนั้นเป็นสุนัขตาย
องคตนั้นกลายเป็นกา

๑ เมื่อนั้น
ลับหอกอยู่ในพิธิ
เห็นสุนัขเฒ่าลอยมาวนอยู่
กาจิกเหม็นตลบอบขจร
แต่เห็นก็ให้อาเจียน
ลับหอกไม่ได้ตั้งจินดา

พองเน่ากลิ่นอายเหม็นกล้า
จับจิกลอยมาในวารี ฯ

พญากุมภกรรณยักษ์
อสุรีแลไปในสาคร
มีหมู่แมลงวันตอมว่อน
หมู่หนอนคลาคล่ำทั้งกายา
คลื่นเหียนเวียนพัศตร์ยักษา
ก็ลุคมายังรณณณี ฯ

(อ้างอิง: พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. บทละครเรื่องรามเกียรติ์. 4 เล่ม กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณการ, 2549.)

รูปที่ 5.25 ธรรมาสน์วัดชีวีประเสริฐ

ประวัติการสร้างธรรมาสน์วัดชีวีประเสริฐหลังนี้ มีจารึกไว้ที่ล่องถนนธรรมาสน์ฝั่งหน้าออกทางประตูทางเข้าศาลาการเปรียญความว่า “ปีมะเมีย พ.ศ.๒๔๗๓ เจ้าอธิการดีและพ่อแยมเป็นต้นมีจิตรร์ครัทธาสร้างธรรมาสน์หลังนี้ เจ้าอธิการดีกับทั้งพักพวกสละ ๔๐๐ บาท แม่เฮียะสละ ๒๐๐ บาท พ่อแยม แม่ลาว ลูกสาวเพียนสละ ๑,๘๐๐ บาท ขอให้สำเร็จแก่พระนิพพานเทอญ” โดยล่องถนนด้านทิศตะวันออก จำหลักเป็นพระลักษณะต้องศรมีพวกพลึงถูกศรนอนกลิ้งอยู่ด้วย ล่องถนนด้านทิศตะวันตก จำหลักเป็นภาพอินทรีชิตทำพิธีชุบศรพรมมาศ ล่องถนนด้านทิศใต้ จำหลักเป็นภาพอินทรีชิตทรงช้างเอราวัณลอยละลิวมาบนก้อนเมฆ เนื้อหาวรรณกรรมรามเกียรติ์ที่ปรากฏเป็นภาพแกะสลักบริเวณล่องถนนธรรมาสน์วัดชีวีประเสริฐ คือ

๑ ต่างตนต่างเข้าประคององค์
 ฤๅช้กโมกขศักดิ์สุธา
 สุดฤทธิ์สุดคิจะแก้ไข
 ต่างตนต่างแสนโศกี

พระลักษมณ์สุริย์วงศ์นาถา
 ไม่เคลื่อนคลาออกจากอินทรีย์
 ชลนัยน์อาบพัศตร์กระปีศรี
 อึงมีรักน่องพระสีกร ๖

๑ บัดนั้น
 ครั้นเห็นโมกขศักดิ์ฤทธิรอน
 โศกาปี้มว่าจะวายชนม์
 ท่านจงไปทูลพระจักรรา

พระยาสุครีพชาญสมร
 ไม่หลุดถอนจากองค์พระอนุชา
 กวักเรียกนิลนท้เข้ามาหา
 ให้ผ่านฟ้าทราบเบื้องบพทมาลย์ ๖

ยานี้๑ ให้การุณราชกุมภันท์

เป็นเอราวัณตัวกล้า

สามสิบสามเศียรลงการ
งาหนึ่งเจ็ดสระโกสม
เจ็ดกอกู้กันอรชร
ดวงหนึ่งเจ็ดกลีบสุบงกช
กลีบหนึ่งมีเทพธิดา
แต่ละองค์ทรงโฉมอรชร
นางหนึ่งล้วนมีบริวาร
เผือกผ่องพึงพิศอำไพ
มีวิมานทุกเศียรคชกรรม

ร้อย๑ อ้นนายสารถิที่ซัปรถ

เหล่าหมู่ประโคมดนตรี
สำหรับระบำรำเต้น
ฝ่ายหมู่สุริโยธา
บ้างเป็นคนธรรพคนธรรพ์
กองหน้านั้นให้นิรมิต
ล้วนถือสรรพศาสตรา
คอยท่าลูกท้าวยี่สิบกร

๑ เมื่อนั้น

ครั้งได้พิชัยนาที

๑ เหมือนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

กรายกรยุรยาตรคลาดคลา

โตน๑ ให้ไซ่ท้อแก้วปทุมทอง

สนับเพลาฉายพลอยโกมิน
ทรง โกลิยพัศตร์ช่องกระจก
ชายแครงเครื่องหงส์ลงกรณ์
ตาทิศทับทรวงสังวาลย์วัลย์
สะอั้งแก้วแวววับประดับพลอย
พาหุรัดเป็นรูปนาคา
สอดพระอำมรงค์เรือนครุฑ

เศียรหนึ่งเจ็ดงาามงอน
สระหนึ่งมีประทุมเกสร
กอหนึ่งบานสลอนเจ็ดผกา
กลีบรสซาบช่านนาสา
เจ็ดนางกัลยาอายุพาพาล
รำฟ้อนจำเรียงเสียงหวาน
เจ็ดองค์เยาวมาลัยวิไลวรรณ
เหมือนช่างเจ้าตริยตรีงศ์สุวรรณค์
พรายพรรณล้วนแก้วมณี ฯ

เป็นเทวีผู้ท่ายศสารศรี
ให้แปลงอินทรีเป็นนางฟ้า
เล่นไปหน้าคชสารกล้า
แปลงเป็นเทवासुरาฤทธิ
ซ้อนซบแน่นนันทอกนิษฐ์
แต่พื้นพวกพิทยาธร
ป็นยากำชาบธนูศร
จะไปราญรอนไพร ฯ

อินทรีชิตลิตีศักดิ์ยักษี
อสุรีนิมิตกายา ฯ

ลงมาจากตริยตรีงศา
เข้ามาที่สรองวาริน ฯ

เป็นละอองหอมพุ่งจรงกลิน
ช่อกระหนกนาคินทร์เซิงงอน
แย่งยกฐปราชไกรสร
ฉลององค์อรชรดวงลอย
รัดองค์กุดันเฟื่องห้อย
สอดสร้อยลายแทงชมพูท
ทองกรเทรารายบุษย์
ทรงมหามงกุฎกรเจียกจร

กุณฑลมาลัยดอกไม้ทัด
เหมือนทรงองค์อมรินทร

โทน ๑ ซ่างเอยซ่างทรง
สูงง้าสายเงื่อมสีชริน
โก่งหางางหูพู่ห้อย
สอดเครื่องใส่ครบในสงคราม
เทาะลิ่วเหินลอยในอำพน
ทิวฉัตรธงชัยไสวมา
ฝูงเทพฝ่ายเทวนิกาย
ข้ามทิวเขาแถวสี่พันดร

พระหัตถ์จับพรหมาสตรแสงศร
กรายกรมาขึ้นหัสดิน ฯ

ตั้งองค์อัครคเชนทร์โกสินทร์
ชาวสิ้นแข่งสีเงินงาม
วงชดงาซ้อยชาญสนาม
ดาววามคู่วับจับตา
พวกพหลพลแห่ซ้ายขวา
แสงระยับสายระย้าจามร
ตามรายตาริวอยู่สลอน
ขับกฤษุขไปในเมฆา ฯ

ขมตลาด ๑ ครั้นถึงจึงนั่งเหนื่ออาสน์
จุดธูปเทียนทองโอฬาร
แล้วให้ระดมกองกาลา
เอาพรหมาสตร์พาดตักลงไว้

อันโอภาสด้วยดวงมุกดาหาร
มัสการองค์เจ้าภพไตร
ทำตามตำราคัมภีร์ไสย
สำรวมใจอ่านเวทอันฤทธิ ฯ

(อ้างอิง: พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. บทละครเรื่องรามเกียรติ์. 4 เล่ม กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณการ, 2549.)

รูปที่ 5.26 จารึกบนล่องถนนธรรมาสถ์วัดชีวประเสริฐ

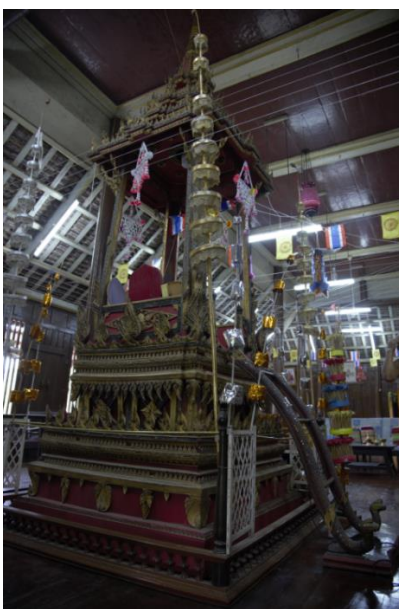
รูปที่ 5.27 ธรรมาสถ์วัดถ้ำแก้ว

ธรรมาสถ์วัดโพธิ์พระไฉนเป็นผลงานของนายเล้ง เขยสุวรรณ ในปี 2500 ราคา 4,035.75 บาท ถวายโดย นายหลง แสงสว่าง ซึ่งในตอนลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยไม่สามารถเข้าไปชมธรรมาสถ์หลังนี้ได้ ด้วยเหตุบางประการ และธรรมาสถ์วัดป้อม ปี 2509 ผลงานของนายมะลิ ชูไพฑูรย์ หลานชายของนายก๊อญ อยู่โปรง เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง น่าจะเป็นผลงานชิ้นสุดท้ายของกลุ่มช่างวัดเกาะ ในช่วงที่ความนิยมสร้างธรรมาสถ์เริ่มหมดลงไป

และชาวบ้านเริ่มนิยมบูชาธรรมาสน์มาจากกรุงเทพฯ แทน เนื่องจากสำนักช่างเมืองเพชรไม่เหลือช่างที่สามารถสร้างธรรมาสน์ได้อีกต่อไปแล้ว

5.4 ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดยาง

กลุ่มช่างวัดยาง เป็นสำนักช่างเก่าแก่อยู่ในตัวเมืองเพชรบุรี เป็นแหล่งบ่มเพาะวิชาการช่างภายในวัดที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก สามารถพัฒนาการฝึกหัดไปตั้งเป็นโรงเรียนช่างไม้วัดยาง ในปี 2478²² มีผลงานปรากฏจำนวนมากในพื้นที่ มีครูช่างหลายคนโดยเฉพาะในยุคของพระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินทโชโต) เป็นเจ้าอาวาสได้สร้างผลงานและผลิตลูกศิษย์ออกไปเป็นช่างจำนวนมาก สำหรับการสร้างธรรมาสน์ อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มช่างวัดยางเป็นกลุ่มที่สร้างธรรมาสน์ไว้จำนวนมากและถือได้ว่าเป็นที่แรก ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความนิยมในการสร้างธรรมาสน์ในเมืองเพชรบุรี และแสดงให้เห็นการนำเอาขนบของงานช่างสมัยอยุธยามาใช้เป็นต้นแบบ ก่อนจะประดิษฐ์สร้างลักษณะของงานช่างที่เฉพาะตัว โดยพบว่าบนศาลาการเปรียญวัดยางมีธรรมาสน์ทรงบุษบกเก่าหลังหนึ่ง สร้างขึ้นในราว พ.ศ.2423 (นิยม, 2530: 68) ในคราวสร้างศาลาการเปรียญของวัด ธรรมาสน์หลังนี้แสดงให้เห็นรูปแบบทางศิลปกรรมที่ยึดโยงกับธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลายอย่างเห็นได้ชัด แม้จะเคยมีการบันทึกว่าธรรมาสน์สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (ฉวีงาม, 2520: 19) แต่ที่ควรจะต้องคือในสมัยพุทธศตวรรษที่ 25 หรือในช่วงเวลาที่ธรรมาสน์ได้รับความนิยมมากในเมืองเพชรบุรี

รูปที่ 5.28 ธรรมาสน์วัดยาง

²² ปัจจุบันพัฒนามาเป็นวิทยาลัยเทคนิคเพชรบุรี.

จากการสำรวจธรรมาสน์ที่สามารถสืบหากลุ่มช่างได้ทำให้กำหนดอายุของธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดยางใต้ ในช่วงปี 2478-2500 โดยพบว่ามีการสร้างธรรมาสน์อย่างน้อย 8 หลังในช่วงเวลานี้ที่มีหลักฐานยืนยัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาของกลุ่มช่างวัดยางมีการจัดตั้งโรงเรียนช่างไม้ มีลูกศิษย์ที่เป็นพระจำนวนมากจากหลากหลายท้องที่รอบเมืองเพชรเข้ามาร่ำเรียนวิชาช่างไม้ในขณะบวชเรียน หลวงพ่ออินทร์เป็นเจ้าสำนักที่คอยสอนฝึกหัดงานให้กับพระลูกวัด และท่านมีความเชี่ยวชาญในงานไม้ทุกแขนง โดยเฉพาะการออกแบบเมรุและธรรมาสน์ งานของกลุ่มนี้จึงมีหลากหลายฝีมือเมื่อดูจากหลักฐานที่พบ เนื่องจากหลวงพ่ออินทร์ท่านจะเป็นผู้ออกแบบแล้วให้ช่างในวัดช่วยกันทำงานทั้งการแกะสลัก งานโครงสร้าง การประดับกระจกและปิดทอง ดังที่พบว่าในเวลาไล่เลี่ยกัน ธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดยางมีให้เห็นในจำนวนที่มากกว่าช่างกลุ่มอื่น ๆ

ลักษณะสำคัญของธรรมาสน์ในกลุ่มนี้ก็คือ มีรูปทรงและลักษณะเป็นธรรมาสน์ยุครัตนโกสินทร์ที่มีอิทธิพลทางศิลปกรรมจากสมัยอยุธยาตอนปลาย มีจุดสังเกตที่สำคัญเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าสร้างมาก่อนธรรมาสน์หลังอื่นๆ ในช่วงที่นิยมสร้างธรรมาสน์ นั่นคือ แผ่นกระจกที่กระหนกธรรมาสน์นั้นใช้กระจกเกียรย ซึ่งนิยมใช้กันตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา แต่ธรรมาสน์ในเมืองเพชรบุรีช่วงหลัง พ.ศ. 2460 กลับไม่นิยมใช้กระจกลักษณะนี้ ทำให้อนุมานได้ว่าธรรมาสน์บุษบกบนศาลาการเปรียญวัดยาง ถือเป็นธรรมาสน์ยุคกระฎุมพีอุปถัมภ์แห่งแรกของเมืองเพชรบุรีใกล้เคียงกับธรรมาสน์วัดใหญ่สุวรรณารามที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้

ธรรมาสน์เทศน์ทรงบุษบกวัดยาง ถือเป็นต้นแบบที่สำคัญของช่างกลุ่มวัดยางที่ต่อไปจะเจริญรอยตามฝีมือของครูบาอาจารย์ในสำนัก จากรูปทรง ลวดลายประดับ ดาวเพดานธรรมาสน์ และระบบฐานธรรมาสน์ รวมถึงจากข้อมูลบอกเล่าเกี่ยวกับธรรมาสน์ในแต่ละหลังของกลุ่มนี้ แสดงให้เห็นว่ามีลักษณะสำคัญคือ ธรรมาสน์ของกลุ่มนี้ มีความนิยมสร้างในแบบธรรมาสน์สมัยอยุธยาตอนปลาย แต่พยายามปรับให้เข้ากับสมัยนิยม ส่วนยอดยังใช้เครื่องทรงแบบสมบูรณและไม่สมบูรณขึ้นอยู่กับการสร้างสรรค คือ บางหลังมีบรรพแถลงกับบางหลังใช้กระจังแทน โดยตัวกระจังปฏิญาณจะมีลักษณะแข็ง ดุดัน ทั่วปลายสะบัดพลิ้วไหวอย่างทรงพลัง ให้ความรู้สึกที่เข้มแข็งมากกว่าและไม่นิยมลวดลายที่อ่อนช้อยงดงามเหมือนกับกลุ่มช่างวัดเกาะ ธรรมาสน์กลุ่มนี้จะมีความสูงจากฐานถึงยอดราว 5.47 เมตร ฐานกว้าง 1.54 เมตร ยาว 1.54 เมตร เรือนธาตุสูง 1.89 เมตร ยอด 4 ชั้น ไม่นิยมใส่สำหรับายล่องถนนิยมทำแบบอยุธยาคือ เปิดช่องลมให้โปร่ง หรือทำแบบกระเพรา มีดอกประจายามติดอยู่ที่กลางล่องราชวัตร บันไดนาคนิยมทำทางนาคม้วนตลบคล้ายกับของธรรมาสน์วัดศาลาปูนด้วยกระหนก 3 ตัวเช่นเดียวกับกลุ่มช่างอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งในอดีตที่นี้อาจเคยมีธรรมาสน์เก่าสมัยอยุธยาที่เป็นได้ เพราะวัดยางเองก็สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา แต่ไม่มีหลักฐานหลงเหลือ

รูปที่ 5.29 ล่องถุนแบบกระเทเซ ของธรรมาสน์วัดยาง วัดขลุบ วัดมหาธาตุ และวัดราชฎร์ศรัทธา ตามลำดับ

รูปที่ 5.30 หางนาค (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
 วัดสำมะโรง วัดหนองควง วัดราษฎร์ศรัทธา วัดใหม่เจริญธรรม วัดชลูป วัดโรงเข้ วัดศาลาเขื่อน วัดโพธิ์พระนอก และวัดยาง
 ตามลำดับ

รูปที่ 5.31 กระจิงปฏิญาณธรรมาสน์ (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
 วัดยาง วัดศาลาเขื่อน วัดสามะโรง วัดใหม่เจริญธรรม วัดชลูป และวัดมหาธาตุ (ตามลำดับ)

รูปที่ 5.32 แข่งสิงห์ (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
 วัดยาง วัดขลุบ วัดโพธิ์พระนอก และวัดสำมะโรง (ตามลำดับ)

ธรรมเนียมของกลุ่มช่างวัดยางมีอยู่ด้วยกันหลายหลัง ทุกหลังล้วนแล้วแต่มีลักษณะและรูปแบบที่เฉพาะตัวต่างจากกลุ่มช่างอื่นๆ ในเวลาเดียวกัน ผลงานจำนวนมากเกิดขึ้นในสมัยพระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินทโชโต) เป็นเจ้าอาวาสและเป็นครูช่างใหญ่ของวัด โดยท่านจะเป็นผู้ออกแบบแล้วให้พระลูกวัดช่วยกันทำ เป็นต้นว่า พระอาจารย์น่ม พระอาจารย์เรียน จิตเจริญ ครูบัว นาวิวงศ์ ช่างเทศ ลอยโพยม และช่างพรหม ศรีทองคำ ในช่วงปี 2472 เป็นต้นมา ธรรมเนียมของกลุ่มช่างวัดยางมีอยู่ด้วยกัน 8 หลัง เรียงตามลำดับก่อนหลังได้ดังนี้ ธรรมเนียมวัดยาง ปี 2423 ธรรมเนียมวัดสำมะโรง ปี 2478 ธรรมเนียมวัดหนองควง ปี 2478 ธรรมเนียมวัดราษฎร์ศรัทธา ปี 2480 ธรรมเนียมวัดใหม่เจริญธรรม ปี 2493 ธรรมเนียมวัดขลุบ ปี 2495 และธรรมเนียมวัดหนองไม้เหลือง ปี 2500 ส่วนอีกหลังคือธรรมเนียมวัดปากคลอง²³ นอกจากนี้จากการศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมของธรรมเนียม คณะผู้วิจัย

²³ ธรรมเนียมวัดปากคลอง มี 2 แห่ง คือที่ ต.บางครก อ.บ้านแหลม ปัจจุบันชิ้นส่วนของธรรมเนียมถูกโจรกรรมไปเหลือแค่ฐานกับเสาโครง กับอีกแห่ง คือ ต.หาดเจ้าสำราญ ผู้วิจัย.

สันนิษฐานว่าธรรมาสน์วัดศาลาเขื่อน ปี 2463²⁴ ธรรมาสน์วัดโรงเข้ (ไม่ทราบปี) ธรรมาสน์วัดพระรูป ธรรมาสน์วัดโพพระนอก และธรรมาสน์วัดชะอำ ต่างก็เป็นผลงานของสำนักช่างวัดยางด้วยเช่นกัน

รูปที่ 5.33 บันไดนาครูปหัวงู ธรรมาสน์วัดศาลาเขื่อน และวัดยาง ตามลำดับ

รูปที่ 5.34 บันไดนาคร วัดโพพระนอก และวัดขลุบ ตามลำดับ

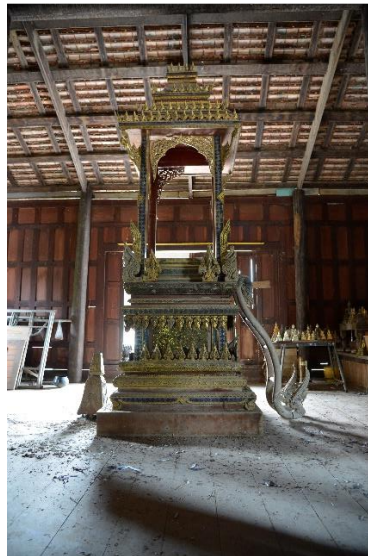
หากไม่นับรวมธรรมาสน์วัดศาลาเขื่อน ปี 2463 ที่ยังไม่ทราบกลุ่มช่างที่สร้าง ธรรมาสน์วัดสำมะโรงจะถือเป็นธรรมาสน์หลังแรกในยุคเฟื่องฟูของสำนักช่างวัดยางต่อจากธรรมาสน์บนศาลาการเปรียญวัดยาง พระครูปิยวัชรวงค์ เจ้าอาวาสวัดสำมะโรงองค์ปัจจุบันเมตตาเล่าให้ฟังว่า ธรรมาสน์ของวัดนั้น สร้างขึ้นในปี 2478 ในราคา 20 ชั่ง เพื่อใช้ในการตั้งศพของแม่แดง เครือนาคร โดยพระเทพวงศาจารย์เป็นผู้สร้างไว้ ในปัจจุบันธรรมาสน์หลังดังกล่าวยังคงใช้เทศน์ในวันพระ มีการฝึกให้พระใหม่ได้หัดเทศน์ให้ญาติโยมได้ฟังธรรม ในอดีตเคยมีเรื่องเล่าว่า ฆโมยจะเข้ามาฆโมยธรรมาสน์ แต่ก็ไม่สามารถเอาไปได้สักชิ้น (สัมภาษณ์ พระครูปิยวัชรวงค์ สิริปัญญา อายุ 37 ปี เจ้าอาวาสวัดสำมะโรง วันที่ 13 พฤษภาคม 2563)

²⁴ ข้อสังเกตคือกระงังปฏิญาณ ดาเวตตาน และบันไดนาครูปหัวงูแบบเดียวกับวัดยาง ดูรูปที่ 5.33

รูปที่ 5.35 ธรรมาสน์วัดสำมะโรง

ธรรมาสน์วัดหนองควง ปี 2478 สร้างถวายโดย นายบ้าน - นางเปี่ยม เสมสวัสดี บริเวณล่องถนนธรรมาสน์ เริ่มมีการจารึกชื่อของผู้สร้างและปีที่สร้างเอาไว้พร้อมประดับกระจก เช่นเดียวกับธรรมาสน์วัดราชภูร์ศรัทธา ที่สร้างขึ้นในปี 2480 โดยกลุ่มช่างวัดยาง ใช้สำหรับตั้งศพแม่แดง บุญเกิด ลักษณะและรูปแบบเหมือนกันกับธรรมาสน์ที่วัดยาง

รูปที่ 5.36 ธรรมาสน์วัดราชภูร์ศรัทธา

ธรรมาสน์วัดใหม่เจริญธรรม สร้างขึ้นในปี 2493 สร้างโดยตระกูลอินทนิม คือพ่อไข่ แม่เผือก อินทนิม อุทิศให้ พ่อคลีก - แม่ไคล อินทนิม ซึ่งในอดีตมีบ้านอยู่ติดกับวัดใหม่เจริญธรรม ก่อนจะย้ายออกไปอยู่แถวช่องสะแก ตัวธรรมาสน์มีรูปแบบและลักษณะเดียวกันกับธรรมาสน์วัดราชภูร์ศรีทธา

รูปที่ 5.37 ธรรมาสน์วัดใหม่เจริญธรรม

ธรรมาสน์วัดขลุบ สร้างขึ้นในปี 2495 มีรูปแบบและลักษณะเช่นเดียวกับวัดใหม่เจริญธรรมและวัดราชภูร์ศรีทธา แต่ฝีมือดูดีกว่าหลังอื่นๆ มีความโดดเด่นอย่างมาก โดยเฉพาะกระจังปฏิญาณ กระจังมูม และกระจังรวน ในปัจจุบันเลิกใช้แล้ว และมีสภาพที่ไม่สมบูรณ์ มีหลายชิ้นสูญหาย และผุพังค่อนข้างมาก แต่ความเด่นชัดในเรื่องของการเอาผลงานสมัยอยุธยาเป็นต้นแบบนั้นชัดเจนมาก และอีกหลังหนึ่งที่สันนิษฐานว่าจะเป็นผลงานของกลุ่มช่างวัดยางก็คือ ธรรมาสน์ของวัดมหาธาตุเมืองเพชรบุรี ที่มีลักษณะรูปทรงและศิลปะลวดลายเหมือนกันกับธรรมาสน์หลังอื่นๆ ของสำนักช่างวัดยาง ซึ่งเป็นช่วงท้ายๆ ของการสร้างธรรมาสน์ในเมืองเพชรบุรีเช่นเดียวกัน

รูปที่ 5.38 ธรรมาสน์วัดชลูป และวัดมหาธาตุ

รูปที่ 5.39 ดาวเพดานธรรมาสน์ (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
วัดราษฎร์ศรัทธา วัดศาลาเขื่อน วัดมหาธาตุ และวัดชลูป ตามลำดับ

5.5 ธรรมาสน์ท้องถิ่นฝีมืออื่น ๆ

ในช่วงที่มีความนิยมสร้างธรรมาสน์จำนวนมากสำหรับใช้ในการเทศนาธรรมบนศาลาการเปรียญ ซึ่งเป็นที่นิยมในเมืองเพชรบุรีอย่างมากในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ก็พบว่ามีการสร้างธรรมาสน์ขึ้นมาไม่ต่ำกว่า 70 หลัง ในหลากหลายฝีมือ ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วจะพบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นผลผลิตของสำนักช่างเมืองเพชร ที่มีรูปแบบทางศิลปกรรมที่แตกต่างกันอย่างป็นเอกลักษณ์ สามารถนำไปอนุমানกลุ่มช่างได้จากการพิจารณารูปแบบทางศิลปกรรมบนตัวธรรมาสน์แต่ละหลัง นอกจากนี้คณะผู้วิจัยพบว่า ยังมีธรรมาสน์อีกหลายหลังที่ยังไม่สามารถจัดจำแนกในกลุ่มของสำนักช่างเมืองเพชรได้ ด้วยเหตุที่ข้อมูลสนับสนุนยังไม่เพียงพอ จึงต้องทำการพิจารณาจากรูปแบบทางศิลปกรรมเพื่อทำความเข้าใจ

โดยปกติแล้วแทบทุกวัดจะมีช่างของตัวเองที่ล้วนแต่มีฝีมือลายมือ คอยทำงานช่างในวัดเพื่อการบูรณะและบำรุงรักษาศาสนวัตถุภายในวัด รวมทั้งยังต้องผลิตงานศิลปะที่ใช้ในโอกาสต่างๆ เช่น การสร้างเมรุตั้งศพ เป็นต้น หลายวัดมีช่างฝีมือดีที่สามารถผลิตผลงานของตัวเองได้ เช่น วัดโพธิ์เรียง อำเภอบ้านลาด เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่มาก มีกุฏิสงฆ์ถึง 2 สำนัก มีธรรมาสน์ถึง 2 หลังบนศาลาการเปรียญขนาดใหญ่ ธรรมาสน์ของวัดโพธิ์เรียงมีความคล้ายกับธรรมาสน์วัดจันทารามด้วย หลวงพ่อวัดจันทารามเล่าว่า วัดจันทารามเป็นสาขาของวัดโพธิ์เรียง ธรรมาสน์ของวัดจึงเหมือนกับที่วัดโพธิ์เรียงด้วย (ชนัญญ์, 2560: 123)

รูปที่ 5.40 ธรรมาสน์ 2 หลัง ของวัดโพธิ์เรียง อ.บ้านลาด

การปรากฏผลงานที่ไม่สามารถจัดจำแนกได้ว่าเป็นผลงานของช่างกลุ่มใดได้ชัดเจนเหมือนอย่างสำนักช่างเมืองเพชร ทำให้เห็นว่าวัฒนธรรมการสร้างธรรมาสน์มีการรับรู้และนิยมโดยทั่วไปรอบตัวเมืองเพชร จึงมีการสร้างธรรมาสน์ขึ้นในเวลาเดียวกัน ผลงานไม่สังกัดสำนักเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นมิติของรสนิยมทางศิลปกรรมและชั้น

เชิงของผู้สร้างธรรมาสน์ จึงพบว่าธรรมาสน์ที่ไม่สามารถจัดกลุ่มได้ต่างมีรูปแบบทางศิลปกรรมที่หลากหลายมากกว่างานของสำนักช่าง อันแสดงให้เห็นการรับวัฒนธรรมและปรับตัวเข้ากับกระแสความนิยมดังกล่าวได้เป็นอย่างดี สามารถพบธรรมาสน์ตามศาลากลางบ้าน ในที่ต่างๆ ได้ทั่วไป เช่น ศาลาคามวาสี ศาลาบ้านพีเลียง เป็นต้น

รูปที่ 5.41 ธรรมาสน์บนศาลาคามวาสี ริมคลองกระแซง

เมื่อพิจารณาจากหลักฐานธรรมาสน์ที่พบในพื้นที่จำนวนมาก พบว่าในแต่ละหลังล้วนแล้วแต่มีรูปแบบทางศิลปกรรมที่มีจุดร่วมกันและแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มช่าง แม้แต่ในผลงานของกลุ่มช่างเดียวกันก็อาจมีความคล้ายคลึงกับช่างกลุ่มอื่นๆ หรือต่างไปจากงานในกลุ่มช่างของตนเอง เช่น งานของกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัยที่กำหนดรูปแบบที่ชัดเจนได้ยาก ต้องอาศัยการทำงานสนามหรือค้นเอกสารเพื่อให้ได้ข้อมูลมา และเท่าที่พบธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดเกาะและวัดยางดูจะรักษารูปแบบและเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ได้มากที่สุดจวบจนยุคสุดท้ายของงานช่างในเมืองเพชรบุรีดังแสดงให้เห็นในบทที่แล้ว

คณะผู้วิจัยพบว่าในการออกแบบธรรมาสน์ของช่างท้องถิ่นกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่สามารถจัดจำแนกเป็นกลุ่มเฉพาะได้นั้นก็มีรูปแบบการสร้างสรรค์ที่มีความคล้ายคลึงไปกับธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดที่ได้กล่าวถึงข้างต้น เป็นต้นว่าการออกแบบทรงยอดแบบจอมแหทั้ง 2 แบบ มีกระจังปฏิกุณ และลวดลายประดับต่างๆ ที่ได้แรงบันดาลใจจากธรรมาสน์หลังอื่นๆ ในเมืองเพชร ทำให้บางครั้งอาจมองว่าเป็นผลงานของสำนักช่างเมืองเพชร แต่เป็นฝีมือของช่างกลุ่มอื่นๆ เช่น ช่างจากอัมพวาที่สร้างธรรมาสน์วัดห้วยโรง เป็นต้น

รูปที่ 5.42 ยอดทรงจอมแหแบบไม่มีบรรพแถลง (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
วัดน้อย วัดปากน้ำ วัดบางทะเล วัดนาค และวัดหนองจอก ตามลำดับ

รูปที่ 5.43 ธรรมาสน์วัดห้วยโรง อ.เขาย้อย

ธรรมาสน์ของช่างกลุ่มอื่น ๆ ในเมืองเพชรบุรี จะสร้างออกมาในลักษณะคล้ายคลึงกันตามรสนิยมทางศิลปะของท้องถิ่น โดยเฉพาะการโชว์ฝีมือของช่างที่ล่องนุธรรมาสน์ ซึ่งมักจะประดับลวดลายติดกระฉก แล้วจารึกชื่อของผู้สร้างไว้ หรือพยายามออกแบบตามความเหมาะสมและรสนิยมของผู้สร้าง เช่น ธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดพระทรงที่ใช้การจำหลักภาพจากชาดก เป็นต้น อันแสดงให้เห็นว่าเมืองเพชรบุรีให้ความสำคัญไปกับบริเวณล่องนุธรรมาสน์มากไม่แพ้ตัวกระฉกปฏิญาณที่มีขนาดใหญ่โตมากในช่วงยุคท้ายของยุคต้นราว 2465 เป็นต้นมา โดยพบว่ากระฉกปฏิญาณในยุคต้นนั้นจะมีขนาดไม่ใหญ่มาก (ดูรูปที่ 5.44) เป็นต้นว่าธรรมาสน์สมัยรัชกาลที่ 5 ที่ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม²⁵

²⁵ เป็นธรรมาสน์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับวันที่ 15 กันยายน 2452 เมื่อครั้งที่ทรงมาเยี่ยมชมศิลปกรรมในวัดใหญ่สุวรรณาราม ความว่า "มีธรรมาสน์เทศน์และสังเคตพระสวดของเก่างามเหลือที่จะพรรณนา แต่คนไม่มีใครมีใครชอบ เขาเห็นบุษบกที่รูปเหมือนพุ่มเข้าพรรษางามกว่า จึงได้สร้างขึ้นใหม่ ฟังจะแล้ว ราคาจะหลายสิบชั่งที่เพื่อพรรณนาถึงเรื่องวัดใหญ่ลงไว้ เพราะเหตุที่เห็นไม่มีผู้ใดสามารถที่จะคิดปฏิสังขรณ์ จึงได้ว่าไว้เสีย" (รวมเรื่องเมืองเพชร, 2502: 6) ธรรมาสน์หลังนี้อาจเป็นฝีมือของขุนศรีวิชัยก็เป็นได้ เพราะมีรูปแบบและลักษณะคล้ายกับงานช่างในราชสำนักเป็นอย่างมาก.

รูปที่ 5.44 กระจิ่งปญฺญาน (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)

วัดใหญ่สุวรรณาราม จันทาราม วัดชมพูพน วัดศาลาหมูสี วัดเกาะแก้ว อ.บ้านแหลม วัดห้วยโรง และวัดบางทะเล ตามลำดับ

รูปที่ 5.45 กระจังปฏิมุณ (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
วัดบันไดทอง วัดหนองกาทอง วัดไทรทอง วัดแก่นเหล็ก และวัดป่าแป้น ตามลำดับ

รูปที่ 5.46 ลายประดับแสดงฝีมือที่ล่องถนนธรรมาสน์ (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
 วัดแก่นเหล็ก วัดวังบัว วัดนาพรม วัดใหญ่ฯ วัดบันไดทอง วัดพระรูป วัดจันทราวาส และวัดท่าศาลาราม ตามลำดับ

รูปที่ 5.47 บันไดนาค (จากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง)
วัดแก่นเหล็ก วัดชมพูพน วัดป่าแป้น วัดหนองกาทอง และวัดปากน้ำ ตามลำดับ

รูปที่ 5.48 ฐานรับบันไดนาครูปหนู วัดวังบัว และวัดพระรูป ตามลำดับ

ลักษณะที่น่าสนใจในธรรมาสันกลุ่มนี้ก็คือ จากการตรวจสอบเปรียบเทียบกับธรรมาสันที่สามารถสืบหาประวัติของช่างและปีที่สร้างได้แล้ว ทำให้เห็นว่าในธรรมาสันหลังอื่นๆ ที่ไม่สามารถสืบหาประวัติและช่างได้นั้น แสดงลักษณะร่วมบางประการ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการทำตามแบบที่นิยมสร้างกันในสมัยนั้น เป็นต้นว่า ลักษณะของธรรมาสัน หรือลวดลายประดับต่างๆ แต่ฝีมือและความคิดสร้างสรรค์แสดงออกแตกต่างกันไป ดังตัวอย่างรูปที่ 5.49

รูปที่ 5.49 ลายประดับผนังธรรมาสันวัดชีวีประเสริฐ และวัดปากน้ำ ตามลำดับ

รูปที่ 5.50 ตัวละครบริเวณพนักระรมาสน์วัดหนองกาทอง และวัดท่าศาลาราม ตามลำดับ

จากที่ได้กล่าวข้างต้น เห็นได้ว่าธรรมมาสน์เมืองเพชรบุรีในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 มีความสวยงามโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไปตามความเจริญรุ่งเรืองของสำนักช่างในเมืองเพชรบุรีที่พัฒนาขึ้นมา มีบทบาทสูงมากในการสร้างผลงานศิลปะตามวัดต่างๆ ธรรมมาสน์ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระแสความนิยมในการสร้างศิลปะเพื่ออุทิศแด่พระพุทธศาสนา โดยถือว่าธรรมมาสน์เทศน์ทรงบุษบกนั้นเปรียบดั่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่พระพุทธเจ้าจะขึ้นไปแสดงธรรม ถือว่าพระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในการนำพระธรรมคำสอนของพระองค์มาเทศนาโปรดญาติโยมบนศาลาการเปรียญ จึงมีความนิยมสร้างธรรมมาสน์ขึ้นมาจำนวนมากในช่วง 2460-2509 โดยสามารถจำแนกฝีมือช่างได้ตามที่คณะผู้วิจัยได้อธิบายไว้ข้างต้น อย่างน้อย 4 กลุ่มช่าง คือ กลุ่มช่างวัดใหญ่ๆ ในตัวเมืองเพชร และกลุ่มช่างอื่นๆ ที่เข้ามารับงานสร้างธรรมมาสน์ร่วมสมัยกันกับสำนักช่างวัดใหญ่ดังกล่าว ผลงานการสร้างธรรมมาสน์ในช่วงเวลานี้จึงมีความหลากหลายของรูปแบบและรสนิยมทางศิลปะเป็นอย่างมาก

ตารางแสดงข้อมูลธรรมาสน์ ช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 แต่ละกลุ่มช่าง (เรียงตามปีที่สร้าง)

กลุ่มช่าง	ชื่อวัด	ปีที่สร้าง	ผู้สร้าง	ราคา
-	วัดใหญ่สุวรรณาราม	หลังที่ 1 อยุธาตอนปลาย หลังที่ 2 สมัยรัชกาลที่ 5	ช่างหลวงอยุธยา ขุนศรีวิงยศ	-
-	วัดในกลาง	อยุธยาตอนปลาย	ช่างหลวงอยุธยา	-
วัดยาง	วัดยาง	2423	คุณแม่เลี่ยม พิชัยชลสินธุ์	-
วัดพระทรง	วัดพระทรง	คาดว่าสร้างพร้อมกัน หลัง 2? 2460	ขุนศรีวิงยศ และพระอาจารย์เป้า	-
-	วัดท่าไชยศิริ	2460	ตระกูลทองวิลาส เป็นเจ้าภาพบูรณะ, ช่างชาว ชาวอัมพวา	12 ชั่ง (960 บาท)
-	วัดห้วยโรง	2460	พระพุล - ชีแป้ว เลื่อนลอย	500 บาท
-	วัดคงคาราม	2461	ขุนศรีวิงยศ	-
-	วัดแรก	2461	อ,ท, ขุนศรีวิงยศ	-
-	วัดจันทราวาส	2461	-	-
-	วัดชมพูพน	2463	นายเอี่ยม นางเร่ แซ่มชื่น	-
-	วัดบางทะเล	2463	พ่อชมแม่จิ้น ปฎิสังขรณ์,	400 บาท

			พระเติม พระพลูย	
วัดยาง	วัดศาลาเขื่อน	2463	สันนิษฐานว่าเป็น งานของพระเทพวงศาจารย์	-
-	วัดท่าศิริ	2464?	-	-
วัดเกาะ	วัดเกาะ	2465	พระอธิการเหลื่อม แม่หนู-นายครอง , คนอื่น ๆ นายกั้ง อยู่โปรง ช่าง	2,400 บาท
วัดเกาะ	วัดนาพรม	2465	ช่างวัดเกาะ	-
วัดพลับพลาชัย	วัดพลับพลาชัย	2465	นายเพชร นางอ่อน พวงมณี และอีกหลายคน นายเลิศ พ่วงพระเดช	เฉพาะค่าจ้างช่าง ชั่ง 10-8
-	วัดน้อยไชยสุรินทร์	2466	พระอธิการเกริม อุบาสก อุบาสิกา	-
-	วัดพระรูป	2466	-	-
-	วัดหัวสะพาน (วัดเขมาภิรติการาม)	2468	นายทอง นางเทียม พ่วงแสงแก้ว บ้านบางจาก	-
วัดเกาะ?	วัดลาด	2469	อุบาสิกาฉาย, พระอาจารย์บุญมาก วัดลาดโพธิ์ ร่วมกับช่างวัดเกาะสร้าง? แต่บางตำรากล่าวว่าเป็นผลงานของขุนศรีวิชัยศ? จึงยังคงต้องศึกษาต่อไป	อุบาสิกาฉายเป็นผู้เรียราย อุบาสิกาอั้ง 800 บาท อุบาสิการล้น 100 แม่กลอง 80 บาท นายอิม อุบาสิกา

				ชม 80 บาท มหาชน 250 คน รวม 940 บาท รวม 2,000บาท
-	วัดบันไดทอง	2470	-	-
-	วัดนาค	2471	นายยา นางจิ้น บ้านตรอกต้นจันทน์ ในอุปการะของพระอธิการ (กลิ้ง) พร้อมทายก ทายิกา	15 ชั่ง
วัดเกาะ	วัดลาดโพธิ์	2471	พ่อยี่ แม่แน, พ่อขัน แม่สาย นายเล้ง เขยสุวรรณ ช่าง	2,400 บาท
-	วัดขุนตรา	2472	พระอธิการเส่ง	นางเล็ก 164 บาท นางผาด ,160 บาท , นางเร่160 บาท นายเชียว นางเจิม ,80 บาท ผู้ใหญ่สอน นางจั่น ,80 บาทนาย , เอี่ยม นางช้อย80 บาทนายยอด นาง , มอน40 บาท 120 บาท อีก 100 คน เศษ รวม 18 ชั่ง
วัดเกาะ	วัดชีวีประเสริฐ	2473	ช่างเล้ง เขยสุวรรณ	พระอธิการตี 400 บาท แม่เฮียะ ,200 บาท พ่อแยม แม่ลาว ลูกสาว ,1,800 บาท รวม 2,400 บาท
วัดยาง	วัดสามะโรง	2478	แม่แตน เครือนาค,	20 ชั่ง)1,600 บาท(

			พระเทพวงศาจารย์	
วัดเกาะ	วัดถ้ำแก้ว	2478	นายป้าน บ้านพนมขวด, พระอธิการยิต และทีม ช่างวัดเกาะ	-
วัดยาง	วัดหนองควง	2478	นายป้าน นางเปี่ยม เสมอสวัสดิ์, พระเทพวงศาจารย์ สร้าง	-
-	วัดบางขุนไทร	2479	-	-
วัดยาง	วัดราษฎร์ศรัทธา	2480	นายเกลี้ยง คล้ายจันทร์ใช้เป็นเมรุตั้งศพ, กลุ่มช่างวัดยาง	400 บาท
-	วัดเพรียง	2480	แม่เทียบ พ่อสุด บ้านไร่ตื้นน้ำ	1,815 บาท
วัดปลับปลาชัย?	วัดสนามพราหมณ์	2481	บุญเลี่ยม เพ็ชรเกษตรินิวาส นายประธาน บุญ รวม เสนาดิสัย นางบุญล้น ไก่สุขโข สันนิษฐานช่างวัดปลับปลาชัย?)	-
-	วัดหนองจอก	2487	ผู้ใหญ่ปุ่น นางผาด จันแดง อุทิศให้ นางสาวบุญส่ง สร้างโดยครูเลิศ พ่วงพระเดช	35 ชั่ง
วัดยาง?	วัดใหม่เจริญธรรม	2493	พ่อไข่ แม่เผือก อินทนิม อุทิศ พ่อคเล็ก แม่ไคล อินทนิม	

			สันนิษฐานว่าเป็นช่างกลุ่มวัดยาง?	-
วัดยาง?	วัดชลูป	2495	พระเทพวงศาจารย์ สันนิษฐานว่าเป็นช่างกลุ่มวัดยาง?	-
-	วัดธงไชย	2498	-	น4 น้อย จิตรเพชร.ส.,บาท 000, แม่สาด ก๊ัดอยู่ 1,บาท และพ่อหริ่ม 520 ประเสริฐ อยู่ประเสริฐ เป็นเงิน .ต.ต.พ 5,บาท 520
วัดยาง?	วัดมหาธาตุวรวิหาร	ก่อน 2500	สันนิษฐานว่าเป็นช่างกลุ่มวัดยาง?	-
-	ศาลาคามาวสี	ก่อน 2500	-	-
วัดยาง	วัดหนองไม้เหลือง	2500	ชาวบ้านร่วมสมทบเงินสร้างถวายเป็นผู้ โดยมีหลวงพ่อบาน (อดีตครองเจ้าอาวาส) เป็นผู้ หาช่างมาสร้าง, กลุ่มช่างวัดยาง ร่วมกับครูบัว นาวิวงศ์ และนาย เทส ลอยโพยม	35,000 บาท
-	วัดลาดศรีธรรม	2502	พ่อตู้ แม่แถบ แม่อยู่ จันทะ สร้างถวายเป็นผู้	-
-	วัดอินทราราม- บ้านขลุ่	2502	นางเมี้ยน สิงห์สุทธิ อุทิศให้ นายหนู สิงห์สุทธิ	-
-	วัดกุฎีดาว	2504	ขุนสุนทรกิจวิจารณ์ (ยุทธ อดตมะรูป)	-

			นางบุญล้น อุตตมะรูป	
-	วัดประดิษฐนาราม	2505	-	-
วัดเกาะ	วัดป้อม	2509	นายมะลิ ชูไพฑูรย์ (กลุ่มช่างวัดเกาะ)	-
-	วัดป่าแป้น	ประมาณ ปี พ .ศ.2509	-	ข้อมูลตามศาลาการเปรียญ บูรณะ (นายซ้อน นางเฟื่อน ทองประสม) ศาลา2523 ธรรมาสน์บูรณะโดยนาย สุริยา สะอาดจิตร อุทิศให้ คุณพ่อเฉื่อย- พี่น้อง สะอาดจิตร -พี่เฉลิม-คุณแม่รอด ลุง-ป่าเหลี่ยม-ลุงน่วม-ป่าอินทร์-ลุงเพน อาแป่ว สะอาดจิตร และ-ป่ามน-เมีย ญาติทั้งหลายบริจาค21,000 บาท
-	วัดโพพระนอก	-	-	-
วัดยาง?	วัดชะอำ	-	สันนิษฐานกลุ่มช่างวัดยาง?	ซื้อมาจากวัดโพพระนอกในราคา 5,000- 7,000 บาท ในงานเผาศพ นายมานิต
-	วัดเกาะแก้วสุทธาราม	-	-	-
-	วัดไทรทอง	-	-	-
-	วัดไม้รวกสุทธาราม	-	-	-
-	วัดวังบัว	-	-	-

-	วัดดอนกอก	-	-	-
-	วัดแก่นเหล็ก	-	-	-
-	วัดโพธิ์เรียง	-	มี 2 หลัง	-
-	วัดจันทาราม	-	-	-
-	วัดโพธิ์งาม (วัดโพธิ์บางเค็ม)	-	-	-
-	วัดปากน้ำ	-	-	-
-	วัดทองนพคุณ	-	นายгүй นางแม่่ว, นายแฉ่ง นางเพลิน, พ่อเทียน แม่เกา นายอ่อน นายชวน ผู้ปฏิสังขรณ์	-
-	วัดเขabanไดอิฐ	-	-	-
-	วัดเพชรพลี	-	มี 2 หลัง	-
-	วัดปากคลอง (วัดสมุทธาราม)	-	มี 2 หลัง	-
-	วัดลุ่มโพธิทอง	2530?	-	-
-	วัดโรงเข้	-	-	-
-	วัดหนองกาทอง	-	-	-

วัดยาง	วัดปากคลอง	-	พระเทพวงศาจารย์ (กลุ่มช่างวัดยาง)	-
วัดพลับพลาชัย?	วัดท่าศาลาราม	ราวรัชกาลที่ 6	สันนิษฐานว่าเป็นผลงานของครูเลิศ พ่วงพระเดช ปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ผาติกรรมนำมาบูรณะ และจัดแสดงเพื่อการ อนุรักษ์และเรียนรู้	-

บทที่ 6: บทสรุป

โครงการวิจัย เรื่อง “ธรรมาสันไม้แกะสลักในเพชรบุรี: การวิจัยเชิงสำรวจ” ทางคณะผู้วิจัยมีเป้าประสงค์ที่จะสำรวจและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาสันไม้แกะสลักของวัดท่าศาลาราม และของเมืองเพชรบุรี ทั้งในแง่ของลักษณะทางกายภาพ รูปแบบทางศิลปกรรม ประวัติความเป็นมาของการสร้างและการว่าจ้างให้สร้างของธรรมาสันแต่ละหลัง แต่ละกลุ่มช่าง ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวเป็นทั้งหลักฐานและข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยต่างๆ เกี่ยวกับธรรมาสันหรืองานช่างแกะสลักไม้เมืองเพชรในระดับลึก ทั้งยังเป็นข้อมูลสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ต่อไปในอนาคต

ธรรมาสันวัดท่าศาลาราม คือหนึ่งในธรรมาสันไม้แกะสลักเมืองเพชรที่สืบทราบว่าจะสร้างขึ้นในช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ 25 ปัจจุบันได้ผาติกรรมมาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยได้ดำเนินการอนุรักษ์ตามหลักวิชา และจัดแสดงถาวรเพื่อสาธารณประโยชน์ทั้งการเรียน การสอน การวิจัย และเป็นการเผยแพร่งานศิลปะช่างเมืองเพชรอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ

ธรรมาสันวัดท่าศาลารามหลังนี้เป็นของทรงคุณค่าของสกุลช่างเพชรบุรี เนื่องจากเป็นธรรมาสันหลังเดียวที่พบว่านำเอาศิลปกรรมแบบตะวันตกมาปรับสร้างทีหลัง มีตัวอักษรแบบฝรั่ง ต้นลายประดับตัวเซอร์ป และมีลูกเล่นลวดลายหาฝีมือเปรียบเทียบได้ยาก เป็นผลงานที่แหวกแนวและฉีกขนบขึ้นหนึ่ง ธรรมาสันหลังนี้น่าจะเป็นฝีมือของสำนักช่างวัดพลับพลาชัย โดยสันนิษฐานว่าเป็นฝีมือของครูเลิศ พ่วงพระเดช ซึ่งนิยมสกุลศิลปะแบบตะวันตก ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2460 โดยมีลายมณฑปของวัดท่าศาลารามในปี พ.ศ. 2457 หอระฆังทรงโคโลเนียลที่วัดพลับพลาชัย และลายประดับบานประตูศาลาการเปรียญวัดพลับพลาชัย ในปี พ.ศ. 2466 เป็นตัวเปรียบเทียบลาย เป็นสำคัญ จากการเปรียบเทียบทางศิลปกรรมของธรรมาสันวัดท่าศาลารามกับหลักฐานที่พบในเมืองเพชรบุรี รวมถึงฝีมือเชิงช่าง ทำให้พอสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ธรรมาสันหลังนี้จึงน่าจะมียุคอยู่ในราวปี พ.ศ. 2457-2470 ซึ่งเป็นช่วงที่กระแสมนิยมในการสร้างธรรมาสันกำลังเฟื่องฟู และน่าจะเป็นผลงานการสร้างของช่างในกลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย

ธรรมาสันวัดท่าศาลารามได้ใช้ในการเทศน์ กระทั่งปี พ.ศ. 2526 ธรรมาสันมีสภาพทรุดโทรม ทางวัดจึงได้ย้ายธรรมาสันไปไว้ที่ใต้ถุนศาลาการเปรียญหลังใหม่ ครั้นปี พ.ศ. 2559 จึงได้ย้ายธรรมาสันมาไว้ใต้หอระฆังข้างกุฏิเจ้าอาวาส ด้านหลังกำแพงวัด กระทั่งปี พ.ศ. 2560 ทางพิพิธภัณฑสถานธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ จึงขอผาติกรรมมาอนุรักษ์และจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ

ในการอนุรักษ์ธรรมาสันจากวัดท่าศาลาราม ทางพิพิธภัณฑสถานธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ได้รับความอนุเคราะห์จาก ศาสตราจารย์ ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พจนก กาญจนจันทร์ จากคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ.ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ และคณะ จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์บุญชัย ทองเจริญบัวงาม

ผู้เชี่ยวชาญงานอนุรักษ์ไม้ นายรุ่งฟ้า ตาละลักษณ์ ช่างไม้เมืองเพชร เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครพิพิธภัณฑ
ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งการดำเนินการอนุรักษ์สำเร็จด้วยดีจากความร่วมมือของบุคคลดังกล่าวข้างต้น
ขั้นตอนการอนุรักษ์ คือ 1.) จัดวางธรรมาสน์และทำทะเบียนขึ้นส่วนต่างๆ ที่หลุดออกจากโครงธรรมาสน์ 2.)
สำรวจโครงสร้างและชิ้นส่วนที่ต้องนำไปแกะไม้เพื่อประกอบโครงสร้างธรรมาสน์ ซึ่งมีการสำรวจด้วยตาเปล่าและ
สำรวจด้วยระบบสแกนภาพสามมิติ 3.) ดำเนินการแกะไม้เพิ่มเติมโดยช่างเมืองเพชร 4.) ทำความสะอาดโครงสร้าง
และชิ้นส่วนธรรมาสน์ พร้อมบันทึกรายละเอียดข้อมูลพื้นฐานของชิ้นส่วนแต่ละชิ้น และ 5.) เสริมความแข็งแรง
โครงสร้าง ติดตั้งและประกอบชิ้นส่วนที่หลุดจากธรรมาสน์ให้คงสภาพ

จากการพบธรรมาสน์ไม้แกะสลักที่วัดท่าศาลาราม กระทบได้ผาติกรรมนำมาไว้ที่พิพิธภัณฑธรรมศาสตร์
เฉลิมพระเกียรติ อีกทั้งยังได้ดำเนินการอนุรักษ์พร้อมสืบประวัติความเป็นมาของธรรมาสน์ไม้ทั้งเรื่องยุคสมัยและ
รูปแบบศิลปกรรม ด้วยความวิจิตรงดงามของธรรมาสน์หลังนี้ ประกอบกับเรื่องราวประวัติความเป็นมาของช่าง
กลุ่มต่างๆ ในเมืองเพชรบุรี จึงเป็นเหตุให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะทำความรู้จักกับธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรีผ่าน
การสำรวจ และศึกษาพัฒนาการของธรรมาสน์เมืองเพชร ตลอดจนลักษณะธรรมาสน์ที่ของแต่ละกลุ่มช่างในเมือง
เพชรบุรีเป็นสำคัญ

“ธรรมาสน์” นิยมสร้างสูงกว่าที่นั่งของผู้ฟังธรรม และรูปร่างหน้าตา หรือศิลปะก็แตกต่างกันไปตามยุคสมัย
ความนิยมของท้องถิ่นและประโยชน์ใช้สอย จึงทำให้ธรรมาสน์มีรูปร่างต่างกันไปตามแต่พื้นที่ ซึ่งทั่วไปที่พบจะ
มีลักษณะคล้ายเก้าอี้สี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ มีพนักไม้กั้น 3 ด้าน เปิดช่องด้านหน้าเป็นทางขึ้นลง ตัวธรรมาสน์มัก
แกะสลักลวดลาย ลงรักปิดทอง ประดับกระจก ตกแต่งสวยงาม ส่วนธรรมาสน์ที่มียอดอย่างบุษบกและทำด้วยไม้
จะพบมากในวัดต่างๆ ทั่วไป รวมถึงที่เพชรบุรีด้วย

ธรรมาสน์ถือเป็นหนึ่งในงานช่างเมืองเพชร ที่ปรากฏชัดและหลากหลายจำนวนมากขึ้น ในช่วงรัชกาลที่ 5 เมื่อ
วัดต่างๆ ในเมืองเพชรได้ผลิตช่างที่เป็นพระและฆราวาสเพื่อสร้างผลงานในการทำบารุงอาคารต่างๆ ในวัด จนก่อ
เกิดสำนักช่าง กล่าวคือ งานช่างเมืองเพชร ได้เริ่มปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมและมีความโดดเด่นมากในสมัยอยุธยา
ตอนปลายที่มีงานช่างเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ด้วยความที่เพชรบุรีเกี่ยวข้องกับราชสำนักอยุธยา ทั้งในแง่ของการ
เป็นเมืองหน้าด่านของกรุงศรีอยุธยา และการเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญมากของหัวเมืองฝั่งตะวันตก ทำให้ได้รับ
อิทธิพลทางศิลปกรรมจากราชสำนักอยุธยามาด้วย ภายหลังจากกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 งานช่างไม้เพชรบุรีก็ได้เริ่ม
หายไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่วัดต่างๆ ยังคงมีการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์งานของวัดอยู่ โดยวัดในเมืองเพชร
จะมีกำลังในการก่อสร้างทั้งในด้านของแรงงานและฝีมือมากกว่าวัดบริเวณรอบนอกออกไป และพบว่าวัดในเมือง
เพชรต่างผลิตผลงาน และสร้างลูกศิษย์ที่เป็นทั้ง “พระช่าง” และ “ช่าง” ที่เป็นฆราวาส ออกมาได้ขาด กระทั่ง
สามารถก่อตัวเป็นสำนักช่างที่มีลักษณะโดดเด่นของตัวเองได้ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะในรัชสมัยของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พบว่าสำนักช่างในเมืองเพชร ได้กลับมาถือฟื้นศิลปกรรมในสกุลช่าง
เพชรบุรีกันอีกครั้งหนึ่ง รวมไปถึงกระแสนิยมการสร้างธรรมาสน์ในเมืองเพชร ช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 25 ด้วย

การสร้างธรรมาสน์เมืองเพชร ธรรมาสน์ถูกสร้างขึ้นเพื่อยกย่องเกียรติ อำนาจ และเสริมสร้าง จึงสร้าง ถวายวัดของตนบ้างด้วยความศรัทธา ธรรมาสน์จึงเป็นที่นิยมแพร่หลาย และถือเป็นงานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพุทธ ศาสนา ในเพชรบุรีจะพบธรรมาสน์หลายฝีมือ ตั้งแต่ฝีมือของช่างหลวงไปจนถึงฝีมือของชาวบ้าน กระแสความนิยม ในการสร้างธรรมาสน์ใหม่แทนของเก่าที่ผุพังทรุดโทรม หรือบางวัดยังไม่เคยมีธรรมาสน์มาก่อน ก็ได้ทำให้ธรรมาสน์ กลายเป็นแฟชั่นที่สำคัญในยุคฟื้นฟูตามกระแสไปด้วย สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งของธรรมาสน์เพชรบุรีในกระแส การฟื้นฟูงานช่างยุคกระแสมืออุปลักษณ์ ซึ่งมีลักษณะต่างจากงานช่างแขนงอื่นๆ ในแง่ของการกำหนดรสนิยมทาง ศิลปกรรมของช่างและเจ้าภาพร่วมกัน โดยธรรมาสน์นั้นได้นำเอาศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลายมาเป็นแบบอย่างใน การสร้างผลงาน แต่ในเชิงเนื้อหา มีลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ต่างจากต้นแบบ

จากการสำรวจธรรมาสน์ไม้ทรงบุษบกในเมืองเพชรบุรีพบว่า มีธรรมาสน์อยู่ด้วยกัน 70 หลัง รวมถึงวัดใน พื้นที่รอบนอกเมืองเพชรบุรีที่มีความสัมพันธ์กับวัดใหญ่ในเมืองเพชรบุรี เนื่องจากวัดใหญ่ในตัวเมืองเพชรบุรีเป็น แหล่งการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในทุกด้านที่ชาวบ้านจากทั่วสารทิศจะต้องเข้ามา ติดต่อสัมพันธ์กันไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการส่งบุตรหลานมาอยู่ที่วัดเพื่อศึกษาหาความรู้ในชั้นที่สูงขึ้นไป การบวช เรียน รวมถึงการมาในงานเนื่องในพระพุทธศาสนา ทำให้ความสัมพันธ์กันของวัดใหญ่ในเมืองเพชรบุรีที่พัฒนา ตัวเองกลายเป็นสำนักช่างได้ส่งอิทธิพลทางศิลปกรรมไปสู่วัดพื้นที่รอบนอกตัวเมืองเพชร ธรรมาสน์ก็เป็นหลักฐาน สำคัญที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าว

ธรรมาสน์เทศน์ทรงบุษบกที่คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลมาทั้งหมดนั้น พบว่าเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ ใกล้เคียงกัน คือ ช่วงปี พ.ศ. 2460-2509 ซึ่งสอดคล้องไปกับการสร้างผลงานศิลปกรรมแขนงอื่นๆ ในเมืองเพชรบุรี เป็นต้นว่า งานปูนปั้น งานเขียนภาพ และงานตั้งเมรุ โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงพัฒนาการของรูปแบบ และ เกณฑ์ด้านรูปแบบของธรรมาสน์ที่พบ โดยสามารถจัดจำแนกพัฒนาการธรรมาสน์ เป็น 3 ยุค คือ ยุคต้น (พ.ศ. 2460 - 2473) ยุคกลาง (พ.ศ. 2478 - 2490) และยุคปลาย (พ.ศ. 2491 - 2509) ธรรมาสน์วัดต่างๆ ทั้ง 3 ยุค มี ความสัมพันธ์กับตลาดของงานช่างในเมืองเพชร โดยพบว่าในยุคต้นนั้น เป็นช่วงเวลาที่สำคัญช่างเมืองเพชร พัฒนาขึ้นมาและเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด ก่อนจะถึงช่วงที่สำนักช่างเมืองเพชรได้เริ่มที่จะยุติบทบาทลงจนไม่เหลืออีก ต่อไป กล่าวคือ

ในยุคต้น (พ.ศ. 2460 - 2478) เป็นช่วงเวลาที่สำคัญช่างเมืองเพชรและช่างกลุ่มอื่นๆ ในช่วงเวลานั้น มี บทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์งานช่างรองรับตลาดงานช่างที่กำลังเฟื่องฟู และได้รับความนิยมสูงมากในการสร้าง งานศิลปะถวายแด่พระพุทธศาสนา โดยวัดเป็นสนามของงานช่างที่มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่าง วัด-ผู้ถวายปัจจัย-และ ช่างผู้สร้างผลงาน ทำให้วัดเป็นพื้นที่สำหรับการแสดงฝีมือของช่าง และสถานะหน้าตาของผู้สร้างไปด้วย โดยพบว่า พ่อค้า คหบดี และชาวบ้านละแวกวัดต่างๆ จะเป็นผู้ถวายปัจจัยในการก่อสร้างงานศิลปะเนื่องในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา

ยุคกลาง (พ.ศ. 2478-2490) ในยุคนี้ มีความต่อเนื่องในความนิยมสร้างธรรมาสน์เทศน์ทรงบุษบกในระดับ ที่มากขึ้นกว่ายุคแรก ทั้งยังมีหลากหลายรูปแบบและฝีมือของช่างผู้สร้างที่ปรากฏให้เห็นมากยิ่งขึ้น อาจเนื่องมาจาก

กลุ่มผู้อุปถัมภ์งานช่างเริ่มสั่งสมทรัพย์สินและบ้านเมืองกลับมาสู่ความปกติสุขมากกว่าเดิม โดยพบว่าธรรมเนียมของกลุ่มช่างวัดยางมีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงเวลาทีพระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินทโชโต) อดีตเจ้าอาวาสวัดยางเป็นผู้นำสำคัญในการก่อสร้างและผลิตลูกศิษย์ออกมาจำนวนมาก อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้คนทั่วไปที่มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

ยุคปลาย (พ.ศ. 2491-2509) ช่วงปลายของการสร้างธรรมาสน์ในเมืองเพชรบุรีเกิดขึ้นควบคู่ไปกับบริบทของการลดบทบาทของสำนักช่างเมืองเพชรที่หาช่างผู้ออกแบบและสร้างธรรมาสน์ได้น้อยลงเรื่อยๆ จนกลายเป็นจุดสิ้นสุดของกลุ่มช่างในวัด โดยกลุ่มช่างสุดท้ายที่ยังหลงเหลือช่างศิลปะที่สามารถสืบย้อนกลับไปถึงการเรียนรู้ในวัฒนธรรมกลุ่มช่าง คือ กลุ่มช่างวัดยาง เนื่องช่างพระเทพวงศาจารย์ แห่งวัดยาง ท่านมีอายุยืนจนถึงปี 2524 ส่วนกลุ่มช่างวัดอื่นๆ อย่างวัดเกาะ วัดพระทรง และวัดพลับพลาชัย ไม่มีช่างที่สามารถสร้างสรรค์ธรรมาสน์ได้อีกต่อไป ในยุคปลายนี้พบว่ามีธรรมาสน์จำนวนมากที่ไม่สามารถจัดจำแนกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ชัดเจนเหมือนยุคก่อนหน้า รวมถึงการนำธรรมาสน์จากเสาชิงช้าและที่อื่นๆ ที่สร้างธรรมาสน์สำเร็จรูปมาประดิษฐานไว้บนศาลาการเปรียญแทนที่การว่าจ้างช่างในเมืองเพชรบุรี

ในการจัดจำแนกธรรมาสน์ ตามประวัติการสร้างที่สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกมาได้ รวมถึงการพิจารณาจากการเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรม สามารถจำแนกธรรมาสน์ออกได้อย่างน้อย 5 กลุ่ม คือ กลุ่มช่างวัดพระทรง กลุ่มช่างวัดเกาะ กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย กลุ่มช่างวัดยาง และกลุ่มช่างอื่นๆ โดยแต่ละกลุ่มต่างล้วนมีรูปแบบเอกลักษณ์และชนบั้งเหมือนและต่างกันไป กล่าวคือ

ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดพระทรง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของธรรมาสน์สำนักนี้จะทำตามแบบที่ลอกเลียนโครงสร้างของงานแบบสมัยอยุธยา โดยสร้างสรรค์ให้เข้ากับยุคสมัยด้วยการประดับลวดลายสมัยรัตนโกสินทร์ มีการจำหลักไม้ด้วยความประณีต มีความละเอียดทุกชิ้นทุกส่วน ยอดเป็นทรงจอมแหและนิยมแกะสลักล่องถุนธรรมาสน์เป็นเรื่องทศชาติชาดก หรือลวดลายแบบตะวันตก เช่น วิวทิวทัศน์ และสัตว์ชนิดต่างๆ ซึ่งเป็นมุมมองทางศิลปะที่ได้รับความนิยมในช่วงเวลานั้นโดยได้รับอิทธิพลจากราชสำนักกรุงเทพฯ ช่างที่สำคัญของสำนักนี้คือ ครูหวน ตาลวันนา ขุนศรีวังยศ (ขันธ เกิดแสงสี) และพระอาจารย์เป่า ปณฺโณ

ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย จะมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มช่างวัดพระทรง คือ ยอดของธรรมาสน์มีลักษณะเป็นยอดทรงจอมแหลดหลั่นชั้นลงมา เป็นแนวตรงแบน มีสาหร่ายประดับ ล่องถุนธรรมาสน์นิยมแกะเป็นลายเทพพนม หัวสิงห์ หรือรามเกียรติ์ มีรายนามของผู้เป็นเจ้าของภาพออกปัจจัยสร้างธรรมาสน์ ช่างที่สำคัญในสำนักนี้คือ ครูเลิศ พ่วงพระเดช

ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดเกาะ มีลักษณะเฉพาะคือ กระจังมีลักษณะสลับตัวไปมาซ้อนกัน 3 ตลบ มักติดตัวแบกไว้ที่มุมของธรรมาสน์ทั้ง 4 ด้าน ส่วนบริเวณล่องถุนธรรมาสน์จะเป็นพื้นที่สำหรับการอวดฝีมือ แกะลวดลายเรื่องราวรามเกียรติ์ รวมถึงนิยมเขียนรายนามของผู้บริจาคและชื่อของช่างผู้สร้าง ปีที่สร้าง และจำนวนเงินที่สร้างช่างที่สำคัญคือ พระครูญาณวิชัย (อธิการยิต สุวณฺโณ) นายกลิ่ง อยู่โปรง นายเล้ง เขยสุวรรณ และนายมะลิ ชูไพฑูรย์

ธรรมาสน์กลุ่มช่างวัดยาง ลักษณะสำคัญของธรรมาสน์ในกลุ่มนี้ก็คือ มีรูปทรงและลักษณะเป็นธรรมาสน์ ยุครัตนโกสินทร์ที่มีอิทธิพลทางศิลปกรรมจากสมัยอยุธยาตอนปลาย กล่าวคือมีความนิยมสร้างในแบบธรรมาสน์ สมัยอยุธยาตอนปลาย แต่พยายามปรับให้เข้ากับสมัยนิยม ส่วนยอดยังใช้เครื่องทรงแบบสมบุรณ์และไม่สมบุรณ์ ขึ้นอยู่กับการสร้างสรรค์ คือ บางหลังมีบรรพแถลงกับบางหลังใช้กระจังแทน โดยตัวกระจังปฏิญาณจะมีลักษณะ แข็ง ดุดัน ตวัดปลายสลับพลิ้วไหวอย่างทรงพลัง ให้ความรู้สึกที่เข้มแข็งมากกว่าและไม่นิยม ลวดลายที่อ่อนช้อยงดงามเหมือนกับกลุ่มช่างวัดเกาะ ไม่นิยมใส่สาหร่าย ล่องถุนนิยมทำแบบอยุธยาคือ เปิดช่องลมให้โปร่ง หรือทำแบบกระเตเซ มีดอกประจายมติดอยู่ที่กลางล่องราชวัตร บันไดนาคนิยมทำหางนาคม้วนตลบคล้ายกับของ ธรรมาสน์วัดศาลापูนด้วยกระหนก 3 ตัวเช่นเดียวกับกลุ่มช่างอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ช่างที่สำคัญของสำนักนี้คือ พระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินทโชโต)

ธรรมาสน์ท้องถิ่นมีอีกอื่นๆ ถือเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถจำแนกเป็นกลุ่มเฉพาะได้ เพราะมีรูปแบบการสร้างที่มีความคล้ายคลึงกับธรรมาสน์ของกลุ่มช่างวัดที่ได้กล่าวถึงข้างต้น โดยเฉพาะการใช้ฝีมือของช่างที่ล่องถุนธรรมาสน์ ซึ่งมักจะประดับลวดลายติดกระจก แล้วจารึกชื่อของผู้สร้างไว้ หรือพยายามออกแบบตามความเหมาะสมและรสนิยมของผู้สร้าง

จากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าธรรมาสน์เมืองเพชรบุรี ในครั้งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 มีความหลากหลายของรูปแบบและรสนิยมทางศิลปะเป็นอย่างมาก

ปัญหาที่พบในการดำเนินการวิจัย

ประเด็นที่ตั้งไว้ก่อนดำเนินการวิจัยโครงการนี้ คือ สํารวจและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาสน์ไม้แกะสลักของเมืองเพชรบุรี ทั้งในแง่ของลักษณะทางกายภาพ รูปแบบทางศิลปกรรม ประวัติความเป็นมาของการสร้างและการว่าจ้างให้สร้างของธรรมาสน์แต่ละหลัง แต่ด้วยข้อจำกัดหลายๆ อย่าง ทำให้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจจนแล้วเสร็จ

สิ่งที่คณะผู้วิจัยดำเนินการได้คือ ได้ดำเนินการตามประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่ในส่วนของการเก็บข้อมูลประวัติธรรมาสน์ ซึ่งมีอยู่ 70 หลัง จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์หรือคำบอกเล่าของผู้รู้ในชุมชน ถือว่ายังขาดในเรื่องของความลึกของข้อมูลอยู่บ้าง ทั้งในส่วนของผู้สร้าง ประวัติช่างผู้ทำ ราคาสร้าง แต่คณะผู้วิจัยได้ช่วยกันวิเคราะห์ธรรมาสน์ในเบื้องต้นจากรูปทรง ลวดลาย ส่วนสาเหตุที่ขาดข้อมูลในส่วนต่างๆ ในการวิจัย เพราะ

1. ธรรมาสน์แต่ละหลังมีอายุเกือบ 100 ปี จึงขาดผู้ที่ให้ข้อมูลหรือร่วมสมัย หากมีผู้ร่วมสมัยก็อยู่ช่วงวัยที่ยังเด็ก ไม่ทันเห็นหรือให้ความสนใจ หรือทันเห็น เคยใช้เมื่อบวชพระ แต่ไม่รู้ข้อมูล หรือรู้แต่ความทรงจำเลือนลาง
2. ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เท่าที่สัมภาษณ์เป็นผู้ให้ข้อมูลที่ได้อินข้อมูลจากคำบอกเล่า
3. ด้วยสถานการณ์โรคระบาด (โควิด-19) ทำให้เป็นอุปสรรคในการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ ข้อมูลบางอย่างที่นำมาวิเคราะห์จึงเป็นข้อมูลจากเอกสารที่มีการค้นคว้ากันบ้างแล้ว

ในส่วนของการเก็บข้อมูลรูปพรรณสัณฐานของธรรมาสน์ พบปัญหาคือ

1. ธรรมาสน์บางหลังทรุดโทรม และเก็บไว้ในที่ที่ไม่อาจเข้าไปเก็บข้อมูลได้ หากหลังใดสามารถเข้าไปได้ก็เป็นลักษณะที่ยอดเอียง ยอดหัก หรือธรรมาสน์ถูกแยกชิ้นส่วน เป็นต้น
2. ทางทีมผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มสำรวจธรรมาสน์ และกลุ่มสัมภาษณ์ข้อมูล ทางกลุ่มสำรวจธรรมาสน์เป็นผู้หญิง การจะเข้าวัดเพื่อขอสำรวจและวัดขนาดธรรมาสน์จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีผู้ช่วย (ชาย) ไปด้วยทุกครั้ง หากครั้งใดไม่มีผู้ช่วยร่วมสำรวจจะทำให้การเข้าวัดและสำรวจไม่สมบูรณ์
3. การเข้าวัดขอสำรวจธรรมาสน์ ต้องไปตามวันและเวลาที่เหมาะสม ไม่ให้ตรงกับกิจนิมนต์ของพระหรือกิจกรรมของวัด ซึ่งช่วงเวลาที่ดำเนินการสำรวจเป็นช่วงก่อนเข้าพรรษา มีการจัดพิธีอุปสมบทและแห่เทียนเกือบทุกวัน จึงยากต่อการเข้าสำรวจ

ท้ายที่สุดแล้วทางคณะผู้วิจัยได้ข้อมูลธรรมาสน์ในเมืองเพชร ช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ 25 ซึ่งจากการสำรวจสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลในระยะเวลาและขอบเขตที่จำกัด ข้อมูลที่ได้จึงเป็นการวิเคราะห์เบื้องต้นจากหลักฐานลวดลาย รูปทรง เอกสารที่มีการค้นคว้าไว้บ้างแล้ว รวมถึงการพูดคุยสัมภาษณ์เป็นสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สนใจทั้งวัด ชุมชนหรือหน่วยงานต่างๆ รวมถึงสถานศึกษา นำไปต่อยอด เพื่อทำการค้นคว้า อนุรักษ์และเรียนรู้ต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสาร

กชกร งามโกมุท.

- 2543 การอนุรักษ์และสืบทอดงานช่างศิลป์ไทย: ศึกษากรณี กาญจนานิกะวิทยาลัย ช่างทองหลวง. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรมศิลปากร.

- 2544 วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

_____.

- 2557 ตามรอยฝรั่ง เล่าความหลังเมืองพริบพรี (เพชรบุรี). กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ฉวีงาม มาเจริญ.

- 2520 บุชบถรรมาสน์. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ชัญญ์ เมฆหมอก.

- 2561 สำนักและการสืบสานงานช่างไม้สายสกุลช่างเมืองเพชร. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

_____.

- 2561 “ธรรมมาสน์เมืองเพชร: พลวัตของวัฒนธรรมงานช่างไม้ในบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น” ใน วารสาร สังคมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561). มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, หน้า 139-168.

_____.

- 2563 “ธรรมมาสน์สำนักช่างวัดเกาะ: ประวัติศาสตร์วัตถุในบริบทวัฒนธรรมระฆังพืเมืองเพชร” ใน วารสารวิจัยศิลป ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า 73-101.

น.ณ.ปากน้ำ.

2544 ธรรมาสน์: ศักดิ์และศรีแห่งศิลปะไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

นิยม สุขรื่องแพ่ง.

2530 “ศาลาการเปรียญวัดยาง” ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระเทพวงศาจารย์ วัดยาง (อินทร์ อินทโชโต). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

บุญรัตน์ เจริญชัย.

2541 ช่างเมืองเพชร: วิถีชีวิตร่วมสมัยของช่างปูนปั้น เพชรบุรี. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บัวไทย แจ่มจันทร์.

2535 ช่างเมืองเพชร: อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ผศ.บัวไทย แจ่มจันทร์ 21 มิถุนายน 2535, . เพชรบุรี: โรงพิมพ์เพชรภูมิการพิมพ์.

เป็รื่อง เปลี่ยนสายสืบ.

2548 คนทำทาง. กรุงเทพฯ: มติชน.

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก.

2549 บทละครเรื่องรามเกียรติ์. 4 เล่ม. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์.

2525 กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

ล้อม เฟ็งแก้ว.

2559 ภูมิล้อมเพชรฯ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วัฒน์ะ จูฑะวิภาต.

2535 ศิลปหัตถกรรมของช่างทองเมืองเพชร: ความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.

วิบูลย์ ลีสุวรรณ.

2552 5 นาทีกับศิลป์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สุตารา สุขฉายา.

2547 เพชรบุรี. กรุงเทพฯ: สารคดี.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระเทพวงศาจารย์ วัดยาง (อินทร์ อินทโชโต).

2530 กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 1 พฤษภาคม 2530.

ผู้ให้ข้อมูล

สัมภาษณ์ เกษม ราษฎร์เจริญ อายุ 49 ปี, วันที่ 18 ธันวาคม 2562 สวนโฉววัย รีสอร์ท อ.เมือง จ.เพชรบุรี.

สัมภาษณ์ ครุยิ่ง เอมทิพย์ อายุ 84 ปี, วันที่ 28 กรกฎาคม 2560 บ้านลาดโพธิ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี.

สัมภาษณ์ ผอ.จำรัส เพชรมณี อายุ 78 ปี, วันที่ 21 ธันวาคม 2562 บ้านเพชรมณี บ้านไร่โพธิ์ ต.ท่าเสา อ.บ้านลาด
จ.เพชรบุรี.

สัมภาษณ์ ผอ.จำรัส เพชรมณี อายุ 78 ปี, วันที่ 21 พฤษภาคม 2563 บ้านเพชรมณี บ้านไร่โพธิ์ ต.ท่าเสา อ.บ้าน
ลาด จ.เพชรบุรี.

สัมภาษณ์ ธนชัย นุชจ้อย อายุ 21 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2561 บ้านไร่โพธิ์ ต.ท่าศาลา อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี.

สัมภาษณ์ นางทองใบ กระซังแก้ว, วันที่ 28 ธันวาคม 2561

สัมภาษณ์ ป้าไพลิน แสงสว่าง อายุ 75 ปี, วันที่ 27 กรกฎาคม 2562 อ.เมือง จ.เพชรบุรี

สัมภาษณ์ ป้าไพลิน แสงสว่าง อายุ 75 ปี, วันที่ 14 กันยายน 2562 อ.เมือง จ.เพชรบุรี

สัมภาษณ์ ลุงพิมพ์ ชวนชื่น อายุ 83 ปี, วันที่ 8 พฤศจิกายน 2562 บ้านท่าหิน อ.เมือง จ.เพชรบุรี.

สัมภาษณ์ พระครูปิยะวัชรวงศ์ สิริปณฺโญ อายุ 37 ปี เจ้าอาวาสวัดสำมะโรง, วันที่ 13 พฤษภาคม 2563 วัดสำมะโรง
อ.เมือง จ.เพชรบุรี.

สัมภาษณ์ นายลือศักดิ์ รอดชูแสง อายุ 51 ปี, วันที่ 15 มิถุนายน 2563 หน้าวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี.

สัมภาษณ์ นายสมพิศ สังข์ด้วง, วันที่ 29 พฤษภาคม 2563

สัมภาษณ์ นายศฤงคาร วาดเวียงไชย อายุ 82 ปี, วันที่ 17 พฤศจิกายน 2562 บ้านวาดเวียงไชย ถนนพานิชเจริญ
อ.เมือง จ.เพชรบุรี.

ภาคผนวก

ก. ข้อมูลกายภาพธรรมาสณีไม้แกะสลักในเพชรบุรี

1. วัดใหญ่สุวรรณาราม (17-08-62)

(หลังที่ 1)

ปีที่สร้าง	อยุธยาตอนปลาย
ผู้สร้าง	กลุ่มช่างหลวงอยุธยา
สำนักช่าง	วัดใหญ่สุวรรณาราม
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.97 เมตร ฐานกว้าง 1.05 เมตร ฐานยาว 1.05 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.51 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ประดิษฐานพระพุทธรูป ตั้งอยู่ในศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม
อื่นๆ	-

2. วัดใหญ่สุวรรณาราม (17-08-62)

(หลังที่ 2)

ปีที่สร้าง	สมัยรัชกาลที่ 5
ผู้สร้าง	ขุนศรีวิงยศ (ช่างประจำตระกูลขุนนาค)
สำนักช่าง	วัดใหญ่สุวรรณาราม
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 6.95 เมตร ฐานกว้าง 1.84 เมตร ฐานยาว 1.84 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.77 เมตร
ประวัติการใช้งาน	เคยนำไปนำเอาไปใช้ในงานพระราชพิธีของรัชกาลที่ 9 โดยมีการซ่อมแซมปรับปรุงให้ดูวิจิตรมากขึ้น
สถานะปัจจุบัน	ประดิษฐานพระพุทธรูป ตั้งอยู่ในศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม
อื่นๆ	ในพระราชพิธี ทางสำนักราชวังได้นำเอาเทวดาใส่ไว้ทุกชั้น หลังเสร็จงานพระราชพิธี จึงนำเทวดาออกมาและส่งคืนให้กับวัด

3. วัดในกลาง -บ้านแหลม (07-09-62)

ปีที่สร้าง

อยุธยาตอนปลาย

ผู้สร้าง

-

สำนักช่าง

ช่างหลวงอยุธยา

ราคา

-

ขนาดธรรมาสน์

สูงจากฐานถึงยอด 5.10 เมตร

ฐานเก๋ากว้าง 1.32 เมตร

ฐานเก๋ายาว 1.32 เมตร

สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.42 เมตร

ประวัติการใช้งาน

-

สถานะปัจจุบัน

ใช้ขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา

อื่นๆ

-

4. วัดยาง (23-06-62)

ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2423?
ผู้สร้าง	แม่เลี่ยม พิชัยชลสินธุ์
สำนักช่าง	วัดยาง
ราคา	-
ขนาดธรรมเนียม	สูงจากฐานถึงยอด 5.47 เมตร ฐานกว้าง 1.54 เมตร ฐานยาว 1.54 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.89 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษาและวันพระใหญ่
อื่นๆ	-

5. วัดพระทรง (03-11-62)

(หลังที่ 1)

ปีที่สร้าง	2460
ผู้สร้าง	ขุนศรีวิชัย (ช่างประจำตระกูลขุนนาค) และพระอาจารย์เป้า ปณฺโณ
สำนักช่าง	วัดพระทรง
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.30 เมตร ฐานกว้าง 1.70 เมตร ฐานยาว 1.70 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.65 เมตร
ประวัติการใช้งาน	ปัจจุบันเจ้าอาวาสได้ให้ช่างดำเนินการบูรณะ แต่ยังไม่แล้วเสร็จ
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่
อื่นๆ	-

6. วัดพระทรง (03-11-62)

(หลังที่ 2)

ปีที่สร้าง	2460
ผู้สร้าง	ขุนศรีวิงยศ (ช่างประจำตระกูลขุนนาค) และพระอาจารย์เป้า ปณฺโญ
สำนักช่าง	วัดพระทรง
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.10 เมตร (ปลายยอดหัก) ฐานกว้าง 1.81 เมตร ฐานยาว 1.81 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.68 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่
อื่นๆ	-

7. วัดท่าไชยศิริ (15-09-62)

ปีที่สร้าง	2460
ผู้สร้าง	ตระกูลทองวิลาส (เจ้าภาพบูรณะ ในปี 2544)
สำนักช่าง	ช่างชาว ชาวอัมพวา
ราคา	960 บาท (12 ชั่ง)
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.79 เมตร ฐานกว้าง 1.57 เมตร ฐานยาว 1.57 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.76 เมตร
ประวัติการใช้งาน	มีการบูรณะในปี 2544 โดยยายสงวน พวงไพโรจน์ เป็นผู้ออกเงินค่าบูรณะ
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่
อื่นๆ	-

8. วัดห้วยโรง (28-07-62)

ปีที่สร้าง	2460
ผู้สร้าง	พระพุท แม่ชีแป้ว เลื่อนลอย
สำนักช่าง	-
ราคา	500 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงเพดาน 5.09 เมตร (ยอดทะลุเพดาน น่าจะสูงถึง 6.20 เมตร) ฐานกว้าง 1.75 เมตร ฐานยาว 1.75 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.77 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ในปี 2556 ได้นำพระพุทสงฆ์มาประดิษฐานในธรรมาสน์
อื่นๆ	บันไดธรรมาสน์หาย ทางวัดจึงนำกระจกมากั้นประมาณปี 2555-2556

9. วัดคงคาราม (29-06-62)

ปีที่สร้าง	2461 สมัยหลวงพ่อดูย (นามสกุลเดิม ยังอยู่ดี)
ผู้สร้าง	ขุนศรีวิงยศ (ช่างประจำตระกูลขุนนาค)
สำนักช่าง	วัดพระทรง?
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.44 เมตร ฐานกว้าง 1.70 เมตร ฐานยาว 1.70 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.68 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่
อื่นๆ	ไม่เคยบูรณะ เพียงแค่เช็ดทำความสะอาดเท่านั้น

10. วัดแรก (15-06-62)

ปีที่สร้าง	2461
ผู้สร้าง	อ.ท. ชุนศรีวิงยศ (ช่างประจำตระกูลขุนนาค)
สำนักช่าง	วัดพระทรง?
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.80 เมตร ฐานกว้าง 1.37 เมตร ฐานยาว 1.37 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.54 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	เลิกใช้ธรรมาสน์หลังนี้ตั้งแต่ปี 2540 แต่ใช้ธรรมาสน์ตั้งที่สร้างในปี 2462 แทน
อื่นๆ	ธรรมาสน์น่าจะมีการบูรณะมาแล้ว แต่ไม่ทราบว่าจะช่วงไหน ปีใด โดยใคร

11. วัดจันทราวาส (05-10-62)

ปีที่สร้าง	2461
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.80 เมตร ฐานกว้าง 1.44 เมตร ฐานยาว 1.44 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.64 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่
อื่นๆ	ไม่ทราบข้อมูลการสร้างธรรมาสน์ แต่เข้าใจว่าจะอยู่คู่กับศาลการเปรียญกระทั่งปัจจุบัน ?

12. วัดชมพูพน (16-11-62)

ปีที่สร้าง	2463
ผู้สร้าง	นายเอี่ยม-นางเร่ แซ่มชื่น
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 3.40 เมตร (ยอดแยกออกมา ยอดสูง 1.50 เมตร) ฐานกว้าง 1.50 เมตร ฐานยาว 1.50 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.60 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์ ตั้งแต่ปี 2559
อื่นๆ	ในปี 2559 มีการเลื่อนธรรมาสน์จากกลางศาลาการเปรียญ และแยกขึ้นส่วนธรรมาสน์

13. วัดบางทะเล (07-09-62)

ปีที่สร้าง	2463
ผู้สร้าง	พ่อซ่ม-แม่จิ้น ออกเงินปฏิสังขรณ์ (สร้าง), พระเติม และพระพลูย เป็นช่างผู้สร้าง
สำนักช่าง	-
ราคา	400 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.31 เมตร ฐานกว้าง 1.50 เมตร ฐานยาว 1.50 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.62 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่
อื่นๆ	-

14. วัดศาลาเขื่อน (14-07-62)

ปีที่สร้าง	2463 (สมัยพระครุญาณเพชรรัตน์ หรือ หลวงพ่อปลั่ง)
ผู้สร้าง	สันนิษฐานจากบันไดและลวดลาย คาดว่า หลวงพ่ออินทร์ (วัดยาง) เป็นช่างผู้สร้าง?
สำนักช่าง	สันนิษฐานว่าวัดยาง?
ราคา	-
ขนาดธรรมเนียม	สูงจากฐานถึงยอด - เมตร (ยอดเอียง) ฐานกว้าง - เมตร ฐานยาว - เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน - เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมเนียมหลังนี้แล้ว
อื่นๆ	ธรรมเนียมเคยตั้งอยู่บนศาลาการเปรียญ แต่เมื่อศาลาฯ มีการรื้อ จึงย้ายลงมาตั้งอยู่ในศาลาสวดศพ และถูกแยกชิ้นส่วนจนไม่สามารถวัดขนาดได้

15. วัดท่าศิริ (15-09-62)

ปีที่สร้าง	2464?
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.36 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.31 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.31 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.72 เมตร
ประวัติการใช้งาน	มีการบูรณะธรรมาสน์เมื่อปี พ.ศ. 2557
สถานะปัจจุบัน	ใช้เทศน์เฉพาะช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	กระจึงหายเกือบหมด ส่วนล่องธรรมาสน์น่าจะไม่มีตั้งแต่เดิม?

16. วัดเกาะ (15-06-62)

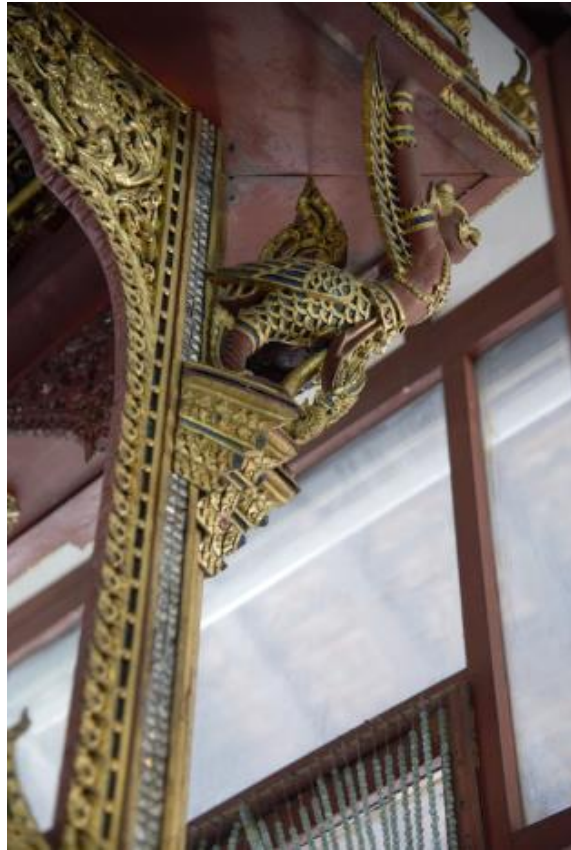
ปีที่สร้าง	2465
ผู้สร้าง	พระอธิการเหลื่อม 800 และนายครอง-แม่หนู 1,600, นายกลิ่ง อยู่โปร่ง เป็นผู้รับเหมา
สำนักช่าง	วัดเกาะ
ราคา	2,400 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.34 เมตร ฐานกว้าง 1.70 เมตร ฐานยาว 1.70 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.68 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่เป็นประจำ
อื่นๆ	ครุฑตรงฐานธรรมาสน์เคยถูกขโมยไปก่อนปี 2512 กรรมการวัดจึงหาซื้อครุฑมาติดตั้ง ซึ่งเหมือนกัน 3 มุม อีก 1 มุมจึงต่างออกไป

17. วัดนาพรหม (30-06-62)

ปีที่สร้าง	2465
ผู้สร้าง	ช่างวัดเกาะ?
สำนักช่าง	วัดเกาะ?
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.14 เมตร ฐานกว้าง 1.40 เมตร ฐานยาว 1.40 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.60 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการขึ้นเทศน์บนธรรมาสน์หลังนี้แล้ว
อื่นๆ	นางทัพ โตทรัพย์ ได้สร้างกระจกรอบธรรมาสน์ภายในงานกฐินประจำปี 2512

18. วัดพลับพลาชัย (17-11-62)

ปีที่สร้าง	2465
ผู้สร้าง	นายเพชร-นางอ่อน พวงมณี ผู้ออกเงิน, นายเลิศ พ่วงพระเดช เป็นช่างผู้สร้าง
สำนักช่าง	วัดพลับพลาชัย
ราคา	เฉพาะค่าจ้างประมาณ 8-10 ชั่ง
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.76 เมตร ฐานกว้าง 1.85 เมตร ฐานยาว 1.85 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.63 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่เป็นประจำ
อื่นๆ	ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของธรรมาสน์หลังนี้คือ สาหร่ายเป็นตัวครุฑ

19. วัดน้อยไชยสุรินทร์ (13-07-62)

ปีที่สร้าง	2466
ผู้สร้าง	พระอธิการเกริม พร้อมด้วยอุบาสก และอุบาสิกา บริจาคเงินสร้าง
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.52 เมตร ฐานกว้าง 1.34 เมตร ฐานยาว 1.34 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.53 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	

20. วัดพระรูป (04-08-62)

ปีที่สร้าง	2466
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.88 เมตร ฐานกว้าง 1.60 เมตร ฐานยาว 1.60 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.52 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	ฐานบันไดเป็นรูปหนูและลิง และตัวธรรมาสน์ถูกตั้งอยู่บนตั่งไม้อีกชั้นหนึ่ง

21. วัดหัวสะพาน-วัดเขมาภิรติการาม (29-07-62)

ปีที่สร้าง	2468
ผู้สร้าง	นายทอง-นางเทียม พ่วงแสงแก้ว บ้านบางจาก ออกเงินสร้าง
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 3.87 เมตร ฐานกว้าง 1.80 เมตร ฐานยาว 1.80 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.75 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ยังคงมีการใช้ธรรมาสน์อยู่ ครึ่งสุดท้ายที่ใช้คือ เทศน์มหาชาติในวันปีใหม่ 2559
อื่นๆ	ตัวเรือนธรรมาสน์ พนักพิงและบันได แยกกัน ตัวเรือนธรรมาสน์อยู่บนศาลาการเปรียญ ส่วนพนักพิงและบันไดอยู่ตู้กระจกพระประธานบนกุฏิ ทางวัดกลัวหายจึงนำมาเก็บไว้บนกุฏิตั้งแต่ ปี 2561 ธรรมาสน์หลังนี้แปลกกว่าธรรมาสน์ทุกหลังที่สำรวจ เพราะไม่มีการประดับอะไรมากมาย เป็นเพียงการแกะสลักและปิดทองเป็นหลัก ส่วนรูปลักษณะเป็นฐานและขาสิงห์เห็นชัดเจน

22. วัดลาด (23-06-62)

ปีที่สร้าง	2469
ผู้สร้าง	อุบาสิกาฉายเป็นผู้เรียราย อุบาสิกาอึ้ง 800 บาท , อุบาสิกาล้วน 100 บาท, แม่กลอง 80 บาท, นายอิม อุบาสิกาชม 80 บาท และ มหาชน 250 คน เป็นเงิน 940 บาท ช่างผู้สร้าง บ้างกล่าวว่า อุบาสิกาฉายและพระอาจารย์บุญมาก จากวัดลาดโพธิ์ ร่วมกับช่างวัดเกาะสร้าง บ้างก็กล่าวว่าขุนศรีวังยศ เป็นช่างผู้สร้าง?
สำนักช่าง	วัดพระทรง
ราคา	2,000 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.73 เมตร ฐานกว้าง 1.70 เมตร ฐานยาว 1.72 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.61 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	ขึ้นเทศน์ครั้งสุดท้าย ราวปี พ.ศ.2535

23. วัดบันไดทอง (19-10-62)

ปีที่สร้าง	2470
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.18 เมตร ฐานกว้าง 1.67 เมตร ฐานยาว 1.67 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.50 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	เลิกใช้ธรรมาสน์หลังนี้เมื่อราวทศวรรษ 2550?
อื่นๆ	แต่เดิมมีหีบใส่ประดับอยู่ตรงเสาศาหน้าธรรมาสน์ แต่หายไปตั้งแต่ปี 2519

24. วัดนาค (15-06-62)

ปีที่สร้าง	2471
ผู้สร้าง	นายยา-นางจิ้น บ้านตรอกตันจันทร์ ในอุปการะของพระอธิการ (กลิ้ง) พร้อมด้วยทายก ทายิกา
สำนักช่าง	-
ราคา	15 ชั่ง
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.51 เมตร ฐานกว้าง 1.32 เมตร ฐานยาว 1.32 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.58 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	-

25. วัดลาดโพธิ์ (30-06-62)

ปีที่สร้าง	2471
ผู้สร้าง	พ่ออี-แม่แน, พ่อขัน-แม่สาย และแม่ฟอง เป็นผู้ออกเงิน ส่วนนายเล้ง เขยสุวรรณ เป็นช่างผู้สร้าง
สำนักช่าง	วัดเกาะ
ราคา	2,400 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.36 เมตร ฐานกว้าง 1.65 เมตร ฐานยาว 1.65 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.65 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่
อื่นๆ	ล่องถุนทั้ง 4 ด้าน สลักวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ด้านที่ 1 ตอนทศกัณฑ์ส่งกุมภกัณฑ์รับหอกโมกษะ ด้านที่ 2 ตอนหนุมานแปลงกายเป็นหมาเฝ้า ด้านที่ 3 ตอนหนุมานจะฆ่ากุมภกัณฑ์ ด้านที่ 4 ตอนพระลักษมณ์ต้องหอกโมกษะจาก กุมภกัณฑ์ (ด้านบันได)

26. วัดขุนตรา (15-06-62)

ปีที่สร้าง

2472

ผู้สร้าง

พระอธิการเส่ง ผู้จัดการสร้าง, นางเล็ก 164 บาท, นางผาด 160 บาท, นางเร่ 160 บาท, นายเชียว-นางเจิม 80 บาท, ผู้ใหญ่สอน-นางจัน 80 บาท, นายเอี่ยม-นางซุ่ย 80 บาท, นายยอด-นางมอน 40 บาท และ 120 บาท อีก 100 คนเศษ

สำนักช่าง

-

ราคา

18 ชั่ง

ขนาดธรรมาสน์

สูงจากฐานถึงยอด - เมตร
 ฐานกว้าง - เมตร
 ฐานยาว - เมตร
 สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน - เมตร

ประวัติการใช้งาน

-

สถานะปัจจุบัน

ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าว

อื่นๆ

เนื่องจากศาลาการเปรียญมีการปรับปรุง ธรรมาสน์จึงถูกรื้อลงมาข้างล่าง ขึ้นส่วนธรรมาสน์บางส่วน ถูกเก็บไว้ภายในโบสถ์

27. วัดชีว์ประเสริฐ (23-06-62)

ปีที่สร้าง	2473
ผู้สร้าง	พระอธิการตึกกับพวก 400 บาท แม่เฮียะ 200 บาท และพ่อแยม-แม่ลาว-ลูกสาวเพียน 1,800 บาท ร่วมกันเป็นผู้ถวายสร้าง, ช่างเล็ง เขยสุวรรณ เป็นช่างผู้สร้าง
สำนักช่าง	วัดเกาะ
ราคา	2,400 บาท
ขนาดธรรมเนียม	สูงจากฐานถึงยอด 5.82 เมตร ฐานกว้าง 1.74 เมตร ฐานยาว 1.74 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.76 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่ได้ใช้ธรรมเนียมหลังนี้แล้ว
อื่นๆ	ล่องถุนแกะเป็นเรื่องรามเกียรติ์ ล่องถุนทั้ง 3 ด้าน มี 2 ด้านที่แกะขึ้นมาใหม่

คือ ตอนอินทราชาติชุปสร และฝั่งตรงกันข้าม ส่วนด้านอินทราชาติแปลงกายเป็นล่องถุนเดิม (เหตุที่เชื่อว่าทำขึ้นมาใหม่เพราะความละเอียดและความลึกของการแกะ?) แต่สภาพโดยรวมของล่องถุนก็มีการชำรุด เช่น พระแสงหัก เป็นต้น

สัตว์ที่ยกมูรธาสนทั้ง 4 ด้าน เข้าใจว่าเป็นครุฑ หรือนกการเวก ซึ่งทำขึ้นมาแทนของเก่าเช่นกัน ลักษณะเด่นของสำนักวัดเกาะ คือ การมีสัตว์ยกมูรธาสนทั้ง 4 ด้าน

28. วัดสำมะโรง (30-06-62)

ปีที่สร้าง	2478
ผู้สร้าง	แม่แตน เครือภาค เป็นผู้ถวายเงินสร้าง, พระเทพวงศาจารย์ (หลวงพ่ออินทร์) วัดยาง เป็นช่างผู้สร้าง
สำนักช่าง	วัดยาง
ราคา	20 ชั่ง (1,600 บาท)
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.27 เมตร ฐานกว้าง 1.72 เมตร ฐานยาว 1.72 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.71 เมตร
ประวัติการใช้งาน	นอกจากพระขึ้นเทศน์แล้ว ยังเคยนำโกฐของแม่แตน (ผู้ถวายเงินสร้าง) มาตั้งบำเพ็ญกุศลด้วย
สถานะปัจจุบัน	มีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา และวันพระใหญ่
อื่นๆ	ตัวฐานรองรับันไต่หาย เพราะถูกขโมย

29. วัดถ้ำแก้ว (20-10-62)

ปีที่สร้าง	2478
ผู้สร้าง	นายป่าน บ้านพนมขวด เป็นผู้บริจาคสร้าง, พระอธิการยิต และช่างวัดเกาะเป็นช่างผู้สร้าง
สำนักช่าง	วัดเกาะ
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.97 เมตร ฐานกว้าง 1.60 เมตร ฐานยาว 1.60 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.59 เมตร
ประวัติการใช้งาน	ในอดีตเคยใช้ตั้งศพทางทองดี ทองทวี ที่วัดเกาะ ก่อนนำมาถวายเป็นธรรมาสน์ที่วัดถ้ำแก้ว มีการขึ้นเทศน์หลังสุดท้ายราวปลายทศวรรษ 2540?
สถานะปัจจุบัน	ศาลาการเปรียญถูกปรับเป็นหอศิลป์รัตนกันทร จึงนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานบนธรรมาสน์แทน
อื่นๆ	มีการสร้างกระจกครอบธรรมาสน์นานกว่า 20 ปี (ราวทศวรรษ 2530) เวลาพระขึ้นเทศน์จะเปิดกระจกให้อุบาสก-อุบาสิกาได้ยินเสียงเทศน์

30. วัดหนองควง (29-07-62)

ปีที่สร้าง	2478
ผู้สร้าง	นายป่าน-นางเปี่ยม เสมอสวัสดิ์ เป็นผู้ถวายเงินสร้าง, พระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินทโชโต) สร้าง
สำนักช่าง	วัดยาง
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.86 เมตร (ยอดเอียง) ฐานกว้าง 1.38 เมตร ฐานยาว 1.38 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.64 เมตร
ประวัติการใช้งาน	ธรรมาสน์นี้ใช้เทศน์มหาชาติครั้งล่าสุด เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2561
สถานะปัจจุบัน	ยังใช้ในการเทศน์มหาชาติ
อื่นๆ	ธรรมาสน์มีการบูรณะแล้ว คือ มีการติดกระจกใหม่ และทาสีทองใหม่ แต่ทิศทางการตั้งธรรมาสน์ผิดแผกไปจากชนบ

31. วัดบางขุนไทร (07-09-62)

ปีที่สร้าง	2479
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 6.61 เมตร (ยอดเอียง) ฐานกว้าง 1.65 เมตร ฐานยาว 1.65 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.70 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ใช้ชั้นเทศน์ช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	ธรรมาสน์ มีขาสิงห์ 3 ชั้น ที่ล่องถุนมีการแกะสลักนูนเรื่องรามเกียรติ์เหมือนกัน 2 ด้าน

32. วัดราชบูรณ์ศรีทธา (04-08-62)

ปีที่สร้าง	2480
ผู้สร้าง	นายเกลี้ยง คล้ายจันทร์ ถวายเงินสร้าง
สำนักช่าง	วัดยาง
ราคา	400 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.62 เมตร (ยอดถูกยกออกมาเพราะติดเพดาน) ฐานกว้าง 1.42 เมตร ฐานยาว 1.42 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.72 เมตร
ประวัติการใช้งาน	พระชั้นเทศน์ครั้งสุดท้าย ประมาณ ช่วง พ.ศ. 2520? และเคยใช้เป็นเมรุตั้งศพ
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังนี้แล้ว
อื่นๆ	-

33. วัดเพ็รียง (30-06-62)

ปีที่สร้าง	2480
ผู้สร้าง	แม่เทียบ-พ่อฮุด บ้านไร่ตีนน้ำ
สำนักช่าง	-
ราคา	1,815 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.36 เมตร ฐานกว้าง 1.42 เมตร ฐานยาว 1.42 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.48 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	เลิกใช้ธรรมาสน์หลังนี้ ประมาณ 4 ปี (ราว พ.ศ. 2558?)
อื่นๆ	-

34. วัดสนามพราหมณ์ (05-10-62)

ปีที่สร้าง	2481
ผู้สร้าง	บุญเลี่ยม เพ็ชรเกษตนิवास, คุณประธาน บุญรวม เสนาคิสัย และนางบุญชั้น โก้ยสุขโข
สำนักช่าง	วัดพลับพลาชัย?
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด - เมตร ฐานกว้าง 1.36 เมตร ฐานยาว 1.36 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.44 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	เป็นที่ตั้งรูปหล่อเจ้าอาวาสองค์ก่อน
อื่นๆ	-

35. วัดหนองจอก (09-02-63)

ปีที่สร้าง	2487
ผู้สร้าง	ผู้ใหญ่ปูน-นางผาด จันแดง สร้างอุทิศให้ นางสาวบุญส่ง, ครูเลิศ พ่วงพระเดช เป็นช่างผู้สร้าง
สำนักช่าง	วัดพลับพลาชัย
ราคา	35 ชั่ง
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.55 เมตร
	ฐานเก่ากว้าง 1.45 เมตร ฐานใหม่กว้าง 1.80 เมตร
	ฐานเก่ายาว 1.45 เมตร ฐานใหม่ยาว 1.80 เมตร
	สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.63 เมตร
ประวัติการใช้งาน -	
สถานะปัจจุบัน	ไม่ได้ใช้งานธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	เดิมฐานบันไดเป็นตัวกระต่าย แต่หายไปประมาณ 20 ปี (ราวทศวรรษ 2540?) จึงนำเอาช่างมาเป็นฐานแทน

36. วัดใหม่เจริญธรรม (04-08-62)

ปีที่สร้าง	2493
ผู้สร้าง	พ่อไข่-แม่เผือก อินทนิม อุทิศให้พ่อคึก-แม่ไคล อินทนิม และและอุทิศให้ พ่อดี-แม่ฝ่อง กับญาติทั้งหลาย, สันนิษฐานว่าช่างกลุ่มวัดยาง เป็นช่างผู้สร้าง?
สำนักช่าง	วัดยาง
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.39 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.49 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.49 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.59 เมตร
ประวัติการใช้งาน	เลิกใช้ธรรมาสน์มาประมาณ 10 กว่าปี (ราวปลายทศวรรษ 2540?) เพราะมีการรื้อศาลาการเปรียญ จึงยกมาเก็บไว้ที่กุฏิแทน
สถานะปัจจุบัน	ไม่ได้ใช้งานธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	-

37. วัดชลูป (14/15-07-62, 03-11-62)

ปีที่สร้าง	2495
ผู้สร้าง	พระเทพวงศาจารย์ (หลวงพ่ออินทร์) จากวัดยาง มาสร้างในสมัยที่หลวงพ่อเผือก เป็นเจ้าอาวาสวัดชลูป
สำนักช่าง	วัดยาง (กระจึงมีความเฉพาะแบบวัดยาง)
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.41 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.56 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.56 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.89 เมตร
ประวัติการใช้งาน	เดิมธรรมาสน์อยู่บนกุฏิพระ มีเทศน์ทุกวันพระ แต่ราว 20 ปีที่แล้ว (ช่วงทศวรรษ 2540?) ได้รื้อกุฏิ จึงนำธรรมาสน์ไปไว้บนศาลาการเปรียญกระทั่งปัจจุบัน
สถานะปัจจุบัน	ไม่ได้ใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	บริเวณขอบเรือนมีอักษรบาลี เขียนอยู่ ทั้ง 3 ด้าน และขอบบันไดทางขึ้นทั้ง 2 ด้าน โดยมีกระจึงบังขไว้ ส่วนล่องถุนเป็นงานแกะสลักผสมประดับกระจก ในขณะที่ดาวเพดาน ทำจากกระจก

38. วัดธงไชย (06-10-62)

ปีที่สร้าง	2498
ผู้สร้าง	น.ส.น้อย จิตรเพชร ราคา 4,000 บาท, แม่สาด กลัดอยู่ ราคา 1,520 บาท และพ่อหริ่ม พ.ต.ต. ประเสริฐ อยู่ประเสริฐ
สำนักช่าง	-
ราคา	5,520 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.37 เมตร + ยอดขนาด 0.90 เมตร (ยอดถูกแยกชิ้นส่วนออก) ฐานเก๋ากว้าง 1.51 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.51 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.50 เมตร
ประวัติการใช้งาน	เดิมธรรมาสน์อยู่ที่ศาลาการเปรียญ แต่เมื่อปี 2556 มีการปรับปรุงศาลาการเปรียญ จึงยกธรรมาสน์ มาไว้ที่กุฏิแทน และนำยอดออกไปเนื่องจากติดเพดาน
สถานะปัจจุบัน อื่นๆ	ปัจจุบันยังมีการขึ้นเทศน์อยู่ทุกวันพระ ล่องถนน เป็นเรื่องรามเกียรติ์ แต่ไม่ทราบตอน

39. วัดมหาธาตุวรวิหาร (03-08-62)

ปีที่สร้าง	ก่อน 2500
ผู้สร้าง	วัดยาง
สำนักช่าง	วัดยาง
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 6.31 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.53 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.53 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.84 เมตร
ประวัติการใช้งาน	ธรรมาสน์หลังนี้เคยถูกนำน้อออกจากวัดเพื่อใช้ในงานพระราชพิธีของรัชกาลที่ 9 แต่ด้วยความสูงของธรรมาสน์จึงไม่สามารถเข้าพระที่นั่งฯ ได้ ธรรมาสน์หลังนี้ ใช้เทศน์ครั้งสุดท้าย เมื่อครั้งเจ้าอาวาสองค์เก่า ราว 25-30 ปี หรือประมาณ 2538-2539?
สถานะปัจจุบัน	ไม่ได้ใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	-

40. ศาลาคามาวลี (04-08-62)

ปีที่สร้าง	ก่อน 2500
ผู้สร้าง	ระดมทุนกันเองของชาวบ้านแล้วไปซื้อมาวางไว้ที่ศาลาคามาวลี
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.76 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.30 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.30 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.33 เมตร
ประวัติการใช้งาน	ปี 2537 พระอาจารย์เก็น (วัดเกาะ) และชาวบ้านอยากจะทำบูรณะทั้งศาลาและธรรมาสน์ ในส่วนของศาลาแล้วเสร็จ แต่ธรรมาสน์ ได้จ้างช่างมาติดกระจก แต่ติดได้เพียง 1 เส้า แล้วไม่ทำต่อ
สถานะปัจจุบัน	ใช้เทศน์เฉพาะวันพระในพรรษาเท่านั้น โดยจะนิมนต์พระแต่ละวัดมาเทศน์
อื่นๆ	ธรรมาสน์ในศาลาคามาวลี น่าจะมีมาก่อนปี 2500 เป็นการระดมทุนกันเองของชาวบ้านแล้วไปซื้อมา วางไว้ที่ศาลาคามาวลี มีลักษณะยอดคล้ายสุลุป คาดว่าเป็นสกุลช่างเมืองเพชร? แต่งงานไม่ละเอียด

41. วัดหนองไม้เหลือง (17-11-62)

ปีที่สร้าง	2500
ผู้สร้าง	ชาวบ้านร่วมสมทบเงินสร้างถวาย โดยมีหลวงพ่อพาน (อดีตครองเจ้าอาวาส) เป็นผู้หาช่างมาสร้าง
สำนักช่าง	วัดยาง ครูบัว นาวิวงศ์ และนายเทศ ลอยโพยม
ราคา	35,000 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.55 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 2.05 เมตร ฐานเก๋ายาว 2.05 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.65 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ขึ้นเทศน์เฉพาะวันพระช่วงเข้าพรรษาถึงลอยกระทง
อื่นๆ	-

42. วัดลาดศรีพราราม (14-07-62)

ปีที่สร้าง	2502
ผู้สร้าง	พ่อตู่ แม่แถบ แม่อุ๋ จันทศ สร้างถวาย
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.53 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.66 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.66 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.83 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว และถูกนำไปไว้ที่ศาลาสวดศพ
อื่นๆ	ลักษณะของธรรมาสน์มีความสมัยใหม่ มีชื่อผู้ถวายและปีที่ถวายติดอยู่

43. วัดอินทราราม-บ้านขลุ่ (19-10-62)

ปีที่สร้าง	2502
ผู้สร้าง	นางเมี้ยน สิงห์สุทธิ อุทิศให้ นายหนู สิงห์สุทธิ
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.48 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.56 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.56 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.60 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ใช้ธรรมาสน์ในช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	-

44. วัดกุฎีดาว (19-10-62)

ปีที่สร้าง	2504
ผู้สร้าง	ขุนสุนทรกิจวิจารณ์ (ยุทธ อดตมะรูป)-นางบุญล้น อดตมะรูป สร้างถวาย
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.51 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.89 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.59 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.58 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ธรรมาสน์ตั้งอยู่ในศาลาการเปรียญ ไม่ได้ใช้ ตั้งแต่ปี 2550 จึงนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานแทน
อื่นๆ	ศาลาการเปรียญได้มอบให้โรงเรียนไว้ใช้งานประมาณปลายทศวรรษ 2550?

45. วัดประดิษฐาราม (15-09-62)

ปีที่สร้าง	2505
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.91 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 191 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.91 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.79 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ยังมีการใช้ธรรมาสน์ในช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	ล่องคุณธรรมาสน์เป็นเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมาสน์ที่จัดหามาจากเสาชิงช้า ในปี 2505 ส่วนศาลาการเปรียญสร้างในปี 2504

46. วัดป้อม (29-06-62)

ปีที่สร้าง	2509
ผู้สร้าง	นายมะลิ ชูไพฑูรย์ เป็นช่างผู้สร้าง
สำนักช่าง	วัดเกาะ
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.68 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.86 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.86 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.78 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ใช้ธรรมาสน์ขึ้นเทศน์ช่วงเข้าพรรษาและวันพระใหญ่
อื่นๆ	ล่องถุนทั้ง 3 ด้าน สลักภาพนุฆมานเข้าเฝ้า, นกหิมพานต์ และสิงห์ ธรรมาสน์หลังนี้ น่าเป็นธรรมาสน์หลังสุดท้ายในสายสำนักวัดเกาะ (ปี 2509)

47. วัดป่าแป้น (14-09-62)

ปีที่สร้าง	ประมาณ 2509
ผู้สร้าง	นายสุริยา สะอาดจิตร อุทิศให้ คุณพ่อเฉื่อย-คุณแม่รอด-พี่เฉลิม-พี่น้อง สะอาดจิตร ลุงพน-ป้าอินทร์-ลุงน่วม-ป้าเหลี่ยม-ลุงเมี้ยน-ป้ามน-อาแพว สะอาดจิต และญาติทั้งหลาย (สันนิษฐานว่าเป็นชื่อผู้บูรณะ ไม่ใช่ผู้แรกสร้าง 21,000 บาท)
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.91 เมตร (ยอดเอียง) ฐานเก๋ากว้าง 1.57 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.57 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.71 เมตร
ประวัติการใช้งาน	เคยมีการบูรณะไม่เกิน 20 ปี หรือประมาณทศวรรษ 2540? โดยใช้เวลารื้อและประกอบไม่เกิน 3 วัน
สถานะปัจจุบัน	ธรรมาสน์ใช้เทศน์เฉพาะวันพระ
อื่นๆ	-

48. วัดโพพระนอก (07-03-63)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.60 เมตร ฐานกว้าง 1.65 เมตร ฐานยาว 1.65 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.83 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ยังคงใช้ชั้นเทคนิคในช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	มีการสร้างกระจกครอบตัวธรรมาสน์

49. วัดชะอำ (02-02-63)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	ซื้อมาจากวัดโพพระนอก ในปี 2500 สันนิษฐานกลุ่มช่างวัดยาง เป็นช่างผู้สร้าง?
สำนักช่าง	วัดยาง
ราคา	5,000-7,000 บาท
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.66 เมตร ฐานกว้าง 1.51 เมตร ฐานยาว 1.51 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.52 เมตร
ประวัติการใช้งาน	พระครูธรรมาภริรัตน์ (ฉิน จนุทสโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดชะอำ นำมาจากวัดโพพระนอก ในปี 2500 โดยการถวายปัจจัย ในราคา 5,000 บาท ของนางเซย เพื่อนำมาใช้ตั้งศพสามิของท่าน คือ นายมานิตย์ จากนั้นจึงถวายเป็นธรรมาสน์ ตั้งไว้บนศาลาการเปรียญหลังเก่าของวัดชะอำ
สถานะปัจจุบัน	ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุ
อื่นๆ	ข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุที่ประดิษฐาน คือ 1. ครอบครัวนางอารีย์ เอี่ยมเอก, น.ส.จำลอง, น.ส.ญาติ ทองทับ อุทิศให้พ่อซี แม่เป็อน ทองทับ 3,000 บาท 2. นายสันติ คงวัฒนา 2,000 บาท บริจาคผ้ามา่นโดย ฐิตินันท์ผ้ามา่น ชะอำ

50. วัดเกาะแก้วสุทธาราม-บ้านแหลม (07-09-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.87 เมตร ฐานกว้าง 1.84 เมตร ฐานยาว 1.84 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.76 เมตร
ประวัติการใช้งาน	มีการบูรณะและทาสีใหม่ในปี 2560 ใช้ งบประมาณ 70,000-80,000 บาท
สถานะปัจจุบัน	ยังคงใช้ขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	ธรรมาสน์ ด้านบนประดับด้วยเทพนม/เทวดา ส่วนด้านล่างเป็นครุฑ ตัวประดับเคยหาย จึงนำมาใส่ใหม่ อันเก่ามีเพียง เทวดา 2 ตัว และครุฑ 1 ตัว เท่านั้น ลักษณะของธรรมาสน์โดยรวมน่าจะได้รับอิทธิพลจากอัมพวา มีป้ายเขียนไว้ว่า “อาจารย์วิเชียร อักโขพันธ์ อุทิศให้อัฐัน แม่ฉิ่ง ปู่เอี้ยว อักโขพันธ์ บริจาค 5,000 บาท” เข้าใจว่าเป็นการบริจาคช่วงที่ทำการบูรณะและทาสีใหม่ ปี 2560

51. วัดไทรทอง (07-09-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.16 เมตร ฐานกว้าง 1.63 เมตร ฐานยาว 1.63 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.48 เมตร
ประวัติการใช้งาน	มีการบูรณะในปี 2531
สถานะปัจจุบัน	ใช้ธรรมาสน์ขึ้นเทศน์ช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	บูรณะ 50,000 บาท ผู้ออกเงินบูรณะ คือ นายครุ่ย-นางนิยม สุขขารมย์ อุทิศให้พ่อล้อมแม่แยม สุขขารมย์ 9 พ.ค. 2531

52. วัดไม้รวกสุขาราม (02-11-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 3.10 เมตร ฐานกว้าง 1.35 เมตร ฐานยาว 1.35 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.35 เมตร
ประวัติการใช้งาน	เคยถูกรื้อกองไว้ แต่ประมาณ 20 ปีที่แล้ว หรือราวทศวรรษ 2540 หลวงพ่อช่วง (เจ้าอาวาสขณะนั้น มรณะปี 2556) ได้นำมาประกอบขึ้นอีกครั้ง โดยจ้างช่างแถวดอนจุฬามาทาสี และตอกตะปูจนแล้วเสร็จ
สถานะปัจจุบัน	ใช้ธรรมาสน์ขึ้นเทศน์ทุกวันพระ
อื่นๆ	-

53. วัดวังบัว (02-11-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.30 เมตร ฐานกว้าง 1.57 เมตร ฐานยาว 1.57 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.75 เมตร
ประวัติการใช้งาน	ธรรมาสน์หลังนี้มีการบูรณะ ประมาณ 13 ปีที่แล้ว หรือช่วงปี 2549 โดยใช้เงินในการบูรณะ 50,000 บาท ก่อนบูรณะมีชิ้นสุดหลุดหาย เช่น กระจกสี พอบูรณะจึงนำมาติดใหม่ และปิดทองใหม่
สถานะปัจจุบัน	ขึ้นเทศน์ทุกวันพระ และเทศน์มหาชาติ
อื่นๆ	บันไดเคยหายไปถึง 2 ครั้ง ครั้นทำการบูรณะใน ปี 2549 จึงลงลิ้มบันไดยึดกับฐานหนุ ปัจจุบันหากไม่มีการใช้ศาลาการเปรียญ หรือขึ้นเทศน์ จะใช้ผ้าคลุมธรรมาสน์ไว้

54. วัดดอนกอก (14-07-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.43 เมตร (ยอดเอียง) ฐานกว้าง 1.46 เมตร ฐานยาว 1.46 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.52 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์แล้ว
อื่นๆ	ธรรมาสน์ตั้งอยู่ที่ศาลาการเปรียญ ซึ่งศาลาการเปรียญมีสภาพชำรุด ส่วนธรรมาสน์ตั้งอยู่บริเวณมุมหนึ่งของ ศาลาการเปรียญ มีสภาพชำรุด ไม่สามารถใช้งานได้แล้ว

55. วัดแก่นเหล็ก (29-06-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.20 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.57 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.57 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.65 เมตร
ประวัติการใช้งาน	ไม่ทราบว่าสร้างสมัยใด โดยใคร แต่ทราบว่าขึ้นเทศน์ครั้งหลังสุดน่าจะช่วงปี 2538-2539 โดยพระมหาบุญช่วย (เจ้าอาวาสขณะนั้น)
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	ตัวธรรมาสน์และบันได อยู่แยกจากกัน ซึ่งบันไดจะเป็นนาค 3 เศียร มีเพียงชั้นบันได 3 ชั้น ไม่สูงมาก ฐานเป็นเพียงไม้แผ่นแกะสลัก ส่วนตัวเรือนกระฉังมีซุ้มแก้ว ปัจจุบันเก็บบันไดไว้ที่กุฏิพระ

56. วัดโพธิ์เรียง (14-07-62, 02-11-62)

(หลังที่ 1)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	ฝีมือช่างเมืองเพชร
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.61 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.41 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.41 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.29 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	ฐานสิงห์ 3 ชั้น, ตัวธรรมมาสน์เป็นรูปแบบลักษณะแบบอยุธยา ฝีมือช่างเพชร เน้นประดับกระจก

57. วัดโพธิ์เรียง (14-07-62, 02-11-62)

(หลังที่ 2)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.53 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.42 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.42 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.49 เมตร
ประวัติการใช้งาน	เลิกใช้ธรรมาสน์ไปประมาณ 10 กว่าปีแล้ว (ราวต้นทศวรรษ 2450?) เพราะทางวัดได้สร้างกุฏิ การใช้ศาลาการเปรียญ และธรรมาสน์จึงหยุดไปโดยปริยาย
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	วัวหมอบตรงบันไดหายไป จึงเอาสิงห์ใส่แทน, เป็นธรรมาสน์ที่สร้างขึ้นใหม่ เข้าใจว่าน่าจะเป็นธรรมาสน์ที่ล่องฝีกช่างประจำวัด, ดาวเพดานของธรรมาสน์เป็นการเขียนลาย ไม่ได้ประดับกระจก

58. วัดจันทาราม (14-07-62, 02-11-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.07 เมตร (ยอดเอียง) ฐานเก๋ากว้าง 1.46 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.46 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.64 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ยังมีการขึ้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษาอยู่
อื่นๆ	วัดจันทารามมีธรรมาสน์ 1 หลัง ยกมาจากวัดโพธิ์เรียง มีรูปทรง และลักษณะเหมือนธรรมาสน์ของวัดโพธิ์เรียง แต่มีความวิจิตรกว่า มีข้อสันนิษฐานธรรมาสน์ของทั้งวัดโพธิ์เรียงและวัดจันทาราม ดังนี้ ธรรมาสน์ หลังแรก อยู่ที่วัดโพธิ์เรียง เป็นรูปทรงแบบบอชยุธา ต่อมาหลังที่ 2 อยู่ที่วัดจันทาราม และหลังที่ 3 อยู่ยังวัดโพธิ์เรียง ที่ไม่ค่อยมีความวิจิตร ในสมัยรุ่นปู่ตาตาย จะเรียกวัดโพธิ์เรียงว่า วัดใหญ่ วัดโพธิ์เรียง จัดอยู่ในลำดับการก่อสร้างเป็นวัดลำดับที่ 4 ของเมืองเพชร (วัดแรก วัดใหญ่ วัดคงคาราม วัดโพธิ์เรียง ตามลำดับ) วัดโพธิ์เรียง มีวัดที่แยกออกไปอีก 2 แห่ง คือ วัดจันทาราม และวัดโพธิ์ลอย

59. วัดโพธิ์งาม-วัดโพธิ์บางเค็ม (28-07-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 6.49 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.75 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.78 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.77 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ไม่ได้ใช้ธรรมาสน์จึงนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานแทน
อื่นๆ	มีการคลุมผ้าป้องกันความเสียหายทั้งจากนก แมลง ฝุ่น ฯลฯ สันนิษฐานว่าเป็นธรรมาสน์เสาชิงช้า ประมาณปี 2530

60. วัดปากน้ำ (04-08-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.51 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.50 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.50 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.74 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ยังใช้ชั้นเทศน์ในช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	ลักษณะธรรมาสน์เป็นฐานสิงห์ 2 ชั้น สันนิษฐานว่าลักษณะคล้ายกับวัดเพ็ญ ในส่วนของกระจัง ปฏิญาณหายไป เหลือให้เห็นเพียงด้านเดียว ซึ่งสืบจากภาพที่เหล่าอุบาสก-อุบาสิกาถ่ายภาพช่วง เข้าพรรษา ทำให้ทราบว่า ประมาณ ปี 2550-2551 กระจังส่วนยอดยังมีอยู่ พอภาพถ่ายในปี 2554 กระจังได้หลุดหายไปส่วนหนึ่ง

61. วัดทองนพคุณ (05-10-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	นายกุย นางแม่้ว, นายแฉ่ง นางเพลิน, พ่อเทียน แม่เกา นายอ่อน นายชวน ผู้ปฏิสังขรณ์
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.87 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.84 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.84 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.82 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ยังใช้ธรรมาสน์ในช่วงเข้าพรรษา
อื่นๆ	ธรรมาสน์ มีฐานขาสิ่งห์ 1 ชั้น สถาปัตยกรรมจันทาลุดชารุต บันไดนำมาวางใหม่ ส่วนขอบเหนือล่องถุนประดับด้วยกระจก บริเวณล่องถุนมีรายชื่อผู้มอบเงินและปฏิสังขรณ์

62. วัดเขابันไดอิฐ (20-10-62)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 5.35 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.34 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.34 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.46 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ตั้งอยู่บนกุฏิเจ้าอาวาส เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
อื่นๆ	ลักษณะมีการชำรุดจำนวนมาก แต่ยังคงสภาพสวยงาม บันไดสิงห์ มี 4 ชั้น จากการสันนิษฐาน ตัวเรือนเหมือนธรรมาสน์วัดโพธิ์เรียง ที่เป็นสมัยอยุธยาตอนปลาย ส่วนบันได กลับคล้ายกับวัดยาง แต่ชั้นกว่า

63. วัดเพชรพลี (05-10-62)

(หลังที่ 1)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
อสำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด - เมตร ฐานเก๋ากว้าง - เมตร ฐานเก๋ายาว - เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน - เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	นำพระเขี้ยวแก้วมาประดิษฐาน
อื่นๆ	ไม่สามารถเข้าไปวัดได้ เนื่องจากพื้นที่อยู่ในอาคารพิพิธภัณฑฯ มีตู้กระจกพระจัดแสดงอยู่

64. วัดเพชรพลี (05-10-62)

(หลังที่ 2)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.40 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.35 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.35 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.44 เมตร
ประวัติการใช้งาน	เคยใช้ธรรมาสน์ถึงประมาณปี 2552
สถานะปัจจุบัน	ไม่มีการใช้ธรรมาสน์หลังดังกล่าวแล้ว
อื่นๆ	แต่เดิมมีบันได เอาออกเพราะไม่ได้ใช้งาน

65. วัดปากคลอง-วัดสมุทราราม (01-02-63)

(หลังที่ 1)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด - เมตร (ยอดหลุดไม่สามารถวัดขนาดได้) ฐานเก๋ากว้าง 1.76 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.76 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.80 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ตั้งอยู่ในโรงเก็บของ ไม่ได้ใช้งานแล้ว
อื่นๆ	มีการประดับด้วยเทพพนม ครุฑและยักษ์ ลักษณะคล้ายกับธรรมาสน์วัดเกาะแก้ว บางตะบูน สภาพชำรุด ยอดหัก บันไดอยู่กับธรรมาสน์อีกหลังบนศาลาการเปรียญ (ปรับปรุงศาลาการเปรียญ อยู่)

66. วัดปากคลอง-วัดสมุทราราม (01-02-63)

(หลังที่ 2)

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	-
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.81 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.48 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.48 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน 1.56 เมตร
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ตั้งอยู่บนศาลาการเปรียญ (มีการปรับปรุงศาลาฯ อยู่) และไม่ได้ใช้งาน
อื่นๆ	มีการประดับด้วยเทพพนม ครุฑและยักษ์ ลักษณะคล้ายกับธรรมาสน์วัดเกาะแก้ว บางตะบูน สภาพชำรุด ยอดหัก มีบันได 2 หลัง หนึ่งในนั้นคือบันไดของธรรมาสน์ที่อยู่โรงเก็บของ

67. วัดลุ่มโพธิทอง (09-02-63)

ปีที่สร้าง	อายุธรรมาสน์ ประมาณ 30 ปี (ราวทศวรรษ 2530?)
ผู้สร้าง	คนในหมู่บ้านสร้างถวาย
สำนักช่าง	-
ราคา	-
ขนาดธรรมาสน์	สูงจากฐานถึงยอด 4.53 เมตร ฐานเก๋ากว้าง 1.78 เมตร ฐานเก๋ายาว 1.78 เมตร สูงจากที่นั่งถึงดาวเพดาน - เมตร (ไม่สามารถวัดได้ เนื่องจากทางวัดนำผ้ามาปิดคลุมไว้)
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ธรรมาสน์หลังนี้ไม่ได้ใช้งานเนื่องจากการปรับปรุงศาลาการเปรียญ
อื่นๆ	บันไดเพ็ญหายก่อนไปสำรวจไม่นาน

68. วัดโรงเข้ (26-05-2560)

ปีที่สร้าง

-

ผู้สร้าง

-

สำนักช่าง

-

ราคา

-

ขนาดธรรมเนียม

-

ประวัติการใช้งาน

-

สถานะปัจจุบัน

ถูกเก็บไว้บนศาลาการเปรียญของวัด

อื่นๆ

ปัจจุบันไม่สามารถเข้าสำรวจได้ เนื่องจากสภาพธรรมาสน์ชำรุดเสียหายอย่างมาก จึงนำภาพจากการสำรวจของนายชนัญญ์ เมฆหมอก ที่เคยสำรวจแล้ว เมื่อปี 2560 แต่ไม่ได้สำรวจกายภาพมาใช้แทน

69. วัดหนองกาทอง (03-05-2560)

ปีที่สร้าง

-

ผู้สร้าง

-

สำนักช่าง

-

ราคา

-

ขนาดธรรมเนียม

-

ประวัติการใช้งาน

-

สถานะปัจจุบัน

ถูกเก็บไว้ใต้ถุนกุฏิ

อื่นๆ

ปัจจุบันไม่สามารถเข้าไปบริเวณใต้ถุนกุฏิได้ จึงนำภาพจากการสำรวจของนายชนัญญ์ เมฆหมอก ที่เคยสำรวจแล้ว เมื่อปี 2560 แต่ไม่ได้สำรวจกายภาพมาใช้แทน

70. วัดปากคลอง (30-03-2560, 13-07-2562)

ปี 2560

ปี 2562

ปีที่สร้าง	-
ผู้สร้าง	พระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินทโชโต)
สำนักช่าง	วัดยาง
ราคา	-
ขนาดธรรมเนียม	-
ประวัติการใช้งาน	-
สถานะปัจจุบัน	ถูกเก็บไว้บนศาลาการเปรียญของวัด ชั้นส่วนถูกขโมย ในปี 2560 เหลือแต่โครงบางส่วน แต่พอปี 2562 ไม่เหลือสภาพ
อื่นๆ	ไม่สามารถวัดขนาดทางกายภาพของธรรมเนียมได้

ข. ตารางแสดงข้อมูลธรรมาสน์ (ลำดับตามปีที่สร้าง)

ตารางแสดงข้อมูลธรรมาสน์ (ลำดับตามปีที่สร้าง)

ชื่อวัด	อำเภอ	ปีที่สร้าง	ผู้สร้าง	ราคา
วัดใหญ่สุวรรณาราม	เมือง	2 หลัง 1.อยุธยาตอนปลาย 2.รัชกาลที่ 5	กลุ่มช่างหลวงอยุธยา ขุนศรีวิงยศ	-
วัดในกลาง	บ้านแหลม	อยุธยาตอนปลาย	ช่างหลวงอยุธยา	-
วัดยาง	เมือง	2423	คุณแม่เลี่ยม พิชัยชลสินธุ์, กลุ่มช่างวัดยาง	-
วัดพระทรง	เมือง	คาดว่าสร้างพร้อม กัน 2 หลัง? 2460	ขุนศรีวิงยศ และพระอาจารย์เป่า	-
วัดท่าไชยศิริ	เมือง	2460	ตระกูลทองวิลาส เป็นเจ้าภาพ บูรณะ, ช่างชาว ชาวอัมพวา	12 ชั่ง (960 บาท)
วัดห้วยโรง	เขาย้อย	2460	พระพลู – ซีแป้ว เลื่อนลอย	500 บาท
วัดคงคาราม	เมือง	2461	ขุนศรีวิงยศ	-
วัดแรก	เมือง	2461	อ,ท, ขุนศรีวิงยศ	-
วัดจันทราวาส	เมือง	2461	-	-
วัดชมพูพน	เมือง	2463	นายเอี่ยม นางเร่ แซ่มชื่น	-
วัดบางทะเล	เมือง	2463	พ่อชมแม่จิ้น ปฏิสังขรณ์, พระเติม พระพลู	400 บาท
วัดศาลาเขื่อน	บ้านลาด	2463	สันนิษฐานว่าเป็น งานของพระเทพวงศาจารย์	-
วัดท่าศิริ	เมือง	?2464	-	-
วัดเกาะ	เมือง	2465	พระอธิการเหลื่อม 800 บาท นาย ครอง แม่หนู คนอื่นๆ-1,600 นายกิ่ง อยู่โปรง	2,400 บาท
วัดนาพรหม	เมือง	2465	ช่างวัดเกาะ	-
วัดปลับปลาชัย	เมือง	2465	นายเพ็ชร นางอ่อน พวงมณี และอีกหลายคน, นายเลิศ พ่วงพระเดช	เฉพาะค่าจ้างช่าง ชั่ง 8-10
วัดน้อยไชยสุรินทร์	เมือง	2466	พระอธิการเกริม อุบาสก อุบาสิกา	-
วัดพระรูป	เมือง	2466	-	-
วัดหัวสะพาน (วัดเขมาภริตติการาม)	เมือง	2468	นายทอง นางเทียม พ่วงแสงแก้ว บ้านบางจาก	-

วัดลาด	เมือง	2469	อุบาสิกาฉาย, พระอาจารย์บุญมาก วัดลาดโพธิ์ ร่วมกับช่างวัดเกาะ สร้าง? บางตำรากล่าวว่า เป็นผลงานของขุนศรีวังยศ ? จึงยังคงต้องศึกษาต่อไป	อุบาสิกาฉายเป็นผู้เรียราย อุบาสิกาอึ้ง 800 บาท อุบาสิกาล้วน 100 แม่ กลอง 80 บาท นายอิม อุบาสิกาخم 80 บาท มหาชน 250 คน รวม 940 บาท รวม 2,000บาท
วัดบันไดทอง	เมือง	2470	-	-
วัดนาค	เมือง	2471	นายยา นางจิ้น บ้านตรอกต้น จันทน์ ในอุปการะของพระอธิการ (กลิ้ง) พร้อมทายก ทายิกา	15 ชั่ง
วัดลาดโพธิ์	เมือง	2471	พ่อยี่ แม่แน, พ่อขัน แม่สาย, นายเล้ง เขยสุวรรณ (กลุ่มช่างวัดเกาะ)	2,400 บาท
วัดขุนตรา	เมือง	2472	พระอธิการเส่ง	นางเล็ก 164 บาท นางผาด 160 บาท นางเร่ 160 บาท นายเขี้ยว นางเจิม 80 บาท ผู้ใหญ่สอน นางจัน 80 บาท นายเอี่ยม นางช้อย 80 บาท นายยอด นางมอน 40 บาท 120 บาท อีก 100 คนเศษ รวม 18 ชั่ง
วัดชีวีประเสริฐ	เมือง	2473	ช่างเล้ง เขยสุวรรณ (กลุ่มช่างวัดเกาะ)	พระอธิการตี 400 บาท แม่เฮียะ 200 บาท พ่อแยม แม่ลาว ลูกสาว 1,800 บาท รวม 2,400 บาท
วัดสามะโรง	เมือง	2478	แม่แตน เครื่องนาค, พระเทพวงศาจารย์	20 ชั่ง)1,600 บาท(
วัดถ้ำแก้ว	เมือง	2478	นายบ้าน บ้านพนมขวด, พระ อธิการยิต และทีมช่างวัดเกาะ	-
วัดหนองควง	เมือง	2478	นายบ้าน นางเปี่ยม เสมสวัสดี, พระเทพวงศาจารย์ สร้าง	-

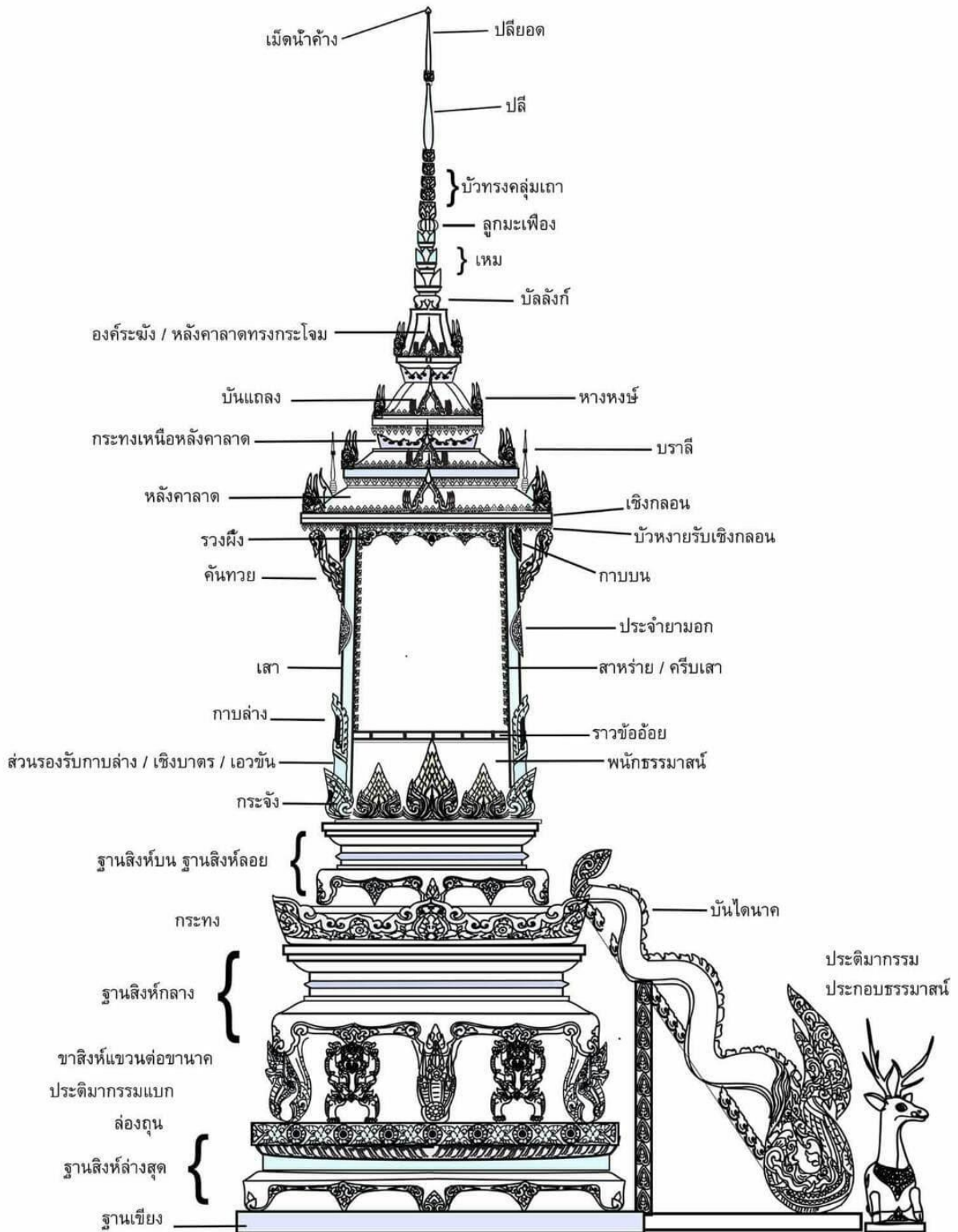
วัดบางขุนไทร	เมือง	2479	-	-
วัดราษฎร์ศรัทธา	เมือง	2480	นายเกลี้ยง คล้ายจันทร์ใช้เป็นเมรุ ตั้งศพ, กลุ่มช่างวัดยาง	400 บาท
วัดเพรียง	เมือง	2480	แม่เทียบ พ่อสุด บ้านไร่ตีนน้ำ	1,815 บาท
วัดสนามพราหมณ์	เมือง	2481	บุญเลี่ยม เพ็ชรเกษตริณิวาส นาย ประธาน บุญรวม เสนาดิสัย นาง บุญล้น ไก่สุขโข (สันนิษฐานช่างวัดพลับพลาชัย?)	-
วัดหนองจอก	ท่ายาง	2487	ผู้ใหญ่ปุ่น นางผาด จันแดง อุทิศให้ นางสาวบุญส่ง สร้างโดยครูเลิศ พ่วงพระเดช	35 ชั่ง
วัดใหม่เจริญธรรม	เมือง	2493	พ่อไข่ แม่เผือก อินทนิม อุทิศ พ่อคลีก แม่ไคล อินทนิม, สันนิษฐานว่าเป็นช่างกลุ่มวัดยาง?	-
วัดชลูป	บ้านลาด	2495	พระเทพวงศาจารย์ สันนิษฐานว่าเป็นช่างกลุ่มวัดยาง?	-
วัดธงไชย	เมือง	2498	-	นส.น้อย จิตรเพชร 4,000 . บาท, แม่สาต กลัดอยู่ 1,520 บาท และพ่อหริ่ม พต.ต. ประเสริฐ อยู่. รวมเป็นเงิน บาท 5,520
วัดมหาธาตุวรวิหาร	เมือง	ก่อน 2500	สันนิษฐานว่าเป็นช่างกลุ่มวัดยาง?	-
ศาลาคามาวสี	เมือง	ก่อน 2500	-	-
วัดหนองไม้เหือง	เมือง	2500	ชาวบ้านร่วมสมทบเงินสร้างถวาย โดยมีหลวงพ่อกาน (อดีตครองเจ้า อาวาส) เป็นผู้หาช่างมาสร้าง กลุ่มช่างวัดยาง ร่วมกับครูบัว นาวิ วงศ์ และนายเทส ลอยโพยม	35,000 บาท
วัดลาดศรัทธาราม	บ้านลาด	2502	พ่อตุ้ แม่แถบ แม่อู่ จันเทศ สร้างถวาย	-
วัดอินทรารามบ้านขลุ-	เมือง	2502	นางเมี้ยน สิ่งสุทธิ อุทิศให้ นายหนู สิ่งสุทธิ	-
วัดกุฎีดาว	เมือง	2504	ขุนสุนทรกิจวิจารณ์	-

			(ยุทธ อุตตมะรูป) นางบุญถิ่น อุตตมะรูป	
วัดประดิษฐนาราม	บ้านลาด	2505	-	-
วัดป้อม	เมือง	2509	นายมะลิ ชูไพฑูรย์ (กลุ่มช่างวัดเกาะ)	-
วัดป่าแป้น	บ้านลาด	ประมาณ ปี พ.ศ. 2509	-	ตามศาลาการเปรียญ นายซ้อน นางเพื่อน ทอง) ประสม) บุรณะศาลา2523 ธรรมาสน์บุรณะโดยนาย สุรียา สะอาดจิตร อุทิศให้ คุณพ่อเฉื่อยคุณแม่รอด-พี- เฉลิม-พี่น้อง สะอาดจิตร ลุง เพน-ป่าอินทร์-ลุงน่วม-ป่า เหลี่ยม-ลุงเมี้ยน-ป่ามน-อา แผ้ว สะอาดจิตร และญาติ บริจาค 21,000 บาท
วัดโพพระนอก	เมือง	-	-	-
วัดชะอำ	ชะอำ	-	สันนิษฐานกลุ่มช่างวัดยาง?	ซื้อมาจากวัดโพพระนอก ในราคา 5,000-7,000 บาท ในงานเผาศพ นายมานิต
วัดเกาะแก้วสุทธาราม	บ้านแหลม	-	-	-
วัดไทรทอง	บ้านลาด	-	-	-
วัดไม้รวกสุทธาราม	บ้านลาด	-	-	-
วัดวังบัว	บ้านลาด	-	-	-
วัดดอนกอก	บ้านลาด	-	-	-
วัดแก่นเหล็ก	เมือง	-	-	-
วัดโพธิ์เรียง	บ้านลาด	-	มี 2 หลัง	-
วัดจันทาราม	บ้านลาด	-	-	-
วัดโพธิ์งาม (วัดโพธิ์บางเค็ม)	เขาย้อย	-	-	-
วัดปากน้ำ	เมือง	-	-	-
วัดทองนพคุณ	เมือง	-	นายกุ่ม นางแก้ว นายแฉ่ง ,นาง เพลินพ่อเทียน แม่ภา นายอ่อน , นายชวน ผู้ปฏิสังขรณ์	-

วัดเขานันไดอิฐ	เมือง	-	-	-
วัดเพชรพลี	เมือง	-	มี 2 หลัง	-
วัดปากคลอง (วัดสมุทธาราม)	เมือง	-	มี 2 หลัง	-
วัดลุ่มโพธิทอง	เมือง	2530?	-	-
วัดโรงเข้	เมือง	-	-	-
วัดหนองกาทอง	บ้านลาด	-	-	-
วัดปากคลอง	บ้านแหลม	-	พระเทพวงศาจารย์ (กลุ่มช่างวัดยาง)	-
วัดท่าศาลาราม	บ้านลาด	ราวรัชกาลที่ 6	สันนิษฐานว่าเป็นผลงานของ ครูเลิศ พ่วงพระเดช ปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานศาสตร์ เฉลิมพระเกียรติผาติกรรมนำมา บูรณะ และจัดแสดงเพื่อการอนุรักษ์ และเรียนรู้	-

ค. องค์ประกอบธรรมาสน์

องค์ประกอบธรรมาสน์

เม็ดน้ำค้าง

ส่วนที่มีลักษณะกลมๆ คล้ายเม็ดน้ำค้างอยู่ตรงปลายยอดเจดีย์ ยอดปราสาทและธรรมาสน์

ป्ली

ยอดเจดีย์ มณฑปและธรรมาสน์ ซึ่งอยู่เหนือปล้องไฉนหรือบัวกลุ่มขึ้นไป มีรูปทรงกรวยคล้ายป्लीคล้ายความยาวของป्लीทำให้เกิดงานประดับขึ้นอีกอย่าง เรียกว่า “บัวลูกแก้ว” ที่คั่นกลางความสูงของป्ली ป्लीจึงถูกแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนล่างเรียก “ป्ली” ส่วนบนเรียก “ป्लीยอด”

บัวทรงกลมเถา

ลายกลีบบัวทรงคล้ายดอกบัวแย้มนำมาเรียงซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปแทนที่ปล้องไฉน

เหม

ชื่อเรียกจินตลักษณ์ของรูปทรงหลังคาที่เป็นยอดแหลม ใช้เป็นองค์ประกอบในงานสถาปัตยกรรมแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้างประเภทต่างๆ เช่น มณฑป บุชบกและปราสาท เหมจะอยู่ในตำแหน่งตรงส่วนที่ต่อจากบัลลังก์ขึ้นไป

บัลลังก์

ในทางสถาปัตยกรรม คือองค์ประกอบของเจดีย์ทรงระฆัง มณฑป หรือธรรมาสน์ มักทำเป็นฐานบัวอยู่ในผังรูปสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม หรือกลม ตั้งอยู่เหนือองค์ระฆัง เพื่อรองรับปล้องไฉน

องค์ระฆัง/ หลังคา

องค์ประกอบสำคัญของเจดีย์ทรงระฆัง มณฑป หรือธรรมาสน์ มีลักษณะคล้ายระฆังคว่ำหรือบาตรคว่ำ องค์ระฆังอาจจะเป็นแบบกลม แปดเหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยมแตกต่างกันตามรูปแบบของเจดีย์ มณฑป หรือธรรมาสน์

หางหงส์

ส่วนประกอบของป้านลม แบบประดิษฐ์เป็นรูปนาค โดยหางหงส์อยู่ที่ปลายล่างสุดและมักทำเป็นรูปหัวนาค

บันแถลง

รูปจั่ว หรือซุ้มหน้าต่างเล็กๆ ซึ่งเป็นรูปสัญลักษณ์ของอาคารหรือชั้นวิมาน จึงมีการสลักหรือปั้นให้มีรูปเทวดาสถิตอยู่ภายในซุ้ม บันแถลงมักพบอยู่ในปราสาทขอม มณฑป และบุชบก

บราลี

ยอดเล็กแหลมที่ปักเรียงกันไปตามอกไก่หลังคาของปราสาท ธรรมาสน์ หรือซุ้มบันแถลง

หลังคาลาด

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของ “เครื่องบน” ทำหน้าที่ปกคลุมตัวเรือน

เชิงกลอน/ เเชิงชาย

แผ่นไม้ตัวล่างสุดของชั้นหลังคา ทำหน้าที่ปิดปลายจันทันและ/หรือปลายเต้า ตลอดความยาวของชายคา ถ้าเครื่องไม้หลังคาใช้กลอนตามแบบเรือนไทยโบราณ จะเรียก “เชิงกลอน” แทน

บัวหงายรับเชิงกลอน

บัวหงายคือลวดบัวชนิดหนึ่งลักษณะคล้ายกลีบบัวหงายขึ้น เรียกชื่อเต็มว่า “ลวดบัวหงาย”

รวงผึ้ง

แผงไม้ฉลุ หรือสลักลวดลายประดับอยู่ใต้ซุ้มที่มุขด้านสกัดของอาคาร เช่น โบสถ์ วิหาร มองคล้าयरรวงผึ้ง แต่ทางเหนือเรียกว่า “โก่งคิ้ว”

กาบ

องค์ประกอบตกแต่งที่ประดับบนส่วนต่างๆ ของสิ่งปลูกสร้าง เฉพาะบริเวณซึ่งเป็น “มุข” ของเสาหรือผนัง โดยส่วนใหญ่นิยมทำเป็นรูปลักษณะคล้ายกลีบบัวแบบกระจังชนิดพับศอก

คันทวย

คันทวย หรือ ทวย คือส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมไทยทำหน้าที่ค้ำยันชายคา มักแกะสลักหรือหล่อเป็นลวดลายสวยงาม คันทวย มีทั้งที่เป็นไม้และปูนปั้น ตามแต่ประเภทของวัตถุหรือสิ่งปลูกสร้าง

ประจายาม

เป็นลายไทยพื้นฐานอีกประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากลายกระจัง และลายกระหนก เป็นลายที่ใช้สำหรับการออกลาย ผูกลาย สำหรับลายอื่น ๆ ต่อไป เช่น ลายรักร้อย ลายหน้ากระดาน ลายประจายามก้านแย่ง และลายราชวัตร เป็นต้น

เสา

ชื่อเรียกองค์ประกอบทาง “โครงสร้าง” ของตัวเรือน ตั้งแต่ฐานขึ้นไปถึงปลายผนัง เพื่อทำหน้าที่เป็นแกนหลัก สำหรับรับน้ำหนักของหลังคา ผนังและพื้น

สาหร่าย

แผงไม้ฉลุ หรือสลักลวดลายประดับแนบอยู่ที่เสาต่อเนื่องมาจากรวงผึ้งที่มุดด้านสกัดของอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง

ราวข้ออ้อย

ขอบหรือราวของที่นั่งธรรมาสน์ ทั้ง 3 ด้าน มีลักษณะเป็นเหมือนข้ออ้อย

พนักธรรมาสน์

ที่พิงของภิกษุสงฆ์ ผู้ขึ้นเทศน์ธรรมาสน์

เชิงบาตร/ เหวขัน

ชื่อเรียกจินตลักษณ์ของการประดับบริเวณท้องไม้ ซึ่งทำเป็นชุด เรียกว่า “รัตเอน รักอก” ตรงท้องไม้ เรียกอีกหนึ่งชื่อ คือ “เอวขัน”

กระจัง

ลายไทยแบบหนึ่งเป็นรูปกนกประกบกันอยู่ในทรงสามเหลี่ยม ใช้ประดับเรียงรายตามแนวขอบของวัตถุสิ่งก่อสร้าง การทำแถวกระจังประดับเชิงพนักบุษบกธรรมาสน์และส่วนล่างของกรอบหน้าบัน เป็นที่นิยมมากในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์นิยมใช้กระจังประดับส่วนต่างๆ ของสถาปัตยกรรมมากยิ่งขึ้น กระจังมี 6 แบบ ได้แก่

- กระจังปฏิญาณ เป็นกระจังใช้ประดับเป็นประธาน มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดากระจังทั้ง 6 แบบ นิยมใช้ประดับแผงกั้นด้านข้างพนักที่นั่งต่างๆ เช่น พระราชยาน ธรรมาสน์ หรือ สัปคับ เป็นต้น
- กระจังเจิม มีขนาดรองลงมาจากกระจังปฏิญาณ แต่มีรายละเอียดมากกว่ากระจังปฏิญาณ
- กระจังตาอ้อย มีขนาดเล็กกว่ากระจังเจิม ลักษณะเรียบง่าย นิยมใช้ประดับเชิงชั้นลวดบัวของฐาน
- กระจังรวน มีลักษณะย้วยเอนไปในทางเดียวกัน มีทั้งประดับเรียงโดยปลายแหลมชี้ขึ้น และประดับเรียงโดยปลายแหลมชี้ลง

- กระจังมูม ใช้ประดับตรงมุมเพื่อปิดหัวท้ายของแถวกระจัง หรือเพื่อให้สอดคล้องกับการประดับกระจังที่ขอบฐาน
- กระจังพื้นปลา โครงรูปสามเหลี่ยมไม่ใหญ่นัก เรียงต่อเป็นแถวยาวคล้ายซีฟีนปลา มักใช้เป็นกระจังเสริม

ฐานสิงห์

ฐานที่มีการออกแบบส่วนล่างให้มีลักษณะคล้ายขาสิงห์ ส่วนบนมีท้องไม้ ลวดบัว บัวหงาย และหน้ากระดาน มีรูปแบบที่ชัดเจนตั้งแต่สมัยอยุธยา (ต้นพุทธศตวรรษที่ 21) โดยมีชื่อเรียกส่วนต่างๆ ว่า ข้างสิงห์ น่องสิงห์ กาบเท้าสิงห์ บัวหลังสิงห์ ท้องสิงห์ ครีบท้องสิงห์ ครีบน่องสิงห์ และนมสิงห์

ตัวแบก

ชื่อเรียกรูปประติมากรรม ประเภทสัตว์หิมพานต์ หรือมนุษย์ จำพวกยักษ์ มาร เทวดาต่างๆ รวมทั้งสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง สิงห์ ฯลฯ ตัวแบกจะนำมาประกอบส่วนต่างๆ ของสิ่งปลูกสร้าง เช่น ส่วนฐาน ผนังซุ้มคูหา ชั้นเชิงบาตร ชั้นรัดประคด หรือ รัดร้อยอดปราสาท โดยช่างผู้ประดิษฐ์จะสร้างให้ตัวแบกอยู่ในท่ากำลัง “แบกรับ”

ล่องถนน

พื้นที่หรือระยะใต้สิ่งก่อสร้างนับตั้งแต่พื้นดินจนถึงพื้นเรือน

ฐานเขียง

ฐานที่อยู่ชั้นล่างสุดคล้ายเขียง ทำหน้าที่รองรับองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้าง ฐานเขียงมักมีลักษณะเรียบง่าย ไม่มีลวดลายประดับ ฐานเขียงอาจเรียกว่า “เขียง” หรือ “ชั้นเขียง” หากฐานเขียงทำซ้อนลดหลั่นกันมากกว่าหนึ่งชั้น จะเรียกว่า “ชุดฐานเขียง”

บันไดนาค

ชื่อเรียกแบบอย่างของชุดบันได ที่ออกแบบลักษณะให้เป็นตัวนาค ยกส่วนหัวชูผงาดขึ้น ในขณะที่ลำตัวทอดยาว

ประติมากรรมประกอบธรรมมาสน์

รูปสัตว์ขนาดย่อมมารองรับหัวนาคไว้ บางหลังเป็น เสือ ไก่ ลิง

ง. ช่างเอกเมืองเพชร

ด้วยเมืองเพชรเป็นแหล่งรวมงานศิลปกรรมฝีมือชั้นครูแขนงต่างๆ มาตั้งแต่อดีต คนเพชรจึงมีฝีมือในงานช่าง รายชื่อและเรื่องราวของช่างดังจะกล่าวต่อไปนี้เป็นช่างเอกของเมืองเพชรเพียงไม่กี่ท่านที่ได้มีผลงานและบุกเบิกงานศิลปกรรมสกุลช่างเพชรบุรีให้อยู่สืบต่อถึงปัจจุบัน ราชนามช่างเอกเมืองเพชร ไม่ได้มีเพียงแต่ช่างทำธรรมาสน์ แต่ยังคงกล่าวรวมถึงช่างทำศิลปกรรมทุกแขนงในเมืองเพชรแห่งนี้

ขรัวอินโข่ง (ร.3-ร.4)²⁶

ขรัวอินโข่ง ท่านเป็นชาวบางจาน จ.เพชรบุรี เดิมมีชื่อว่า อิน แต่เนื่องจากท่านเป็นพระที่สูงอายุและมีความสามารถในบางเรื่อง จึงเรียกว่า ขรัว สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงวินิจฉัยเกี่ยวกับความหมายของ “ขรัวอินโข่ง” ไว้ว่า “นี่ก็ขึ้นมาได้ถึงขรัวอินโข่ง (ช่างเขียน) เคยได้สวนว่าทำไมถึงได้ฉายาว่า โข่ง เขาบอกว่าบวชเป็นเณรอยู่นานจนเกินกาลจึงเรียกว่าอินโข่ง ทำให้เข้าใจว่าเรียกผิดหรือหรือเขียนหนังสือผิด...”

ขรัวอินโข่งเป็นจิตรกรที่มีชื่อเสียงที่เด่นที่สุดในรัชสมัยสมเด็จพะจอมเกล้าเจ้าอยู่ พระองค์ทรงรู้จักขรัวอินโข่งมาตั้งแต่ครั้งยังผนวช ทรงโปรดปรานฝีมือการเขียนภาพและเรียกใช้ขรัวอินโข่งเขียนภาพจิตรกรรมอยู่เสมอ รวมถึงการสร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามด้วย

ผลงานส่วนใหญ่ของขรัวอินโข่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและสภาพสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ภาพถือเป็นช่างเขียนไทยคนแรกที่น่าเอาการเขียนภาพแบบทัศนียวิทยา (Perspective) ของตะวันตก คือใช้สีและแสงเงามาจัดองค์ประกอบให้เกิดระยะใกล้-ไกลมาใช้ในงานจิตรกรรมไทย ท่านวาดได้ทั้งภาพไทยและภาพฝรั่ง ท่านถือเป็นอาจารย์ของช่างเมืองเพชรอีกหลายๆ ท่าน

หลวงพ่อกุณี วัดพลับพลาชัย (พ.ศ. 2378-2462)²⁷

หลวงพ่อกุณี ท่านเป็นคนบ้านปากทะเล อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี เมื่อวัยเด็กท่านไปเป็นศิษย์ขรัวอินโข่ง วัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ ครั้นครบวช ในปี 2398 ท่านได้กลับมาบวชที่วัดมหาธาตุและจำพรรษาที่วัดพลับพลาชัย และได้เป็นเจ้าอธิการวัดพลับพลาชัย สืบต่อหลวงพ่อกง ซึ่งมรณภาพในปี 2412 หลวงพ่อกุณีได้พัฒนาวัดและประกอบกิจการอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างมาก วัดพลับพลาชัยในสมัยท่าน นอกจากเป็นศาสนาสถานที่สำคัญแล้ว ยังเป็นสถานรักษาโรคภัยไข้เจ็บ สถานศึกษา และแหล่งงานศิลปกรรมด้วย

ผลงานของหลวงพ่อกุณีทางด้านศิลปกรรม เนื่องจากท่านเป็นศิษย์ขรัวอินโข่ง ท่านจึงมีความรู้ในการช่างเป็นอย่างดี ท่านได้รับยกย่องเป็นอาจารย์ใหญ่ทางงานช่าง ด้วยเพราะท่านทำงานช่างได้หลายแขนง ทั้งก่อสร้างเขียน ปั้น ป่าพาทย์ และแกะสลัก โดยเฉพาะการแกะหนังใหญ่

²⁶ สมบูรณ์ แก่นตะเคียน. สมุดเพชรบุรี 2525. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2525, หน้า 159-162.

²⁷ อ่างแล้ว, หน้า 162-166.

หลวงพ่อกุญแจมีลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี ไม่ว่าจะเป็น ครูเลิศ พวงพระเดช นายอยู่ อินทร์มี และ ครูหวน ตาลวันนา

ชาวเพชรบุรียกย่องหลวงพ่อกุญแจเป็นช่างเอก มักนิยมนำให้ท่านเขียนภาพหรือทำงานช่างอื่นๆ ท่านจะรับงานไว้แล้วลงมือทำ โดยมีลูกศิษย์ และช่างอื่นๆ เป็นลูกมือ หรือมอบหมายลูกศิษย์ฝีมือดีทำงานภายใต้การแนะนำควบคุมของท่าน

ขุนศรีวังยศ (พ.ศ. 2402-ไม่ทราบปีที่เสียชีวิต)²⁸

ขุนศรีวังยศ เดิมชื่อ ชันซ์ เกิดแสงสี เกิดเมื่อ พ.ศ. 2402 ที่อำเภอเมืองเพชรบุรี เมื่อวัยเด็กท่านได้มาอยู่ที่วัดใหญ่สุวรรณาราม เมื่อเติบโตขึ้นจึงได้อุปสมบทที่วัดแห่งนี้ ท่านบวชชานหลายพรรษา จึงลาสิกขาบท ออกมาประกอบอาชีพช่าง

ขุนศรีวังยศ อยู่ที่วัดใหญ่สุวรรณารามตั้งแต่วัยเด็ก จึงมีโอกาสเรียนรู้งานช่างจากศิลปกรรมที่มีอยู่ในวัด และจากช่างทั้งพระและฆราวาสที่ทำงานช่างในวัดใหญ่ ประกอบกับท่านมีนิสัยรักในการช่าง ท่านจึงเข้าใจและมีความสามารถในการช่างเป็นอย่างดี

ท่านเป็นศิษย์ครูเสือ ซึ่งเป็นช่างฝีมือดี (ครูเสือเป็นผู้สร้างอุโบสถวัดพระทรง ในสมัยพระอธิการทั้ง เป็นพระอุโบสถที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรัสชมว่า “งามดี”) จึงได้เรียนรู้วิชาช่างเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ท่านยังรู้จักกับครูบัว ช่างฝีมือดีที่วัดพระทรงอีก การที่ท่านอยู่วัดที่มีชื่อเสียงทางการช่าง ได้เป็นลูกศิษย์ช่างเอก และร่วมงานกับช่างฝีมือดี (ทั้งบรรพชิตและฆราวาส) มีผลให้ท่านมีความรู้และประสบการณ์ทางการช่างอย่างมาก

ขุนศรีวังยศเป็นผู้มีความสามารถในการช่าง และมีความคิดสร้างสรรค์ที่จะสร้างผลงานให้แปลกใหม่ไปจากของเดิม ท่านทำงานช่างอย่างละเอียดประณีต และถูกต้องตามหลักวิชาช่าง ผลงานของท่านจึงงดงาม ประณีตและมีคุณค่าทางศิลปะ

ท่านมีผลงานปรากฏตามวัดต่างๆ ในจังหวัดเพชรบุรี ส่วนใหญ่เป็นงานก่อสร้างและแกะสลัก ผลงานของท่านมีมากที่วัดใหญ่สุวรรณารามและวัดพระทรง มีผู้กล่าวว่าท่านเป็นช่างประจำวัดใหญ่ฯ และวัดพระทรง ในหมู่ช่างรุ่นเก่านั้นใหม่กล่าวถึงงานท่านว่า “ฝีมือเหลือเกิน” ธรรมาสน์ที่ท่านสร้าง พอทราบคือ ธรรมาสน์วัดพระทรงทั้ง 2 หลัง ซึ่งทำร่วมกับพระอาจารย์เป้า

ครูหวน ตาลวันนา (พ.ศ. 2404-2495)²⁹

²⁸ อ้างแล้ว, 142-144.

²⁹ อ้างแล้ว, หน้า 146-150.

ครูหวน ตาลวันนา เกิดในปี 2404 ที่บ้านจวนเก่า ต.ท่าราบ อ.เมือง จ.เพชรบุรี ท่านได้รับการศึกษาขั้นต้นจากมารดา จนอ่านเขียนเบื้องต้นได้ดี เมื่อโตขึ้น ครูหวนไปอยู่วัดพระทรงกับพี่ชาย จนอายุครบบวช ท่านก็บวชที่วัดพระทรง และจำพรรษาที่วัดพระทรงเป็นเวลา 10 พรรษา จึงได้ลาเพศสมณะออกมาสู่เพศฆราวาส

ท่านได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมัยรัชกาลที่ 5 มีหน้าที่ดูแลรักษาพระราชวังพระนครคีรี และเมื่อรัชกาลที่ 5 เสด็จประทับแรม ณ จังหวัดเพชรบุรี ท่านต้องมารับราชการเป็นประจำ

ครูหวนมีความสามารถในการทำทองรูปพรรณ และแกะสลักลวดลายได้ทุกอย่าง แม้แต่สร้อยเพชรสมัยใหม่ท่านก็ทำได้โดยใช้เครื่องมือแบบเก่า ท่านมีอาชีพทอง โดยรับทำอยู่ที่บ้าน ดำเนินอาชีพนี้มากกว่า 30 ปี จึงเลิกอาชีพ เพราะนัยน์ตาไม่ดีพอที่จะทำทองฝังเพชรพลอยได้

นอกจากมีความสามารถทำทองแล้ว ท่านยังมีความสามารถในการเขียนแบบ เขียนภาพ ภาพลายเส้น ปั้นสลักและแกะ ฝีมือของท่านเป็นเยี่ยม เป็นที่สรรเสริญในหมู่ที่รู้จักและเคยเห็นผลงานของท่าน

ครูหวนมีศิษย์ฝีมือดีที่เป็นที่รู้จักกันคือ พระอาจารย์เป้า วัดพระทรง ท่านทั้งสองอยู่วัดพระทรงเหมือนกัน ทำงานด้วยกันเสมอ พระอาจารย์เป้านับถือครูหวนและยกย่องในฝีมือ จึงได้ขอให้ครูหวนครอบครูให้ และท่านได้ให้คำแนะนำในการเขียน และครูพิน อินฟ้าแสง ซึ่งมาขอให้ท่านครอบครูให้ และได้ปรึกษาขอคำแนะนำในการเขียนภาพด้วย ท่านกล่าวว่า ช่างเขียนส่วนใหญ่จะมีความรู้ความสามารถและเขียนภาพกันมาก่อนแล้ว จึงมาขอยกครู และขอคำแนะนำเพิ่มเติม ครูหวนให้ความเห็นว่า “งานช่างของไทย ถ้าเขียนเป็นก็ทำงานช่างอื่นๆ ได้ทุกอย่าง”

พระอาจารย์เป้า ญาณปัญญา วัดพระทรง (พ.ศ.2417-2490)³⁰

ท่านเป็นศิษย์ครูหวน นิยมเขียนภาพมีแสงเงา มีการจัดภาพและใช้สีกลมกลืน ทำให้ภาพดูมีชีวิตชีวาและได้บรรยากาศสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ผลงานศิลปะของพระอาจารย์เป้า ถูกยกย่องว่ามีคุณค่าสูงและเทียบชั้นบรมครู ควรค่าแก่การสงวนรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ เป็นภาพเขียนที่มีความงดงามและมีการจัดองค์ประกอบภาพที่ลงตัว มีเอกลักษณ์เฉพาะตรงที่ใช้สีเน้นรูปและพื้นแบบภาพไทยโบราณตามผนังโบสถ์ และเรื่องราวในวรรณคดีต่างๆ มิใช่การให้แสงและงานแบบศิลปะในยุคปัจจุบัน

พระครูญาณวิจิตร (ยิด สุวณฺโณ) (พ.ศ. 2427-2480)³¹

พระครูญาณวิจิตร เดิมชื่อ ยิด พงทวิ ท่านกำพร้าบิดาตั้งแต่อายุในครรภ์ เมื่อเกิดจึงอยู่ในความอุปการะของนายป่าน ผู้เป็นน้าชาย เมื่อโตพอควรท่านได้ไปอยู่ที่วัดวังบัว อ.เมือง จ.เพชรบุรี เพื่อศึกษาเล่าเรียน และเมื่อครบ 20 ปี นายป่าน ผู้เป็นน้าชายได้จัดการอุปสมบทให้ที่วัดลานโพธิ์ ต.สามะโรง จ.เพชรบุรี เมื่ออุปสมบทแล้วจึงมาจำพรรษาที่วัดเกาะ

³⁰ สุคตารา สุจฉายา. เพชรบุรี. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547, หน้า 54.

³¹ อนุสรณ์เปิดพิพิธภัณฑ์วัดเกาะ อ.เมือง จ.เพชรบุรี..

ท่านมีความรู้ความสามารถหลายแขนง ทั้งคัมภีร์มูลกัจจายน์ คือสนธิ และนาม วิชาช่างเขียนลวดลาย แกะสลัก ปั้น ช่างทอง ลูกคิด ตลอดจนแบบแปลน แขนงต่าง ท่านได้ช่วยเหลือเจ้าอาวาสทำงานช่างต่างๆ ภายในวัด เช่น บูรณะปฏิสังขรณ์ฐานชุกชี พระประธานในโบสถ์ ทั้งยังเป็นแม่งานวางแผนผังลวดลาย และคุมการแกะสลัก ตลอดจนบูรณะเสริมสร้างสิ่งต่างๆ ในวัดตามที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส ครั้นดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่อจาก พระอธิการเหลื่อม ท่านก็ได้ใส่ใจบูรณะปฏิสังขรณ์และก่อสร้างสิ่งต่างๆ ที่ญาติโยมนำถวายและเห็นสมควร เช่น กุฏิ ทรงไทย โรงเรียนปริยัติธรรม ศาลาบำเพ็ญกุศล

จากความเป็นมาของหลวงพ่อดิตที่มีฝีมือเรื่องงานช่าง ประกอบกับวัดในขณะนั้นเป็นศูนย์กลางการเรียน การสอนทั้งทางธรรม และทางโลก รวมไปถึงงานฝีมือ การที่วัดเกาะจะผลิตช่างสู่สังคมจึงไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะที่ วัดยังต้องมีการบูรณะ ก่อสร้างสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ และนับเป็นการฝึกช่างที่แยกย่อยทางหนึ่ง

พระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินทโชติ) (พ.ศ. 2429-2524)³²

ท่านมีนามเดิมว่า อินทร์ พรหมโลก เกิดในปี 2429 ที่บ้านไร่คา ค.ลาดโพธิ์ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี ท่านมี คุณูปการต่อวงการช่างเมืองเพชร กล่าวคือ เมื่อครั้งเป็นพระย้ายจากวัดคงคารามมาอยู่วัดยาง (พ.ศ. 2460) ท่าน เป็นผู้มีความสามารถในการช่างโดยแท้ มีความคิดความเข้าใจหลักแหลม สามารถออกแบบและควบคุมการ ก่อสร้างด้วยตนเอง โดยที่ท่านไม่ได้เล่าเรียนมาจากใครโดยตรง อาศัยการจดจำและสังเกตเอาบ้าง พร้อมทั้งได้ ปฏิบัติจริง เมื่อมีเหตุขัดข้องก็ไต่ถามหรือขอคำแนะนำจากท่านผู้รู้ เช่น ขุนศรีวังยศ (ชันธ เกิดแสงสี) เป็นต้น ประกอบกับเมื่อท่านได้มาจำพรรษาที่วัดยาง ซึ่งมีการผลิตช่างฝีมือมาเป็นเวลานาน ท่านก็น่าจะได้รับอิทธิพลทาง ฝีมือและความคิดจากสำนักวัดยางอีกทางหนึ่ง ด้วยความที่เป็นผู้รู้ในการช่าง ประจวบกับได้เป็นเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. 2478 ท่านจึงได้สร้างโรงเรียนอาชีวะแห่งแรกของจังหวัด ชื่อว่า “โรงเรียนประถมการช่าง (วัดยาง) หรือ โรงเรียนช่างไม้วัดยาง”

การเกิดโรงเรียนช่างไม้วัดยาง ที่ปัจจุบันกลายเป็นวิทยาลัยเทคนิคเพชรบุรี หรือจะเป็นความเป็นมาของวัด ยางที่ไม่ได้เป็นเพียงวัดที่กำเนิดหรือบ่มเพาะช่างสำนักวัดยางเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันผลิตช่างไม้ฝีมือดีของ เพชรบุรีในเวลาต่อมา คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้ที่มีส่วนในการสืบต่องานช่าง การอนุรักษ์ สนับสนุนและช่วยเหลืองาน ในยุคสมัยหนึ่งก็คือ หลวงพ่อดิตแห่งวัดยาง ผู้ซึ่งเป็นช่างและเจ้าอาวาส นั่นเอง

ครูเลิศ พ่วงพระเดช (พ.ศ. 2437-2513)³³

ครูเลิศ พ่วงพระเดช เกิดเมื่อ พ.ศ. 2437 ที่จังหวัดเพชรบุรี เมื่ออายุได้ 5 ขวบได้เข้าเรียนที่วัดคงคาราม อายุ 9 ขวบได้เข้าเรียนที่วัดพลับพลายักษ์กับหลวงพ่อดิต เพื่อศึกษาวิชาวาดเขียน ซึ่งขณะนั้นหลวงพ่อดิตอายุได้

³² อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระเทพวงศาจารย์ (อินทร์ อินทโชติ) อดีตเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี อดีตเจ้าอาวาส วัดยาง วันเสาร์ที่ 23 พฤษภาคม 2530.

³³ สมบูรณ์ แก่นตะเคียน. สมุดเพชรบุรี 2525. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2525, หน้า 144-146.

72 ปีแล้ว ชาวเพชรบุรียกย่องหลวงพ่อกุฑเป็นช่างเอก เมื่อครั้งหลวงพ่อกุฑรับงานเขียนจั่วเมรุของพระพิศาลสมณกิจ ท่านได้นำครูเลิศไปเป็นลูกมือด้วย ครูเลิศจึงได้ลงมือเขียนสีเป็นครั้งแรก เมื่ออายุ 12 ปี เมื่อมีผู้มาให้หลวงพ่อกุฑเขียนภาพ ท่านก็ให้ครูเลิศ (ยังเป็นเด็ก) เป็นผู้เขียนภายใต้การแนะนำควบคุมของท่าน ถือเป็นศิษย์หลวงพ่อกุฑอย่างเต็มตัว ด้วยเหตุนี้ครูเลิศจึงมีประสบการณ์ในการเขียนภาพตั้งแต่วัยเด็ก

ครูเลิศมีความสามารถในการแกะสลักและเขียนภาพ ความสามารถในการเขียนเส้น ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการเขียนลายไทย กล่าวกันว่าเส้นของท่านหาปมต่อไม่เจอ ซึ่งท่านนิยมเขียนภาพเป็นแผ่นมากกว่าเขียนภาพบนที่สูงหรือบนผนัง ท่านจะเขียนภาพตามที่มีผู้ว่าจ้าง ส่วนใหญ่เป็นภาพมหาชาติ หรือพุทธประวัติ เพราะผู้ว่าจ้างจะนำไปถวายวัด บางครั้งท่านก็ไปเขียนตามวัด และได้รับค่าจ้างเช่นกัน

ผลงานของท่านไม่เพียงแต่งานเขียนภาพเท่านั้น ยังรวมไปถึง งานแกะสลัก ซ่อมแซมภาพ ออกแบบสะพาน พระอุโบสถและศาลาการเปรียญ รวมถึงสร้างธรรมาสนที่วัดพลับพลาชัย และ วัดหนองจอก ฯลฯ

ท่านได้รับเชิญให้ไปเป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนช่างศิลป์ กรมศิลปากร ตั้งแต่มิถุนายน 2495 – มีนาคม 2511 รวมระยะเวลา 16 ปี จึงได้ลาออกจากโรงเรียน เนื่องจากโรคชราและกลับมาอยู่ที่เพชรบุรี เมื่อกลับมาอยู่เพชรบุรี ท่านได้ใช้เวลาส่วนหนึ่งเขียนตำราสถาปัตยกรรมไทย เพื่อเผยแพร่ศิลปะไทย ผลงานชิ้นนี้นับเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและอนุรักษ์ศิลปะไทยเป็นอย่างมาก

ครูพิน อินฟ้าแสง (พ.ศ.2438-2515)³⁴

ครูพิน อินฟ้าแสง เกิดในปี 2438 ที่อำเภอเมืองเพชรบุรี ท่านเริ่มเรียนตอนอายุ 5 ขวบ จนจบชั้นมูลสาม ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นสูงสุดของโรงเรียนประถมศึกษาในสมัยนั้น

ท่านเป็นผู้มีความสนใจและรักการศึกษาด้วยตนเอง ท่านได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นภาษาอังกฤษ ประวัติศาสตร์ งานช่างในครอบครัว โดยเฉพาะงานศิลปะ ท่านได้เริ่มหัดเขียนภาพเลียนแบบลายรดน้ำจากตู้พระธรรมหอสวดมนต์วัดมหาธาตุ

เมื่ออายุ 15 ปี ท่านได้บวชเณร จึงมีโอกาสได้เรียนพระธรรมวินัยและศึกษาภาษาบาลี สันสกฤตและเขมร ในช่วงนี้ท่านได้ฝึกแทงหยวกและแกะเครื่องสดเป็นรูปต่างๆ เช่น ดอกไม้ ผลไม้ สัตว์ ด้วยฟักทอง มันแกว มันเทศ และมะละกอ เป็นต้น และยังสามารถแกะสลักไม้เป็นลวดลายต่างๆ อีกด้วย เช่น ลวดลายแกะสลักช่องลมที่บ้านของท่านเอง

ท่านเริ่มสนใจงานช่างตั้งแต่บวช จากนิสัยช่างสังเกตและความสามารถในทางช่าง ทำให้ท่านสามารถทำงานตามที่สังเกตเห็นได้ พระอธิการวัดมหาธาตุจึงให้ท่านช่วยงานช่างที่วัด เช่น เขียนภาพ สลักหยวก จึงทำให้ท่านมีประสบการณ์มากขึ้น เมื่อท่านลาสิกขาบท จึงได้ทำงานช่างมากขึ้น งานที่ทำบ่อยคือ การสลักหยวกเพื่อใช้ในงานสถาปัตยกรรม

³⁴ อ้างแล้ว, หน้า 150-152.

เนื่องจากท่านเรียนช่างด้วยตนเอง ท่านจึงเข้าพิธีครอบครุและไหว้ครุ โดยผู้ทำพิธีให้คือ ครูหวน ตาลวันนา ท่านจึงนับถือครูหวนเป็นครูและได้ขอคำแนะนำปรึกษาในการเขียนภาพด้วย ท่านมีผลงานหลายด้านทั้ง ปั้น แกะสลัก เขียนภาพและคำประพันธ์ ท่านได้ใช้เวลาว่างในการเขียนภาพไทย ทั้งแบบแปลนบ้านทรงไทย บ้าน สมัยใหม่ แบบเมรุ แบบศาลาวัด รวมถึงเครื่องจักสานด้วย

เมื่อท่านอายุ 33 ปี ท่านได้สมัครเรียนวิชาก่อสร้าง ที่โรงเรียนก่อสร้างทางไปรษณีย์ ซึ่งเปิดขึ้นเป็นครั้งแรก เรียนอยู่ 3 ปีก็จบหลักสูตร ท่านจึงมีความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นอีก คือ เลขคณิต พีชคณิต เรขาคณิต ซึ่งเป็นวิชาหลักของการก่อสร้าง

ในปี 2491 ท่านได้เขียนภาพรามเกียรติ์ โดยเขียนจากจินตนาการจากบทพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ของ รัชกาลที่1 โดยได้ถอดความออกมาเป็นโคลงได้ ประมาณ 350 โคลง แล้วจึงถ่ายทอดโคลงมาเป็นภาพ ซึ่งมี ประมาณ 70 ภาพ

งานศิลปะของท่าน ท่านกล้าที่จะลองแนวเขียนภาพแบบใหม่ๆ โดยนำเรื่องกายวิภาคมาใช้ และได้ชื่อว่าเป็นผู้บุกเบิกการปั้นภาพให้ลอยเด่นออกจากผนัง และได้กลายเป็นที่นิยมในหมู่ช่างปั้นเมืองเพชร ในเวลาต่อมา

คณะกรรมการจัดงานนิทรรศการภาพเขียนเรื่องรามเกียรติ์ อาจารย์พิน อินฟ้าแสง ได้กล่าวสดุดีท่านว่า “อาจารย์พิน อินฟ้าแสง เป็นช่างศิลป์ไทยซึ่งมีความสำคัญต่อท้องถิ่นมาก ท่านเป็นช่างศิลป์ที่ได้ศึกษาเล่าเรียน และใช้ชีวิตอย่างช่างศิลป์ของท้องถิ่นโดยแท้ ท่านเกิด ศึกษา ทำงานและถึงแก่กรรมในเพชรบุรี ได้อุทิศชีวิตและ ผลงานแก่ท้องถิ่นของท่านเป็นเวลายาวนานในฐานะผู้มีอาชีพทางศิลป์แบบไทย เป็นผู้ดำรงชีวิตด้วยเกียรติและคุณ ความดี ควรที่จะเป็นตัวอย่างของชนรุ่นหลังต่อไป”

นายทองร่วง เอ็มโษษฐ์ (พ.ศ. 2486-...)³⁵

ท่านได้สืบทอดวิชาจากครูพิน ครูหวน และพระอาจารย์ฤทธิ์ นิยมปั้นภาพปริศนาธรรม ล้อการเมือง เพื่อ บันเทิงเรื่องราวและสอดแทรกความหมายลงไปในภาพ จนได้ชื่อว่าเป็นผู้สร้างงานปูนปั้นร่วมสมัย ท่านได้กล่าวถึง ผลงานของตัวเองว่า “งานของผมนั้นดูแล้วจะเข้าใจเพียงครั้งเดียว อีกครั้งหนึ่งต้องถามแล้วพากย์...งานของผม เปลี่ยนไปเรื่อยๆ เพราะคนทำเปลี่ยน”

นายเฉลิม พึ่งแดง (พ.ศ. 2487-...)³⁶

นายเฉลิม พึ่งแดง เป็นศิษย์สำนักวัดพระทรง นิยมปั้นลายแบบอยุธยา เพราะถือเป็นจุดสูงสุดของลายไทย งานปั้นส่วนใหญ่จึงเป็นลักษณะงานศิลปกรรมแบบประเพณี

³⁵ สุดารา สุขฉายา. เพชรบุรี. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547, หน้า 55.

³⁶ อ่างแล้ว, หน้า 56.

นายสมบัติ พูลเกิด (พ.ศ.2493-...)³⁷

ท่านหัดเรียนเขียนลายด้วยตนเอง และจากการไต่ถามช่างรุ่นอาวุโสคนอื่นๆ นิยมเขียนลายแบบอยุธยา ลสดลายสมจริง อิมตัว ปั้นก้านลายพอมเพรียว เมื่อเทียบกับงานของเฉลิม พึ่งแดง

นายมานิตย์ ไชยวงษา (พ.ศ. 2498-...)³⁸

นายมานิตย์ ไชยวงษา เป็นชาวลำพูนที่นิยมชมชอบลายเมืองเพชรที่เหมือนธรรมชาติ ยอดสะบัด ใบมีห่อมี พับต่างจากลายทางเหนือที่กลมแบน ปัจจุบันเป็นหนึ่งในช่างแกะสลักฝีมือดีของเมืองเพชรที่เหลือเพียงน้อยคน และยังได้ถ่ายทอดวิชาการแกะสลักให้กับนักเรียนที่วิทยาลัยในวังชาย หรือโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

³⁷ อ้างแล้ว, หน้า 56.

³⁸ อ้างแล้ว, หน้า 56.